

**EKTESKAP, FØDSLER OG
VANDRINGER I NORGE
1856—1960**

**MARRIAGES, BIRTHS AND
MIGRATIONS IN NORWAY
1856—1960**

SAMFUNNSØKONOMISKE STUDIER NR. 13

**EKTESKAP, FØDSLER OG
VANDRINGER I NORGE
1856 — 1960**

**MARRIAGES, BIRTHS AND
MIGRATIONS IN NORWAY
1856 — 1960**

**STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY
OSLO 1965**

Standardtegn *Explanation of symbols*

.. oppgave mangler *data not available*

— null eller helt ubetydelig antall *magnitude nil or insignificant*

Forord

Statistisk Sentralbyrås forskningsavdeling la i 1961 fram en oversikt over Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856—1955 trykt i serien Samfunns-økonomiske Studier nr. 10. Som en fortsettelse av disse befolkningsstatistiske studier har det ved forskningsavdelingen vært foretatt en tilsvarende analyse av giftermålshyppigheten, fruktbarheten og vandringsintensiteten, som er de faktorer som sammen med dødeligheten har vært bestemmende for befolkningsutviklingen. Resultatene av denne undersøkelsen legges fram i dette heftet.

Det statistiske materialet er i overveiende grad hentet fra den offisielle befolkningsstatistikk. Undersøkelsen gjelder vesentlig perioden 1856—1960, men går lengre tilbake i tiden der hvor brukbart statistisk materiale har foreligget.

Undersøkelsen klarlegger den demografiske bakgrunn for vekslingene i befolkningens størrelse og struktur gjennom de siste hundre år. Ved å studere bevegelsen i de forskjellige data og samspillet mellom disse skulle en få et godt innblikk i hvordan den aktuelle befolkningssituasjon i Norge har oppstått. Men på grunn av den nære sammenheng mellom fortid og framtid i befolkningsutviklingen vil framstillingen også gi noe av det grunnlag som trenges for prognoser om befolkningsforholdene her i landet de nærmeste år framover.

Publikasjonens forfatter er dr. philos. Julie E. Backer.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 16. januar 1965.

Petter Jakob Bjerve

Odd Aukrust

Preface

The Research Department of the Central Bureau of Statistics presented in 1961 a report on Trend of Mortality and Causes of Death in Norway 1856—1955 published in Samfunnsøkonomiske Studier nr. 10. In the present report these demographic studies have been followed up by an analysis of the trend of nuptiality, fertility and migration. The basic material used in this survey is as a rule drawn from the official reports on population statistics and deals with the development of the years 1856—1960. When statistical data were available some information has also been given for earlier periods.

In the report are shown the effects of changes in the trend of the different vital events on the growth of the population and its distribution by sex, age and marital condition. The study should give the reader a fairly good impression of the background of the actual demographic situation in Norway. Furthermore, because of the close connection existing between the experiences of the past and the future development of population, the results of the survey should be useful when establishing demographic prognoses for the coming years.

The author of the present study is Ph. D. Julie E. Backer.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 16 January 1965.

Petter Jakob Bjerve

Odd Aukrust

Innhold

	Side
Ekteskap	
Kap. I. Det statistiske materiale	23
1. Om inngåtte ekteskap	23
2. Om oppløste ekteskap	25
Kap. II. Bevegelsen i ekteskapstallet 1770–1960	26
Kap. III. Befolkningens fordeling etter kjønn, alder og ekteskapelig stilling i giftermålsalderen 1865–1960	35
Kap. IV. De ektevigde etter ekteskapelig stilling og alder ved førstegangsgifte og omgifte 1856–1960	40
Kap. V. Giftermålshyppigheten blant ugifte og før gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser 1865–1960	51
Kap. VI. Giftermålshyppigheten i bygder og byer og i de enkelte fylker 1856–1960	63
Kap. VII. Inngåtte ekteskap i de enkelte måneder 1856–1960	69
Kap. VIII. Ekteskap oppløst ved død og ved skilsmisse 1876–1960	71
Kap. IX. Dødeligheten og skilsmissehyppigheten blant gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser	75
Kap. X. Sammenlikning av ekteskapshyppigheten i Norge og i en del andre vest-europeiske land	77
Fødsler	
Kap. XI. Det statistiske materiale	82
Kap. XII. Bevegelsen i tallet på levende fødte barn 1736–1960	84
Kap. XIII. Gifte kvinner i fødedyktig alder 1865–1960	91
Kap. XIV. Levende fødte barn etter morens ekteskapelige stilling og alder ved barnets fødsel	95
Kap. XV. Levendefødte barn i ekteskap etter fødselsnummer og ekteskapets varigh. ..	99
Kap. XVI. Kjønnssproporsjonen ved fødselen	103
Kap. XVII. Flerfødsler	106
Kap. XVIII. Fødslenes fordeling på de enkelte måneder	109
Kap. XIX. Den aldersspesifikke fruktbarheten 1871–1960	111
1. Fruktbarheten blant alle kvinner i alderen 15–44 år	111
2. Fruktbarheten blant gifte kvinner i alderen 15–44 år	112
3. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter alder og ekteskapets varighet ..	118
4. Fruktbarheten blant ugifte kvinner i alderen 15–44 år	121
Kap. XX. Fødselshyppigheten i forskjellige deler av landet	123
1. Fødselshyppigheten i bygder og byer	123
2. Fødselshyppigheten i de enkelte fylker og de største byer	128
Kap. XXI. Fruktbarheten og befolkningstilveksten	134
1. Brutto- og nettoreproduksjonskvotienten 1890–1960	134
2. Kohortanalyse av fruktbarheten i ekteskap	139
Kap. XXII. Sammenlikning av fødselshyppigheten i Norge og i en del andre vest-europeiske land	149
Vandringer	
Kap. XXIII. Det statistiske materiale	155

	Side
Kap. XXIV. Vandringerne til og fra utlandet	157
1. Utvandringen til oversjøiske land 1825–1960	157
2. Utvandringen fra forskjellige deler av landet 1866–1960	163
3. De utvandrede kjønn, alder og ekteskapelige stilling 1866–1960 ..	166
4. Utvandrerens yrke 1876–1930	173
5. Årsakene til utvandringen	177
6. Innvandringen fra utlandet til Norge. Hjemvendte norsk-amerikanere	179
7. Utvandringens betydning for befolkningsutviklingen i Norge.....	185
8. Den oversjøiske utvandring fra Norge sammenliknet med fra andre vest-europeiske land	195
Kap. XXV. Innenlandske vandringer	197
1. Flyttingene mellom bygder og byer etter folketellingenes oppgaver 1876–1960.....	197
2. Innenlandske flyttinger etter oppgaver fra de kommunale folkere- gistre 1951–1960	201
Sammendrag på engelsk	204

Tabeller

Ekteskap

Kapittel II.

Tabell

1. Gjennomsnittlig antall inngåtte ekteskap pr. år 1771–1960	27
2. Innflytelsen på det totale ekteskapsstall av variasjoner i den gifteferdige befolknings størrelse og i den gjennomsnittlige ekteskapshyppighet 1855–1960.....	34

Kapittel III.

Tabell

3. Den samlede befolkning og tallet på «ikke gifte» i alderen 15–49 år 1865–1960 ...	36
4. Ugifte og før gifte personer pr. 1000 av folkemengden i de enkelte aldersgrupper 15–49 år 1865–1960	37
5. Forholdet mellom antall menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser i den «ikke gifte» befolkning 1865–1960	38
6. Aldersfordelingen av den «ikke gifte» del av befolkningen mellom 15 og 50 år. Relative tall. 1875–1960	40

Kapittel IV.

Tabell

7. Vigde personer etter ekteskapelig stilling før giftermålet. Relative tall. 1856–1960	41
8. Før gifte pr. 100 vigde menn og kvinner i alt i de enkelte aldersklasser 1876–1960	41
9. Antall skilte personer pr. 100 vigde «før gifte» 1921–1960	42
10. Inngåtte ekteskap etter sivilstandskombinasjon. Relative tall. 1876–1960	42
11. Vigde menn og kvinner etter alder. Relative tall. 1851–1960	43
12. Enkemenn, enker og skilte personer etter alder ved omgifte. Relative tall. 1931–1960	46
13. Gjennomsnittsalderen ved giftermålet 1851–1960	47
14. Inngåtte ekteskap etter ektefellenes gjensidige alder. Relative tall. 1901–1960 ..	49

Kapittel V.

Tabell

15. Giftermålshyppigheten blant menn og kvinner etter alder og tidligere ekteskapelig stilling 1865–1960	52
16. Bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet blant ugifte og før gifte menn og kvinner 15 år og over 1900–1960	54
17. Giftermålshyppigheten for ungkarer og piker i hvert aldersår 15–39 år 1901–1960	55
18. Bevegelsen i giftermålshyppigheten for menn og kvinner 15–49 år. 1930–1960 Relative tall. 1930=100.	58
19. Omgiftehyppigheten blant enkemenn, enker og skilte menn og kvinner etter alder 1920–1960.....	60

20. Giftermålshyppigheten i de forskjellige aldersklasser blant kvinner sammenliknet med giftermålshyppigheten blant menn 1865–1960. Relative tall, giftermålshyppigheten blant menn = 100.	61
21. Antall vigde menn og kvinner pr. år i alderen 15–49 år 1931–1960	62

Kapittel VI.

Tabell

22. Ekteskap pr. 1000 av folkemengden i bygder og byer 1856–1960	64
23. Giftermålshyppighet pr. 1000 ugifte og før gifte i alderen 20–39 år i bygder og byer 1900–1960	65
24. Giftermålshyppigheten i alderen 20–39 år i byene i forhold til i bygdene. Relative tall, giftermålshyppigheten i bygdene = 100	66
25. Kvinner pr. 1000 menn i den gifteferdige del av befolkningen i bygder og byer 1900–1960	67
26. Inngåtte ekteskap pr. 1000 av folkemengden i fylkene 1876–1960	67
27. Inngåtte ekteskap pr. 1000 av folkemengden i de enkelte fylker i prosent av gjennomsnittet for riket 1901–1960	68

Kapittel VII.

Tabell

28. Inngåtte ekteskap etter måned. Relative tall. 1856–1960	69
---	----

Kapittel VIII.

Tabell

29. Inngåtte og oppløste ekteskap pr. år 1876–1960	71
30. Antall bestående ekteskap ved folketellingene 1890–1960	72
31. Oppløste ekteskap ved død og ved skilsmisse pr. 10 000 bestående ekteskap ved folketellingene 1890–1960	72
32. Dødsfall blant gifte menn og kvinner pr. år etter alder. Relative tall. 1890–1960	74
33. Skilte menn og kvinner etter alder ved skilsmissen. Relative tall	75

Kapittel IX.

Tabell

34. Dødeligheten blant gifte menn og kvinner pr. 10 000 gifte i de enkelte aldersklasser 1890–1960	76
35. Skilsmissehyppigheten blant gifte menn og kvinner pr. 10 000 gifte i de enkelte aldersgrupper 1900–1960	76

Kapittel X.

Tabell

36. Ekteskap pr. 10 000 innbyggere i Norge sammenliknet med i en del andre vesteuropeiske land 1851–1960	78
37. Giftermålshyppigheten pr. 1000 ugifte og før gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersgrupper 15–49 år i Norge og i en del andre vesteuropeiske land 1900–1960	79
38. Giftermålshyppigheten blant ugifte og før gifte i de forskjellige aldersgrupper 15–49 år i en del vesteuropeiske land i forhold til giftermålshyppigheten i Norge 1900–1960	80
39. Kvinner pr. 1000 menn i de forskjellige aldersgrupper 20–39 år i Norge og i en del andre vesteuropeiske land 1930–1960	81

Fødsler

Kapittel XII.

Tabell

40. Dødfødte pr. 1000 fødte i alt 1856–1960	85
41. Levende fødte barn pr. år i forhold til folkemengden 1736–1960	86
42. Levende fødte barn i alt i forhold til tallet på kvinner i alderen 15–44 år 1856–1960	89

	Side
<i>Kapittel XIII.</i>	
Tabell	
43. Antall gifte kvinner i alderen 15–44 år 1865–1960	91
44. Prosentvis årlig tilvekst i tallet på kvinner 15–44 år i forskjellige perioder 1865–1960.....	92
45. Gifte kvinner i fødedyktig alder pr. 1000 kvinner i alt i samme alder 1865–1960	93
46. Bevegelsen i tallet på gifte kvinner i alderen 15–44 år siden 1900. Direkte og standardberegnete relativtall. 1900 = 100	94
47. Gifte kvinner 15–44 år prosentvis etter alder og ekteskapets varighet ved folketellingene i 1930, 1946 og 1950	95
<i>Kapittel XIV.</i>	
Tabell	
48. Levende fødte barn i og utenfor ekteskap 1806–1960.....	96
49. Levende fødte barn etter morens alder. Relative tall. 1871–1960	97
<i>Kapittel XV.</i>	
Tabell	
50. Levende fødte barn i ekteskap etter fødselsnummer. Relative tall. 1929–1960 ..	100
51. Førstefødte og senere fødte barn i ekteskap pr. 1000 gifte kvinner 15–44 år 1930–1960.....	101
52. Levende fødte i ekteskap etter ekteskapets varighet. Relative tall. 1924–1960 ..	102
<i>Kapittel XVI.</i>	
Tabell	
53. Kjønnsporsjonen ved fødselen 1866–1960	103
54. Gutter pr. 100 piker født i 5.–7. måned av svangerskapet 1931–1960	105
55. Barn født uten liv pr. 100 fødte i alt i 5. – 7. måned av svangerskapet 1931–1960	106
<i>Kapittel XVII.</i>	
Tabell	
56. Enkeltfødslar og flerfødslar 1856–1960	106
57. Tvillingfødslar prosentvis etter barnas kjønnkombinasjon	107
58. Dødfødte 1886–1960 pr. 1000 barn født ved enkeltfødsel og flerfødsel	108
59. Dødfødte pr. 1000 fødte barn ved tvillingfødsel 1886–1960.....	108
60. Flerfødslar pr. 1000 fødslar i alt i ekteskap av mødre i forskjellige aldersgrupper 1890–1960.....	108
<i>Kapittel XVIII.</i>	
Tabell	
61. Antall fødte pr. år etter fødselsmåned. Relative tall. 1866–1960	109
<i>Kapittel XIX.</i>	
Tabell	
62. Antall levende fødte pr. 1000 kvinner i de forskjellige aldersklasser 1889–1960 ..	111
63. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter alder 1871–1962	112
64. Bevegelsen i fruktbarheten i ekteskap blant gifte kvinner i alderen 15–44 år. Relative tall. 1890–1960.....	114
65. Virkningen på fødselstallet av variasjonene i den ekteskapelige fruktbarhet og tallet på gifte kvinner i alderen 15–44 år 1900–1960	117
66. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter kvinnes alder og ekteskapets varighet 1930–1950.....	118
67. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter kvinnes alder og ekteskapets varighet i årene omkring 1946 og 1950 i forhold til omkring 1930. Relative tall. 1930–31 = 100.....	119
68. Fruktbarheten blant ugifte kvinner etter alder 1890–1960	121

Kapittel XX.

Tabell

69. Levende fødte barn pr. 1000 av folketallet i bygder og byer 1856–1960	123
70. Levende fødte barn i bygder og byer i forhold til tallet på kvinner i alderen 15–44 år 1865–1960	124
71. Fruktbarheten blant gifte og ugifte kvinner i alderen 15–44 år i bygder og byer 1910–1960.....	126
72. Bevegelsen i fruktbarheten i og utenfor ekteskap blant kvinner i alderen 15–44 år i bygder og byer. Relative tall. 1910–1960	127
73. Fruktbarheten blant kvinner 15–44 år i bygdene sammenliknet med i byene. Relative tall. 1910–1960.....	128
74. Levende fødte barn i de enkelte fylker 1901–1960. Direkte beregnede kvotienter	129
75. Standardberegnete forholdstall for fruktbarheten blant kvinner 15–44 år i bygdene i de enkelte fylker og i de største byer 1900–1960	130
76. Fruktbarheten i de enkelte fylker og byer i forhold til gjennomsnittet for alle bygder og byer 1900–1960	132

Kapittel XXI.

Tabell

77. Naturlig befolkningstilvekst pr. 1000 av folkemengden 1891–1960	135
78. Brutto- og netto-reproduksjonskvotientene 1889–1960	136
79. Levende fødte barn i de enkelte ekteskapsår pr. 1000 gifte kvinner i alderen 15–44 år tilhørende ekteskapskullene 1931–1956	140
80. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn i alt pr. ekteskap etter utløpet av hvert ekteskapsår	143
81. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn i alt pr. ekteskap delt på de forskjellige ekteskapsår 1931–1951	145

Kapittel XXII.

Tabell

82. Levende fødte pr. 1000 innbyggere i Norge og en del andre vest-europeiske land 1851–1960.....	150
83. Fruktbarheten etter morens alder i Norge og en del andre vest-europeiske land 1930–1960.....	151
84. Fruktbarheten blant kvinner i alderen 15–49 år i Norge i forhold til i en del andre vest-europeiske land 1930–1960	152
85. Fruktbarheten blant kvinner i de enkelte aldersgrupper i Norge i forhold til i en del andre vest-europeiske land i 1930 og 1960	153
86. Levende fødte utenfor ekteskap pr. 100 levende fødte i alt i de nordiske land 1901–1960.....	154

Vandringer

Kapittel XXIV.

Tabell

87. Utvandringen fra Norge til oversjøiske land i årene 1825–1960	158
88. Utvandrede etter bestemmelsesland 1866–1960	159
89. Periodevis vekslinger i utvandringen til oversjøiske land i tiden 1836–1960	161
90. Utvandringen til oversjøiske land fra bygder og byer 1866–1960.....	164
91. Utvandringen til oversjøiske land fra de enkelte fylker 1866–1960	165
92. Tallet på menn og kvinner blant de utvandrede 1866–1960	166
93. Utvandrede menn og kvinner etter alder. Relative tall. 1866–1960	167
94. Utvandringshyppigheten blant menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser 1866–1960.....	168
95. Dødelighet og utvandringshyppighet pr. 1000 menn i alderen 15–34 år 1866–1930	170
96. Utvandrede menn pr. 1000 kvinner i alderen 15–29 år 1866–1960	171
97. Utvandrede menn og kvinner 15 år og over etter ekteskapelig stilling. Relative tall. 1891–1960	172
98. Utvandringshyppigheten blant ugifte, gifte og før gifte i befolkningen 15 år og over 1891–1957	173
99. Utvandrede menn 15 år og over pr. år etter næring 1876–1918	174

	Side
100. Utvandrede kvinner 15 år og over pr. år etter næring 1903–1918	175
101. Utvandrede menn og kvinner 15 år og over pr. år etter næring 1919–1930	176
102. Utvandrede menn 15 år og over pr. 1000 menn i de forskjellige yrkesgrupper 1886–1915.....	177
103. Viktigste årsaker til utvandringen. Relative tall. 1905–1932	178
104. Vandringene fra og til Norge 1865–1960	180
105. Personer født i utlandet og hjemmehørende i Norge ved folketellingene 1865–1960	181
106. Hjemvendte norsk-amerikanere bosatt i Norge ved folketellingene i 1910 og 1920	182
107. Den hjemmehørende befolkning etter kjønn og alder 1845–1960	186
108. Bevegelsen i tallet på levende fødte i tiårsperioder 1801–1960	187
109. Gjenlevende menn og kvinner i forskjellig alder 1855–1955 i Norge pr. 100 av vedkommende fødselskull	188
110. Forholdet mellom antall menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser i befolkningen 1855–1960	190
111. Befolkningens aldersfordeling. Relative tall. 1855–1960	191
112. Giftermål, fødsler, dødsfall og befolkningstilvekst i perioder med vekslende utvandringsintensitet 1836–1960	192
113. Befolkningstilveksten i prosent av fødselsoverskottet 1836–1960	195
114. Utvandringen til oversjøiske land fra Norge og en del andre vest-europeiske land 1851–1913 og 1921–1935	196
115. Årlig befolkningstilvekst og overskott av fødte i Norge sammenliknet med i en del andre vest-europeiske land 1871–1910	197

Kapittel XXV.

Tabell

116. Flytningene og befolkningstilveksten i bygder og byer 1876–1960.....	198
117. Innflyttingsoverskott (+) eller utflyttingsoverskott (—) av menn og kvinner i bygder og byer 1876–1960	200
118. Flyttingene mellom byene og landdistriktene 1951–1960	202
119. Nettoflyttingen til byene fra bygdene 1951–1960. De flyttede etter kjønn, alder og ekteskapelig stilling	202
120. Nettoresultatet av flytting mellom landsdelene 1951–1960	203

Diagrammer

Ekteskap

Kapittel II.

Diagram

1. Gjennomsnittlig antall inngåtte ekteskap pr. år pr. 1000 av folkemengden 1801–1960.....	28
2. Samvariasjon mellom bevegelsen i ekteskapstallet og tilveksten i brutto-nasjonalproduktet 1866–1940	30
3. Antall levende fødte i tiårsperioder 1826–1940 og tallet på gjenlevende i alderen 20–29 år av de respektive grupper av fødselskull ved folketellingene 1855–1960	33
4. Bevegelsen i det relative antall «ikke gifte» i alderen 20–39 år i befolkningen og i tallet på inngåtte ekteskap i alt pr. 1000 «ikke gifte» menn i denne alder	34

Kapittel III.

Diagram

5. Endringer i kjønnsproporsjonen blant «ikke gifte» i befolkningen i de forskjellige aldersklasser 1900–1960	39
---	----

Kapittel IV.

Diagram

6. Vigde menn og kvinner etter alder ved vigdselen. Relative tall. 1901–1960	45
--	----

	Side
<i>Kapittel V.</i>	
Diagram	
7. Giftermålshyppigheten pr. 1000 ungarer og piker i de enkelte aldersår fra 15 til 40 år 1901–1960	56
8. Bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet pr. 1000 ungarer og piker i de forskjellige aldersklasser 1865–1960	59
<i>Kapittel VII.</i>	
Diagram	
9. Inngåtte ekteskap i de enkelte måneder i bygder og byer. Relative tall.....	70
<i>Kapittel VIII.</i>	
Diagram	
10. Oppløste ekteskap ved død og skilsmisse pr. 10 000 bestående ekteskap 1890–1960	73
Fødsler	
<i>Kapittel XII.</i>	
Diagram	
11. Levende fødte pr. 1000 innbyggere 1736–1900	87
12. Antall levende fødte barn pr. år 1901–1960	88
<i>Kapittel XIV.</i>	
Diagram	
13. Levende fødte barn i ekteskap etter morens alder. Relative tall 1900–1960.....	98
14. Levende fødte barn utenfor ekteskap etter morens alder. Relative tall 1900–1960	99
<i>Kapittel XV.</i>	
Diagram	
15. Levende fødte barn i ekteskap etter barnets nummer. Relative tall. 1930–1960..	100
16. Levende fødte barn i ekteskap etter ekteskapets varighet. Relative tall. 1924–1960.....	102
<i>Kapittel XVIII.</i>	
Diagram	
17. Gjennomsnittlig antall fødte pr. dag i de enkelte måneder i prosent av årsgjennomsnittet	110
<i>Kapittel XIX.</i>	
Diagram	
18. Fødselshyppigheten blant alle kvinner sammenliknet med fødselshyppigheten blant gifte kvinner i de forskjellige aldersgrupper 15–44-år	115
19. Levende fødte barn i ekteskap pr. 1000 gifte kvinner i forskjellig alder 1871–1960	116
20. Levende fødte barn pr. 1000 gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser etter ekteskapets varighet i perioden 1949–1952.....	119
21. Bevegelsen i den aldersspesifikke fruktbarheten blant gifte kvinner i ekteskap med forskjellig varighet i perioden 1949–1952	120
22. Levende fødte barn utenfor ekteskap pr. 1000 ugifte kvinner i de forskjellige aldersgrupper 1890–1960	122
<i>Kapittel XX.</i>	
Diagram	
23. Fruktbarheten i ekteskap i de enkelte fylker og de største byer i 1900 og 1960 ..	134
<i>Kapittel XXI.</i>	
Diagram	
24. Naturlig befolkningstilvekst pr. 1000 innb. 1891–1960.....	135
25. Bevegelsen i fruktbarheten med ekteskapets varighet for ekteskapskullene 1931–1956.....	142

	Side
26. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn pr. ekteskap etter utløpet av ekteskapsårene 0–19 år i ekteskap inngått i 1931–1956	144

Vandringer

Kapittel XXIV.

Diagram

27. Utvandringen fra Norge til oversjøiske land 1861–1930.....	160
28. Utvandringen til oversjøiske land pr. 1000 av folkemengden i de enkelte fylker 1876–1925	165
29. Utvandringen til oversjøiske land pr. 1000 menn og kvinner i alderen 15–29 år 1866–1930	169
30. Døde og utvandrede menn pr. 1000 menn i alderen 20–24 år 1866–1960	170
31. Forholdet mellom utvandringshyppigheten blant menn og kvinner i alderen 15–29 år 1866–1960. Relative tall, utvandringshyppigheten blant kvinner = 100.....	171
32. Gjenlevende menn i Norge på forskjellig alderstrinn pr. 100 guttefødsler i vedkommende fødselskull 1855–1955.....	189
33. Tallet på giftermål og utvandrede pr. 1000 av folkemengden i perioder med vekslende utvandringshyppighet 1855–1960.....	193
34. Gjennomsnittlig antall utvandrede og befolkningstilveksten i perioder med vekslende utvandringshyppighet 1861–1960.....	194

Contents

	Page
Marriages	
Ch. I. Basic data of statistics of marriages	23
1. On contracted marriages	23
2. On dissolved marriages	25
Ch. II. General trend of number of marriages 1770-1960	26
Ch. III. Changes in the size and structure of population available for marriage 1865-1960	35
Ch. IV. Married persons by previous marital status and age at first marriages and remarriages 1856-1960	40
Ch. V. Marriage rates of single, widowed and divorced males and females by age 1865-1960	51
Ch. VI. Marriage rates in different parts of the country 1856-1960	63
Ch. VII. Monthly incidence of marriages 1856-1960	69
Ch. VIII. Marriages dissolved by death or by divorce 1876-1960	71
Ch. IX. Rates of mortality and divorce of married males and females by age	75
Ch. X. Marriage rates of Norway compared with those of some other Western European countries	77
 Births	
Ch. XI. Basic data of birth statistics	82
Ch. XII. General trend of number of births 1736-1960	84
Ch. XIII. Married women of reproductive age 1865-1960	91
Ch. XIV. Live births by marital condition and age of mother at birth of child	95
Ch. XV. Legitimate live births by order of birth and duration of marriage	99
Ch. XVI. Sex ratio at birth	103
Ch. XVII. Multiple births	106
Ch. XVIII. Monthly incidence of births	109
Ch. XIX. Age specific fertility rates 1871-1960	111
1. Fertility rates of all women aged 15-44 years	111
2. Fertility rates of married women aged 15-44 years	112
3. Fertility rates of married women by age and duration of marriage ...	118
4. Fertility rates of unmarried women aged 15-44 years	121
Ch. XX. Birth rates in different parts of the country	123
1. Birth rates by rural districts and towns	123
2. Birth rates by counties and the principle towns	128
Ch. XXI. Fertility and increase of population	134
1. Gross and net reproduction rates 1890-1960	134
2. Cohort analysis of fertility trends	139
Ch. XXII. Birth rates in Norway compared with those in some other European countries	149
 Migrations	
Ch. XXIII. Basic data of the migration statistics	155

	Page
Ch. XXIV. Emigration and immigration	157
1. Emigration to overseas countries 1825-1960	157
2. Oversea emigration from different parts of the country 1866-1960	163
3. Number of emigrants by sex, age and marital condition 1866-1960 ..	166
4. Number of emigrants by industries 1876-1930	173
5. Causes of emigration	177
6. Immigration from abroad. Return of persons previously emigrated from Norway to overseas countries	179
7. Effect of overseas emigration on the development of population in Norway ..	185
8. Oversea emigration from Norway compared with that from other Western European countries	195
Ch. XXV. Internal migrations	197
1. Migratory movements between rural districts and towns according to statements of the censuses 1876-1960	197
2. Internal migration according to the records of local Population Regis- ter Offices 1951-1960	201
English summary	204

Tables

Marriages

Chapter II.

Table

1. Annual number of marriages 1771-1960	27
2. Influence of variation in number of persons available for marriage and in the average frequency of marriage on the total number of marriages contracted 1855-1960	34

Chapter III.

Table

3. Total population and number of persons available for marriage in the age group 15 -49 years 1865-1960	36
4. Non-married persons per 1000 of population in the different age groups 15-49 years 1865-1960	37
5. Ratio of males to females in different age groups of the «non-married» population 1865-1960	38
6. Age distribution of «non-married» population between 15 and 50 years. Relative figures. 1875-1960	40

Chapter IV.

Table

7. Married persons by previous marital status. Relative figures. 1856-1960	41
8. Widowed and divorced persons in percentage of all new married in the different age groups 1876-1960	41
9. Divorced persons per 100 remarried 1921-1960	42
10. Marriages by marital status of participants. Relative figures. 1876-1960	42
11. Married males and females by age. Relative figures. 1851-1960	43
12. Age distribution of remarried, widowed and divorced persons. Relative figures. 1931-1960	46
13. Average age at marriage 1851-1960	47
14. Number of marriages contracted cross-classified by age of bride and age of groom. Relative figures. 1901-1960	49

Chapter V.

Table

15. Marriage rates for males and females by age and prior marital condition 1865-1960 ..	52
16. Changes in the mean marriage rates of single, widowed and divorced males and females 15 years and over 1900-1960	54
17. Marriage rates for single males and females at each year of age 15-39 1901-1960 ..	55
18. Changes in marriage rates of males and females 1930-1960. Relative figures. 1930 = 100	58

	Page
19. Remarriage rates of widowers, widows and divorced males and females by age 1920–1960.....	60
20. Marriage rates for females in the various age groups compared with those for males 1865–1960. Relative figures, marriage rates for males = 100	61
21. Annual number of married males and females in the age of 15–49 years 1931–1960	62

Chapter VI.

Table

22. Marriages per 1000 of population in rural districts and towns 1856–1960.....	64
23. Marriage rates per 1000 single, widowed and divorced persons in the age of 20–39 years in rural districts and towns 1900–1960.....	65
24. Ratio of marriage rates in towns and rural districts in the age of 20–39 years. Relative figures, rates of rural districts = 100	66
25. Females per 1000 males in the marriageable population of rural districts and towns 1900–1960	67
26. Marriages per 1000 of population in the different counties 1876–1960	67
27. Marriage rates per 1000 of population in the different counties as a percentage of that for the whole country 1901–1960.....	68

Chapter VII.

Table

28. Monthly incidence of marriages. Relative figures 1856–1960	69
--	----

Chapter VIII.

Table

29. Annual number of marriages contracted and dissolved 1876–1960	71
30. Number of existing marriages at the censuses of 1890–1960	72
31. Marriages dissolved by death and by divorce per 10 000 existing marriages at the censuses of population 1890–1960	72
32. Annual number of deaths among married males and females by age. Relative figures. 1890–1960.....	74
33. Number of divorced males and females by age at dissolution of marriage. Relative figures	75

Chapter IX.

Table

34. Mortality of married males and females per 10 000 married in the different age groups 1890–1960	76
35. Rates of divorce of married males and females per 10 000 married in the different age groups 1900–1960	76

Chapter X.

Table

36. Marriage rates per 10 000 of population of Norway compared with the rates of some other Western European countries 1851–1960	78
37. Marriage rates per 1000 single, widowed and divorced males and females in the different age groups 15–49 years in Norway and in some other Western European countries 1900–1960	79
38. Marriage rates of unmarried persons in different age groups 15–49 years in some Western European countries in percentage of that in Norway 1900–1960	80
39. Females per 1 000 males in the different age groups 20–39 years in Norway and in some other Western European countries 1930–1960.....	81

Births

Chapter XII.

Table

40. Stillbirths per 1 000 births 1856–1960.....	85
41. Annual number of live births in relation to total population 1736–1960.....	86
42. Total live births in relation to number of women in the age of 15–44 years 1856–1960.....	89

	Page
<i>Chapter XIII.</i>	
Table	
43. Number of married women in the age of 15—44 years 1865—1960	91
44. Annual increase of number of women 15—44 years in different periods. Per cent. 1865—1960.....	92
45. Married women of reproductive age per 1 000 of total female population in the same age groups 1865—1960.....	93
46. Fluctuations of number of married women. Crude and standardized relative figures. 1900=100.....	94
47. Percentage of married women 15—44 years by age and duration of marriage at the censuses of 1930, 1946 and 1950	95
<i>Chapter XIV.</i>	
Table	
48. Live births by legitimacy 1806—1960	96
49. Live births by age of mother. Relative figures 1871—1960.....	97
<i>Chapter XV.</i>	
Table	
50. Legitimate live births by order of birth. Relative figures. 1929—1960.....	100
51. Legitimate live births by birth order per 1000 married women 15—44 years 1930—1960.....	101
52. Legitimate live births by duration of marriage. Relative figures. 1924—1960.....	102
<i>Chapter XVI.</i>	
Table	
53. Sex ratio at birth 1866—1960.....	103
54. Males per 100 females born in 5—7 month of gestation 1931—1960.....	105
55. Children born dead per 100 births in 5—7 month of gestation 1931—1960.....	106
<i>Chapter XVII.</i>	
Table	
56. Confinements of single and multiple births 1856—1960	106
57. Twin births by combination of sex of children born.....	107
58. Stillbirth rates 1886—1960 at confinements of single and multiple births.....	108
59. Stillbirths per 1000 births at confinements of twins 1886—1960.....	108
60. Confinements of multiple births per 1000 of all legitimate confinements of mothers in different age groups 1890—1960	108
<i>Chapter XVIII.</i>	
Table	
61. Annual number of births by month. Relative figures 1866—1960	109
<i>Chapter XIX.</i>	
Table	
62. Live births per 1000 women in the different age groups 1889—1960	111
63. Fertility rates of married women by age groups 1871—1962	112
64. Changes in the legitimate fertility rates of married women 15—44 years of age. Relative figures. 1890—1960.....	114
65. Effects on the number of legitimate births of variations in fertility of marriage and the number of married women 15—44 years of age 1900—1960.....	117
66. Fertility rates of married women by age of women and duration of marriage 1930— 1950.....	118
67. Legitimate fertility rates by age of women and duration of marriage in 1946 and 1950 compared with those of 1930. Relative figures. 1930—31 = 100.....	119
68. Fertility of unmarried women by age 1890—1960	121
<i>Chapter XX.</i>	
Table	
69. Live births per 1000 of population in rural districts and towns 1856—1960	123
70. Live births per 1000 women in the age of 15—44 years in rural districts and towns 1865—1960.....	124

71. Fertility of married and unmarried women 15-44 years in rural districts and towns 1910-1960	126
72. Changes in the legitimate and illegitimate fertility of women 15-44 years in rural districts and towns. Relative figures. 1910-1960.....	127
73. Fertility in rural districts compared with that in towns. Relative figures. 1910-1960	128
74. Live births by counties 1901-1960. Crude birth rates	129
75. Standardized rates of fertility of women 15-44 years of age in rural districts by counties and in the principal towns 1900-1960	130
76. Fertility of different counties and towns in relation to fertility of all rural districts and towns 1900-1960	132

Chapter XXI.

Table

77. Natural increase per 1000 of population 1891-1960	135
78. Gross and net reproduction rates 1889-1960	136
79. Fertility by duration of marriage per 1000 married women 15-44 years belonging to cohorts of marriages contracted in 1931-1956	140
80. Average number of live births per married couple by the end of successive years of marriage.....	143
81. Distribution of average number of total live births per marriage on different years of marriage 1931-1951	145

Chapter XXII.

Table

82. Live births per 1000 of population in Norway compared with the rates of some other Western European countries 1851-1960.....	150
83. Fertility rates specified by age of mother in Norway and some other Western European countries 1930-1960.....	151
84. Fertility of women 15-49 years of age in some Western European countries in percentage of that in Norway 1930-1960	152
85. Fertility rates specified by age of mother in some Western European countries in percentage of that in Norway in 1930 and 1960	153
86. Number of illegitimate live births in per cent of total number of live births in the Nordic countries 1901-1960	154

Migrations

Chapter XXIV.

Table

87. Emigration from Norway to oversea countries 1825-1960.....	158
88. Emigrants by country of destination 1866-1960	159
89. Periodic fluctuations of oversea emigration during the years 1836-1960	161
90. Oversea emigration from rural districts and towns 1866-1960	164
91. Oversea emigration from the different counties 1866-1960	165
92. Number of males and females among the emigrants 1866-1960	166
93. Male and female emigrants by age. Relative figures. 1866-1960	167
94. Rate of emigration among males and females in the different age groups 1866-1960	168
95. Rate of mortality and of emigration per 1000 males in the age of 15-34 years 1866-1930.....	170
96. Male emigrants per 1000 female emigrants in the age groups 15-29 years 1866-1960	171
97. Male and female emigrants 15 years and over by marital status. Relative figures. 1891-1960.....	172
98. Rate of emigration by marital status 1891-1957.....	173
99. Annual number of male emigrants 15 years and over by industries 1876-1918...	174
100. Annual number of female emigrants 15 years and over by industries 1903-1918..	175
101. Annual number of emigrants 15 years and over by sex and industries 1919-1930	176
102. Male emigrants 15 years and over per 1000 of males in the different industries 1886-1915.....	177
103. Principal causes of emigration. Relative figures. 1905-1932.....	178
104. Migration from and to Norway 1865-1960	180
105. Persons born abroad and resident in Norway at the censuses 1865-1960	181

	Page
106. Emigrants to oversea countries returned to Norway and living there at the censuses of 1910 and 1920	182
107. Resident population by sex and age 1845-1960	186
108. Trend of number of live births in ten years periods 1801-1960	187
109. Survivors of males and females at different ages 1855-1955 in Norway per 100 of live births of the respective generations	188
110. Ratio of males to females in different age groups of population 1855-1960	190
111. Distribution of population by age. Relative figures. 1855-1960	191
112. General rate of marriage, natality, mortality, and increase of population in periods of varying intensity of emigration 1836-1960	192
113. Increase of population in per cent of excess of births over deaths 1836-1960	195
114. Oversea emigration from Norway and other Western European countries 1851-1913 and 1921-1935	196
115. Annual rate of increase and surplus of births in Norway compared with that in some other Western European countries 1871-1910	197

Chapter XXV.

Table

116. Migration and increase of population in rural districts and towns 1876-1960....	198
117. Net immigration (+) or net emigration (—) of males and females in rural districts and towns 1876-1960	200
118. Migration between towns and rural districts 1951-1960	202
119. Net migration to towns from rural districts 1951-1960. Migrants by sex, age and marital status	202
120. Net migration between different areas of the country 1951-1960	203

List of diagrams

Marriages

Chapter II.

Diagram

1. Annual number of marriages per 1000 of population 1801-1960	28
2. Relation of trend of rate of marriages and rate of increase of gross domestic product 1866-1940	30
3. Number of live births in ten year periods 1826-1940 and number of survivors of the respective generations in the age of 20-29 years at the censuses of population 1855-1960	33
4. Trend of the relative number of «non-married» persons aged 20-39 years in population and total number of marriages per 1000 of «non-married» males 20-39 years	34

Chapter III.

Diagram

5. Changes of ratio of males to females in the different age groups of population available for marriage 1900-1960	39
--	----

Chapter IV.

Diagram

6. New-married males and females by age. Relative figures. 1901-1960	45
--	----

Chapter V.

Diagram

7. Age specified rates of marriage per 1000 single males and females 15 to 40 years 1901-1960	56
8. Trend of rates of marriage per 1000 single males and females in the different age groups 1865-1960	59

Chapter VII.

Diagram

9. Monthly incidence of marriages in rural districts and towns. Relative figures.....	70
---	----

<i>Chapter VIII.</i>	Page
Diagram	
10. Dissolved marriages by death and divorce per 10 000 of existing marriages 1890–1960.....	73
Births	
<i>Chapter XII.</i>	
Diagram	
11. Live births per 1000 of population 1736–1900	87
12. Annual number and rate of live births 1901–1960	88
<i>Chapter XIV.</i>	
Diagram	
13. Legitimate live births by age of mother. Relative figures. 1900–1960	98
14. Illegitimate live births by age of mother. Relative figures. 1900–1960	99
<i>Chapter XV.</i>	
Diagram	
15. Legitimate live births by order of birth. Relative figures. 1930–1960	100
16. Legitimate live births by duration of marriage. Relative figures. 1924–1960	102
<i>Chapter XVIII.</i>	
17. Average of births per day in the different months in per cent of annual average .	110
<i>Chapter XIX.</i>	
Diagram	
18. Fertility of all women compared with that of married women in different age groups 15–44 years	115
19. Legitimate live births per 1000 married women of different age groups 1871–1960	116
20. Live births per 1000 married women of different age groups by duration of marriage in the period 1949–1952	119
21. The age specific fertility rates of married women in marriages of different duration in the period 1949–1952	120
22. Illegitimate live births per 1000 unmarried women in different age groups 1890–1960	122
<i>Chapter XX.</i>	
Diagram	
23. Legitimate fertility by counties and principal towns in 1900 and 1960.....	134
<i>Chapter XXI.</i>	
24. Rates of natural increase per 1000 of population 1891–1960.....	135
25. Movement of fertility by duration of marriage experienced by cohorts of marriages contracted 1931–1956	142
26. Average number of live births per marriage at the end of successive years of marriage 0–19 years among cohorts of marriages contracted 1931–1956	144
Migrations	
<i>Chapter XXIV.</i>	
Diagram	
27. Oversea emigration from Norway 1861–1930	160
28. Rate of oversea emigration per 1000 of population in different counties 1876–1925	165
29. Rate of oversea emigration per 1000 males and females in the age of 15–29 years 1866–1930.....	169
30. Rate of mortality and emigration per 1000 males in the age group 20–24 years 1866–1960.....	170
31. Ratio of rate of emigration of males to that of females in the age of 15–29 years 1866–1960. Relative figures, rate of emigration of females = 100.....	171
32. Male survivors in Norway at different ages per 100 male births of the respective generations 1855–1955	189
33. Marriages and emigration per 1000 of population in periods of varying frequency of emigration 1855–1960	193
34. Average number of emigrants and increase of population in periods of varying frequency of emigration 1861–1960	194

Ekteskap

Kap. I. Det statistiske materiale.

1. Om inngåtte ekteskap.

Opplysninger om familiedannelsen gjennom ekteskap og om de omstendigheter som fører til at dette oppløses, ble tidlig ansett å være av stor demografisk og sosiologisk interesse. For vårt lands vedkommende har vi materiale til å belyse disse spørsmål tilbake til slutten av det 18de århundre.

Grunnlaget for ekteskapsstatistikken i Norge er de opplysninger om vigde personer som sognepresten til enhver tid har vært pålagt å registrere i kirkeboken for hvert sogn.

Inntil 1845 var det bare geistlige embedsmenn som kunne foreta vigsel. Senere fikk også prest eller forstander for ordnet dissentermenighet og borgerlig vigselmann rett til dette. Men hver vigsel som disse foretok, skulle etter loven meldes til vedkommende sogneprest for innføring i kirkeboken. Den samme regel har også vært gjeldende for vigsler foretatt etter norsk lov i utlandet. Det har altså fra administrasjonens side vært sørget for at sogneprestene i egenskap av offentlige registerførere, skulle få rede på alle vigsler i Norge og blant den norske befolkning i utlandet, og man må gå ut fra at helt fra gammel tid har registreringen av inngåtte ekteskap vært meget fullstendig i vårt land.

Det er ikke helt klart fra hvilken år øvrigheten begynte å innhente oppgaver fra sogneprestene over de registrerte ekteskap til statistisk bruk, men det var visstnok noe senere enn for dødsfall og fødsler. Av et skjema som ble fastsatt i 1775 til bruk for sogneprestenes årlige innberetninger til øvrigheten, framgår det at det på det tidspunkt også ble krevd gitt oppgaver over vigsler.

Likewise for fødsler og dødsfall begynte den norske offisielle statistikk over ekteskap først i 1801. Men for årene 1770—1783 og for 1795—1799 foreligger det oppgaver over inngåtte ekteskap som stammer fra andre kilder, se Statistiske oversikter 1948. For årene 1801—1855 er de statistiske data om ekteskap offentliggjort i Statistiske tabeller for kongeriket Norge, som kom ut første gang i 1839. Fra 1856 finner en disse oppgaver for hvert år i

oversiktene over folkemengdens bevegelse, hvorav den første gjelder for 10-året 1856—65.

For årene 1770—1833 omfatter ekteskapsstatistikken bare oppgaver over tallet på inngåtte ekteskap. Men fra 1840 ble det også innhentet opplysninger gjennom sogneprestene om alder og sivilstand før vigselen for de ektevigde menn og kvinner, og fra 1866 av dessuten oppgaver over ektefellenes fødested og brudgommens yrke og bosted.

Statistikken over folkemengdens bevegelse viser tallet på inngåtte ekteskap i de enkelte år i riket, bygder og byer under ett, for årene 1856—75 også spesifisert for hvert av landets stift og fra 1876 for hvert fylke. Videre finner vi i oversiktene over folkemengdens bevegelse detaljerte tabeller som viser aldersfordelingen for de vigde menn og kvinner særskilt for ungarer og piker og enkemenn, enker og skilte.

Fra 1866 til og med 1918 ble det utarbeidd tabeller som viste de nygifte menn etter yrke. Men i statistikken for de senere år er disse oppgaver sløffet. Yrkesgrupperingen av de ektevigde menn i statistikken over folkemengdens bevegelse stemte nemlig meget dårlig overens med den yrkesgruppering av befolkningen som hadde vært brukt ved de periodiske folketellinger. En kombinasjon av oppgavene for de to materialer gav i stor utstrekning misvisende resultater og lot seg derfor ikke bruke til å belyse variasjonen i ekteskapsfrekvensen i de forskjellige yrkesgrupper.

Når det gjelder de vigdes alder og sivilstand, inneholder ekteskapsstatistikken meget detaljerte opplysninger helt tilbake til midten av forrige århundre. Oppgavene er spesifisert for de enkelte aldersår (senere fødselsår) og gitt særskilt for ungarer og piker og enkemenn, enker og skilte i riket, bygder og byer. Ved å sette antall vigde menn og kvinner på de enkelte aldersstrinn i forhold til tallet på ugifte, og før gifte i samme alder i befolkningen, kan vi få et mål for giftermålshyppigheten blant menn og kvinner i ulike aldersgrupper i de forskjellige perioder. I Norge har det imidlertid bare vært innhentet opplysninger om befolkningens sivilstandsfordeling ved hver folketelling, som regel hvert 10de år. En har derfor vært henvist til å beregne giftermålshyppigheten bare for årene enten mellom eller omkring disse tellinger. Fra midten av forrige århundre og fram til 1930 foreligger det oppgaver over giftermålshyppigheten for 10-årige perioder. Ved beregningen av disse hyppighetstall ble antall vigde menn og kvinner i hver periode satt i forhold til et beregnet antall ugifte og før gifte menn og kvinner i befolkningen i de forskjellige aldersgrupper i samme tidsrom. En gikk ut fra at sivilstandsfordelingen innen hver aldersgruppe hadde holdt seg konstant i hele vedkommende 10-årsperiode svarende til den som var blitt konstatert ved folketellingen midt i perioden eller — alternativt — ved folketellingene i begynnelsen og slutten av perioden. Betingelsen for en konstant sivilstandsfordeling fra år til år i de forskjellige aldersklasser er at nettotilgangen av gifte

i de forskjellige aldre på det nærmeste har holdt seg uforandret, og det vet vi ikke har vært tilfelle, iallfall ikke over så lange perioder som 10 år.

For å få bedre overensstemmelse mellom antall nygifte og tallet på gifteferdige i befolkningen har Statistisk Sentralbyrå i de senere år beregnet giftermålshyppigheten for de forskjellige aldre på grunnlag av det gjennomsnittlige antall vigde menn og kvinner i løpet av to år før og to år etter hver folketelling og oppgaver over ugifte og før gifte personer fra vedkommende telling. Denne framgangsmåte er også fulgt i tabellene i denne framstilling. Giftermålshyppigheten for riket er her beregnet tilbake til årene omkring folketellingen i 1865 og for bygder og byer tilbake til årene omkring 1900. Tilsvarende oppgaver for fylkene kan ikke skaffes. Her må vi nøye oss med å studere bevegelsen i antall ekteskap pr. 1 000 av den samlede hjemmehørende befolkning.

Som grunnlag for den geografiske fordeling av ekteskapene ble i forrige århundre brukt vigselstedet. Men i slutten av det 19de århundre begynte det å bli alminnelig at folk som var bosatt i landdistriktene, reiste inn til byene når de skulle gifte seg. En rekke vigsler ble da registrert og tatt med i statistikken for vedkommende by, som de nygifte par faktisk ikke hadde noen befolkningsmessig tilknytning til, og en fikk for høye ekteskapstall for byene og for lave for bygdene. Fra 1886 foreligger de inngåtte ekteskap i bygder og byer fordelt etter brudgommens bosted. Men etter vigselen har ekteparet ofte bosatt seg i en annen kommune. De oppgaver vi har over ekteskapstallet, er derfor av begrenset verdi når det gjelder å belyse regionale variasjoner. Likevel skulle tallene for så store områder som fylkene kunne gi et tilnærmet bilde av ekteskapsfrekvensen i de forskjellige deler av landet.

2. Om oppløste ekteskap.

I statistikken over folkemengdens bevegelse har vi oppgaver over hvor mange gifte menn og kvinner som dør hvert år delt etter alder. Summen av dødsfallene svarer til det antall ekteskap som hvert år har blitt oppløst enten ved mannens eller ved hustruens død. Av disse oppgaver kan en utlede hvor mange nye enkemenn og enker vi har fått hvert år. Men da det først i de aller siste år har blitt spurt på dødsmeldingen om gjenlevende ektefelles alder, kjenner vi ikke til i hvilken alder de gifte menn og kvinner har blitt henholdsvis enkemenn og enker i de forskjellige år.

Skilsmisse gis i Norge ved bevilling eller dom. Før 1949 ble skilsmissebevillinger gitt av Justisdepartementet, men etter denne tid av fylkesmannen. Justisdepartementet og senere fylkesmennene har hvert år sendt inn til Statistisk Sentralbyrå melding på særskilt skjema om hver skilsmissebevilling som har blitt utferdiget. Oppgave over skilsmisse ved dom blir sendt inn til Byrådet fra herreds- og byrettene. For hver skilsmisse har en, foruten

opplysninger av juridisk art, fått oppgave over blant annet fødselsår, yrke og bosted, tidspunktet for når ekteskapet ble inngått og tallet på felles barn.

Skilsmissestatistikken har i Norge helt til de siste år vært betraktet som del av rettsstatistikken, og det er vesentlig de juridiske forhold i forbindelse med skilsmisene som er beskrevet i tidligere statistiske oversikter. Opplysninger av spesiell demografisk interesse som f. eks. de skiltes alder, har blitt mer tilfeldig behandlet. Først etter at skilsmissestatistikken i 1952 ble lagt inn under befolkningsstatistikken, har slike oppgaver fått en bredere plass.

Fra 1952 er oppgavene over skilsmisser offentliggjort i de årlige oversikter over Folkemengdens bevegelse. For tidligere år finnes summariske oppgaver for hvert år i Statistisk årbok og mer detaljerte oppgaver i følgende spesialpublikasjoner: Skilsmisser og separasjoner i Norge 1891—1904 (NOS IV, 130), Skilsmisser 1919—22, Statistiske meldinger 1923, Skilsmisser 1929—32, Statistiske meldinger 1935 og Skilsmisser 1946—48, Statistiske meldinger 1951.

Kap. II. Bevegelsen i ekteskapstallet 1770—1960.

For å få en grov oversikt over variasjonen i ekteskapsstiftelsen fra år til år er det vanlig å beregne antall inngåtte ekteskap pr. 1 000 av middelfolkemengden. I den offisielle befolkningsstatistikk blir dette forholdstall gjerne betegnet som «den totale ekteskapshyppighet». Dette er imidlertid ikke helt korrekt. Et mål for den gjennomsnittlige ekteskapshyppighet kan en bare få ved å sette antall inngåtte ekteskap i forhold til den «gifteferdige befolkning», altså den befolkningsgruppe som er «under risiko» for å bli gift. I Sverige har en derfor gått over til å kalle inngåtte ekteskap i alt pr. 1 000 av den samlede befolkning for «det almänne giftermålstallet». Dette er utvilsomt en riktigere betegnelse for dette forholdstallet, og i den følgende framstilling er et tilsvarende norsk uttrykk blitt brukt.

Tabell 1 og diagram 1 viser bevegelsen i det alminnelige giftermålstall for hver femårsperiode og for enkelte kalenderår i tiden 1771 til 1960. De som er interessert i oppgaver for hvert år også for perioden 1770—1900, vil finne disse i Statistiske oversikter 1948, tabell 14.

Det alminnelige giftermålstallet har svinget til dels ganske sterkt fra periode til periode. Ser en bort fra disse kortvarige bølger, har tendensen i bevegelsen stort sett vært fallende, nemlig fra 9 pr. 1 000 i årene like etter 1814 til 6 pr. 1 000 i slutten av 1920-årene. Deretter fikk vi igjen en stigning som kulminerte i 1946 med vel 9,5 ekteskap pr. 1 000 av befolkningen. Så mange ekteskap som i dette året var det, befolkningsstørrelsen tatt i betraktning, ikke inngått i Norge siden det første fredsår etter at Norge sist var innblandet i krig, nemlig 1815. Da var giftermålstallet oppe i 10 pr. 1 000. Fra toppunktet i årene like etter siste krig har tallet på ekteskap i forhold til folke-

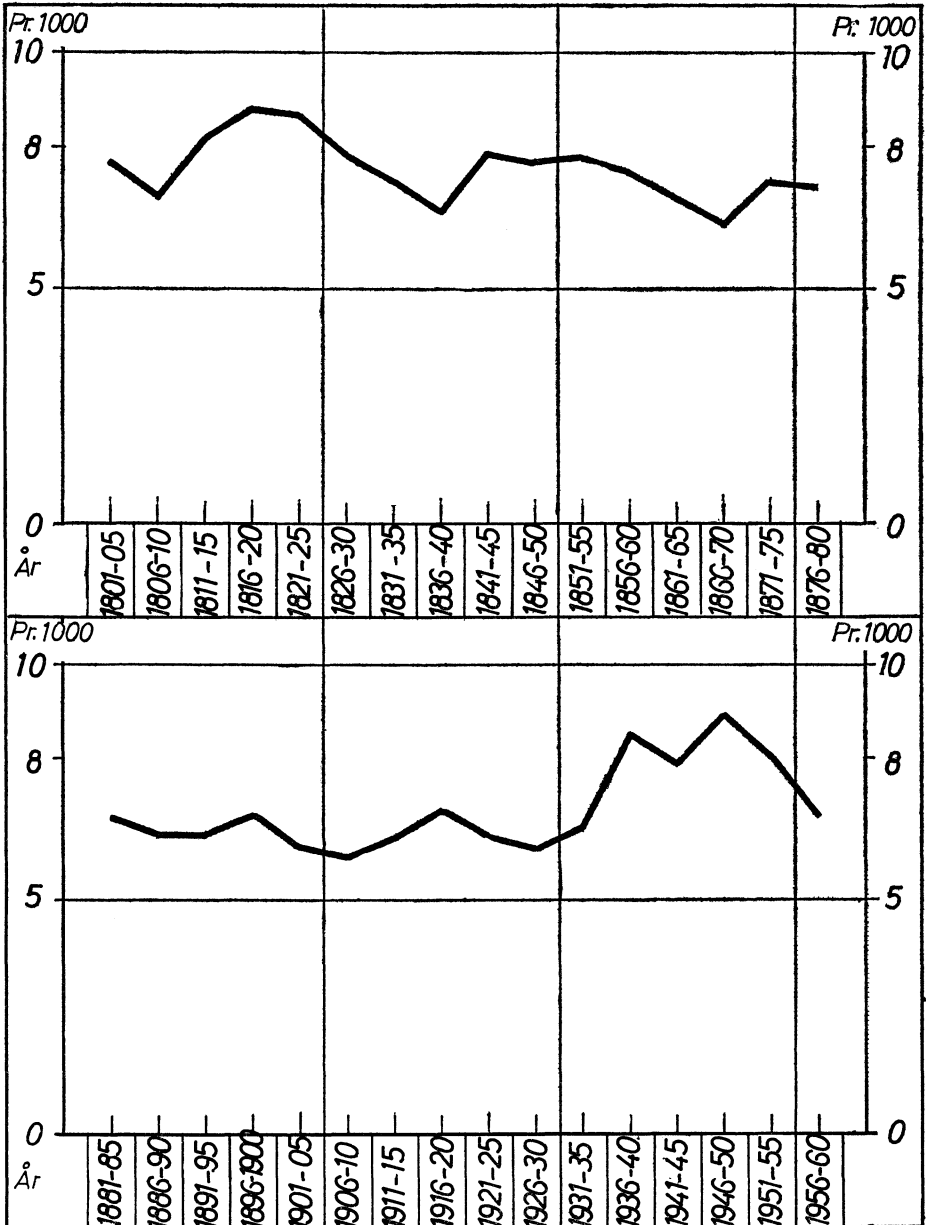
Tabell 1. Gjennomsnittlig antall inngåtte ekteskap pr. år 1771—1960.
Annual number of marriages 1771—1960.

Gjennomsnitt pr. år <i>Average per year</i>	Antall ekteskap <i>Number of marri- ages</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>	År <i>Year</i>	Antall ekteskap <i>Number of marri- ages</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>	År <i>Year</i>	Antall ekteskap <i>Number of marri- ages</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>
1771—75	5 370	7,30	1901	14 760	6,55	1939	26 095	8,91
1776—80	6 097	8,12	1902	14 385	6,32	1940	27 983	9,50
1781—85	5 986	7,73	1903	13 566	5,93	1941	26 459	8,94
1786—90	..	..	1904	13 481	5,87	1942	..	..
1791—95	6 531	7,76	1905	13 269	5,75	1943	24 021	8,01
1796—1800	6 946	8,05	1906	13 590	5,86	1944	21 990	7,26
1801—05	6 783	7,65	1907	13 953	5,99	1945	23 504	7,68
1806—10	6 278	6,94	1908	14 153	6,03	1946	29 688	9,50
1811—15	7 426	8,23	1909	14 080	5,95	1947	29 923	9,46
1816—20	8 317	8,80	1910	14 566	6,11	1948	29 558	9,24
1821—25	8 816	8,70	1911	14 826	6,18	1949	27 469	8,50
1826—30	8 512	7,79	1912	14 792	6,10	1950	27 222	8,34
1831—35	8 447	7,26	1913	15 262	6,24	1951	27 180	8,25
1836—40	8 136	6,65	1914	15 773	6,38	1952	27 499	8,27
1841—45	10 118	7,87	1915	15 940	6,38	1953	27 032	8,04
1846—50	10 501	7,70	1916	17 312	6,86	1954	26 977	7,95
1851—55	11 300	7,84	1917	18 086	7,09	1955	26 156	7,63
1856—60	11 653	7,54	1918	20 019	7,76	1956	25 163	7,27
1861—65	11 386	6,90	1919	15 379	5,91	1957	24 472	7,00
1866—70	11 012	6,39	1920	18 460	7,01	1958	23 931	6,79
1871—75	12 925	7,30	1921	18 063	6,77	1959	23 237	6,54
1876—80	13 471	7,18	1922	17 185	6,38	1960	23 651	6,60
1881—85	12 834	6,66	1923	16 963	6,25			
1886—90	12 560	6,35	1924	16 586	6,08			
1891—95	13 040	6,38	1925	16 214	5,90			
1896—1900	14 795	6,81	1926	15 948	5,77			
1901—05	13 892	6,08	1927	15 803	5,70			
1906—10	14 068	5,99	1928	16 683	5,99			
1911—15	15 320	6,26	1929	17 795	6,37			
1916—20	17 851	6,93	1930	18 064	6,43			
1921—25	17 002	6,27	1931	17 666	6,26			
1926—30	16 859	6,05	1932	17 612	6,21			
1931—35	18 604	6,53	1933	17 995	6,31			
1936—40	24 949	8,49	1934	19 235	6,72			
1941—45	23 994	7,91	1935	20 511	7,13			
1946—50	28 772	8,99	1936	22 377	7,75			
1951—55	26 969	8,02	1937	23 959	8,26			
1956—60	24 091	6,84	1938	24 335	8,35			

tallet sunket, slik at det i 1960 igjen lå på om lag samme nivå som da denne siste ekteskapsbølgen tok til mot midten av 1930-årene.

I befolkningsstatistikken har det vært vanlig å sette de kortvarige variasjoner i ekteskapsstiftelsen i forbindelse med de skiftende konjunkturer, som vi vet har virket på ekteskapsintensiteten i befolkningen. Ser vi på bevegelsen i ekteskapskurven i Norge, har ekteskapstallet som regel ligger relativt høyt i tider med sterk økonomisk framgang og lavt i perioder med stagnasjon eller svak økonomisk vekst. Det ble således inngått forholdsvis få ekte-

Diagram 1. Gjennomsnittlig antall inngåtte ekteskap pr. år pr. 1 000 av folkemengden 1801—1960. *Annual number of marriages per 1 000 of population 1801—1960.*

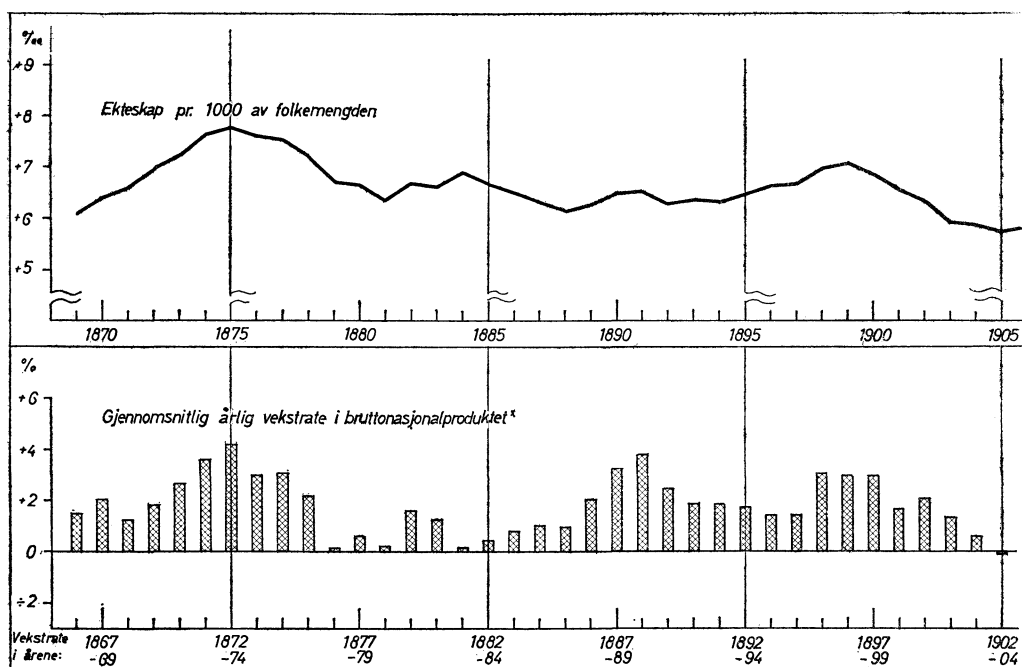

skap her i landet i krigs- og nødsårene i begynnelsen av forrige århundre og relativt mange da tidene bedret seg igjen etter 1814. Ekteskapstallet pr. 1 000 av befolkningen sank også i slutten av 1830-årene, da de økonomiske forhold i landet var dårlige, men steg igjen under framgangen i midten av århundret. Omkring 1860 begynte ekteskapstallet igjen å falle og lå meget lavt i perioden 1866—70, da det var dårlige tider i Norge. Omslaget kom i slutten av 1860-årene, og det var relativt sterk økonomisk vekst fram gjennom 1870-årene. Giftermålstallet steg i disse årene, men begynte å synke igjen under depresjonen i slutten av 1870-årene. Etter en forbigående stigning i begynnelsen av 1880-årene falt det ytterligere fra 1884 til og med 1888. Det kan konstateres en svak stigning i giftermålstallet fra 1888 til 1891, men ellers var det liten forandring før under de gode tider i slutten av 1890-årene, da igjen ekteskapstallet steg. Under depresjonen i begynnelsen av dette århundre sank tallet på inngåtte ekteskap betydelig og nådde et minimum i 1905. I løpet av den følgende ti-årsperiode ble de økonomiske forhold igjen bedre, og samtidig hadde vi en øking i det alminnelige giftermålstallet. Denne stigningen fortsatte i krigsårene og nådde maksimum i 1918, da krigen sluttet. Bevegelsen i ekteskapstallet i mellomkrigsårene og i årene under og etter annen verdenskrig hang også utvilsomt for en del sammen med de vekslende konjunkturer, som i større eller mindre grad virket på giftermålsintensiteten hos befolkningen. Men særlig i de senere år har demografiske faktorer som har virket uavhengig av de aktuelle økonomiske forhold, i høyere grad enn tidligere vært bestemmende for tallet på inngåtte ekteskap i de enkelte år.

For Norge foreligger det nå nasjonalregnskapstall tilbake til 1865, og dette har gitt oss materiale for å studere sammenhengen mellom giftermål og konjunkturer med større presisjon enn det før har vært mulig. Vi vet at gode og dårlige tider avspeiler seg i vekstraten for nasjonalproduktet — den prosentvise vekst i nasjonalproduktet vil være stor i oppgangår, liten eller negativ i nedgangår. Hvis hypotesen om at giftermålshyppigheten påvirkes av økonomiske forhold har noe for seg, skulle vi derfor vente en korrelasjon mellom tallene for giftermål og for veksten i nasjonalproduktet.

At en slik sammenheng virkelig var til stede i det forrige århundre og et langt stykke inn i dette, framgår med all ønskelig tydelighet av diagram 2. Øverste kurve i dette diagram gjengir giftermålstallet pr. 1 000 av folkemengden for de enkelte år. Nederste kurve representerer et 3-års bevegelig gjennomsnitt av prosenttallene for veksten i nasjonalproduktet. Denne kurven er videre skjøvet to år fram i forhold til kurven for giftermålstallet. Ekteskapstallet for f. eks. året 1871 blir således stilt opp mot den gjennomsnittlige vekstraten i bruttonasjonalproduktet i tidsrommet 1868—70 (gjennomsnittet av vekstratene 1867/68, 1868/69 og 1869/70.) Samvariasjonen mellom de to kurver er da forbløffende. Kurven for giftermålstallet viser langtidsvariasjoner som skyldes at tallet på ugifte i gifteferdig alder har variert en del

Diagram 2. Samvariasjon mellom bevegelsen i ekteskapstallet og
Relation of trend of rate of marriages and rate of increase of gross

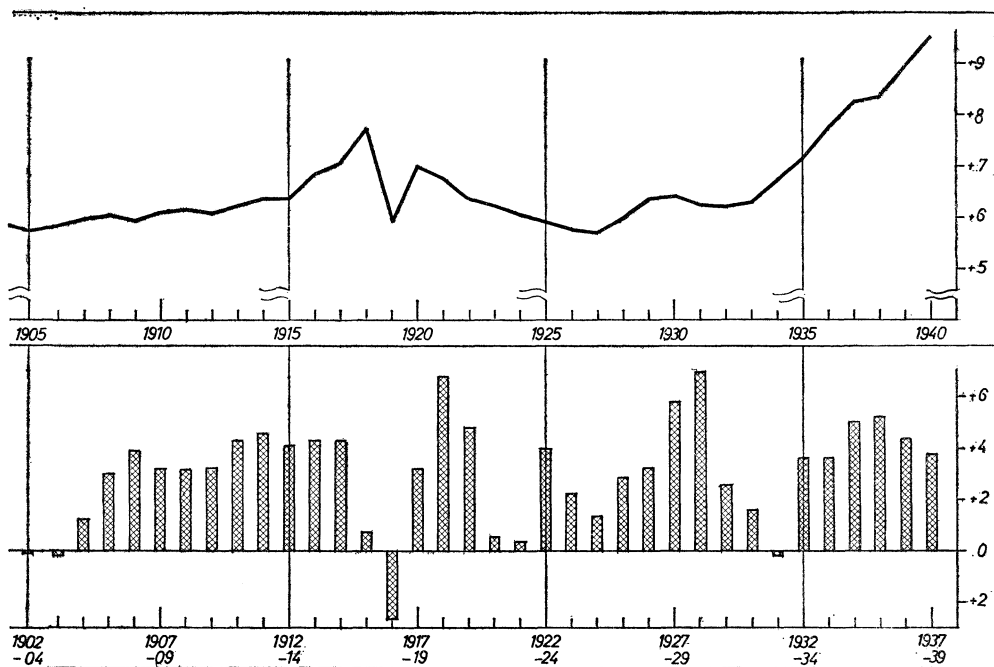
¹ De årlige vekstprosentene er beregnet som treårs bevegelig gjennomsnitt og gjelder for perioden 2 år før det ekteskapstall som er angitt på kurven ovenfor. *The annual rates of increase*

som følge av forandringer i befolkningens struktur og av andre demografiske grunner. Men den har også kortidsvariasjoner, og disse svarer meget godt til konjunktursvingningene som kurven for veksten i nasjonalproduktet gir uttrykk for.

Diagrammet synes med andre ord å gi et klart uttrykk for at ekteskapstallet i tidligere år har vært ganske sterkt influert av gode og dårlige tider. Når en ser på de to kurver og tar hensyn til den foretatte forskyvning i tid, trer det også tydelig fram at giftermålshyppigheten i hver konjunkturfase nådde toppen et par år etter at veksten var kulminert, dvs. mot slutten av oppgangen eller endog etter at en ny nedgang hadde satt inn. Under konjunktur-nedgangen viste så giftermålshyppigheten på nytt fall, og den nådde minimum etter et eller flere år med svak vekst.

Som diagrammet viser, gjaldt denne samvariasjon så sent som under depresjonen i begynnelsen av 1930-årene, men den var mindre god i de følgende år fram til annen verdenskrig. For krigsårene har vi ikke tilstrekkelig materiale til å beregne vekstraten i nasjonalproduktet, og for årene etter krigen (ikke med på diagrammet) kan det ikke spores noen sammenheng

tilveksten i bruttonasjonalproduktet¹⁾ 1866—1940.
domestic product 1866—1940.

are calculated as moving averages of annual rates of increase of each period on the average two years earlier than the number of marriages indicated on the chart above.

mellom bevegelsen i tallet på ekteskap og bevegelsen i nasjonalproduktet. Dette skyldes antakelig for en vesentlig del at forløpet av ekteskapskurven i dette tidsrom ble sterkt influert av de store endringer som fant sted i tallet på gifteferdige menn og kvinner på forskjellige alderstrinn. Mens størrelsen av giftermålsintensiteten i de enkelte år må antas å være sterkt preget av de aktuelle økonomiske forhold, er tallet på gifteferdige i befolkningen på vedkommende tidspunkt et resultat av befolkningsutviklingen i tidligere perioder. Hvis svingningene i befolkningsfaktoren har vært meget store, slik som i de senere år hos oss, vil dette kunne bidra til å forsterke eller oppheve virkningene av en stigning eller nedgang i giftermålsintensiteten på det samlede giftermålstall. Som vi senere skal se, er det dette som har funnet sted i etterkrigsårene.

Dette er sannsynligvis en del av forklaringen på at en samvariasjon mellom tallet på inngåtte ekteskap og veksten i bruttonasjonalproduktet ikke har kunnet påvises etter 1945. En må for øvrig også antakelig regne med at når det alminnelige velstandsnivå i samfunnet har kommet så vidt høyt som

i Norge i dag, vil sammenhengen mellom økonomi og giftermål måtte bli noe svekket i forhold til hva den var under en svakere utviklet økonomi.

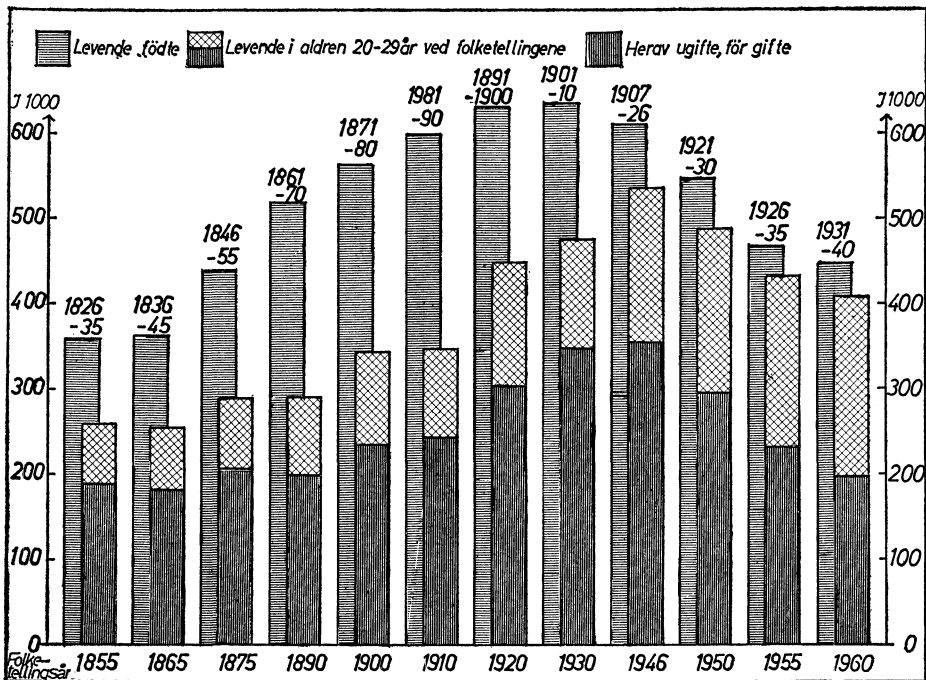
Allerede for vel 100 år siden påviste *Eilert Sundt* i sin bok *Giftermaal i Norge* samspillet mellom det han kalte de ytre og de indre omstendigheter som regulerte befolkningsutviklingen ned gjennom tidene. Med «ytre omstendigheter» forsto han de økonomiske og politiske vilkår for folkeøkningen, særlig gode og dårlige tider, som direkte påvirket tallet på giftermål, fødsler, dødelighet og vandringerne i de enkelte år. Den forskyvning i befolkningens størrelse og fordeling som ble følgen av de oppståtte variasjonene i disse elementære bevegelsesfaktorer, ville i sin tid virke på utviklingen i framtiden. Eilert Sundt oppholdt seg i sin bok særlig ved sammenhengen mellom antall fødsler og antall ekteskap. Ved å studere oppgavene over fødsler og ekteskap for årene 1736 til 1860 fant han at når tallet på fødte i en periode av en eller annen tilfeldig årsak steg eller falt, inntraff det om lag 30 år senere en stigning eller et fall i tallet på ekteskap og omtrent samtidig også en øking eller nedgang i antall fødsler. På den måten kom kurvene for fødsler og ekteskap til å bevege seg i parallelle bølger av en lengde på om lag 30 år. Se diagram 1 og for fødslene diagram 11. I første halvdel av forrige århundre svinget disse kurver slik som beskrevet av Eilert Sundt. Men fra 1860-årene og ut over ble bevegelsen i tallene mer uregelmessig, som følge av utvandringen og senere også av den voldsomme nedgang i fødselshyppigheten.

Selv om fødsler og ekteskap i de siste 100 år ikke helt ut har svinget på samme måte som Eilert Sundt fant for tidligere år, er grunntanken i hans teori utvilsomt riktig, og den er blitt bekreftet meget tydelig av den utvikling som har funnet sted i de senere år. De store variasjoner i nativiteten i dette århundre har ført til at det er oppstått årskull av meget ulik størrelse, og dette har i sin tur ført til et sterkt varierende antall gifteferdige i de forskjellige aldersklasser. Dette er illustrert for aldersklassen 20—29 år i diagram 3.

Ved hjelp av tallene i tabell 2 og den grafiske framstilling i diagram 4 er det gjort et forsøk på å belyse hvorledes størrelsen av den gifteferdige befolkning og den gjennomsnittlige ekteskapshyppigheten sammen har virket på det totale ekteskaptallet i de enkelte perioder. Som et tilnærmet mål for den gjennomsnittlige ekteskapshyppigheten er brukt forholdet mellom tallet på inngåtte ekteskap i fire år omkring hver folketelling og tallet på «ikke gifte» menn og kvinner i alderen 20—39 år ved vedkommende telling. Da om lag 90 prosent av de nygifte vanligvis tilhører denne aldersgruppen, skulle forholdstallene i tabell 2 være fullt ut brukbare til det formål det her dreier seg om.

Som en vil se, svinget det relative antall gifteferdige personer atskillig i forrige århundre. Årsaken til dette var at særlig den mannlige befolkning i ungdomsalderen periodevis ble sterkt redusert ved utvandringene. Da den

Diagram 3. Antall levende fødte i tiårsperioder 1826—1940 og tallet på gjenlevende i alderen 20—29 år av de respektive grupper av fødselskull ved folketellingene 1855—1960. *Number of live births in ten year periods 1826—1940 and number of survivors of the respective generations in the age of 20—29 years at the censuses of population 1855—1960.*

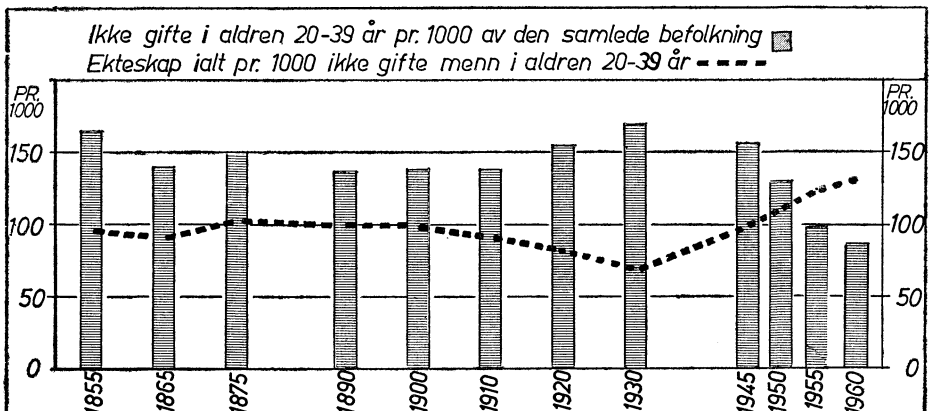
gjennomsnittlige ekteskaphyppigheten pr. 1 000 gifteferdige menn og kvinner vekslet lite mellom 1855 og 1900, må en kunne slutte at den bevegelsen som er omtalt foran i det totale ekteskapstallet i disse år — bortsett fra svingninger som følge av gode og dårlige tider — for en vesentlig del var et uttrykk for de forandringer som etter hvert fant sted i den gifteferdige befolknings størrelse og sammensetning. Mellom 1900 og 1930 sank ekteskaphyppigheten betydelig. Som vi har sett, gikk også tallet på inngåtte ekteskap ned fra 1900 til 1910, men steg igjen fra 1910 til 1920 og lå omtrent på samme nivå i 1930 som i 1920. Årsaken var at antallet personer i gifteferdig alder i befolkningen hadde vært stigende i disse årene, og dette oppveide til dels virkningene av den synkende giftermålsintensitet. Fra midten av 1930-årene økte igjen giftermålsfrekvensen. Samtidig var det relativt mange i gifteferdig alder, og tallet på inngåtte ekteskap steg sterkt i begynnelsen av 1940-årene. Men fra 1946 av ble det stadig færre gifteferdige etter at de små fød-

Tabell 2. Innflytelsen på det totale ekteskapstall av variasjoner i den gifteferdige befolknings størrelse og i den gjennomsnittlige ekteskapshyppighet 1855—1960. *Influence of variation in number of persons available for marriage and in the average frequency of marriage on the total number of marriages contracted 1855—1960.*

Folketellingsår Year of census	Ikke gifte personer i alderen 20—39 år Non married 20—39 years of age		Inngåtte ekteskap pr. år ¹ Annual number of marriages contracted			
	Antall Number	Pr. 1000 av den samlede befolkning Per 1000 of the total population	Antall Number	Pr. 1000 ikke gifte 20—39 år Per 1000 non married 20—39 years of age		Pr. 1000 av den samlede befolkning Per 1000 of the total population
				Menn Males	Kvinner Females	
1855.....	246 268	165	11 884	97	96	8,0
1865.....	237 691	140	11 376	92	99	6,7
1875.....	271 672	150	13 990	104	102	7,7
1890.....	273 573	137	12 815	101	87	6,4
1900.....	309 046	138	14 974	100	94	6,7
1910.....	329 629	138	14 567	93	85	6,1
1920.....	410 044	155	17 272	83	85	6,5
1930.....	482 061	171	17 784	71	76	6,3
1946.....	497 208	157	28 168	101	129	8,9
1950.....	423 086	129	27 342	110	156	8,3
1955.....	338 387	98	25 692	125	192	7,4
1960.....	285 826	80	23 659	131	226	6,6

¹ Gjennomsnittlig antall for 4 år omkring folketellingsåret. *Average of 4 years around the census.*

Diagram 4. Bevegelsen i det relative antall «ikke gifte» i alderen 20—39 år i befolkningen og i tallet på inngåtte ekteskap i alt pr. 1 000 «ikke gifte» menn i denne alder. *Trend of the relative number of «non-married» persons aged 20—39 years in population and total number of marriages per 1 000 of «non-married» males 20—39 years.*

selskull fra årene omkring 1930 nådde opp i giftermålsalderen. Dette har ført til at de totale ekteskapstall senere har avtatt, trass i at ekteskapshyppigheten i den gifteferdige befolkning har gått meget sterkt opp.

Ved å studere de summariske ekteskapstall kan en imidlertid bare få et begrep om hovedtrekkene i utviklingen. Ønsker en å få et mer detaljert bilde av denne, må en undersøke giftermålshyppigheten særskilt for menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser. Før vi gjør dette, skal vi se litt nærmere på den gifteferdige befolknings størrelse og fordeling etter kjønn og alder og de endringer som har funnet sted i denne og som kan ha hatt betydning for giftermålsfrekvensen.

Kap. III. Befolkningens fordeling etter kjønn, alder og ekteskape- stilling i giftermålsalderen 1865—1960.

Som det framgår av tabell 3, var befolkningen mellom 15 og 50 år stigende fra 1865 til 1946, gikk noe tilbake fra 1946 til 1955, men økte igjen fra 1955 til 1960. Folketallet i de enkelte aldersgruppene innenfor denne befolkningsgruppen var stigende til og med 1930, men fra dette tidspunkt har bevegelsen vært forskjellig i de yngre og i de eldre aldersklasser. Aldersgruppen 40—49 år økte i antall helt til 1960-årene, men for de andre aldersklassers vedkommende har bevegelsen hatt en uregelmessig tendens. Dette hang sammen med de forandringer som hadde funnet sted i langtidsbevegelsens retning for de fødte først omkring 1900 og senere i 1935. Etter at fødselstallet hadde vært stigende gjennom hele forrige århundre, begynte det å falle omkring århundreskiftet og avtok til og med 1935, for så igjen å øke fra år til år inntil 1946. Denne bølgebevegelse i fødselskullenes størrelse måtte i sin tid framkalle en tilsvarende bølgebevegelse i størrelsen av de forskjellige aldersgrupper i årene mellom 1930 og 1960.

Tallet på «ikke gifte» menn og kvinner i befolkningen har på grunn av den økende giftermålshyppighet avtatt betydelig både absolutt og relativt sett i de senere år, særlig i alderen fra 25 til 35 år. I 1960 var 42 prosent av mennene i alderen 25—29 år ugifte eller før gifte mot 66 prosent i 1930, og i alderen 30—34 år 25 prosent mot 38 prosent for 30 år siden. Blant kvinner i aldersklassen 25—29 år var over halvparten ugifte i 1930, men bare knapt femteparten i 1960, og i alderen 30—34 år var proporsjonen av «ikke gifte» i samme tidsrom redusert fra 36 til 14 prosent. I de eldre aldersklasser har proporsjonen av «ikke gifte» forandret seg noe mindre. (Se tabell 4).

Nedgangen i det realtive antall «ikke gifte» har vært meget større for kvinner enn for menn. Dette skyldes at vi i de senere år har hatt et underskott

Tabell 3. Den samlede befolkning og tallet på «ikke gifte» i alderen 15—49 år 1865—1960. *Total population and number of persons available for marriage in the age group 15—49 years 1865—1960.*

Alder Age	Antall i tusen. <i>Number in thousands</i>										
	1865	1875	1890	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1955	1960
Menn i alt <i>Total men</i>											
15—19. .	80,6	92,2	93,0	109,6	119,6	135,2	137,1	116,3	103,9	109,0	135,3
20—24. .	66,8	76,3	70,3	90,2	89,7	118,5	122,0	133,8	117,4	104,2	107,1
25—29. .	56,3	61,2	61,5	73,1	72,7	99,8	110,2	136,9	132,9	117,0	100,9
30—34. .	53,8	53,0	57,2	61,3	69,9	81,7	103,5	128,4	132,3	131,6	113,7
35—39. .	54,7	46,4	53,7	56,9	61,5	69,9	91,1	119,9	125,9	131,2	129,6
40—44. .	46,9	46,5	47,1	53,1	54,1	67,3	75,9	108,6	116,0	124,6	128,8
45—49. .	42,5	45,6	43,0	49,2	50,5	58,3	64,4	100,7	105,2	114,3	122,2
15—49. .	401,6	421,2	425,8	493,4	518,0	630,7	704,2	844,6	833,6	831,9	837,6
Ugifte og før gifte menn <i>Non married men</i>											
15—19. .	80,5	91,9	92,8	108,9	119,1	134,8	137,0	116,0	103,6	108,4	134,5
20—24. .	61,0	69,2	62,5	78,1	79,1	105,0	114,1	121,3	103,6	87,6	84,9
25—29. .	33,7	36,1	34,8	40,0	41,8	56,3	72,3	82,5	73,9	57,9	42,2
30—34. .	17,4	17,8	17,9	19,3	22,7	28,1	39,2	45,3	41,9	32,5	28,5
35—39. .	11,1	10,9	11,1	12,0	13,9	17,3	23,2	29,7	28,1	27,2	25,6
40—44. .	7,2	8,3	8,2	9,3	10,0	13,5	16,4	22,8	22,4	22,1	21,9
45—49. .	6,2	7,4	6,8	7,6	8,5	10,8	12,8	19,9	19,9	19,8	20,3
15—49. .	217,1	241,6	234,1	275,2	295,1	365,8	415,0	437,5	393,4	355,5	357,9
Kvinner i alt <i>Total women</i>											
15—19. .	80,1	90,9	93,4	107,7	118,4	132,5	133,0	112,7	100,4	104,7	128,9
20—24. .	71,4	83,2	82,4	98,1	100,2	122,8	124,1	129,7	112,2	99,3	102,5
25—29. .	62,4	69,4	76,5	83,2	87,2	104,8	117,8	135,6	128,8	111,2	97,6
30—34. .	56,8	58,6	68,3	71,6	80,7	89,8	110,5	127,0	131,1	128,2	109,7
35—39. .	57,1	51,1	62,7	68,0	70,5	79,7	96,0	120,7	124,3	129,8	126,8
40—44. .	47,7	49,4	54,1	61,2	63,4	74,8	83,7	113,9	117,5	123,4	128,5
45—49. .	45,4	49,1	48,5	56,8	60,6	64,8	73,9	107,0	110,9	116,1	121,4
15—49. .	420,9	451,7	485,9	546,6	581,0	669,2	739,0	846,6	825,2	812,7	815,4
Ugifte og før gifte kvinner <i>Non married women</i>											
15—19. .	79,3	89,4	92,2	105,7	116,3	130,4	131,4	110,3	97,3	100,7	122,8
20—24. .	57,4	67,0	66,0	75,8	78,5	94,5	101,1	95,8	74,2	57,0	52,0
25—29. .	31,8	35,9	39,4	40,9	44,0	51,3	62,1	56,4	45,0	29,7	19,2
30—34. .	17,9	20,2	24,1	25,0	28,2	32,4	39,9	35,2	30,0	24,2	15,3
35—39. .	14,7	14,7	17,7	20,0	21,5	25,0	30,2	31,0	26,4	22,3	18,1
40—44. .	10,6	12,7	14,7	17,5	18,8	22,8	26,2	31,7	28,2	23,8	20,7
45—49. .	11,0	13,2	13,6	16,4	18,4	20,7	24,0	32,6	31,4	27,2	24,4
15—49. .	222,7	253,1	267,7	301,3	325,7	377,1	414,9	393,0	332,5	284,9	272,5

Tabell 4. Ugifte og før gifte personer pr. 1 000 av folkemengden i de enkelte aldersgrupper 15—49 år 1865—1960. *Non married persons per 1 000 of population in the different age groups 15—49 years 1865—1960.*

Alder Age	1865	1875	1890	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1955	1960
Menn <i>Males</i>											
15—19	998	996	998	994	996	998	999	999	997	995	994
20—24	913	903	891	867	882	887	935	908	882	840	793
25—29	600	585	567	547	576	565	656	604	556	495	418
30—34	324	334	315	315	324	344	379	354	317	293	250
35—39	203	235	207	210	226	248	254	248	224	207	197
40—44	154	179	173	176	186	201	216	211	194	177	170
45—49	145	162	159	155	169	185	200	198	189	173	167
Kvinner <i>Females</i>											
15—19	989	983	987	980	983	985	989	979	970	962	953
20—24	804	805	801	772	783	770	815	740	662	574	507
25—29	509	517	515	493	504	489	528	417	349	267	197
30—34	315	344	354	350	350	360	361	277	229	189	140
35—39	257	288	283	296	305	314	315	257	213	172	143
40—44	222	257	271	288	296	305	314	279	240	193	162
45—49	243	268	281	290	303	320	324	306	283	235	201

av kvinner i de aldersklasser da de fleste ekteskap vanligvis finner sted, slik at kvinnens sjanser til å gifte seg har vært gunstigere enn noen gang før her i landet. I tabell 5 øverst er beregnet kjønnsproporsjonen på de forskjellige alderstrinn i den «ikke gifte» del av befolkningen. Da kvinnene som regel gifter seg med menn som er et par år eldre enn dem selv, har en i samme tabell (nederst) også beregnet forholdet mellom antall ugifte og før gifte kvinner i hver femårs aldersgruppe i forhold til antall ikke gifte menn i femårs aldersklassen over.

Ulikhetene i kjønnsfordelingen på de enkelte alderstrinn i den ugifte del av befolkningen har forskjellige årsaker. Først og fremst er den en følge av at det hvert år blir født flere gutter enn piker, i Norge som regel 106 gutter til 100 piker. Dette mannsoverskott forsvinner med alderen og blir i de eldre aldersklasser avløst av et stigende overskott av kvinner vesentlig fordi menn i de fleste aldersklasser har høyere dødelighet enn kvinner. Hertil kommer virkningen av utvandringen, som mer enn noe annet har bidratt til å forrykke det tallmessige forhold mellom kjønnene i vårt land i ungdomsalderen. Det har alltid utvandret langt flere menn enn kvinner, og dette har ført til at vi fra 1865 og fram til 1930 har hatt et overskott av gifteferdige kvinner helt fra 30-årsalderen og i enkelte perioder fra 25-årsalderen. Etter at utvandringen praktisk talt opphørte omkring 1930, har kjønnsproporsjonen blant den gifteferdige befolkning i de yngre aldersklasser forandret seg me-

Tabell 5. Forholdet mellom antall menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser i den «ikke gifte» befolkning 1865—1960.
Ratio of males to females in different age groups of the «non married» population 1865—1960.

Alder Age	Folketellingsår <i>Census year</i>										
	1865	1875	1890	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1955	1960
A. Ugifte og før gifte kvinner pr. 1000 ugifte og før gifte menn i samme aldersgruppe <i>«Non married» females per 1000 «non married» males of the same age group</i> ¹											
15—19.....	985	973	994	970	976	967	959	950	939	929	913
20—24.....	941	968	1056	969	992	900	886	790	717	651	612
25—29.....	942	996	1133	1021	1051	910	859	684	609	513	456
30—34.....	1027	1138	1344	1296	1246	1154	1017	776	715	629	538
35—39.....	1317	1351	1598	1674	1548	1442	1304	1043	941	822	709
40—44.....	1465	1338	1806	1874	1868	1690	1604	1329	1255	1079	947
45—49.....	1791	1776	1997	2158	2154	1917	1864	1642	1575	1378	1196
B. Ugifte og før gifte kvinner pr. 1000 5 år eldre ugifte og før gifte menn <i>«Non married» females per 1000 «non married» males 5 years older</i> ¹											
Kvinner/Menn.....											
15—19/20—24.....	1300	1292	1475	1352	1471	1242	1152	909	940	1150	1446
20—24/25—29.....	1701	1857	1899	1893	1876	1677	1399	1161	1005	984	1233
25—29/30—34.....	1822	2023	2194	2119	1940	1828	1583	1245	1073	771	675
30—34/35—39.....	1611	1851	2177	2090	2033	1867	1722	1183	1067	892	599
35—39/40—44.....	2032	1783	2182	2141	2141	1853	1847	1301	1178	1011	828
40—44/45—49.....	1714	1714	2153	2305	2201	2110	2041	1593	1413	1205	1019

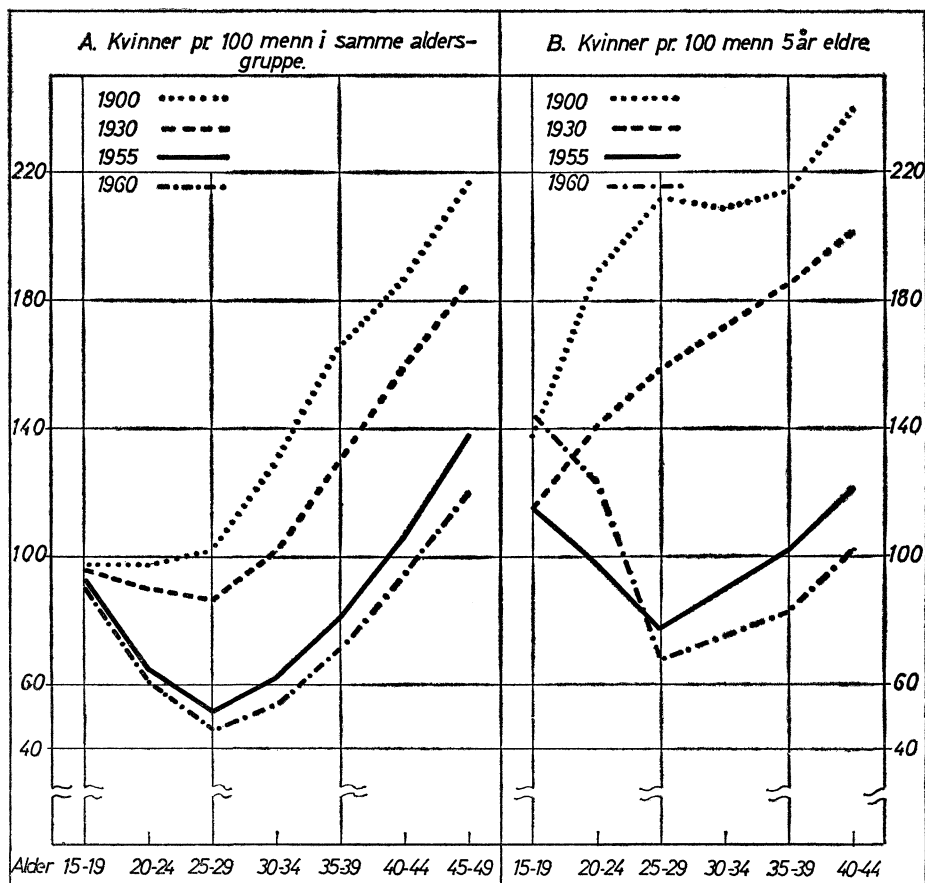
¹ Single, widowed and divorced.

get, og vi hadde i 1960 flere gifteferdige menn enn kvinner helt til 45-årsalderen.

Tallene i tabell 5 nederst viser at overskottet av kvinner i de enkelte aldersklasser som regel har vært større i forhold til antallet av litt eldre menn enn i forhold til menn i samme alder som dem selv. Også dette har til dels vært en følge av den høyere dødelighet blant mennene, men den vesentligste årsak er likevel at fødslenes antall gjennom hele forrige århundre og i begynnelsen av dette var stigende, slik at de yngre kvinner som regel stammet fra et større fødselskull enn de noe eldre menn. Med synkende barnetall i dette århundre har det omvendte vært tilfelle, og vi har i de senere år fått et underskott av kvinner til og med 30-årsalderen, ikke bare i forhold til menn i samme alder, men også i forhold til antall menn som er noen år eldre. Den forandring i befolkningens aldersstruktur som har vært en følge av fødselsnedgangen i 1920-årene og begynnelsen av 1930-årene har altså bidratt til å øke kvinnes utsikter til å bli gift i ung alder.

De trekk i befolkningsutviklingen som det er gjort rede for ovenfor, har

Diagram 5. Endringer i kjønnsproporsjonen blant «ikke gifte» i befolkningen i de forskjellige aldersklasser 1900—1960.
Changes of ratio of males to females in the different age groups of population available for marriage 1900—1960.

A. Females per 100 males in the same age groups.

B. Females per 100 males 5 years older.

ikke bare ført til en sterk reduksjon i tallet på ugifte og før gifte i befolkningen mellom 15 og 50 år, men har også resultert i en forskyvning i aldersfordelingen innen denne gruppe. I 1960 utgjorde de gifteferdige mellom 20 og 35 år en mindre prosent enn i 1950, men til gjengjeld har vi fått en relativt stor tilgang på unge mellom 15 og 20 år hvor giftermålshyppigheten er relativt lav (se tabell 6). Dette har influert på aldersfordelingen blant de nygifte i de senere år, selv om virkningene til dels er blitt oppveid av at giftermålshyppigheten samtidig har økt sterkt i aldersklassene mellom 20 og 30 år.

Tabell 6. Aldersfordelingen av den «ikke gifte» del av befolkningen mellom 15 og 50 år. Relative tall. 1875—1960. *Age distribution of «non married» population between 15 and 50 years. Relative figures. 1875—1960.*

År Years	Alder Age							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	I alt 15—49
Menn Males								
1875.....	38,0	28,6	14,9	7,4	4,6	3,4	3,1	100
1900.....	39,6	28,4	14,5	7,0	4,3	3,4	2,8	100
1920.....	36,9	28,7	15,4	7,7	4,7	3,7	2,9	100
1930.....	33,0	27,5	17,4	9,5	5,6	3,9	3,1	100
1946.....	26,5	27,7	18,9	10,4	6,8	5,2	4,5	100
1950.....	26,3	26,3	18,8	10,7	7,1	5,7	5,1	100
1955.....	30,0	24,2	16,0	10,7	7,5	6,1	5,5	100
1960.....	37,6	23,7	11,8	8,0	7,1	6,1	5,7	100
Kvinner Females								
1875.....	35,3	26,5	14,2	8,0	5,8	5,0	5,2	100
1900.....	35,1	25,1	13,6	8,3	6,6	5,8	5,5	100
1920.....	34,6	25,1	13,6	8,6	6,6	6,0	5,5	100
1930.....	31,6	24,4	15,0	9,6	7,3	6,3	5,8	100
1946.....	28,1	24,4	14,4	8,9	7,9	8,0	8,3	100
1950.....	29,3	22,3	13,5	9,0	8,0	8,5	9,4	100
1955.....	35,3	20,0	10,4	8,5	7,8	8,4	9,6	100
1960.....	45,0	19,1	7,1	5,6	6,7	7,6	8,9	100

Kap. IV. De ektevigde etter ekteskapelig stilling og alder ved førstegangsgifte og omgifte 1856—1960.

I midten av forrige århundre var 89 prosent av de vigde menn ungkarer og 93 prosent av de vigde kvinner piker. Til 1940 har disse prosenter vært jamt stigende etter hvert som det relative antall enker og enkemenn blant de vigde gikk ned som følge av den synkende dødelighet blant de gifte menn og kvinner. Men i de senere år har det økende antall skilte som gifter seg om igjen, virket til at før gifte personer etter hvert har utgjort en større del av de vigde. Det gjelder både for menn og kvinner. (Se tabell 7).

Av de før gifte som giftet seg på nytt i de forskjellige år, hadde storparten vært gift bare en gang tidligere. Ikke flere enn 5 prosent av mennene og 2 prosent av kvinnene hadde vært gift to eller flere ganger. Forholdet har ikke forandret seg nevneverdig siden slutten av forrige århundre.

Omgifte spiller liten rolle blant vigde under 30-årsalderen. Men prosenten av personer som har vært gift før, stiger raskt med giftermålsalderen. Blant dem som giftet seg i 1956—60 i alderen 45—49 år hadde eksempelvis hele 42 prosent av mennene og 46 prosent av kvinnene vært gift før, og etter 50-årsalderen henholdsvis 68 og 52 prosent. Prosenten av før gifte blant de vigde

Tabell 7. Vigde personer etter ekteskapielig stilling før giftermålet.
Relative tall. 1856—1960. *Married persons by previous marital status. Relative figures. 1856—1960.*

	Pr. 100 vigde menn i alt <i>Per 100 of total married males</i>				Pr. 100 vigde kvinner i alt <i>Per 100 of total married females</i>			
	Ung- karer <i>Single</i>	Enke- menn <i>Widowers</i>	Skilte <i>Divorced</i>	Før gifte i alt <i>Total remarried</i>	Piker <i>Single</i>	Enker <i>Widows</i>	Skilte <i>Divorced</i>	Før gifte i alt <i>Total remarried</i>
1856—60....	88,6	11,4	..	11,4	92,8	7,2	..	7,2
1866—70....	88,3	11,7	..	11,7	94,1	5,9	..	5,9
1876—80....	88,5	11,5	0,03	11,5	94,5	5,5	0,04	5,5
1901—05....	89,5	10,3	0,2	10,5	95,5	4,3	0,2	4,5
1906—10....	89,5	10,0	0,5	10,5	95,5	4,1	0,4	4,5
1911—15....	90,5	8,6	0,9	9,5	95,4	3,8	0,8	4,6
1916—20....	91,5	7,7	0,8	8,5	95,7	3,5	0,8	4,3
1921—25....	91,5	7,6	0,9	8,5	95,6	3,7	0,7	4,4
1926—30....	92,1	6,6	1,3	7,9	96,0	2,9	1,1	4,0
1931—35....	93,0	5,4	1,6	7,0	96,5	2,4	1,1	3,5
1936—40....	93,8	4,4	1,8	6,2	96,6	2,1	1,3	3,4
1941—45....	93,4	4,3	2,3	6,6	96,0	2,5	1,5	4,0
1946—50....	92,2	4,4	3,4	7,8	94,2	3,4	2,5	5,9
1951—55....	92,3	3,7	4,0	7,7	93,7	2,8	3,5	6,3
1956—60....	92,1	3,3	4,6	7,9	92,9	2,9	4,7	7,6

Tabell 8. Før gifte pr. 100 vigde menn og kvinner i alt i de enkelte aldersklasser 1876—1960. *Widowed and divorced persons in percentage of all new married in the different age groups 1876—1960.*

År <i>Years</i>	Alder ved omgifte <i>Age at remarriage</i>							
	Under 25 år	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—	Alle aldre
Før gifte menn <i>Widowed and divorced men</i>								
1876—80....	0,4	1,8	7,7	20,8	40,5	58,4	82,2	11,5
1901—05....	0,3	1,9	8,2	21,9	40,5	56,8	81,4	10,5
1921—25....	0,2	1,8	7,2	19,6	33,0	51,7	76,4	8,5
1931—35....	0,1	0,9	4,2	14,4	28,6	42,1	70,2	7,0
1936—40....	—	0,7	3,1	11,1	24,8	42,3	70,7	6,2
1941—45....	0,2	1,2	4,4	10,9	22,6	40,1	65,2	6,6
1946—50....	0,2	1,6	5,6	13,6	24,0	37,9	64,3	7,8
1951—55....	0,2	1,5	6,0	15,0	28,3	40,4	66,5	7,7
1956—60....	0,4	2,0	7,0	15,6	29,6	42,2	67,9	7,9
Før gifte kvinner <i>Widowed and divorced women</i>								
1876—80....	0,3	2,1	7,2	18,1	29,5	40,4	59,2	5,5
1901—05....	0,2	2,1	7,4	17,2	27,9	35,5	52,5	4,5
1921—25....	0,3	2,7	8,9	18,1	24,8	37,9	47,9	4,4
1931—35....	0,2	1,4	5,9	14,7	23,1	29,4	44,9	3,5
1936—40....	0,2	1,4	4,8	13,2	23,6	35,9	50,4	3,4
1941—45....	0,4	2,1	6,3	12,7	22,3	32,8	45,0	4,0
1946—50....	0,6	2,4	10,5	19,2	25,4	33,4	46,2	5,9
1951—55....	0,5	3,7	12,0	23,7	31,3	37,3	49,8	6,3
1956—60....	0,8	5,4	15,2	26,9	36,0	45,6	52,3	7,6

Tabell 9. Antall skilte personer pr. 100 vigde «før gifte» 1921—1960.
Divorced persons per 100 remarried 1921—1960.

År Years	Menn Males					Kvinner Females				
	Alder Age					Alder Age				
	Under 30	30—39	40—49	50—	I alt	Under 30	30—39	40—49	50—	I alt
1921—25.	14	12	11	7	10	22	18	14	7	17
1936—40.	42	39	31	16	29	49	44	33	21	39
1951—55.	73	66	58	31	52	70	61	49	31	55
1956—60.	86	75	63	32	58	80	68	54	32	61

har vist en stigende tendens i senere år. For menn er den dog fremdeles atskillig mindre enn omkring 1900. For kvinner er den i alle aldersklasser under 50 år større enn for 50—60 år siden.

Skilsmisse var relativt sjelden i Norge før 1920. I forrige århundre og den første del av dette bestod gruppen «før gifte» praktisk talt bare av enkemenn og enker. Men fra tiden etter første verdenskrig økte skilsmissehyppigheten raskt, og de skilte menn og kvinner begynte å utgjøre en stigende prosent av alle vigde som hadde vært gift tidligere. Prosenten av skilte økte fra 10 av alle før gifte menn i 1921—25 til 58 i 1956—60 og prosentene av skilte kvinner i samme tidsrom fra 17 til 61 prosent. Det er altså for tiden faktisk alt i alt flere skilte enn enker og enkemenn blant dem som inngår nytt ekteskap. Bare etter 50-årsalderen er enkemenn og enker i flertall ved omgifte.

Blant de inngåtte ekteskap i de forskjellige perioder siden 1876 har giftermål mellom ungar og pike vært vanligst. Denne kombinasjon har utgjort fra

Tabell 10. Inngåtte ekteskap etter sivilstandskombinasjon. Relative tall. 1876—1960. *Marriages by marital status of participants. Relative figures. 1876—1960.*

År Years	Av 1 000 ekteskap ble inngått mellom Per 1 000 marriages the participants were									Ekteskap i alt Total marri- ages
	Ungkarer og Single and			Enkemenn og Widowed and			Skilte menn og Divorced men and			
	Pike Single	Enke Widow	Skilt Divor- ced	Pike Single	Enke Widow	Skilt Divor- ced	Pike Single	Enke Widow	Skilt Divor- ced	
1876—85.....	854	32	—	93	21	—	—	—	—	1 000
1901—05.....	870	23	2	83	20	—	2	—	—	1 000
1921—25.....	888	22	5	61	14	1	7	1	1	1 000
1931—35.....	909	14	7	44	9	2	12	1	2	1 000
1936—40.....	917	12	8	35	8	2	14	1	3	1 000
1941—45.....	910	15	9	33	8	2	17	2	4	1 000
1946—50.....	886	20	17	32	10	2	24	2	7	1 000
1951—55.....	886	16	21	25	9	3	27	3	10	1 000
1956—60.....	879	15	27	20	10	3	30	3	13	1 000

85—92 prosent av samtlige ekteskap (se tabell 10). En vil også legge merke til at enkemenn og skilte menn også fortrinnsvis har giftet seg med tidligere ugifte kvinner og at ekteskap mellom ungkarer og før gifte kvinner stadig har forekommet hyppigere enn mellom menn og kvinner som begge hadde vært gift tidligere.

Tabell 11. Vigde menn og kvinner etter alder. Relative tall. 1851—1960. *Married males and females by age. Relative figures. 1851—1960.*

År Years	Menn Males								
	Alder ved vigselen ¹ Age at marriage								
	15—19 år	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50 år og over	Vigde i alt Total
Ungkarer Single men									
1851—60.....	8	233	416	227	77	25	9	5	1 000
1861—70.....	10	241	395	220	84	32	12	6	1 000
1871—80.....	17	291	389	182	69	30	13	9	1 000
1881—90.....	20	293	389	182	67	27	12	10	1 000
1891—1900.....	29	327	365	168	65	27	11	8	1 000
1901—05.....	19	296	395	173	68	28	12	9	1 000
1906—10.....	18	295	378	187	70	29	13	10	1 000
1911—15.....	18	302	381	177	72	28	12	10	1 000
1916—20.....	16	311	392	172	64	26	11	8	1 000
1921—25.....	7	274	412	189	70	28	12	8	1 000
1926—30.....	6	222	424	216	80	30	13	9	1 000
1931—35.....	6	199	402	245	91	33	14	10	1 000
1936—40.....	5	186	407	243	99	37	14	9	1 000
1941—45.....	7	218	391	224	92	41	16	11	1 000
1946—50.....	8	212	400	215	92	40	19	14	1 000
1951—55.....	14	264	387	196	76	33	16	14	1 000
1956—60.....	28	334	350	158	71	30	15	14	1 000
Enkemenn og skilte Widowed and divorced men									
1851—60.....	—	7	62	155	168	169	132	307	1 000
1861—70.....	—	6	54	139	183	186	146	286	1 000
1871—80.....	—	10	59	127	164	163	152	325	1 000
1881—90.....	—	8	57	133	166	156	138	342	1 000
1891—1900.....	—	10	62	129	169	164	139	327	1 000
1901—05.....	—	9	62	129	162	163	140	335	1 000
1906—10.....	—	7	63	139	165	166	134	326	1 000
1911—15.....	—	8	65	127	168	160	135	337	1 000
1916—20.....	—	12	84	145	166	173	128	292	1 000
1921—25.....	—	8	83	159	183	147	140	280	1 000
1926—30.....	—	4	63	157	192	161	125	298	1 000
1931—35.....	—	3	48	144	203	174	131	297	1 000
1936—40.....	—	4	45	119	186	185	150	311	1 000
1941—45.....	—	7	63	148	158	169	154	301	1 000
1946—50.....	—	8	76	152	172	149	141	302	1 000
1951—55.....	—	7	67	149	159	156	128	334	1 000
1956—60.....	—	14	84	137	154	147	125	339	1 000

¹ Differansen mellom vigselsåret og fødselsåret. *The difference between the year of marriage and the year of birth.*

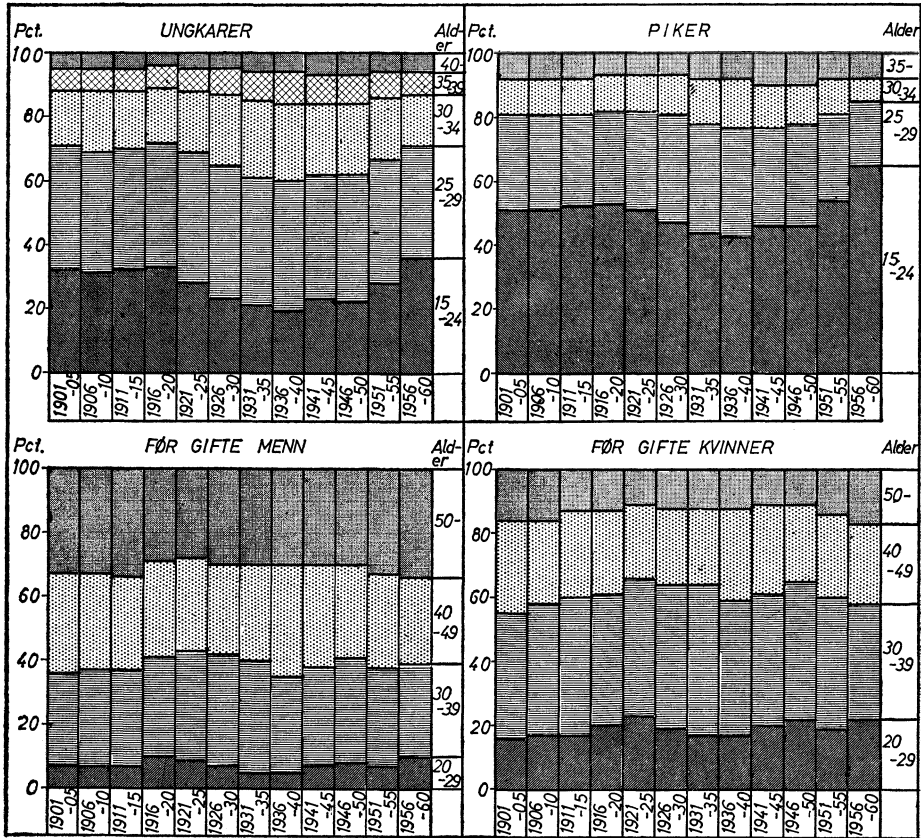
Tabell 11 (forts.). Vigde menn og kvinner etter alder. Relative tall.
1851—1960.

År Years	Kvinner <i>Females</i>								
	Alder ved vigselen ¹ <i>Age at marriage</i>								
	15—19 år	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50 år og over	Vigde i alt <i>Total</i>
Piker <i>Single women</i>									
1851—60.....	51	364	341	154	55	21	9	5	1 000
1861—70.....	67	378	310	139	61	28	12	5	1 000
1871—80.....	84	410	300	117	49	23	12	6	1 000
1881—90.....	80	405	303	122	49	23	11	7	1 000
1891—1900.....	100	422	281	112	47	22	10	6	1 000
1901—05.....	85	421	300	110	45	21	11	7	1 000
1906—10.....	82	429	294	115	43	21	10	6	1 000
1911—15.....	84	433	296	110	43	19	9	6	1 000
1916—20.....	84	450	289	105	41	18	8	5	1 000
1921—25.....	71	437	309	111	40	18	8	6	1 000
1926—30.....	60	407	338	123	42	17	8	5	1 000
1931—35.....	55	385	341	139	48	19	8	5	1 000
1936—40.....	56	375	341	144	53	20	7	4	1 000
1941—45.....	58	398	314	133	56	25	10	6	1 000
1946—50.....	69	390	320	122	52	26	13	8	1 000
1951—55.....	107	437	264	107	42	21	12	10	1 000
1956—60.....	166	480	199	76	38	19	10	12	1 000
Enker og skilte <i>Widowed and divorced women</i>									
1851—60.....	1	22	107	191	212	171	122	174	1 000
1861—70.....	1	24	116	174	211	186	139	149	1 000
1871—80.....	1	30	125	178	195	175	148	148	1 000
1881—90.....	1	24	124	201	204	162	127	157	1 000
1891—1900.....	—	32	124	190	210	166	131	147	1 000
1901—05.....	—	27	134	188	199	169	123	160	1 000
1906—10.....	—	29	142	214	191	157	111	156	1 000
1911—15.....	—	34	134	218	213	156	111	134	1 000
1916—20.....	1	45	156	213	199	162	98	126	1 000
1921—25.....	1	38	186	237	194	127	106	111	1 000
1926—30.....	—	32	159	233	215	144	94	123	1 000
1931—35.....	—	28	141	239	227	158	91	116	1 000
1936—40.....	—	26	141	201	225	172	110	125	1 000
1941—45.....	1	43	156	212	194	169	113	112	1 000
1946—50.....	—	39	180	229	200	139	102	111	1 000
1951—55.....	1	40	150	219	193	145	107	145	1 000
1956—60.....	1	65	150	178	182	141	116	167	1 000

¹ Differansen mellom vigselsåret og fødselsåret. *The difference between the year of marriage and the year of birth.*

I Norge er det som i mange andre land fastsatt i loven en viss lavalder for inngåelse av ekteskap. Vår ekteskapslov av 31. mai 1918 bestemmer således at kvinner under 18 år og menn under 20 ikke kan inngå ekteskap uten tillatelse av kongen eller den han bemyndiger. De som er under 21 år, altså ennå ikke myndige, må ha foreldrenes samtykke. Før loven av 1918 hadde vi

Diagram 6. Vigde menn og kvinner etter alder ved vigselen. Relative tall. 1901—1960. *New-married males and females by age. Relative figures. 1901—1960.*

ikke så bestemte aldersgrenser for giftermål i lovgivningen. En hadde bare en bestemmelse om at kvinner under 16 år og menn under 20 år ikke skulle trolove seg. Men en må anta at atskillige ekteskap mellom unge under 20 år allikevel ble inngått uten dispensasjon.

Tabell 11 viser de vigde menn og kvinner delt etter alder siden 1851. Som det vil ses av denne tabellen, har ekteskap blant menn og kvinner under 20 år forekommet relativt sjelden i Norge. I midten av forrige århundre var om lag 1 prosent av ungdørene og 5—7 prosent av pikene i denne alder da de giftet seg, og omkring 1900 var prosenten steget til henholdsvis 3 og 10 prosent. I årene fra 1900 og fram til 1940 avtok ekteskap i ung alder relativt sett, men de har i de siste år igjen fått økt betydning, særlig blant kvinner, og har i de aller siste år vært hyppigere enn noen gang før i den perioden vårt materiale omfatter.

Tabell 12. Enkemenn, enker og skilte personer etter alder ved omgifte. Relative tall. 1931—1960. *Age distribution of remarried, widowed and divorced persons. Relative figures. 1931—1960.*

År Years	Alder Age						Alder Age					
	Un- der 30 år	30—34	35—39	40—44	45—49	50—	Un- der 30 år	30—34	35—39	40—44	45—49	50—
	Enkemenn <i>Widowers</i>						Skilte menn <i>Divorced men</i>					
1931—35.....	42	134	189	171	130	334	82	179	251	185	131	172
1936—40.....	41	102	164	178	148	367	70	161	241	200	155	173
1941—45.....	54	119	141	162	156	368	98	200	190	183	150	179
1946—50.....	56	110	136	136	147	413	119	206	215	166	133	161
1951—55.....	41	98	125	130	126	480	104	196	190	179	131	200
1956—60.....	33	77	99	117	124	550	146	181	191	168	127	187
	Enker <i>Widows</i>						Skilte kvinner <i>Divorced women</i>					
1931—35.....	145	212	228	165	107	143	219	296	223	142	58	62
1936—40.....	138	179	210	185	125	162	210	237	250	151	85	67
1941—45.....	167	199	189	184	123	137	255	235	203	143	94	70
1946—50.....	184	215	207	145	112	136	266	247	191	132	87	76
1951—55.....	128	176	186	164	124	222	241	255	199	130	93	81
1956—60.....	108	130	168	150	153	291	284	210	191	135	93	87

I de siste 100 år har de fleste piker som giftet seg, vært i alderen 20—24 år og de fleste ungkarer i alderen 25—29 år. Stort sett har i årenes løp 40 prosent av de nygifte menn og kvinner hørt til disse aldersklasser. Men som det går fram av tabell 11, har det gjentatte ganger skjedd forskyvninger i de nygiftes aldersfordeling, særlig blant menn under 35 år og blant kvinner under 30 år. I de siste år har det vært forholdsvis langt flere menn enn før som var under 25 år da de giftet seg og færre mellom 25 og 35 år. En slik forskyvning i aldersfordelingen blant de vigde finner vi også blant kvinner. I 1956—60 var hele 65 prosent av tidligere ugifte kvinner under 25 år ved vigselen mot 46 prosent i 1946—50. Slår en imidlertid sammen alle menn og kvinner som var under henholdsvis 35 og 30 år ved giftermålet, finner vi at disse aldersklasser til sammen har stadig utgjort om lag like stor prosent av alle nygifte. (Se diagram 6).

Alderen ved giftermålet er forskjellig for dem som hadde vært gift før og tidligere ugifte. Som rimelig kan være, har det blitt inngått relativt sett flere ekteskap blant før gifte personer i eldre alder. I de forskjellige perioder var de fleste menn ved omgifte mellom 35 og 45 år, og de fleste kvinner mellom 30 og 40 år.

Undersøker en forholdet særskilt for enkemenn og enker og skilte, vil en finne at skilte menn og kvinner som regel har vært yngre da de inngikk nytt ekteskap enn enkemenn og enker. Dette henger sammen med at ektefellene

gjennomgående er yngre når ekteskapet oppløses ved skilsmisse enn ved at en av ektefellene dør. (Se tabell 12.)

Som det vil ses av tabell 13, har forandringene i den gjennomsnittlige giftermålsalder for ugifte og før gifte menn og kvinner de siste hundre år vært små. For ugifte menn har den i hele perioden stort sett ligget mellom 28 og 29 år og for kvinner mellom 25 og 27 år. Den var for begge kjønn relativt høy omkring midten av forrige århundre, men var jamt synkende til avslutningen av første verdenskrig. I 1916—20 var den 27,59 for ugifte menn og 25,37 for ugifte kvinner. Fra dette minimum steg den i løpet av de følgende 20 år med 1,7 år for menn og nesten 1 år for kvinner og lå i 1936—40 høyere enn noensinne før i dette århundre. På dette nivå holdt den seg til 1950, men har i de siste ti-år igjen gått ned, særlig for kvinner.

Gjennomsnittsalderen ved omgifte har i de forskjellige perioder svinget mellom 43 og 46 år for menn og mellom 38 og 40 for kvinner. I motsetning til ved førstegangs gifte har gjennomsnittsalderen ved nytt giftermål gått opp siden 1950.

Tabell 13. Gjennomsnittsalderen ved giftermålet 1851—1960. *Average age at marriage 1851—1960.*

År Years	Alle vigde Total married		Ugifte Single		Før gifte Widowed and divorced	
	M	K	M	K	M	K
1851—55.....	30,46	28,06	28,74	27,09	43,92	40,49
1861—65.....	30,98	28,71	29,22	27,24	43,75	40,37
1871—75.....	—	—	28,68	26,57	..	..
1876—80.....	—	—	28,20	26,30	..	..
1881—85.....	—	—	28,28	26,39	..	..
1886—90.....	30,37	27,12	28,31	26,42	45,65	40,05
1891—95.....	30,45	27,11	28,20	26,36	46,23	39,94
1896—1900.....	29,64	26,51	27,75	25,86	45,49	39,73
1901—05.....	29,52	26,52	27,68	25,70	45,13	39,61
1906—10.....	29,83	26,31	27,94	25,72	45,88	38,84
1911—15.....	29,44	26,17	27,81	25,57	45,04	38,54
1916—20.....	28,96	25,91	27,59	25,37	43,72	37,90
1921—25.....	29,39	26,12	28,09	25,61	43,32	37,14
1926—30.....	29,87	26,42	28,68	25,95	43,83	37,83
1931—35.....	30,16	26,68	29,11	26,27	44,13	37,80
1936—40.....	30,26	26,79	29,29	26,38	44,91	38,55
1941—45.....	30,15	26,85	29,15	26,35	44,20	37,85
1946—50.....	30,40	26,99	29,25	26,35	43,90	37,30
1951—55.....	29,74	26,33	28,45	25,53	44,65	38,37
1956—60.....	29,03	25,52	27,68	24,52	44,71	38,71

Når den gjennomsnittlige giftermålsalder har forandret seg så lite i de senere år, til tross for økt giftermålsintensitet i de yngste aldersgrupper, skyldes det som omtalt foran den forskyvningen i aldersfordelingen innen den gifteferdige befolkning som samtidig har funnet sted. Aldersklassen 20—29 år, der giftermålshyppigheten er størst, har stadig utgjort en mindre del av den ikke gifte befolkning mellom 15 og 50 år. I 1930 tilhørte 45 prosent av

mennene og 39 prosent av kvinnene denne aldersgruppen og i 1960 henholdsvis 36 og 26 prosent. Men etter hvert som de større fødselskull fra 1940-årene når opp i denne alder, vil den midlere giftermålsalder måtte komme til å synke selv om giftermålshyppigheten i de enkelte aldersklasser skulle holde seg uforandret.

Siden århundreskiftet har det skjedd interessante forskyvninger i de giftes innbyrdes alder. For å få oversiktlig bilde av dette er det vanlig å nytte en tosidig gruppering av henholdsvis brudgommer og bruder i femårslige aldersklasser, delt etter hvilken femårsaldersklasse den annen ektefelle tilhører. I tabell 14 er foretatt en slik sammenlikning etter ektefellenes gjensidige alder ved vigselen i årene 1901—05, 1916—20, 1951—55 og 1956—60. Når begge parter tilhører samme femårslige aldersgruppe, er i det følgende ektefellene betegnet som jamgamle. Dette er selvsagt ikke helt tilfredsstillende, men en detaljert beregning ville kreve et meget stort arbeid og bli mindre oversiktlig når det gjelder å få fram utviklingen over et så langt tidsrom.

Selv med den grove fordeling på femårslige aldersklasser som er brukt i denne tabell, viser prosenttallene visse utpregede trekk i aldersforholdet mellom partene ved giftermålet som vi finner igjen i alle de fire perioder som tabellen omfatter. Vi skal først se på brudens alder for brudgommer i forskjellige aldersgrupper. De fleste menn mellom 20 og 50 år har siden 1900 giftet seg med yngre eller jamgamle kvinner, og i relativt få tilfelle har bruden vært eldre enn brudgommen. Det siste har forekommet hyppigst blant menn som har giftet seg før fylte 25 år, omkring 1900 i hele 30 prosent av alle inngåtte ekteskap for menn i denne alder. I 1956—60 var det imidlertid bare 9 prosent av brudgommene i denne aldersgruppen som valgte en eldre ektefelle. Endringen i mønsteret er så påfallende at den kunne gi grunn til interessante sosiologiske betraktninger. Samtidig økte ekteskap mellom jamaldrende i denne gruppen fra 56 til 62 prosent. I alle de andre aldersklasser har bruden som oftest vært yngre enn brudgommen. Men som det framgår av forholdstallene for de forskjellige perioder, har mennene i de senere år hatt en tendens til å velge seg en ektefelle som var nærmere dem selv i alder enn før i tiden, og ekteskap hvor brudgommen var meget eldre enn bruden har stadig blitt sjeldnere.

Den annen del av tabell 14 side 50 viser det gjensidige aldersforhold mellom ektefellene når de inngåtte ekteskap blir gruppert etter brudens alder. Av disse tall går det fram at kvinnene i større utstrekning enn før har giftet seg med menn som var like gamle som dem selv, eller som var noen få år eldre, og at tallet på giftermål mellom eldre kvinner og yngre menn relativt sett har avtatt tilsvarende. I 1901—05 fikk således om lag 40 prosent av alle kvinner som giftet seg i alderen 30—39 år, en ektefelle som var yngre enn dem selv, men i 1956—60 bare mellom 25 og 30 prosent.

Tabell 14. Inngåtte ekteskap etter ektefellenes gjensidige alder.
Relative tall. 1901—1960. *Number of marriages contracted cross-classified by age of bride and age of groom. Relative figures. 1901—1960.*

Brudgommens alder ved giftermålet <i>Age of groom at marriage</i>	Brudens alder ved giftermålet <i>Age of bride at marriage</i>									Ekteskap i alt <i>Total marri- ages</i>	
	Yngre enn brudgommen			Jam- gam- mel	Eldre enn brudgommen						
20—24 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—		
1901—05.....				14,1	56,2	23,1	4,7	1,3	0,5	100,0	
1916—20.....				15,1	61,5	19,2	3,2	0,8	0,2	100,0	
1951—55.....				23,8	62,8	11,6	1,5	0,2	0,1	100,0	
1956—60.....				29,8	61,5	7,7	0,9	0,1	—	100,0	
25—29 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—	
1901—05.....				7,6	45,0	34,8	9,2	2,4	0,7	0,3	
1916—20.....				6,6	47,5	35,2	8,1	2,0	0,5	0,1	
1951—55.....				7,7	51,2	33,0	6,7	1,1	0,3	—	
1956—60.....				10,8	56,2	26,8	4,8	1,1	0,2	0,1	
30—34 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—
1901—05.....				4,7	33,5	35,8	17,6	5,3	2,1	0,7	0,3
1916—20.....				3,5	31,7	36,2	20,2	6,2	1,7	0,5	0,1
1951—55.....				2,9	28,4	39,1	22,1	5,6	1,4	0,3	0,2
1956—60.....				4,4	33,6	35,3	18,7	6,1	1,5	0,3	0,1
35—39 år <i>years</i>	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—		
1901—05.....	3,0	22,8	30,3	23,1	13,2	4,9	1,9	0,6	0,2	100,0	
1916—20.....	2,5	20,5	30,5	24,9	14,6	5,0	1,6	0,3	0,1	100,0	
1951—55.....	1,3	12,6	28,6	31,7	18,2	5,7	1,5	0,4	—	100,0	
1956—60.....	2,2	16,1	26,1	27,4	19,0	6,6	2,0	0,5	0,1	100,0	
40—44 år <i>years</i>	Under 25	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—		
1901—05.....	16,6	24,2	22,0	19,5	11,0	4,7	1,6	0,2	0,2	100,0	
1916—20.....	14,0	23,7	23,8	19,8	12,5	4,6	1,3	0,3	—	100,0	
1951—55.....	6,1	15,5	25,2	27,7	17,3	6,5	1,4	0,3	—	100,0	
1956—60.....	7,3	14,9	22,4	27,7	18,3	7,0	2,0	0,4	—	100,0	
45—49 år <i>years</i>	Under 30	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—			
1901—05.....	27,7	19,7	21,0	16,0	10,2	4,1	1,0	0,3		100,0	
1916—20.....	25,4	20,9	18,9	19,2	10,5	3,8	1,0	0,3		100,0	
1951—55.....	10,2	17,6	21,2	25,5	17,8	6,0	1,4	0,3		100,0	
1956—60.....	9,5	14,1	23,7	26,2	18,4	6,4	1,3	0,4		100,0	

Tabell 14 (forts.). Inngåtte ekteskap etter ektefellenes gjensidige alder. Relative tall. 1901—1960.

Brudens alder ved giftermålet <i>Age of bride at marriage</i>	Brudgommens alder ved giftermålet <i>Age of groom at marriage</i>									Ekteskap i alt <i>Total marri- ages</i>		
	Yngre enn bruden			Jam- gam- mel	Eldre enn bruden							
20—24 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—			
1901—05.....				1,9	37,0	40,1	14,0	4,4	2,6	100,0		
1916—20.....				1,7	40,6	40,1	12,4	3,5	1,7	100,0		
1951—55.....				1,2	37,2	45,0	13,3	2,5	0,8	100,0		
1956—60.....				1,7	42,1	41,0	11,6	2,8	0,8	100,0		
25—29 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—		
1901—05.....				1,1	21,0	42,8	20,6	8,2	3,6	2,7	100,0	
1916—20.....				0,5	19,4	45,3	21,6	7,8	3,3	2,1	100,0	
1951—55.....				0,1	11,0	46,7	29,4	9,2	2,6	1,0	100,0	
1956—60.....				0,2	12,2	45,0	28,1	10,4	3,0	1,1	100,0	
30—34 år <i>years</i>				15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—	
1901—05.....				0,7	10,9	28,8	26,1	15,8	8,3	4,5	4,9	100,0
1916—20.....				0,4	8,3	27,2	31,4	16,6	8,4	3,9	3,8	100,0
1951—55.....				—	3,3	21,3	37,3	22,9	9,4	3,8	2,0	100,0
1956—60.....				—	3,3	19,2	35,2	25,6	10,5	4,0	2,2	100,0
35—39 år <i>years</i>	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—			
1901—05.....	0,6	6,8	16,7	17,1	19,8	15,9	10,3	5,8	7,0	100,0		
1916—20.....	0,2	4,9	15,2	22,1	22,5	16,2	8,2	5,7	5,0	100,0		
1951—55.....	—	0,8	7,7	21,2	29,3	23,1	10,2	4,9	2,8	100,0		
1956—60.....	—	0,9	7,5	19,7	30,8	22,7	11,6	4,2	2,6	100,0		
40—44 år <i>years</i>	Under 25	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—			
1901—05.....	3,6	8,7	13,1	14,1	17,1	15,1	10,8	8,2	9,3	100,0		
1916—20.....	2,8	8,2	11,8	15,3	20,1	16,6	10,0	7,8	7,4	100,0		
1951—55.....	0,2	2,7	9,0	16,2	25,5	21,7	13,6	7,0	4,1	100,0		
1956—60.....	0,4	2,8	8,5	18,6	25,9	22,3	11,6	6,6	3,3	100,0		
45—49 år <i>years</i>	Under 30	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—				
1901—05.....	5,2	7,1	9,5	12,9	17,0	15,9	14,3	18,2		100,0		
1916—20.....	5,0	7,0	9,8	15,0	18,1	17,6	13,0	14,5		100,0		
1951—55.....	0,8	3,1	7,0	15,4	24,4	22,2	15,7	11,4		100,0		
1956—60.....	1,3	2,8	8,5	15,2	24,1	22,4	14,6	11,1		100,0		

Kap. V. Giftermålshyppigheten blant ugifte og før gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser 1865—1960

Som det framgår av oversikten over det statistiske materiale, har en mulighet til å beregne giftermålshyppigheten etter kjønn og alder bare omkring hvert tellingsår. Tabell 15 viser tallet på giftermål pr. 1 000 menn og kvinner i alderen 15 år og over, spesifisert for tidligere ugifte og før gifte. Tallene er framkommet ved at det gjennomsnittlige antall vigde i en 4-årsperiode omkring hver folketelling er satt i forhold til antall ugifte og før gifte i samme alder ved vedkommende telling. Ved å bruke fire år oppnår vi bl. a. delvis å eliminere virkningene av at gode og dårlige tider kan ha innvirket på tallene i de enkelte år.

Den gjennomsnittlige giftermålshyppighet for den samlede ugifte befolkning over 15 år var relativt høy omkring 1875, og viste senere en fallende tendens til omkring 1930. Den gjennomsnittlige giftermålshyppighet var da for ugifte 25 prosent og for før gifte om lag 50 prosent lavere enn i 1875. I de følgende 25 år økte den gjennomsnittlige giftermålsfrekvens igjen for ungkarer 15 år og derover med 53 prosent og for piker med 75 prosent. I de siste år har den igjen avtatt noe, men den lå omkring 1960 fremdeles på et høyere nivå enn omkring 1875 både for menn og kvinner.

Den gjennomsnittlige hyppighet av omgifte blant menn og kvinner i befolkningen gikk også opp etter 1930, men ikke så meget som for første gangs giftermål. Før gifte kvinner hadde i 1960 omtrent den samme giftermålsfrekvens som omkring 1875, men blant før gifte menn var den atskillig lavere enn i slutten av forrige århundre.

Disse gjennomsnittstall for giftermålshyppigheten i de forskjellige perioder vil imidlertid være påvirket av de eventuelle forandringer i den gifteferdige befolknings aldersstruktur og kan derfor ikke gi et riktig bilde av bevegelsen i giftermålsintensiteten over et lengre tidsrom.

For å vise hvilken rolle forandringer i aldersstrukturen har spilt for bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet blant tidligere ugifte i dette århundre, har en korrigert den prosentvise stigning eller fall i denne ved hjelp av en indirekte standardberegning. Som standard er brukt den iaktatte gjennomsnittlige giftermålshyppighet for ungkarer og piker i de forskjellige aldersklasser i 1929—32. Multipliserer en tallet på tidligere ugifte menn og kvinner på de forskjellige alderstrinn med disse kvotienter og summerer resultatene, kommer en fram til det antall menn og kvinner som ville ha giftet seg i de forskjellige år hvis giftermålshyppigheten på de forskjellige alderstrinn hadde vært den samme som omkring 1930. Den gjennomsnittlige giftermålshyppighet beregnet på grunnlag av dette forventede antall giftermål, er så satt i forhold til de direkte beregnede kvotienter for de samme år. De to rekker av indekstall er gitt i tabell 16.

Tabell 15. Giftermålshyppigheten blant menn og kvinner etter alder og tidligere ekteskapelig stilling 1865—1960. *Marriage rates for males and females by age and prior marital condition 1865—1960.*

Alder ved vielsen Age at marriage	Ektevigde menn pr. 1000 av den ikke gifte mannlige befolkning i de forskjellige aldersgrupper ¹ <i>Men married per 1000 of the «unmarried male population» of different age groups.</i>										
	1864-1867	1874-1877	1889-1892	1899-1902	1909-1912	1919-1922	1929-1932	1945-1948	1949-1952	1955-1956	1959-1962
	Alle ugifte menn <i>Total unmarried males</i>										
15—19.....	1,7	1,4	1,5	2,3	2,0	1,0	0,7	1,5	2,7	4,2	7,3
20—24.....	44,1	45,9	47,3	54,4	48,9	45,2	30,3	44,2	57,0	79,1	101,3
25—29.....	115,1	137,9	130,1	130,8	121,4	115,5	94,9	125,3	139,6	154,5	168,0
30—34.....	134,3	152,8	134,3	127,1	114,9	107,4	102,3	134,0	130,3	120,6	110,2
35—39.....	92,6	108,6	102,7	94,2	84,9	75,9	72,0	96,6	85,7	75,1	63,8
40—44.....	77,7	82,1	73,8	66,6	60,3	48,8	45,1	62,8	54,9	46,7	40,9
45—49.....	49,6	56,6	54,5	49,8	44,5	34,8	30,0	41,6	36,6	30,6	26,2
50—54.....	39,9	42,5	35,8	33,3	29,2	22,8	20,1	27,8	23,9	22,1	17,8
55—59.....	22,8	30,5	27,6	24,0	20,9	15,2	14,9	18,3	16,9	16,2	13,3
60—64.....	16,1	19,5	16,6	16,8	12,2	9,9	8,4	9,9	10,9	10,3	8,0
65—69.....	7,7	9,5	10,2	9,6	8,4	5,3	4,5	5,8	5,2	5,3	5,6
70—74.....	3,5	3,9	4,2	4,5	3,7	2,0	1,7	2,4	2,4	2,7	2,7
75 år og over ..	0,5	1,1	1,0	1,1	0,8	0,5	0,4	0,7	0,7	0,7	0,6
I alt 15 år og over .. <i>Total 15 years and over</i>	45,8	50,0	45,7	45,9	41,5	40,3	36,3	52,6	54,8	54,3	49,6
	Ungkarer <i>Single</i>										
15—19.....	1,7	1,4	1,5	2,3	2,0	1,0	0,7	1,5	2,7	4,2	7,3
20—24.....	44,1	45,8	47,2	54,3	48,9	45,1	30,2	44,1	57,0	79,1	101,3
25—29.....	113,9	137,2	129,6	130,1	120,9	115,2	94,6	125,0	139,6	154,1	168,1
30—34.....	129,7	148,3	130,1	123,2	112,3	105,9	101,3	132,9	128,5	118,4	107,0
35—39.....	81,3	95,6	90,7	83,5	75,6	70,0	67,3	91,4	81,0	69,8	58,1
40—44.....	55,9	63,4	53,5	48,9	45,7	39,7	38,3	55,3	46,8	38,5	32,8
45—49.....	27,0	33,3	31,8	30,0	28,1	23,2	22,1	31,9	27,0	21,5	17,3
50—54.....	16,1	20,2	15,6	15,2	13,2	12,1	12,2	18,1	14,6	13,6	9,6
55—59.....	7,6	10,2	10,4	7,9	7,7	6,8	6,7	9,0	8,6	7,3	5,7
60—64.....	2,3	5,1	5,1	3,7	3,8	3,3	3,8	4,1	3,8	3,5	2,7
65—69.....	2,3	1,3	1,6	3,0	1,6	1,1	1,4	2,1	1,9	1,6	2,0
70—74.....	—	0,8	0,8	1,3	1,0	0,4	0,6	0,8	0,7	1,2	1,1
75 år og over ..	0,4	—	0,4	0,2	0,5	0,1	0,1	0,5	0,2	0,2	0,6
I alt 15 år og over ..	45,9	50,0	46,3	47,0	42,6	41,9	38,0	55,2	58,6	58,1	53,5
	Før gifte ² <i>Widowed and divorced</i>										
15—19.....	25,0	50,0	—	20,8	—	—	—	—	—	—	—
20—24.....	125,0	142,9	80,4	124,0	111,8	75,8	61,9	69,4	69,4	96,8	103,6
25—29.....	220,5	200,4	171,8	197,4	191,1	126,6	121,9	139,5	138,9	185,4	167,0
30—34.....	221,8	247,2	207,3	202,0	175,8	127,5	123,7	159,2	165,7	166,2	159,7
35—39.....	171,5	212,8	178,9	177,4	165,3	114,9	112,0	157,5	130,2	129,7	112,6
40—44.....	151,1	160,3	145,1	137,9	125,1	81,5	75,5	117,1	107,1	100,3	87,5
45—49.....	92,5	108,6	103,6	96,4	87,3	62,0	53,1	85,1	80,0	74,1	62,6
50—54.....	66,0	73,5	66,6	62,3	56,7	38,8	33,9	55,1	52,1	52,6	44,4
55—59.....	33,7	47,7	44,3	41,4	36,5	23,7	24,2	35,3	33,6	37,8	32,6
60—64.....	22,5	27,5	23,8	26,9	18,7	14,4	12,0	16,9	20,0	21,2	17,0
65—69.....	9,1	12,3	13,5	12,7	12,0	7,3	6,2	8,5	8,0	9,2	9,5
70—74.....	4,2	4,6	5,1	5,5	4,8	2,5	2,1	3,2	3,2	3,8	3,8
75 år og over ..	0,5	1,2	1,1	1,2	0,9	0,6	0,5	0,7	0,9	0,8	0,7
I alt 15 år og over ..	45,5	49,5	42,0	38,2	34,5	28,5	24,1	33,3	31,2	30,4	27,2

¹ Den ikke gifte mannlige befolkning = ugifte og før gifte menn. *Unmarried male population = single, widowed and divorced.* ² Blant før gifte i befolkningen er tatt med separerte. *Separated persons included in «nonmarried» population.*

Tabell 15 (forts.). Giftermålshyppigheten blant menn og kvinner etter alder og tidligere ekteskapelig stilling 1865—1960.

Alder ved vielsen Age at marriage	Ektevigde kvinner pr. 1000 av den ikke gifte kvinnelige befolkning i de forskjellige aldersgrupper ¹ <i>Women married per 1000 of the «unmarried female population» of different age groups.</i>										
	1864-1867	1874-1877	1889-1892	1899-1902	1909-1912	1919-1922	1929-1932	1945-1948	1949-1952	1955-1956	1959-1962
Alle ugifte kvinner <i>Total</i>											
15—19.....	10,6	8,9	7,7	10,9	10,0	9,8	7,6	15,4	23,0	33,4	38,8
20—24.....	74,6	78,3	71,3	81,3	75,5	79,7	67,0	107,9	146,2	192,8	215,7
25—29.....	98,0	119,8	101,4	105,4	96,5	98,0	95,6	160,6	176,5	195,5	199,7
30—34.....	87,4	91,0	72,6	67,4	61,0	60,1	61,1	109,5	109,6	108,5	101,8
35—39.....	53,7	55,2	44,5	40,9	34,4	32,4	30,0	58,6	57,3	57,7	54,0
40—44.....	40,0	37,8	27,8	24,0	20,5	17,3	16,2	30,5	29,0	30,7	29,7
45—49.....	20,7	22,1	17,5	14,0	11,7	10,3	8,8	15,0	15,4	17,6	17,0
50—54.....	8,7	10,1	8,6	7,3	5,9	4,7	4,4	7,2	7,5	8,9	9,2
55—59.....	4,0	4,0	3,7	3,0	2,4	1,9	1,7	2,8	3,3	3,9	4,4
60—64.....	1,2	1,5	1,4	1,2	1,2	0,8	0,7	1,3	1,3	1,6	2,2
65—69.....	0,5	0,5	0,8	0,7	0,6	0,4	0,4	0,6	0,6	0,8	0,7
70—74.....	—	0,3	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3
75 år og over	—	—	0,1	0,1	—	—	—	—	0,1	0,1	0,1
I alt 15 år og over <i>Total 15 years and over</i>	39,4	42,4	35,5	36,7	32,7	33,7	31,2	48,3	50,6	50,7	46,5
Piker <i>Single</i>											
15—19.....	10,6	8,9	7,7	10,9	10,0	9,8	7,6	15,3	23,0	33,4	38,8
20—24.....	74,4	78,3	71,4	81,4	75,5	79,8	67,0	108,1	146,6	193,1	217,0
25—29.....	97,6	120,0	101,9	105,9	96,5	98,9	96,0	162,5	178,7	197,3	203,0
30—34.....	87,7	91,7	73,1	67,4	60,0	60,4	61,4	111,3	110,3	107,3	99,7
35—39.....	52,5	54,1	44,3	40,0	33,1	31,4	29,3	57,8	55,0	53,7	49,5
40—44.....	39,4	36,5	27,3	23,3	19,5	16,9	15,6	29,1	27,4	27,5	24,8
45—49.....	20,1	21,9	17,5	14,0	11,0	9,7	8,8	14,0	14,1	14,9	13,1
50—54.....	8,4	10,8	7,8	7,4	4,9	4,5	4,4	7,1	6,4	7,5	7,3
55—59.....	2,8	3,8	3,5	2,8	2,5	1,9	1,6	2,5	3,1	3,3	3,3
60—64.....	0,9	1,0	1,2	0,9	1,0	0,5	0,6	0,8	1,1	1,3	1,9
65—69.....	—	0,1	0,4	0,6	0,4	0,3	0,5	0,6	0,5	0,7	0,7
70—74.....	—	—	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4	0,2
75 år og over	—	—	—	0,1	—	0,1	—	—	0,1	0,1	0,1
I alt 15 år og over ..	47,4	50,9	43,3	44,9	39,7	41,1	37,9	60,0	65,2	66,3	63,0
Før gifte ² <i>Widowed and divorced</i>											
15—19.....	142,9	111,4	35,7	—	—	—	—	—	—	—	106,5
20—24.....	120,5	89,5	55,4	65,5	64,0	58,7	67,3	84,6	107,3	168,4	153,8
25—29.....	116,1	111,4	82,1	83,6	98,2	74,1	74,6	117,3	132,4	162,6	167,9
30—34.....	84,8	83,1	67,1	67,5	74,5	57,3	56,5	94,8	104,7	117,3	112,1
35—39.....	59,5	60,8	45,5	46,4	41,9	37,7	33,8	63,3	66,9	74,3	68,3
40—44.....	41,3	41,2	29,4	25,9	23,8	18,8	18,3	35,7	34,3	40,2	41,0
45—49.....	21,5	22,5	17,5	14,0	13,1	11,6	8,8	17,5	18,8	24,2	24,2
50—54.....	8,9	9,6	9,5	7,3	6,3	5,0	4,5	7,4	9,4	11,7	12,2
55—59.....	4,7	4,1	3,9	3,2	2,4	2,0	1,7	3,2	3,7	4,6	5,7
60—64.....	1,3	1,7	1,5	1,3	1,3	1,0	0,7	1,8	1,5	1,8	2,5
65—69.....	0,6	0,6	0,9	0,7	0,7	0,4	0,4	0,6	0,7	0,8	0,7
70—74.....	—	0,3	0,2	0,3	0,1	0,1	—	0,1	0,2	0,3	0,3
75 år og over	—	—	0,1	0,1	—	—	—	0,1	0,1	0,1	0,1
I alt 15 år og over ..	11,0	11,2	8,4	7,6	7,2	6,9	5,9	11,2	11,1	11,6	11,1

¹ Den ikke gifte kvinnlige befolkning = ugifte og før gifte kvinner. *Unmarried population = single, widowed and divorced.* ² Blant før gifte i befolkningen tatt med separerte. *Separated persons included in «nonmarried» population.*

Tabell 16. Bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet blant ugifte og før gifte menn og kvinner 15 år og over 1900—1960. *Changes in the mean marriage rates of single, widowed and divorced males and females 15 years and over 1900—1960.*

År <i>Periods</i>	Iakttatt giftermålshyppighet pr. 1000 <i>Actual marriage rates per 1000</i>	Indeks 1930 = 100	Standard- beregnet giftermålshyppighet ¹ <i>Standardized rates of marriage</i>	Forholdet mellom iakttatt og beregnet giftermålshyppighet <i>Ratio actual to calculated rates</i>	Iakttatt giftermålshyppighet pr. 1000 <i>Actual marriage rates per 1000</i>	Indeks 1930 = 100	Standard- beregnet giftermålshyppighet ¹ <i>Standardized rates of marriage</i>	Forholdet mellom iakttatt og beregnet giftermålshyppighet <i>Ratio actual to calculated rates</i>
	Ungkarer <i>Single males</i>				Piker <i>Single females</i>			
1899—1902	47,0	124	32,3	146	44,9	119	37,5	120
1909—1912	42,6	112	32,3	132	39,7	105	36,6	109
1919—1922	41,9	110	31,5	133	41,1	108	36,9	111
1929—1932	38,0	100	38,0	100	37,9	100	37,9	100
1945—1948	55,2	145	40,5	136	60,0	158	35,1	171
1949—1952	58,6	154	40,0	147	65,2	172	32,0	204
1955—1956	58,1	153	36,6	159	66,3	175	26,6	249
1959—1962	53,5	141	29,9	179	63,0	166	21,9	288
	Enkemenn og skilte menn <i>Widowers and divorced males</i>				Enker og skilte kvinner <i>Widows and divorced females</i>			
1899—1902	38,2	158	21,4	179	7,6	129	5,6	136
1909—1912	34,5	143	21,7	159	7,2	122	5,4	133
1919—1922	28,5	118	26,4	108	6,9	117	6,4	108
1929—1932	24,1	100	24,1	100	5,9	100	5,9	100
1945—1948	33,3	138	23,3	143	11,2	190	6,4	175
1949—1952	31,2	130	22,9	136	11,1	188	5,8	191
1955—1956	30,4	126	21,7	140	11,6	197	5,0	232
1959—1962	27,2	113	21,9	124	11,1	188	4,8	231

¹ Beregnet under forutsetning av samme giftermålsfrekvens i de enkelte aldersklasser som i 1929—32. *Marriage rates if the age specific frequency of 1929—32 had been in operation.*

Som det vil ses, viser både de direkte og de korrigererte indekstall nedgang i giftermålshyppigheten blant ungarer fra 1900 til 1930 og en stigende tendens i de følgende år. Men sammenliknet med forholdet i 1930 var nedgangen i den gjennomsnittlige giftermålshyppigheten i perioden 1900—1930 og stigningen fra 1930 til 1960 langt større hvis en eliminerer virkningen av forskyvningen i den ugifte befolknings aldersstruktur i dette tidsrom. Som pekt på foran, var det på grunn av utvandringen relativt færre gifteferdige menn i de yngre aldersklasser omkring 1900 enn omkring 1930. Økingen i det relative antall unge gifteferdige fortsatte til 1946. Før det første var fødselskullene fra omkring 1900 fram til første verdenskrig relativt store, og deres antall hadde heller ikke blitt så sterkt redusert på grunn av dødelighet og utvand-

ring som de eldre generasjoner. Antall gifteferdige menn avtok imidlertid betydelig mellom 1946 og 1960. Årsaken til dette var dels den store giftermålsintensitet blant ungdommen under og like etter siste krig, dels at de nye generasjoner som etter hvert nådde opp i den alder da de begynte å gifte seg, tilhørte de fåtallige fødselskull fra 1930-årene.

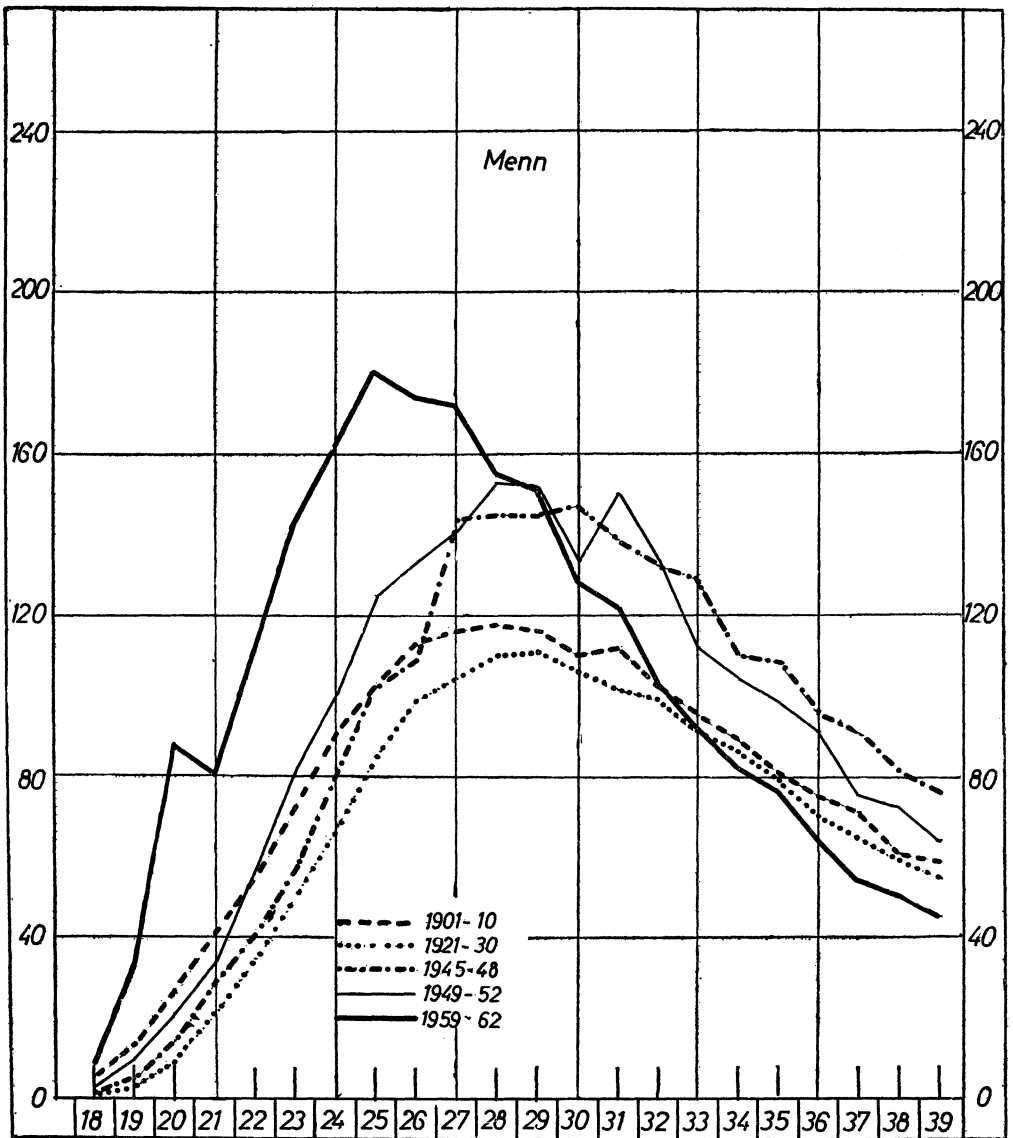
Blant kvinnene var det ikke noen vesentlig forandring i aldersfordelingen fra 1900 til 1930, og forskjellen mellom de direkte beregnede og de standardberegnete indekstall er derfor ubetydelig. Men etter 1930 var forskjellen til dels atskillig større enn blant mennene.

Ser en på bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet blant tidligere ugifte menn og kvinner over 15 år fra 1900 til 1960 etter de korrigerte indekstall i tabell 16, stemmer denne, som en kunne vente, meget godt med svingningen i giftermålshyppigheten blant ungkarer 25—35 år og blant piker 20—29 år. (Se tabell 15.) I disse aldersklasser har giftermålsintensiteten alltid vært størst, og den totale giftermålshyppighet blant tidligere ugifte har derfor

Tabell 17. Giftermålshyppigheten for ungkarer og piker i hvert aldersår 15—39 år 1901—1960. *Marriage rates for single males and females at each year of age 15—39 1901—1960.*

Alder Age	Vigde pr. 1 000 tidligere ugifte <i>Married per 1 000 of population not previously married</i>									
	Ungkarer <i>Single males</i>					Piker <i>Single females</i>				
	1901 —10	1921 —30	1945 —48	1949 —52	1959 —62	1901 —10	1921 —30	1945 —48	1949 —52	1959 —62
15 år years	—	—	—	—	—	—	—	0,1	0,2	0,4
16 «	—	—	—	0,1	0,2	—	0,4	1,2	2,1	5,2
17 «	1,1	0,1	0,5	0,6	1,5	—	2,9	7,4	11,3	28,0
18 «	4,5	0,7	1,6	2,5	9,4	22,1	12,0	23,4	34,1	74,2
19 «	12,8	3,0	5,3	9,6	32,8	38,7	27,4	44,8	66,7	131,9
20 «	25,8	9,4	14,4	21,3	87,2	55,4	44,3	69,1	98,9	164,1
21 «	41,4	21,2	29,1	34,0	79,8	71,3	61,3	93,9	133,2	216,3
22 «	55,3	35,0	40,9	56,8	111,1	83,4	76,0	111,8	159,3	243,2
23 «	72,0	51,5	58,1	81,5	142,9	90,7	87,4	131,0	180,0	264,8
24 «	90,8	68,3	81,8	100,3	162,2	94,2	93,9	148,7	187,6	257,2
25 «	103,0	85,3	102,5	124,8	180,0	94,9	98,3	167,8	199,2	250,2
26 «	114,4	98,7	108,9	134,4	174,3	92,2	98,3	153,6	187,7	222,2
27 «	116,5	104,5	144,1	141,2	171,6	86,2	94,0	184,1	169,0	190,9
28 «	116,6	110,0	145,0	152,7	154,8	78,0	89,2	158,9	169,1	168,6
29 «	115,7	111,1	144,5	152,1	150,7	75,8	82,8	146,3	159,2	153,7
30 «	109,9	106,4	147,0	133,4	128,0	64,7	71,9	141,9	129,9	132,9
31 «	112,1	101,5	138,7	149,7	121,9	61,8	64,1	120,7	131,9	112,0
32 «	102,1	99,4	131,8	133,8	103,4	52,7	56,9	107,9	108,1	93,0
33 «	95,0	90,8	128,6	112,1	91,5	47,7	48,0	93,9	89,8	86,5
34 «	88,9	85,9	110,1	104,0	81,8	43,8	40,5	84,6	81,2	72,2
35 «	79,7	78,9	108,3	97,9	76,2	37,2	36,9	75,3	69,8	65,1
36 «	74,7	69,6	95,4	90,5	63,7	34,0	33,6	60,1	62,0	54,6
37 «	70,9	64,8	90,1	74,9	54,3	31,6	26,2	55,9	56,3	49,3
38 «	61,2	58,5	80,5	72,0	49,6	27,2	22,6	52,7	46,4	43,3
39 «	58,5	54,9	75,9	64,3	45,6	24,6	22,0	43,0	39,7	37,0

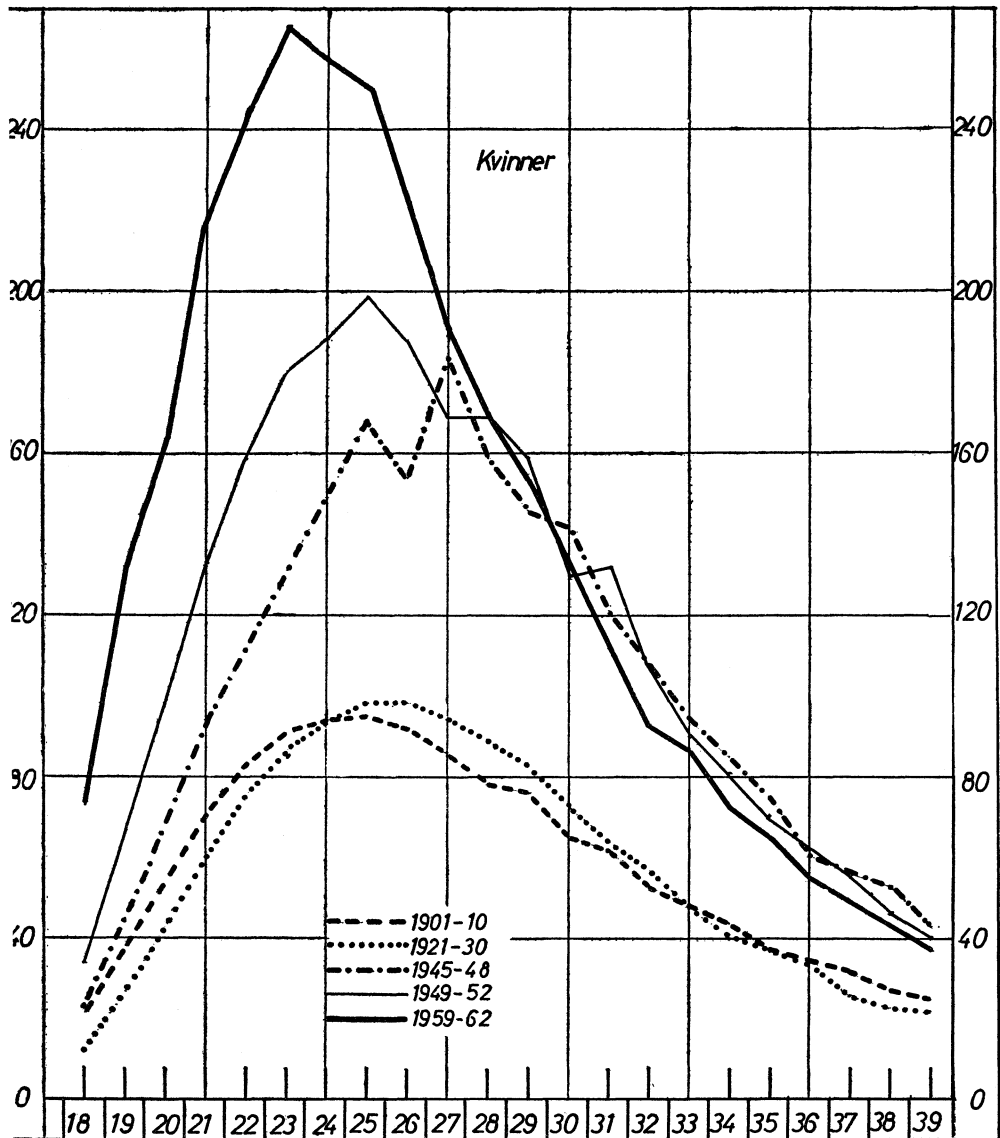
Diagram 7. Giftermålshyppigheten pr. 1 000 unkarer og piker i de
Age specified rates of marriage per 1 000 single males

i vesentlig grad blitt bestemt av ekteskapstendensen hos denne del av befolkningen.

Av tabell 17 og diagram 7 vil det ses at fra 1900 til 1950 fant de fleste giftermål blant tidligere ugifte menn sted i alderen 28—29 år og blant tidligere ugifte kvinner i alderen 25—26 år. Men i løpet av de siste år har giftermål

enkelte aldersår fra 15 til 40 år 1901—1960.
 nd females 15 to 40 years 1901—1960.

målshyppigheten vært størst for menn i 25-årsalderen og for kvinner i 23-årsalderen.

Etter 1930 har det gjennomsnittlig vært oppgang i giftermålshyppigheten for begge kjønn i alle aldersgrupper. Men utviklingen har artet seg noe forskjellig i de yngre og eldre aldersklasser både med hensyn til oppgangens

styrke og varighet. Fra 1946 til 1960 viste giftermålshyppigheten blant ungkarer over 30 år igjen en fallende tendens. Den samme bevegelse i hyppighetstallene i denne perioden finner vi også blant ugifte kvinner, men blant disse var stigningen i aldersklassene under 30 år langt større og nedgangen etter 30-årsalderen langt mindre enn blant menn.

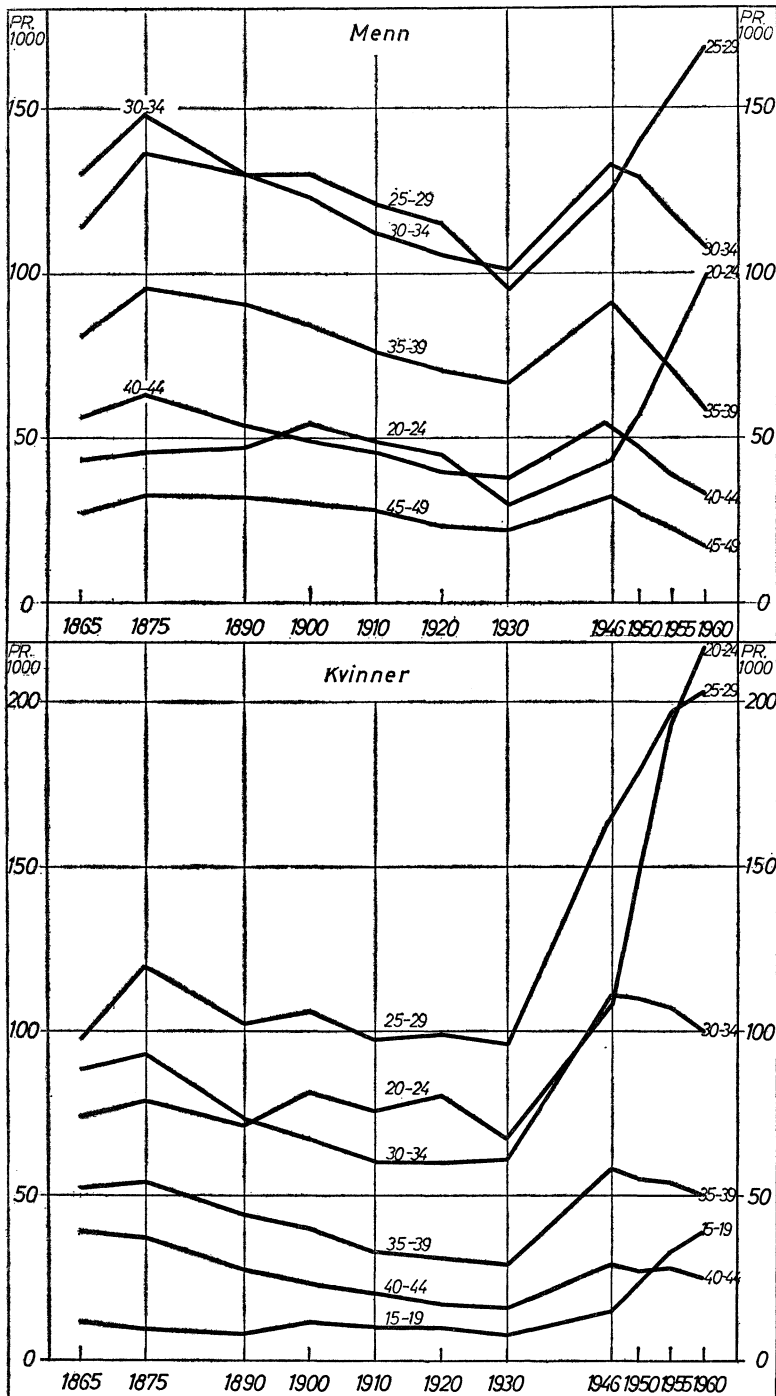
Blant før gifte menn over 35 år gikk også giftermålshyppigheten tilbake i denne perioden, men fortsatte å øke i de yngre aldersklasser. For tidligere gifte kvinner under 50 år var giftermålshyppigheten omkring 1960 for de fleste aldersgrupper mer enn dobbelt så stor som omkring 1930. (Se tabell 18 og diagram 8).

Bevegelsen i omgiftehyppigheten blant før gifte menn og kvinner på de forskjellige alderstrinn siden 1865, må vurderes på bakgrunn av at denne

Tabell 18. Bevegelsen i giftermålshyppigheten for menn og kvinner 15—49 år 1930—1960. Relative tall. 1930=100. *Changes in marriage rates of males and females 1930—1960. Relative figures. 1930=100.*

År Years	Alder Age						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49
Ungkarer <i>Single males</i>							
1930.....	100	100	100	100	100	100	100
1946.....	214	146	132	131	136	144	144
1950.....	386	189	148	127	120	122	122
1955.....	600	262	163	117	104	101	97
1960.....	1 043	335	178	106	86	86	78
Før gifte menn <i>Widowers and divorced males</i>							
1930.....	—	100	100	100	100	100	100
1946.....	—	112	114	129	141	155	160
1950.....	—	112	114	134	116	142	151
1955.....	—	156	152	134	116	133	140
1960.....	—	167	137	129	101	116	118
Piker <i>Single females</i>							
1930.....	100	100	100	100	100	100	100
1946.....	201	161	169	181	197	187	159
1950.....	303	219	186	180	188	176	160
1955.....	439	288	206	175	183	176	169
1960.....	510	324	211	162	169	159	149
Før gifte kvinner <i>Widows and divorced females</i>							
1930.....	—	100	100	100	100	100	100
1946.....	—	126	157	168	187	195	199
1950.....	—	159	177	185	198	187	214
1955.....	—	250	218	208	220	220	275
1960.....	—	228	225	198	202	224	275

Diagram 8. Bevegelsen i den gjennomsnittlige giftermålshyppighet pr. 1 000 unkarer og piker i de forskjellige aldersklasser 1865—1960. *Trend of rates of marriage per 1 000 single males and females in the different age groups 1865—1960.*

gruppen av ektevigde ikke har vært ensartet sammensatt i hele undersøkelsesperioden. Før 1920 omfattet gruppen praktisk talt bare enker og enkemenn. Men etter hvert som oppløsning av ekteskap ved skilsmisse har blitt hyppigere, har også det årlige tallet på skilte som gifter seg om igjen gått opp. Inntil 1950 var omgiftehyppigheten blant skilte menn og kvinner til dels betydelig lavere enn blant enkemenn og enker. Dette går fram av tabell 19, som viser hyppigheten av omgifte særskilt for enkemenn og enker og skilte menn og kvinner i alderen 20—59 år.

Tabell 19. Omgiftehyppigheten blant enkemenn, enker og skilte menn og kvinner etter alder 1920—1960. *Remarriage rates of widowers, widows and divorced males and females by age 1920—1960.*

Alder Age	Enkemenn <i>Widowers</i>					Enker <i>Widows</i>				
	1919 —22	1929 —32	1945 —48	1949 —52	1959 —62	1919 —22	1929 —32	1945 —48	1949 —52	1959 —62
	Omgifte pr. 1 000 <i>Remarried per 1 000</i>									
20—24.....	102,0	108,0	140,9	375,0	48,1	72,2	87,2	155,8	325,0	84,1
25—29.....	147,8	171,2	260,9	279,0	129,6	81,1	86,3	163,9	259,7	81,7
30—34.....	139,6	157,0	270,2	274,9	140,4	58,8	62,1	117,0	151,5	69,3
35—39.....	115,9	132,2	226,4	210,3	118,8	38,1	34,7	66,1	75,3	51,9
40—44.....	88,0	85,1	143,5	131,4	86,7	19,3	17,8	34,6	32,9	30,8
45—49.....	65,5	56,2	97,5	91,6	69,1	11,0	8,7	16,4	15,6	19,7
50—54.....	40,1	36,0	58,3	53,7	51,3	4,7	4,4	6,5	7,8	10,4
55—59.....	24,4	24,2	36,0	32,8	35,0	1,9	1,6	2,9	3,0	4,8
Alder Age	Skilte menn <i>Divorced males</i>					Skilte kvinner <i>Divorced females</i>				
	1919 —22	1929 —32	1945 —48	1949 —52	1959 —62	1919 —22	1929 —32	1945 —48	1949 —52	1959 —62
	Omgifte pr. 1 000 <i>Remarried per 1 000</i>									
20—24.....	34,2	23,6	47,4	40,3	100,8	34,4	47,0	57,6	72,2	157,6
25—29.....	54,6	72,0	104,9	114,2	169,1	53,3	62,4	93,8	95,7	184,0
30—34.....	68,9	73,0	116,2	139,1	160,6	50,4	48,6	77,7	81,1	127,4
35—39.....	54,9	73,5	120,0	102,3	111,7	35,4	31,4	59,9	59,5	76,6
40—44.....	47,6	50,1	95,0	93,6	83,2	16,1	19,8	38,0	36,3	49,4
45—49.....	41,8	42,7	70,1	70,5	59,9	16,6	9,2	20,7	25,4	30,5
50—54.....	29,0	24,0	48,8	49,7	39,2	8,8	5,5	11,1	14,6	17,0
55—59.....	16,0	24,6	33,1	35,4	29,1	3,4	3,0	5,2	7,3	9,6

Ved sammenlikning av bevegelsen i giftermålshyppigheten for de enkelte aldersklasser må det tas i betraktning at disse tilhører forskjellige generasjoner som har vært utsatt for ulike påvirkninger når det gjelder ekteskapsstiftelse. I de yngste aldersklasser vil giftermålshyppigheten i det enkelte år vesentlig bli bestemt av den aktuelle situasjon økonomisk og sosialt sett. Giftermålshyppigheten blant de noe eldre gifteferdige vil imidlertid også til

Tabell 20. Giftermålshyppigheten i de forskjellige aldersklasser blant kvinner sammenliknet med giftermålshyppigheten blant menn 1865—1960. Relative tall, giftermålshyppigheten blant menn=100. *Marriage rates for females in the various age groups compared with those for males 1865—1960. Relative figures, marriage rates for males = 100.*

Alder Age	Relative tall <i>Relative figures</i>										
	1864 —67	1874 —77	1889 —92	1899 —1902	1909 —12	1919 —22	1929 —32	1945 —48	1949 —52	1955 —56	1959 —62
	Ugifte <i>Single</i>										
15—19	624	636	513	474	500	980	1 086	1 020	852	795	531
20—24	169	171	151	150	154	177	222	245	257	244	214
25—29	86	87	79	81	80	86	101	130	128	128	128
30—34	68	62	56	55	53	57	61	84	86	91	93
35—39	65	57	49	48	44	45	44	63	68	77	85
40—44	70	58	51	48	43	43	41	53	59	71	76
45—49	74	66	55	47	40	42	40	44	52	69	76
50 og over	39	42	40	40	43	30	27	31	34	43	52
	For gifte <i>Widowed and divorced</i>										
20—24	96	63	69	53	57	77	109	122	155	174	148
25—29	53	56	48	42	51	59	61	84	95	88	101
30—34	38	34	32	33	54	45	46	60	63	71	70
35—39	35	29	25	26	25	33	30	40	51	57	61
40—44	27	26	20	19	19	23	24	30	32	40	47
45—49	23	21	17	15	15	19	17	21	24	33	39
50 og over	11	10	11	9	9	10	9	12	14	16	21

en viss grad være påvirket av vedkommende generasjons giftermålshyppighet i de yngre aldersklasser. Dessverre er det ikke mulig ved hjelp av det foreliggende statistiske materiale å følge giftermålshyppigheten fra aldersgruppe til aldersgruppe innen de forskjellige generasjoner. Men det ligger nær å tro at den større stigning i giftermålshyppigheten for de noe eldre aldersgrupper (over 30 år) enn for de yngre fra 1930 til 1946 må henge sammen med at de som tilhørte de før nevnte aldersklasser hadde hatt relativt lav giftermålshyppighet under den økonomiske depresjon i 1920—30 årene. Ellers har den store øking i giftermålshyppigheten blant unge menn og kvinner under 30 år, særlig i etterkrigsårene, utvilsomt vært et resultat av den gunstige økonomiske utvikling her i landet etter krigen som har gitt de unge adgang til godt lønt arbeid og mulighet for å stifte hjem.

Når giftermålshyppigheten i de senere år steg så meget mer blant kvinner enn blant menn, skyldes dette at vi med opphøret av utvandringen fra omkring 1930 etter hvert fikk et stort overskott av menn i ungdomsalderen. Ved denne forskyvning i kjønnsproporsjonen (se avsnitt 3 foran) har kvinnes utsikter til å bli gift i ung alder steget betydelig. Tabell 20 viser det relative forhold mellom menns og kvinners giftermålshyppighet i de forskjell-

lige aldersklasser. Blant tidligere ugifte under 25 år har giftermålsfrekvensen helt siden midten av forrige århundre vært større for kvinner enn for menn i samme alder, og etter krigen har den også vært større i aldersgruppen 25—29 år. Men etter 30-årsalderen har kvinnene likesom i tidligere år hatt til dels betydelig mindre sjanser på ekteskapsmarkedet enn menn i samme alder, selv om forskjellen mellom de to kjønn i så måte har blitt atskillig mindre enn før. Når det gjelder før gifte framgår det av tabellen at mennene som regel har hatt betydelig større giftermålsfrekvens enn kvinnene, og forskjellen mellom kjønnene var mer utpreget enn blant ugifte.

Når giftermålshyppigheten har økt så sterkt innen befolkningen under 30 år, skulle en ha ventet at det absolutte antall inngåtte ekteskap hadde vært stigende. Men dette har ikke vært tilfelle. Siden toppåret 1947, da det ble inngått flere ekteskap enn noensinne før i Norge, har tallet på giftermål gått nedover år for år. I 1960 var det således om lag 21 prosent lavere enn i 1947. Utviklingen har vært noe forskjellig på de ulike alderstrinn. Som det går fram av tabell 21, har tallet på giftermål blant de ganske unge mellom 15 og 20 år steget betydelig etter krigen, særlig blant kvinner, og det samme gjelder, om enn i mindre grad, for menn i alderen 20—24 år. Tallet på nygifte menn og kvinner som var over 25 år ved vigselen, har derimot avtatt betydelig siden de første år etter frigjøringen.

Tabell 21. Antall vigde menn og kvinner pr. år i alderen 15—49 år 1931—1960. *Annual number of married males and females in the age of 15—49 years 1931—1960.*

År Years	Menn Males						Kvinner Females					
	Alder Age						Alder Age					
	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	I alt 15—49	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	I alt 15—49
1931—35	100	3 452	7 018	6 276	1 199	18 044	998	6 946	6 226	3 674	648	18 492
1936—40	137	4 364	9 604	8 467	1 707	24 279	1 344	9 082	8 370	5 116	896	24 808
1941—45	145	4 852	8 826	7 563	1 802	23 188	1 351	9 319	7 492	4 794	1 076	24 032
1946	168	5 490	10 688	9 811	2 446	28 603	1 663	10 483	9 544	6 201	1 536	29 427
1947	173	5 724	11 036	9 426	2 427	28 786	1 789	10 817	9 543	5 957	1 586	29 692
1948	217	5 702	11 263	9 037	2 255	28 474	1 864	11 083	9 399	5 484	1 523	29 353
1949	231	5 516	10 708	8 022	2 036	26 513	1 995	10 517	8 589	4 908	1 284	27 293
1950	241	5 721	10 217	8 014	1 950	26 143	2 094	10 688	8 075	4 856	1 311	27 024
1951	323	5 869	10 197	7 703	2 008	26 000	2 290	10 832	7 687	4 742	1 355	26 906
1952	310	6 512	10 097	7 727	1 844	26 490	2 556	11 331	7 390	4 684	1 255	27 216
1953	307	6 550	9 767	7 520	1 866	26 010	2 555	11 146	7 003	4 513	1 333	26 550
1954	377	7 043	9 569	7 179	1 734	25 902	2 929	11 418	6 554	4 444	1 263	26 608
1955	444	6 941	9 185	6 917	1 632	25 119	3 334	11 098	6 122	4 016	1 183	25 753
1956	474	6 913	8 707	6 455	1 640	24 189	3 390	10 869	5 499	3 816	1 240	24 814
1957	605	6 955	8 398	6 000	1 552	23 510	3 576	10 726	5 273	3 358	1 148	24 081
1958	673	7 519	7 814	5 549	1 450	23 005	3 831	10 921	4 659	3 109	1 042	23 562
1959	681	7 586	7 318	5 218	1 458	22 261	3 875	10 727	4 255	2 895	1 028	22 780
1960	711	8 244	7 330	4 947	1 475	22 707	4 096	11 361	4 068	2 699	1 074	23 298

Årsaken til at tallet på nystiftede ekteskap har gått ned siden 1946, er den sterke reduksjon av tallet på «ikke gifte» personer i giftermålsalderen, som en har gjort rede for i avsnittene 2 og 3. Fra 1946 til 1960 har tallet på «ikke gifte» gått tilbake med følgende prosent i de forskjellige aldersklasser:

	Alder				
	20—24	25—29	30—34	35—39	40—49
	%	%	%	%	%
Menn	30	48	37	14	2
Kvinner	46	66	57	42	30

Etter de foretatte beregninger av folketallet i de forskjellige aldersgrupper vil tilgangen av gifteferdige unge mellom 20 og 30 år antakelig komme til å øke etter 1960. Særlig vil det bli mange unge gifteferdige omkring 1970 når de overlevende fra de store fødselskull fra slutten av 1940-årene har passert 20-årsalderen.

Antall menn og kvinner i alderen 20—29 år i 1955—1970.

	Antall i tusen			
	1955	1960	1965	1970
Menn	221,1	208,0	242,0	295,0
Kvinner	210,5	200,1	233,0	281,0

På den annen side må en regne med at det blir færre gifteferdige mellom 30 og 50 år i årene framover, når denne aldersgruppen etter hvert vil komme til å bestå av overlevende fra de fødselskullene omkring 1930 som ikke bare var små, men som dessuten har opplevd en meget stor giftermålshyppighet, da de var i 20-årsalderen i årene omkring frigjøringen. Men på grunn av den relativt store tilgang av unge gifteferdige kan en sannsynligvis allikevel regne med at det omkring 1970 vil bli stiftet atskillig flere nye familier enn i dag, selv om giftermålshyppigheten på de enkelte alderstrinn skulle holde seg på samme nivå som i 1959—62.

Kap. VI. Giftermålshyppigheten i bygder og byer og i de enkelte fylker 1856—1960

Tabell 22 viser tallet på inngåtte ekteskap i bygder og byer pr. 1 000 av folkemengden 1856—1960. For årene 1856—1885 er ekteskapene registrert i statistikken etter vigselstedet, men fra 1886 etter brudgommens bosted før vigselen. Av årsaker nevnt foran i merknadene til det statistiske materiale,

bør denne siste fordeling gi et riktigere sammenlikningsgrunnlag for ekteskapsstiftelsen i bygder og byer enn vigselssstedet. Foretatte undersøkelser for tidligere perioder viser imidlertid at resultatene praktisk talt ble de samme enten statistikken ble gjort opp etter vigselssstedet eller etter brudgommens bosted. Oppgavene for årene før og etter 1886 skulle derfor tross bruddet i registreringsmåten være tilnærmet sammenliknbare.

Tabell 22. Ekteskap pr. 1 000 av folkemengden i bygder og byer 1856—1960¹. *Marriages per 1 000 of population in rural districts and towns 1856—1960.*

År Years	Bygder Rural districts	Byer Towns	Relative tall Bygder = 100 Ratio: towns/ rural districts	År Years	Bygder Rural districts	Byer Towns	Relative tall Bygder = 100 Ratio: Towns/ rural districts
1856—60	7,4	8,6	116	1906—10	5,6	6,8	125
1861—65	6,8	7,7	113	1911—15	5,5	7,8	142
1866—70	6,3	7,1	113	1916—20	6,2	8,6	139
1871—75	7,0	8,6	123	1921—25	5,7	7,6	133
1876—80	6,9	8,3	120	1926—30	5,6	7,2	129
1881—85	6,4	7,6	119	1931—35	5,9	8,1	137
1886—90	6,0	7,4	123	1936—40	7,6	10,9	143
1891—95	6,0	8,2	137	1941—45	7,4	9,6	130
1896—1900	6,0	9,3	155	1946—50	8,1	11,4	141
1901—05	5,6	7,3	130	1951—55	7,3	9,6	132
				1956—60	6,1	8,4	138

¹ 1856—1885 etter vigselssstedet. 1886—1960 etter brudgommens bosted. 1856—1885 by place of marriage. 1886—1960 by residence of groom.

Det generelle ekteskapstallet i forhold til befolkningens størrelse var helt siden midten av forrige århundre til dels betydelig større i byene enn i bygdene, og forskjellen mellom by og bygd viste en tendens til å øke i dette århundre. Bortsett fra i 1890-årene svinget ekteskapskurven for bygder og byer stort sett på samme måte. I de gode tider i slutten av 1890-årene steg giftermålstallet i byene meget sterkt, mens det holdt seg uforandret på landsbygden. Men ved avslutningen av første verdenskrig gikk det totale ekteskapstall betydelig opp både i byer og bygder, falt igjen i løpet av 1920-årene for igjen å stige i 1930- og 1940-årene. Fra maksimum i 1946—50 har det senere igjen sunket, slik at det nå både i by- og landdistriktene ligger på om lag samme nivå som i begynnelsen av 1930-årene.

Årsakene til det varierende antall ekteskap i de enkelte perioder i de forskjellige deler av landet er til dels de samme som nevnt under beskrivelsen av tallene for riket, nemlig årskullenes forskjellige størrelse, vekslende konjunkturer og utvandringen. Men til dette kommer så de innenlandske flyttinger som i høy grad har påvirket fordelingen av gifteferdige i byene og landdistriktene. Den økonomiske utvikling har etter hvert ført til at det har blitt bedre arbeidsmuligheter for de unge i byene enn på landet, og et stort

antall arbeidssøkende menn og kvinner — storparten i alderen 15—24 år — har flyttet fra bygdene inn til byene.

Når tallet på inngåtte ekteskap, målt i forhold til den samlede befolkning, er så meget høyere i byene enn i bygdene, henger det sammen med at befolkningen i de aldersklasser da de fleste ekteskap blir inngått, helt til de siste år har vært atskillig sterkere representert, relativt sett, i bybefolkningen enn i bygdebefolkningen. Men selve giftermålshyppigheten i de forskjellige aldersklasser blant menn har også til dels vært større i byene enn på landet. Dette går fram av tabell 23, som viser tallet på giftermål mellom 20 og 40 år for ugifte og før gifte menn og kvinner i byer og bygder i årene omkring folketellingene i 1900, 1920, 1930, 1950 og 1960.

Tabell 23. Giftermålshyppighet pr. 1 000 ugifte og før gifte i alderen 20—39 år i bygder og byer 1900—1960. *Marriage rates per 1 000 single, widowed and divorced persons in the age of 20—39 years in rural districts and towns 1900—1960.*

År Years	Bygder Rural districts				Byer Towns			
	Alder Age				Alder Age			
	20—24	25—29	30—39	20—39	20—24	25—39	30—39	20—39
Ungkarer Single males								
1899—1902	49,4	115,6	94,0	77,0	75,7	183,2	154,4	118,8
1919—1922	41,6	107,3	87,7	69,3	52,4	131,7	104,9	84,5
1929—1932	28,3	86,2	81,8	58,1	35,0	114,8	108,4	76,1
1949—1952	50,7	122,6	97,4	84,8	72,7	178,8	142,7	124,4
1959—1962	90,0	147,8	74,8	99,1	126,7	216,3	110,2	143,5
Enkemenn og skilte Widowed and divorced males								
1899—1902	115,9	180,3	162,1	163,3	144,2	248,3	240,9	236,9
1919—1922	83,3	123,1	116,2	116,3	68,5	130,9	127,4	124,9
1929—1932	64,0	119,0	113,3	113,2	60,2	125,0	120,6	119,8
1949—1952	82,2	134,6	138,3	136,0	62,0	141,9	140,9	138,2
1959—1962	98,8	155,3	126,7	130,6	105,9	176,6	134,6	140,3
Piker Single females								
1899—1902	77,8	100,1	52,9	77,0	87,2	113,8	60,3	87,2
1919—1922	90,2	109,5	52,5	85,2	64,5	83,4	42,0	63,5
1929—1932	74,7	103,2	50,8	75,6	54,3	86,0	44,5	60,5
1949—1952	158,1	188,4	89,1	146,6	127,8	165,1	80,8	123,3
1959—1962	238,5	211,3	74,5	187,1	191,0	193,1	72,3	158,7
Enker og skilte Widowed and divorced females								
1899—1902	61,7	76,3	50,7	55,6	64,2	89,7	56,9	62,0
1919—1922	56,0	69,3	46,0	51,3	62,1	80,0	44,7	52,6
1929—1932	69,5	66,9	42,5	46,7	65,0	81,9	43,2	50,1
1949—1952	122,3	132,6	77,7	90,1	97,1	132,2	86,8	95,7
1959—1962	149,0	167,1	84,6	106,2	158,4	168,4	84,1	107,1

Siden 1900 har det vært en betydelig større giftermålsfrekvens blant ungkarer i byene enn blant ungkarer i samme alder på landsbygda. Dette er utvilsomt en direkte følge av, som nevnt, at adgangen for unge menn til å få så godt lønt arbeid at de har kunnet gifte seg, har vært lettere i byene.

Omkring 1900 hadde også pikene i byene høyere giftermålshyppighet enn pikene på landsbygda, men i senere år har det motsatte vært tilfelle. Særlig har giftermålshyppigheten vært lavere i byene enn i bygdene for kvinner i alderen 20—24 år.

Giftermålshyppigheten blant «før gifte» har som oftest vært større i byene enn på landet, og dette gjelder både for menn og kvinner. Men forskjellen mellom byene og bygdene har siden 1920 vært betydelig mindre enn blant de tidligere ugifte.

Tabell 24. Giftermålshyppigheten i alderen 20—39 år i byene i forhold til i bygdene. Relative tall, giftermålshyppigheten i bygdene = 100. *Ratio of marriage rates in towns and rural districts in the age of 20—39 years. Relative figures, rates of rural districts = 100.*

År Years	Menn <i>Males</i>				Kvinner <i>Females</i>			
	20—24	25—29	30—39	20—39	20—24	25—29	30—39	20—39
	Ungkarer <i>Single</i>				Piker <i>Single</i>			
1900.....	153,2	158,5	164,3	154,3	112,1	113,7	114,0	113,2
1920.....	126,0	122,7	119,6	121,9	71,5	76,2	80,0	74,5
1930.....	123,7	133,2	132,5	131,0	72,7	83,3	87,6	80,0
1950.....	148,4	145,8	146,5	146,7	80,8	87,6	90,7	84,1
1960.....	140,8	146,3	147,3	144,8	80,1	91,4	97,0	84,8
	Enkemenn og skilte <i>Widowers and divorced</i>				Enker og skilte <i>Widows and divorced</i>			
1900.....	124,4	137,7	148,6	145,1	104,1	117,6	112,2	111,5
1920.....	82,2	106,3	109,6	107,4	110,9	115,4	97,2	102,5
1930.....	94,1	105,0	106,4	105,8	93,5	122,4	101,6	107,3
1950.....	75,4	105,4	101,9	101,6	79,4	99,7	111,7	106,2
1960.....	107,2	113,7	106,2	107,4	106,3	100,8	99,4	100,8

Når forholdet mellom giftermålshyppigheten i bygder og byer har vært helt annerledes for kvinner enn for menn, henger dette sammen med at kjønnsproporsjonen blant ugifte i den mest typiske giftermålsalder har vært forskjellig i byene og på landsbygda. Denne ulikhet har oppstått ved at det stadig har flyttet flere kvinner enn menn fra bygdene til byene, slik at byene til og med 1930 har fått et kvinneoverskott og bygdene et til dels meget sterkt kvinneunderskott i aldersgruppene 20 til 40 år. Etter 1930 har det også vært underskott av kvinner i byene i den viktigste giftermålsalderen, men betydelig mindre enn på landsbygda.

Tabell 25. Kvinner pr. 1 000 menn i den gifteferdige del av befolkningen i bygder og byer 1900—1960. *Females per 1 000 males in the marriageable population of rural districts and towns 1900—1960.*

Folketellingsår <i>Years of census</i>	Bygder <i>Rural districts</i>				Byer <i>Towns</i>			
	Alder <i>Age</i>				Alder <i>Age</i>			
	20—24	25—29	30—39	20—39	20—24	25—29	30—39	20—39
1900.....	949	964	1 286	1 028	1 212	1 330	1 955	1 390
1920.....	791	794	1 074	855	1 129	1 152	1 709	1 256
1930.....	774	713	926	794	1 164	1 205	1 603	1 286
1950.....	614	498	624	583	973	863	1 233	1 013
1960.....	484	353	474	450	898	692	967	870

Tabell 26. Inngåtte ekteskap pr. 1 000 av folkemengden i fylkene 1876—1960.¹ *Marriages per 1 000 of population in the different counties 1876—1960.*

Fylker <i>Counties</i>	Ekteskap pr. 1000 av den samlede befolkning <i>Marriages per 1000 of population</i>														
	1876	1891	1901	1906	1911	1916	1921	1926	1931	1936	1941	1946	1951	1956	
	—90	—1900	—05	—10	—15	—20	—25	—30	—35	—40	—45 ²	—50	—55	—60	
Østfold	6,8	6,4	6,3	6,4	6,1	6,2	6,4	6,2	6,9	8,9	7,9	9,0	7,9	6,7	
Akershus	6,3	5,5	5,5	5,3	5,5	6,5	6,8	6,3	6,1	8,1	7,5	8,7	8,6	7,3	
Oslo	9,3	11,0	7,5	6,9	8,5	9,4	8,8	9,1	9,6	13,1	10,5	12,4	9,9	8,8	
Hedmark	5,8	5,3	5,5	5,4	5,6	6,2	6,1	5,4	5,4	7,3	7,8	8,3	7,1	5,8	
Oppland	5,7	5,3	5,3	5,1	5,6	6,1	6,3	5,5	6,1	7,6	7,7	8,3	7,3	6,0	
Buskerud	6,3	6,1	6,2	6,4	6,4	6,8	6,6	5,8	6,4	8,5	8,6	9,1	7,9	6,6	
Vestfold	7,1	6,2	6,1	5,9	6,6	7,1	6,4	6,3	7,5	9,2	7,4	9,4	8,3	7,0	
Telemark	6,7	6,2	5,7	6,2	6,9	7,2	6,2	5,5	5,9	7,7	7,7	8,8	7,7	6,0	
Aust-Agder	6,9	5,6	5,5	5,0	4,6	5,8	4,7	4,8	5,6	6,6	6,4	7,5	6,3	5,7	
Vest-Agder	6,5	5,9	5,1	4,4	4,4	5,4	5,1	5,0	5,8	8,6	7,7	8,5	7,6	6,7	
Rogaland	6,9	6,5	6,4	6,5	6,3	7,6	5,6	5,9	6,9	8,7	8,4	9,4	8,1	7,0	
Hordaland	6,9	5,7	5,4	5,3	5,4	6,4	5,4	5,3	5,8	7,4	7,0	7,9	7,1	6,0	
Bergen	7,4	8,8	7,2	7,2	8,0	8,6	7,7	7,0	8,2	10,0	8,6	10,0	9,1	8,4	
Sogn og Fjordane	6,0	5,2	4,9	4,8	4,7	5,2	4,9	5,2	5,2	6,0	6,6	7,4	6,3	5,8	
Møre og Romsdal	6,5	6,3	5,8	5,5	5,5	6,9	5,4	5,3	5,6	7,7	7,8	8,2	7,9	6,2	
Sør-Trøndelag	6,4	6,7	6,2	6,0	6,4	6,7	6,1	5,7	6,0	8,1	8,8	9,1	8,3	7,1	
Nord-Trøndelag	6,3	5,5	5,5	5,7	5,4	5,9	6,1	5,6	5,9	7,6	7,6	8,3	7,3	5,9	
Nordland	7,6	6,4	6,2	6,0	5,6	6,4	5,8	6,2	6,4	8,3	7,7	8,3	7,5	6,2	
Troms	7,2	6,9	6,0	6,3	6,3	6,5	5,7	5,5	5,6	8,1	7,7	8,3	7,7	6,5	
Finnmark	8,4	7,7	7,4	7,8	8,6	7,6	6,2	6,5	6,5	8,9	6,0	8,9	8,0	6,8	
Riket i alt. <i>The whole country</i>	6,8	6,6	6,1	6,0	6,3	7,0	6,3	6,1	6,5	8,6	8,0	9,0	8,0	6,8	

¹ For årene 1876—1900 etter vigselstedet. 1901—1960 etter brudgommens bosted. *For the years 1876—1900 by place of legal contractions of marriage. For the years 1901—1960 by place of residence of bridegroom.* ² Beregnet på grunnlag av oppgaver for 1941 og 1943—45. *Average rate for 1941 and 1943—45.*

Tilsvarende oppgaver over giftermålshyppigheten i de enkelte fylker ville utvilsomt ha vært av interesse, men materiale kan ikke skaffes. I statistikken over inngåtte ekteskap i de enkelte fylker foreligger nemlig ikke oppgaver over ektefellenes alder etter 1930. Men vi kan få et visst inntrykk av de regionale variasjoner i giftermålsfrekvensen ved å se på det samlede antall inngåtte ekteskap i de forskjellige perioder. Tabell 26 viser tallet på ekteskap pr. 1 000 av folkemengden fylkesvis for årene 1876—1960.

Blant fylkene finner vi de høyeste ekteskapstall i forhold til folkemengden i Oslo og Bergen, et forhold som vesentlig henger sammen med den store tilstrømning av unge i gifteferdig alder til disse byer. Det totale ekteskapstall har i dette århundre ligget forholdsvis høyt i Østfold, Vestfold, Rogaland og Sør-Trøndelag, hvor en relativt stor del av befolkningen er knyttet til industri- og forretningsvirksomhet i byer og bymessige strøk. På den annen side har tallet på ekteskap vært forholdsvis lavt blant befolkningen i de mer typiske jordbruksfylker som Hedmark, Oppland og i Aust-Agder, Hordaland, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. (Se tabell 27.)

Giftermålstallet i de enkelte fylker har ellers svinget fra periode til periode på samme måte som beskrevet foran for hele landet.

Tabell 27. Inngåtte ekteskap pr. 1 000 av folkemengden i de enkelte fylker i prosent av gjennomsnittet for riket 1901—1960.
Marriage rates per 1 000 of population in the different counties as a percentage of that for the whole country 1901—1960.

Fylker <i>Counties</i>	1901—05	1916—20	1931—35	1956—60
Østfold	103	89	106	99
Akershus	90	93	94	107
Oslo	123	134	148	129
Hedmark	90	89	83	85
Oppland	87	87	94	88
Buskerud	102	97	98	97
Vestfold	100	101	115	103
Telemark	93	103	91	88
Aust-Agder	90	83	86	84
Vest-Agder	84	77	89	99
Rogaland	105	109	106	103
Hordaland	89	91	89	88
Bergen	118	123	126	124
Sogn og Fjordane	80	74	80	85
Møre og Romsdal	95	99	86	91
Sør-Trøndelag	102	96	92	104
Nord-Trøndelag	90	84	91	87
Nordland	102	91	98	91
Troms	98	93	86	96
Finnmark	121	109	100	100
Riket <i>The whole country</i>	100	100	100	100

VII. Inngåtte ekteskap i de enkelte måneder 1856—1960

For å belyse sesongbevegelsen i ekteskapstallet har en beregnet det gjennomsnittlige antall inngåtte ekteskap pr. dag i de forskjellige måneder og satt disse tall i forhold til det daglige gjennomsnitt for hele året. De relative tall i tabell 28 viser hvorledes tallet på ekteskap har vekslet med årstiden i tidsrommet 1856—1960, og i diagram 9 er illustrert månedskurvens forløp omkring 1900 og i 1956—60.

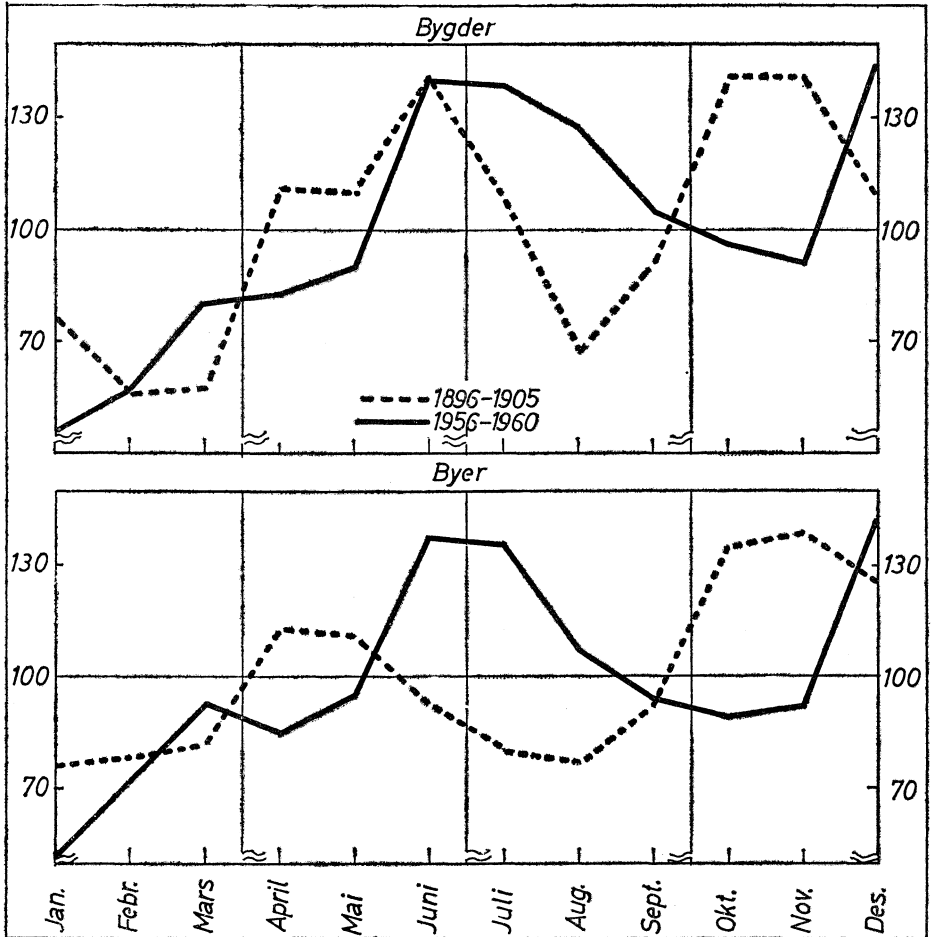
Tabell 28. Inngåtte ekteskap etter måned. Relative tall. 1856—1960.¹
Monthly incidence of marriages. Relative figures. 1856—1960.

År Years	Jan.	Feb.	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Des.
Riket <i>The whole country</i>												
1856—65.....	74	49	63	108	78	162	146	53	71	131	144	116
1876—85.....	75	59	67	105	91	150	123	59	78	133	141	118
1896—1905....	76	64	68	111	104	122	97	71	92	138	140	115
1916—20.....	57	62	68	98	99	116	103	81	95	125	130	163
1931—35.....	55	62	76	91	91	128	106	90	101	118	126	156
1946—50.....	50	60	72	91	92	141	129	111	108	105	100	140
1951—55.....	49	60	71	91	102	128	139	116	104	102	91	145
1956—60.....	48	63	85	83	92	139	138	119	100	93	92	144
Bygder <i>Rural districts</i>												
1856—65.....	72	44	62	109	72	174	158	49	69	132	145	111
1876—85.....	72	53	64	107	85	169	136	54	76	134	139	112
1896—1905....	76	56	58	111	100	141	108	67	91	141	141	108
1916—20.....	59	56	62	97	95	126	110	78	94	131	135	154
1931—35.....	56	59	70	88	88	137	109	91	104	121	126	150
1946—50.....	48	54	63	88	88	151	126	115	112	110	103	139
1951—55.....	47	56	65	87	100	131	136	122	108	107	92	145
1956—60.....	46	57	80	83	90	140	139	127	105	96	91	145
Byer <i>Towns</i>												
1856—65.....	84	73	71	102	114	98	82	78	82	124	141	141
1876—85.....	85	80	79	100	110	88	79	76	85	131	145	137
1896—1905....	76	78	82	113	111	93	80	77	92	135	139	125
1916—20.....	55	71	79	100	104	101	90	85	96	116	123	178
1931—35.....	53	68	88	96	96	112	99	89	96	113	124	167
1946—50.....	55	70	86	95	98	125	134	103	101	96	95	141
1951—55.....	52	67	81	97	104	123	144	106	97	95	88	145
1956—60.....	51	72	93	85	95	138	136	107	94	89	92	143

¹ Gjennomsnittlig antall ekteskap pr. dag i de enkelte måneder når gjennomsnittlig antall ekteskap pr. dag i året = 100. *Monthly average number of marriages per day when yearly average per day = 100.*

I hele dette tidsrom har det vært en meget sterk sesongbevegelse i giftermålstallene. Denne har visstnok variert temmelig meget fra periode til periode, men hovedtrekkene i bevegelsen trer likevel tydelig fram. Både i bygder og byer har det vanligvis blitt inngått få ekteskap i januar—februar, men

Diagram 9. Inngåtte ekteskap i de enkelte måneder i bygder og byer. Relative tall. *Monthly incidence of marriages in rural districts and towns. Relative figures.*

tallet har steget utover våren, særlig i byene. Dette stod i litt eldre tid antakelig i forbindelse med at 14. april var alminnelig flyttedag eller faredag i de fleste byer og herreder. Avtaler om arbeid, leie av hus og liknende begynte før i tiden som regel å løpe fra dette tidspunkt eller omkring den annen lovfestede faredag som var den 14. oktober. Vi hadde før 1900 både i bygder og byer en topp på giftermålskurven også i oktober—november. I løpet av dette århundre har disse to maksima etter hvert forsvunnet, og de fleste ekteskap har i de senere år blitt inngått i juni—juli og i desember både på landsbygda og i byene.

I det hele tatt har det etter hvert stort sett blitt mindre forskjell mellom

land og by når det gjelder valget av tidspunkt for inngåelse av ekteskap. Men da årstiden for giftermål for en stor del vil være betinget av de sosiale og økonomiske forhold på de forskjellige steder og arbeidets ujamne fordeling over året, vil det naturlig forekomme atskillige regionale variasjoner i sesongbevegelsen. I den offisielle statistikk har vi imidlertid ikke materiale til å påvise disse.

Kap. VIII. Ekteskap oppløst ved død og ved skilsmisse 1876—1960

Et ekteskap anses oppløst når en av ektefellene dør, eller når ekteparet blir lovlig skilt. Tabell 29 viser tallet på oppløste ekteskap ved død og ved skilsmisse i tiden 1876—1960. Som det vil ses, forekom skilsmisser forholdsvis sjelden i Norge i forrige århundre, og årsaken til at ekteskapet ble oppløst var den gang så godt som alltid at mannen eller hustruen døde. Men etter hvert som adgangen til skilsmisse ble lettere, økte antallet av skilsmisser raskt både absolutt og relativt sett. Omkring 1920 utgjorde ekteskap oppløst ved skilsmisse 5 prosent, omkring 1940 10 prosent og etter krigen omkring 15 prosent av alle oppløste ekteskap. Alt i alt spiller altså skilsmisse hos oss fremdeles liten rolle som årsak til opphør av ekteskap, sammenliknet med dødsfall.

Tabell 29. Inngåtte og oppløste ekteskap pr. år 1876—1960. *Annual number of marriages contracted and dissolved 1876—1960.*

Årlig gjennom- snitt <i>Average per year</i>	Inngåtte ekteskap <i>Marriages contracted</i>	Oppløste ekteskap <i>Marriages dissolved</i>				Nettotilgang av nye ekteskap <i>Excess of new marriages</i>	
		Ved død <i>By death</i>	Ved skilsmisse ¹ <i>By divorce</i>	I alt <i>Total</i>	Pr. 100 inngåtte <i>Per 100 new marriages</i>	I alt <i>Total</i>	Pr. 100 inngåtte <i>Per 100 new marriages</i>
1876—80	13 471	8 569	8	8 577	63,6	4 894	26,4
1881—85	12 834	9 030	9	9 039	70,4	3 795	29,6
1886—90	12 560	9 301	36	9 337	74,3	3 223	25,7
1891—95	13 040	9 833	92	9 925	76,1	3 115	23,9
1896—1900	14 795	9 974	112	10 086	68,2	4 709	31,8
1901—05	13 892	10 101	175	10 276	74,0	3 616	26,0
1906—10	14 068	10 157	318	10 475	74,5	3 593	25,5
1911—15	15 320	10 367	477	10 844	70,8	4 476	29,2
1916—20	17 851	11 744	589	12 333	69,1	5 518	30,3
1921—25	17 002	10 568	654	11 222	66,0	5 780	34,0
1926—30	16 859	10 846	783	11 629	68,9	5 230	31,1
1931—35	18 604	10 714	941	11 655	62,7	6 949	37,3
1936—40	24 949	11 239	1 081	12 320	49,3	12 629	50,7
1941—45	23 994	11 458	1 413	12 871	53,7	11 123	46,3
1946—50	28 772	10 990	2 220	13 210	45,9	15 562	54,1
1951—55	26 969	11 379	2 086	13 465	49,9	13 504	50,1
1956—60	24 091	12 960	2 160	15 120	62,8	8 971	37,2

¹ Skilsmisser ved bevilling og dom. Før 1886 bare etter bevilling.

Sett i forhold til tallet på inngåtte ekteskap har det årlige antall oppløste ekteskap sunket betydelig, og nettotilgangen av nye ekteskap har vist en stigende tendens. Men i de siste ti år har prosenten av oppløste i forhold til tallet på nystiftede steget ganske betydelig, slik at den i perioden 1956—60 igjen hadde kommet opp på nivået fra 1931—35. Nettotilgangen av nye ekteskap i forhold til det samlede antall inngåtte, som var 54 prosent i de første etterkrigsårene, var i 1956—60 sunket til 37 prosent.

Tabell 31 viser det gjennomsnittlige antall oppløste ekteskap ved død eller skilsmisse i årene omkring hver folketelling 1890—1960 i forhold til tallet på bestående ekteskap ved hver av disse tellinger.

Tabell 30. Antall bestående ekteskap ved folketellingene 1890—1960.
Number of existing marriages at the censuses of 1890—1960.

År Year	Antall Number	År Year	Antall Number	År Year	Antall Number
1890.....	¹ 326 114	1920.....	428 141	1950.....	717 857
1900.....	¹ 360 221	1930.....	476 248	1955.....	¹ 789 806
1910.....	¹ 382 778	1946.....	655 113	1960.....	834 225

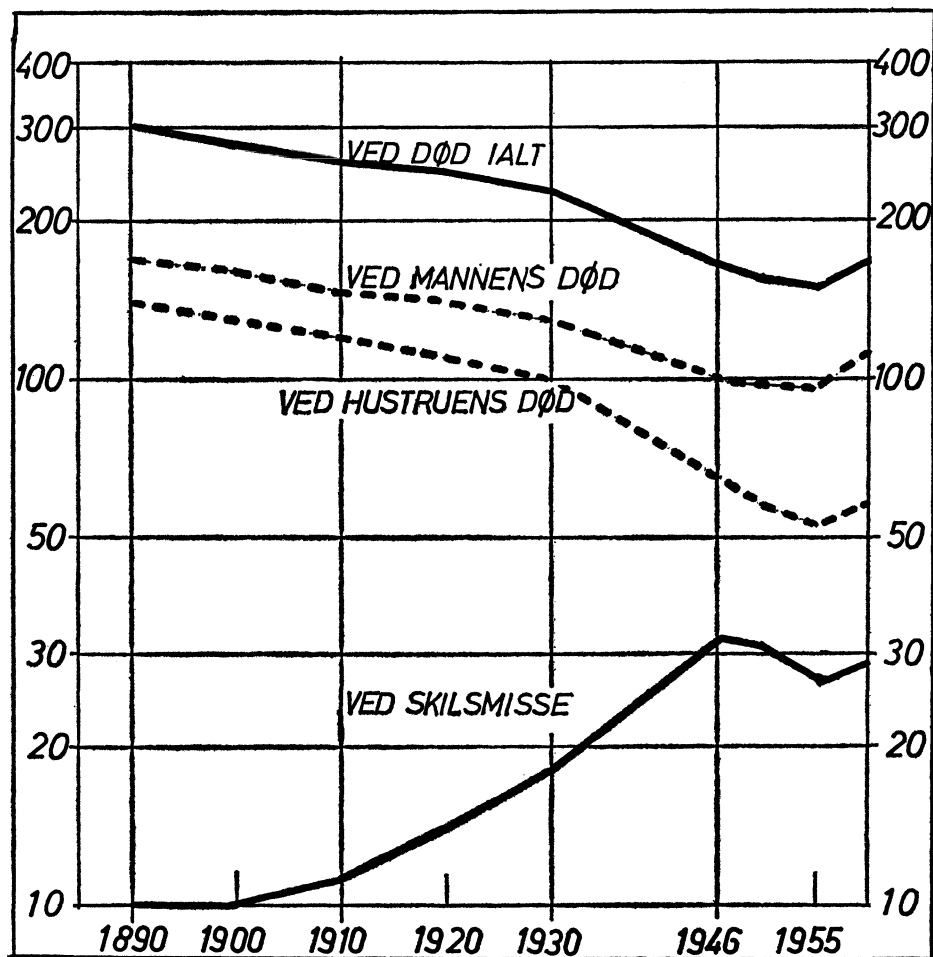
¹ Tallet på gifte kvinner. *Number of married women.*

Tabell 31. Oppløste ekteskap ved død og ved skilsmisse pr. 10 000 bestående ekteskap ved folketellingene 1890—1960. *Marriages dissolved by death and by divorce per 10 000 existing marriages at the censuses of population 1890—1960.*

Gjennom- snitt pr. år <i>Annual average of periods</i>	Antall oppløste ekteskap <i>Number of marriages dissolved</i>					Oppløste ekteskap pr. 10 000 bestående ekteskap <i>Marriages dissolved per 10 000 existing marriages</i>				
	Ved man- nens død ¹ <i>By death of hus- band</i>	Ved hus- truens død ² <i>By death of wife</i>	Ved død i alt <i>Total by death</i>	Ved skils- misse <i>By divorce</i>	I alt <i>Total</i>	Ved man- nens død <i>By death of hus- band</i>	Ved hus- truens død <i>By death of wife</i>	Ved død i alt <i>Total by death</i>	Ved skils- misse <i>By divorce</i>	I alt <i>Total</i>
1889—1892	5 505	4 550	10 055	54	10 109	169	139	308	2	310
1899—1902	5 593	4 590	10 183	127	10 310	156	127	283	4	287
1909—1912	5 630	4 409	10 039	418	10 457	147	115	262	11	273
1919—1922	6 125	4 739	10 864	581	11 445	143	111	254	14	268
1929—1932	6 294	4 624	10 918	840	11 758	132	97	229	18	247
1945—1948	6 629	4 243	10 872	2 086	12 958	101	65	166	32	198
1949—1952	6 929	4 224	11 153	2 236	13 389	97	58	155	31	186
1954—1957	7 765	4 212	11 977	2 048	14 025	99	53	152	26	178
1959—1962	9 256	4 656	13 912	2 376	16 288	111	56	167	28	195

¹ Antall nye enker. *New widows.* ² Antall nye enkemenn. *New widowers.*

Diagram 10. Oppløste ekteskap ved død og skilsmisse pr. 10 000 bestående ekteskap 1890—1960. *Dissolved marriages by death and divorce per 10 000 of existing marriages 1890—1960.*

I slutten av forrige århundre var avgangshyppigheten omkring 30 pr. 1 000 bestående ekteskap, i 1931—35 var den sunket til 25 pr. 1 000 og er for tiden om lag 20 pr. 1 000. Nedgangen skyldes at dødeligheten blant gifte har gått sterkt tilbake, og dette har hittil oppveiet den store øking i skilsmissehyppigheten.

Når det gjelder ekteskap oppløst ved død, så har det, som det vil ses av tabell 31, blitt oppløst langt flere ekteskap ved mannens død enn ved hustruens, slik at den årlige tilgangen på enker har vært betydelig større enn tilgangen på enkemenn, og overskottet av nye enker sammenliknet med enke-

Fordelingen av dødsfallene blant gifte menn og kvinner viser at oppløsning av ekteskap ved død som oftest har funnet sted når begge ektefellene har kommet opp i de høyere aldersklasser. Annerledes er forholdet ved skilsmisse. Som det går fram av tabell 33, var om lag 70 prosent av de gifte menn og 75 prosent av de gifte kvinner som ble skilt i de nevnte perioder under 45 år. Fullstendig opplysning om hvordan aldersfordelingen var for de to kjønn ved de skilsmisser som fant sted i årene omkring 1930 og 1950 har vi dessverre ikke, men det er sannsynlig at den ikke avvek nevneverdig fra den som ble konstatert omkring 1920 og 1960.

Tabell 33. Skilte menn og kvinner etter alder ved skilsmissen. Relative tall. *Number of divorced males and females by age at dissolution of marriage. Relative figures.*

Alder Age	Menn Males				Kvinner Females			
	1902—04	1919—22	1954—57	1959—62	1902—04	1919—22	1954—57	1959—62
Under 25 år years .	—	5	4	6	3	11	10	14
25—34.....	23	34	33	31	35	37	38	33
35—44.....	44	32	31	32	37	31	30	30
45—59.....	26	25	27	26	20	18	19	20
60—.....	7	4	5	5	5	3	3	3
I alt.....	100	100	100	100	100	100	100	100

Kap. IX. Dødeligheten og skilsmissehyppigheten blant gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser

Siden 1890 har risikoen for at ekteskap skal oppløses ved en av ektefellenes død avtatt i alle aldersklasser, og for yngre gifte er den nå bare en brøkdel av hva den var for 50—60 år siden. Også etter 60-årsalderen har dødeligheten gått betydelig tilbake. For gifte menn i alderen 55—64 kan det således konstateres en nedgang i dødeligheten siden 1890 på 30 prosent og for kvinner 53 prosent; for gifte menn og kvinner 65 år og over henholdsvis 14 og 27 prosent. Den større bedring i dødeligheten blant kvinner enn blant menn har ført til at forskjellen mellom gifte menn og kvinners dødsrisiko har blitt vesentlig større enn for 30 år siden. (Se tabell 34.)

Det har vært mulig på grunnlag av det foreliggende materiale å foreta en beregning av skilsmissehyppigheten pr. 1 000 gifte menn og kvinner for årene omkring folketellingen i 1900, 1920, 1955 og 1960. Disse tall er gitt i tabell 35 og viser at risikoen for å bli skilt som regel har vært størst blant gifte mellom 20 og 35 år, og at den har avtatt med ektefellenes alder. Skilsmissehyppigheten har økt sterkt siden århundreskiftet, særlig blant yngre

Tabell 34. Dødeligheten blant gifte menn og kvinner pr. 10 000 gifte i de enkelte aldersklasser 1890—1960. *Mortality of married males and females per 10 000 married in the different age groups 1890—1960.*

Alder Age	Gifte menn <i>Married males</i>						Gifte kvinner <i>Married females</i>					
	1889 —92	1919 —22	1929 —32	1949 —52	1954 —57	1959 —62	1889 —92	1919 —22	1929 —32	1949 —52	1954 —57	1959 —62
20—24.....	44,9	37,2	25,4	7,9	7,9	8,1	65,9	54,7	32,3	5,7	3,2	3,6
25—29.....	56,0	46,0	26,8	9,2	8,5	8,5	79,3	59,0	37,2	7,1	4,9	3,4
30—34.....	63,6	49,3	32,6	12,5	10,5	10,2	90,2	59,9	37,2	8,6	6,9	5,6
35—44.....	75,8	53,2	45,6	20,1	18,4	18,7	93,1	62,0	45,2	14,9	12,3	11,6
45—54.....	115,0	83,0	74,7	50,6	46,9	48,9	100,8	78,1	67,4	35,5	30,8	27,9
55—64.....	196,9	163,6	158,5	115,8	126,9	138,5	164,1	138,5	131,8	90,7	76,3	77,2
65—.....	578,6	576,9	564,1	493,4	475,2	498,7	482,5	456,4	459,2	390,9	339,5	352,6

Gifte menns dødelighet i forhold til dødeligheten blant gifte kvinner. Kvinnens dødelighet=100. *Ratio of mortality rates married males to married females.*

	Alder <i>Age</i>						
	20—24	25—29	30—34	35—44	45—54	55—65	65—
1929—32.....	79	72	88	101	111	120	123
1954—57.....	247	173	152	150	152	166	140
1959—62.....	225	250	182	161	175	179	141

gifte under 45 år. Til omkring 1920 var den i disse aldersklasser meget mindre enn dødeligheten, men for tiden forekommer skilsmisser blant gifte mellom 20 og 45 år betydelig oftere enn dødsfall. Blant gifte over 45 år er derimot risikoen for at ekteskapet skal oppløses ved skilsmisse fremdeles liten sammenliknet med risikoen for at en av ektefellene skal avgå ved døden.

Tabell 35. Skilsmissehyppigheten blant gifte menn og kvinner pr. 10 000 gifte i de enkelte aldersgrupper 1900—1960. *Rates of divorce of married males and females per 10 000 married in the different age groups 1900—1960.*

Alder Age	Gifte menn <i>Married males</i>				Gifte kvinner <i>Married females</i>			
	1902 —04	1919 —22	1954 —57	1959 —62	1902 —04	1919 —22	1954 —57	1959 —62
20—24.....	0,2	21,5	44,6	61,4	1,5	20,2	44,6	63,0
25—29.....	3,1	19,5	46,9	58,2	4,2	20,9	45,0	51,9
30—34.....	5,6	20,7	42,6	47,4	7,0	18,6	39,2	39,6
35—44.....	7,1	17,6	31,0	35,9	5,9	16,6	29,2	32,8
45—59.....	3,4	11,5	20,7	22,3	2,8	9,3	17,7	19,2
60—.....	1,3	3,0	6,5	6,9	1,4	2,5	4,7	6,3

Kap. X. Sammenlikning av ekteskaphyppigheten i Norge og i en del andre vesteuropeiske land

Materialet til oversikten i dette avsnitt er for årene 1851—1935 hentet fra publikasjonene *Statistique Internationale des Mouvement de la Population*, Paris 1907 og *Le Mouvement Naturel de la Population dans le Monde*, Paris 1954. For årene 1936—1960 er vesentlig brukt oppgavene i *Demographic Yearbook*, utgitt av De forente nasjoner, supplert med oppgaver fra de enkelte lands offisielle befolkningsstatistikk.

Tabell 36 viser tallet på inngåtte ekteskap pr. 1 000 innbyggere i løpet av de siste 100 år i Norge, de andre nordiske land, England, Nederland, Belgia, Frankrike og Sveits. I de nordiske land — har befolkningen i Norge og Sverige i de fleste perioder hatt lavere ekteskapsfrekvens enn i Danmark og til dels også lavere enn i Finland. Men bevegelsen i ekteskapstallet fra periode til periode i de fire land har stort sett foregått parallelt. Likesom i Norge ble det både i Sverige og Danmark inngått relativt få ekteskap i 1860-årene og relativt mange i de gode tider i 1870-årene. I 1880- og 1890-årene gikk ekteskapstallet temmelig sterkt tilbake i alle de nordiske land, og nedgangen fortsatte til første verdenskrig.

Fra det lave nivå under første verdenskrig viste tallet på nye ekteskap i de nordiske land igjen en stigende tendens i mellomkrigsårene, i Norge især i slutten av 1930-årene. Tendensen fortsatte under den annen verdenskrig og i de nærmeste år etter denne. I de siste år har imidlertid ekteskapstallet i alle de nordiske land vært fallende, særlig i Norge og Sverige. Forskjellen mellom Norge og Sverige var i 1956—60 ganske ubetydelig, men i Danmark og Finland lå ekteskapstallet noe høyere enn hos oss.

I de andre vesteuropeiske land som er tatt med i tabell 36, lå det totale ekteskapstall stort sett på samme nivå fra midten av forrige århundre til årene like før første verdenskrig. Men fra dette tidspunkt førte de to verdenskriger og den økonomiske depresjon i mellomkrigsårene til til dels større svingninger i ekteskapstallet enn i de nordiske land. I de siste ti år viste det totale ekteskapstallet også her en fallende tendens.

Tallet på inngåtte ekteskap i forhold til den samlede befolkning i de forskjellige land gir imidlertid ikke et helt tilfredsstillende grunnlag ved internasjonale sammenlikninger. Ekteskaphyppigheten i det enkelte land vil, som pekt på foran, alltid til en viss grad være avhengig av befolkningens fordeling etter kjønn, alder og sivilstand, og denne veksler ikke lite fra land til land i de forskjellige perioder. En får derfor et for mange formål riktigere bilde av utviklingen ved å sammenholde antall giftermål pr. 1 000 ikke gifte menn og kvinner i de enkelte aldersklasser. Slike beregninger kan bare foretas for årene omkring de periodiske folketellinger, da oppgaver over befolkningens fordeling etter alder og sivilstand som regel bare foreligger for hvert tellingsår. I tabell 37 er gitt oppgave over giftermålshyppigheten særskilt

Tabell 36. Ekteskap pr. 10 000 innbyggere i Norge sammenliknet med i en del andre vesteuropeiske land 1851—1960. *Marriage rates per 10 000 of population of Norway compared with the rates of some other Western European countries 1851—1960.*

År Period	Norge Norway	Sverige Sweden	Danmark Denmark	Finland	England og Wales	Neder- land Nether- lands	Belgia Belgium	Frank- rike France	Sveits Switzer- land
1851—60	77	76	89	78	85	79	74	80	..
1861—70	67	66	74	77	83	82	74	78	..
1871—80	73	68	78	83	81	81	72	80	77
1881—90	66	63	73	73	75	71	70	74	79
1891—1900	67	60	72	71	78	74	80	75	75
1901—05	61	59	71	67	78	75	81	77	74
1906—10	60	61	75	69	77	74	79	79	76
1911—15	63	59	70	61	83	73	65	60	65
1916—20	69	67	78	62	90	81	83	86	71
1921—25	63	63	79	71	78	82	107	96	77
1926—30	61	67	78	72	77	77	90	83	75
1931—35	65	73	88	72	81	72	78	74	77
1936—40	85	91	92	86	96	80	¹ 73	² 66	74
1941—45	79	96	91	93	83	75	..	³ 63	83
1946—50	90	85	93	103	89	94	93	97	84
1951—55	80	74	82	78	79	84	78	74	78
1956—60	68	69	76	73	76	81	74	70	79
Relative tall Relative figures									
1851—60	100	99	116	101	110	103	96	104	..
1861—70	100	99	110	115	124	122	110	116	..
1871—80	100	93	107	114	111	111	99	110	106
1881—90	100	96	111	111	114	108	106	112	120
1891—1900	100	90	108	106	116	110	119	112	112
1901—05	100	97	116	110	128	123	133	126	121
1906—10	100	102	125	115	128	123	132	132	127
1911—15	100	94	111	97	132	116	103	95	103
1916—20	100	97	113	90	130	117	120	125	103
1921—25	100	100	125	113	124	130	170	152	122
1926—30	100	110	128	118	126	126	148	136	123
1931—35	100	112	135	111	125	111	120	114	119
1936—40	100	107	108	101	113	94	86	78	87
1941—45	100	122	115	118	105	95	..	80	105
1946—50	100	94	103	114	99	104	103	108	93
1951—55	100	93	103	98	99	105	98	93	98
1956—60	100	101	112	107	112	119	109	103	116

¹ 1936—39. ² 1936—38. ³ 1939—45.

for menn og kvinner i perioden 1900—1960 for de samme land som i tabell 36, unntatt Belgia, og forholdstallene i tabell 38 viser nivået i Norge sammenliknet med i disse land.

Som det går fram av disse tabeller, var det særlig i de yngre aldersklasser at giftermålshyppigheten helt til de siste år holdt seg lavere i Norge enn i andre vesteuropeiske land. Etter 1950 har imidlertid giftermålsfrekvensen blant den ugifte del av befolkningen i Norge økt betydelig, og forskjellen mellom Norge og de andre land har etter hvert blitt utjamnet, særlig for kvinnes vedkommende.

Tabell 37. Giftermålshyppigheten pr. 1 000 ugifte og før gifte menn og kvinner i de forskjellige aldersgrupper 15—49 år i Norge og i en del andre vesteuropeiske land. 1900—1960. *Marriage rates per 1 000 single, widowed and divorced males and females in the different age groups 15—49 years in Norway and in some other Western European countries 1900—1960.*

År <i>Period</i>		Menn <i>Males</i>					Kvinner <i>Females</i>				
		Alder <i>Age</i>					Alder <i>Age</i>				
		15—19	20—24	25—29	30—39	40—49	15—19	20—24	25—29	30—39	40—49
Norge <i>Norway</i>	1896—1905	0,6	53,6	131,2	117,2	58,3	10,4	76,8	100,6	54,4	18,7
	1926—1935	1,7	30,3	94,6	90,9	38,4	7,5	67,2	95,2	47,5	12,1
	1949—1952	2,7	57,0	139,6	112,4	46,2	23,0	146,2	176,5	85,0	21,9
	1959—1962	7,3	101,3	168,0	88,3	33,7	38,8	215,7	199,7	75,5	21,4
Sverige <i>Sweden</i>	1896—1905	0,7	43,0	101,6	89,6	44,3	9,8	71,5	93,4	53,8	17,3
	1926—1935	0,5	33,7	98,3	89,2	38,4	10,8	76,5	99,9	51,1	13,3
	1949—1952	4,2	79,5	141,7	92,6	37,2	33,1	165,2	174,0	80,8	23,4
	1960—1961	3,3	94,0	172,4	86,7	33,9	26,7	184,1	194,8	77,2	25,8
Danmark <i>Denmark</i>	1896—1905	¹ 42,0		160,9	125,7	55,9	12,9	100,0	128,8	62,2	17,8
	1926—1935	1,8	66,5	163,7	120,0	59,8	19,7	126,5	139,5	55,7	16,3
	1949—1952	3,4	110,2	199,2	123,9	59,5	45,4	225,8	196,5	81,8	27,8
	1960—1961	6,0	128,8	202,8	94,0	40,8	45,4	233,9	183,7	66,3	24,6
Finland	1896—1905	11,1	65,5	109,8	77,9	42,6	23,9	102,8	93,6	51,1	22,0
	1926—1935	5,9	47,4	95,4	58,5	20,6	16,6	80,6	81,3	35,9	11,5
	1949—1952	9,1	99,1	157,8	116,8	59,4	35,4	149,4	132,2	61,9	21,7
	1960—1961	10,9	124,6	155,1	81,0	40,5	40,8	186,9	140,5	54,0	17,9
England og Wales	1896—1905	6,3	83,9	² 113,5		40,8	12,8	103,4	² 75,9		19,1
	1926—1935	7,6	72,2	153,3	104,3	42,9	16,1	106,5	121,4	48,0	15,4
	1949—1952	6,2	129,8	182,2	113,6	56,4	41,0	216,6	170,9	74,4	26,6
	1960—1961	1,2	107,0	192,3	95,6	42,0	58,1	275,6	189,0	80,7	29,5
Nederland <i>Netherlands</i>	1896—1905	9,5	74,2	138,8	104,5	48,0	18,0	98,8	126,8	68,0	25,4
	1926—1935	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	1949—1952	3,4	62,9	214,3	176,4	80,7	18,8	134,3	219,6	99,8	34,0
	1960—1961	5,0	91,5	236,6	131,7	47,8	25,7	189,9	239,8	75,4	22,6
Frankrike <i>France</i>	1896—1905	5,0	51,5	179,0	106,2	37,7	35,0	137,7	129,9	57,0	15,3
	1926—1935	6,5	95,8	165,6	96,9	47,5	37,3	179,6	137,6	53,0	16,8
	1949—1952	4,6	114,5	184,9	82,3	47,4	36,2	172,8	169,2	59,9	23,7
	1960	..	103,0	174,0	79,5	35,1	34,6	212,0	167,0	65,3	22,8
Sveits <i>Switzerland</i>	1896—1905	2,9	49,2	117,6	94,7	44,6	10,7	88,3	117,2	61,5	20,5
	1926—1935	1,5	40,6	125,0	100,5	42,7	7,6	77,4	119,1	51,7	16,6
	1949—1952	1,4	93,2	150,5	113,3	49,5	14,1	116,9	147,0	66,8	21,8

¹ Giftermålshyppigheten 15—25 år. *Marriage rate 15—25 years.* ² Giftermålshyppigheten 25—39 år. *Marriage rate 25—39 years.*

Som pekt på foran, har vi i Norge etter 1930 etter hvert fått et underskott av kvinner i befolkningen under 40 år, og den sterkere stigning i giftermåls-hyppigheten blant kvinner enn blant menn i de senere år må ses i forbindelse

Tabell 38. Giftermålshyppigheten blant ugifte og før gifte i de forskjellige aldersgrupper 15—49 år i en del vesteuropeiske land i forhold til giftermålshyppigheten i Norge 1900—1960. *Marriage rates of unmarried persons in different age groups 15—49 years in some Western European countries in percentage of that in Norway 1900—1960.*

Land Countries	Menn Males				Kvinner Females			
	Om- kring 1900	1930	1950	1960	1900	1930	1950	1960
15—19 år years								
Norge Norway	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige Sweden	117	29	156	45	94	144	144	69
Danmark Denmark	..	106	126	82	124	263	197	117
Finland	1850	347	337	149	230	221	154	105
England og Wales	1050	447	230	16	123	215	178	150
Nederland Netherlands	1583	..	126	68	173	..	82	66
Frankrike France	833	382	170	..	337	497	157	89
Sveits Switzerland	483	88	52	..	103	101	61	..
20—24 år years								
Norge	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige	80	111	139	93	93	114	113	85
Danmark	..	219	193	127	130	188	154	108
Finland	122	156	174	123	133	120	102	87
England og Wales	157	238	228	106	135	158	148	128
Nederland	138	..	110	90	129	..	92	88
Frankrike	96	316	201	102	179	267	118	98
Sveits	92	134	164	..	115	115	80	..
25—29 år years								
Norge	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige	77	104	102	103	93	105	99	98
Danmark	123	173	143	121	128	147	111	92
Finland	84	101	113	92	93	85	75	70
England og Wales	..	162	131	114	..	128	97	95
Nederland	106	..	154	141	126	..	124	120
Frankrike	136	175	132	104	129	145	96	84
Sveits	90	132	108	..	117	125	83	..
30—39 år years								
Norge	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige	76	98	82	98	99	108	95	102
Danmark	107	132	110	106	114	117	96	88
Finland	66	64	104	92	94	76	73	72
England og Wales	..	115	101	108	..	101	88	107
Nederland	89	..	157	149	125	..	117	100
Frankrike	91	107	73	90	105	112	70	86
Sveits	81	110	101	..	113	109	79	..
40—49 år years								
Norge	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige	76	100	81	101	93	110	107	121
Danmark	96	156	129	121	95	135	127	115
Finland	73	54	129	120	118	95	99	84
England og Wales	70	112	122	125	102	127	121	138
Nederland	82	..	175	142	136	..	155	106
Frankrike	65	124	103	104	82	139	108	107
Sveits	77	111	107	..	110	137	100	..

med dette forhold. En forandring i kjønnsproporsjonen i samme retning har også, som tabell 39 viser, funnet sted i de andre land som er tatt med i denne oversikten, og omkring 1960 hadde en i de fleste land underskott av kvinner i befolkningen helt opp til 35-årsalderen.

Tabell 39. Kvinner pr. 1 000 menn i de forskjellige aldersgrupper 20—39 år i Norge og i en del andre vesteuropeiske land. 1930—1960. *Females per 1 000 males in the different age groups 20—39 years in Norway and in some other Western European countries. 1930—1960.*

		Norge Nor- way	Sver- ige Swe- den	Dan- mark Den- mark	Fin- land	Eng- land og Wales	Neder- land Nether- lands	Frank- rike France	Sveits Swit- zer- land
20—24 år <i>years</i>	1930	1017	979	1039	980	1057	1024	969	1064
	1950	955	994	996	977	1051	990	1068	1085
	1960	957	977	976	966	963	965	942	949
25—29 år	1930	1068	1017	1068	997	1061	1055	945	1089
	1950	969	981	1019	1088	1017	1018	995	1068
	1960	967	981	1008	956	959	971	923	956
30—34 år	1930	1067	1032	1090	1038	1132	1041	1014	1120
	1950	990	978	1012	1158	1033	1028	1017	1029
	1960	964	990	1021	986	986	1002	942	1002
35—39 år	1930	1053	1060	1084	1042	1185	1043	1219	1124
	1950	987	977	1012	1125	1036	1036	1015	1047
	1960	979	985	1031	1102	1012	1034	983	1016

Fødsler

Kap. XI. Det statistiske materiale

Den offentlige registrering av fødsler i Norge går likesom for vigsler og dødsfall tilbake til 1685. Da fikk sogneprestene pålegg om å føre inn i kirkebøkene alle barn som ble døpt. Registreringen var altså knyttet til den kirkelige handling, men i eldre tider var det meget få som ikke lot sine barn døpe på foreskreven måte i statskirken. Det kan i denne forbindelse nevnes at ved folketellingen i 1865 var det bare 0,3 prosent av befolkningen som stod utenfor statskirken og i 1900 2,4 prosent. En skulle derfor anta at det i forrige århundre var forholdsvis meget få fødsler som ikke ble registrert hos sogneprestene. Ved dissenterloven av 1891 ble det pålagt prester og forstandere for ordnede dissentermenigheter å føre særskilt protokoll over fødsler blant menighetens medlemmer og melde disse til vedkommende sogneprest. Samtidig ble det også gitt regler for melding og registrering av fødsler blant andre utenfor statskirken. Etter at det ved lov av 10. april 1915 ble opprettet et sivilt fødselsregister i hvert sogn, har alle fødsler blitt innført der uten hensyn til om barnets foreldre stod i statskirken eller ikke. Fra 1916 av kan en regne med at fødselsregistreringen i Norge har vært praktisk talt fullstendig.

Allerede i 1736 ble det pålagt biskopen hvert år å innhente fra sogneprestene i stiftet oppgave over fødsler og dødsfall i de respektive sogn. I det 18. århundre var disse oppgavene temmelig mangelfulle, og først etter 1801 kunne de brukes som grunnlag for en offisiell fødselsstatistikk. Men det innhentede materiale fra prestene foreligger dog bearbeidd tilbake til 1735. Summariske oppgaver over fødsler i Norge finnes således for tidsrommet 1735—1784 i publikasjonen *Materialen zur Statistik der Dänischen Staaten, Flensburg 1784*, og for tidsrommet 1785—1799 i *Tableau des Etats Danois* av Catteau, utgitt i Paris i 1802. Disse fødselstall har senere blitt korrigert og satt i forhold til den hjemmehørende befolkningen i hvert år. De er blant annet publisert i *Statistiske oversikter*, utgitt av Statistisk Sentralbyrå i 1948.

Statistiske oppgaver over fødsler i årene 1801—1856 er trykt i *Statistiske*

tabeller for kongeriget Norge, 4., 8. og 16. rekke. For senere år finner en dem i oversiktene over folkemengdens bevegelse, hvorav den første gjelder perioden 1856—1865.

Inntil 1865 var grunnlaget for den offisielle statistikk over fødte summariske lister som ble utarbeidd av sogneprestene i hvert sogn, og sendt inn til vedkommende offentlige myndighet som skulle bearbeide statistikken. I 1866 gikk en imidlertid over til å innhente ved utgangen av hvert år nominative oppgaver over alle meldte fødsler etter utskrift fra kirkebøkene og fra 1916 fra fødselsregisteret.

Oppgaver over dødfødte ble påbudt gitt i 1797, og fra 1801 finnes i den offisielle fødselsstatistikk tallet på fødte delt på levende og dødfødte i eller utenfor ekteskap. Som levende født skulle meldes ethvert barn som viste tegn til liv ved fødselen, uten hensyn til om det døde umiddelbart etter fødselen. Som dødfødt skulle meldes ethvert barn som var født uten liv etter at svangerskapet til moren hadde vart 7 måneder eller mer. Denne nedre grense for svangerskapets varighet ble i loven av 1915 fastsatt til 28 uker. Fostre født uten liv før 28 uker skulle altså ikke meldes til sognepresten for innføring i det offisielle fødselsregister.

De nevnte regler for melding av levende og dødfødte barn til sognepresten ble ikke alltid overholdt. For i forrige århundre må en regne med at en del levende fødte barn som døde like etter fødselen, ble meldt og registrert som dødfødte, slik at tallet på dødfødte i statistikken for årene før 1870 er noe for stort. Det kan heller ikke utelukkes at en del barn som døde under eller like etter fødselen, ikke ble meldt i det hele tatt. Disse feil ved registreringen har nok antakelig spilt en viss rolle for spedbarndødeligheten i eldre tider, men kan ikke ha hatt nevneverdig betydning for de framlagte resultater av fødselsstatistikken.

Til midten av det 19. århundre var det ikke fastsatt hva en skulle forstå med begrepet barn født utenfor ekteskap. Men i 1851 ble det bestemt at et barn skulle regnes som født utenfor ekteskap hvis barnets foreldre ikke var gift med hverandre på den tiden fødselen fant sted. Barnet skulle altså registreres som født utenfor ekteskap, selv om det siden var blitt legitimert ved at foreldrene inngikk ekteskap.

Etter at en i 1866 gikk over til å innhente oppgavene til bruk for statistikken over folkemengdens bevegelse i form av nominative utskrifter fra kirkebøkene, ble muligheten for å få et mer detaljert tallmateriale betydelig større enn før. Fra 1870 av foreligger det således opplysninger om morens alder ved barnets fødsel som gjorde det mulig å foreta undersøkelser av fruktbarheten i og utenfor ekteskap blant kvinnene på de forskjellige alderstrinn. Av stor betydning for et mer inngående studium av fruktbarhetsforholdene i ekteskapet var det da vi fra 1929 av også fikk årlige oppgaver over de fødte barn delt etter ekteskapets varighet.

Fra 1866 finnes årlige oppgaver over tallet på levende og dødfødte barn i bygder og byer i de enkelte fylker. Før den tid ble fødslene delt på de forskjellige stift. Å merke er at under utarbeidelsen av fødselsstatistikken for de forskjellige deler av landet har alltid det oppgitte hjemsted til foreldrene (ev. moren ved barn født utenfor ekteskap) og ikke barnets fødested blitt lagt til grunn. Ved hjelp av fylkestallene skulle en derfor kunne få et temmelig godt inntrykk av de regionale variasjoner i fruktbarheten siden midten av forrige århundre.

Når det gjelder de framlagte oppgaver over fødselshyppigheten i by- og landbefolkningen, må det tas i betraktning at bosettingsforholdene i bygdene har forandret seg ganske meget i løpet av de siste 100 år. I et stort antall kommuner som administrativt stadig har hørt til landdistriktene, bodde etter hvert en stigende del av befolkningen i tettbygde strøk, hvor levevilkårene på mange måter var forskjellige fra dem som befolkningen i spredt bebygde strøk i kommunene levde under. Den ulike fordeling av befolkningen i bygdene etter bosettingens karakter i de forskjellige perioder har utvilsomt påvirket nativitetstallene og virket til en viss grad forstyrrende når en skal forstå sammenlikninger mellom fruktbarhetsforholdene i land- og bybefolkningen over et lengre tidsrom. Det kan nevnes at ved folketellingen i 1960 bodde 37 prosent av befolkningen i bygdene i forsteder til byene og andre tettbygde strøk mot 11 prosent i 1900 og bare 5 prosent i 1865.

Kap. XII. Bevegelsen i tallet på levende fødte barn 1736—1960

I undersøkelser over fruktbarheten i en befolkning har det som regel ikke blitt tatt hensyn til de dødfødte, og i den norske statistikk over fødselshyppigheten har også bare oppgavene over levende fødte vært lagt til grunn for beregningene.

Som tabell 40 viser, har de dødfødte alltid utgjort en forholdsvis liten del av det samlede antall fødte barn og vil derfor ikke ha hatt nevneverdig innflytelse på størrelsen av de beregnede kvotienter for fruktbarheten i befolkningen. Dødsfødselshyppigheten har imidlertid stor betydning som mål for dødeligheten blant barn før og under fødselen. Det er derfor naturlig å behandle forekomsten av disse fødsler i forbindelse med oppgavene over dødsfall like etter fødselen blant levende fødte barn. Dette er også gjort i den tidligere utgitte oversikt over dødeligheten. Se publikasjonen SØS nr. 10, Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856—1955, kap. IV.

Tabell 41 og diagram 11 og 12 viser bevegelsen i det årlige antall levende fødte barn i Norge fra 1736—1960 målt i forhold til folkemengden i de forskjellige år. Dette generelle relativitetstall blir som regel kalt den totale fød-

Tabell 40. Dødfødte pr. 1 000 fødte i alt 1856—1960. *Stillbirths per 1 000 births 1856—1960.*

Gjennom- snitt pr. år <i>Annual average</i>	Fødte barn i alt <i>Total births</i>	Av disse dødfødte <i>Of these still- births</i>	Dødfødte pr. 1000 fødte <i>Still births per 1000 births</i>	Gjennom- snitt pr. år <i>Annual average</i>	Fødte barn i alt <i>Total births</i>	Av disse dødfødte <i>Of these still- births</i>	Dødfødte pr. 1000 fødte <i>Still- births per 1000 births</i>
1856—60...	53 804	2 242	41,7	1911—15..	62 493	1 390	22,2
1861—65...	54 727	2 179	39,8	1916—20..	64 679	1 430	22,1
1866—70...	53 413	1 933	36,2	1921—25..	61 577	1 310	21,3
1871—75...	55 790	2 066	37,0	1926—30..	51 357	1 270	24,7
1876—80...	61 294	2 113	34,5	1931—35..	44 448	1 106	24,9
1881—85...	61 507	1 861	30,2	1936—40..	46 226	1 043	22,6
1886—90...	62 049	1 668	26,7	1941—45..	57 221	1 154	20,2
1891—95...	63 304	1 731	27,3	1946—50..	67 062	1 176	17,5
1896—1900	66 766	1 624	24,4	1951—55..	63 446	968	15,3
1901—05...	66 800	1 598	23,9	1956—60..	63 933	912	14,3
1906—10...	63 405	1 427	22,5				

selshyppighet. Men da det bare er en del av befolkningen som kan få barn, nemlig kvinner i fødedyktig alder, er forholdstallet strengt tatt ikke et hyp-pighetstall etter den vanlige definisjon av begrepet. Mer rasjonelt er det derfor å bruke betegnelsen det alminnelige eller det generelle fødselstall, slik som i den svenske befolkningsstatistikk.

Fødselstallet målt i forhold til den totale befolkning har i visse perioder svinget meget sterkt. Som pekt på av Eilert Sundt, henger disse svingningene for en stor del sammen med de vekslende økonomiske forhold i landet, forekomsten av uår, epidemier osv. som påvirket ikke bare giftermålsfrekvensen og dødeligheten, men også fødselshyppigheten blant befolkningen. Innflytelsen av de tidligere fødselskulls størrelse på fødselstallet i de følgende generasjoner ble dels forsterket, dels dempet, av inntrufne endringer i befolkningens levetilstand, men lar seg tydelig påvise til slutten av 1860-årene. I tidsrommet 1736—40 til 1866—70 steg og falt det generelle fødselstall med regelmessige mellomrom på 25—30 år. Det ble således født forholdsvis få barn i hungersårene 1741—45 og omtrent 30 år etterpå — i begynnelsen av 1870-årene — da de overlevende av disse små fødselskullene var kommet opp i giftermålsalderen, var fødselstallet igjen lavt. Til dette bidrog også sannsynligvis at det på den tiden igjen var uår i landet og stor dødelighet blant befolkningen. Det kan nevnes at i 1773 var fødselstallet bare 25 pr. 1 000 sammenliknet med 34 pr. 1 000 i 1751—55. Fødselstallet holdt seg forholdsvis lavt til midten av 1780-årene. Da begynte det igjen å stige og kulminerte med 33,5 pr. 1 000 i de gode tider i 1791—95. Denne stigningen i fødsle skyldtes imidlertid ikke bare de gunstige konjunkturer, men også at tallet på unge i giftermålsalderen var forholdsvis stort på den tiden på grunn av de

Tabell 41. Levende fødte barn pr. år i forhold til folkemengden 1736—1960. *Annual number of live births in relation to total population 1736—1960.*

Årlig gjennomsnitt <i>Annual average</i>	Levende fødte barn <i>Live born children</i>		År <i>Year</i>	Levende fødte barn <i>Live born children</i>		År <i>Year</i>	Levende fødte barn <i>Live born children</i>	
	Antall <i>Number</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>		Antall <i>Number</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>		Antall <i>Number</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>
1736—40	18 607	30,0	1911—15	61 103	25,0	1926	54 163	19,6
1741—45	17 580	29,0	1916—20	63 249	24,5	1927	50 175	18,1
1746—50	19 474	31,5	1921—25	60 267	22,2	1928	49 881	17,9
1751—55	21 940	34,4	1926—30	50 087	18,0	1929	48 372	17,3
1756—60	22 968	34,3	1931—35	43 342	15,2	1930	47 844	17,0
1761—65 ¹	23 093	32,9	1936—40	45 183	15,4	1931	45 989	16,3
1766—70 ¹	22 863	31,7	1941—45	56 067	18,5	1932	45 451	16,0
1771—75	21 599	29,4	1946—50	65 886	20,6	1933	42 114	14,8
1776—80	23 125	30,8	1951—55	62 478	18,6	1934	41 833	14,6
1781—85	23 236	29,9	1956—60	63 021	17,9	1935	41 321	14,4
1786—90	24 283	30,7	1901	67 303	29,9	1936	42 240	14,6
1791—95	27 594	33,5	1902	66 494	29,2	1937	43 808	15,1
1796—1800	27 887	32,3	1903	65 470	28,6	1938	45 319	15,6
1801—05	25 046	28,2	1904	64 143	27,9	1939	46 603	15,9
1806—10	24 250	26,8	1905	62 601	27,1	1940	47 943	16,3
1811—15	24 455	27,1	1906	62 091	26,8	1941	45 773	15,5
1816—20	30 901	32,7	1907	61 302	26,3	1942	53 225	17,9
1821—25	34 131	33,7	1908	61 686	26,3	1943	57 281	19,1
1826—30	35 980	32,9	1909	63 324	26,8	1944	62 241	20,5
1831—35	36 273	31,2	1910	61 486	25,8	1945	61 814	20,2
1836—40	34 325	28,1	1911	61 727	25,7	1946	70 727	22,6
1841—45	39 080	30,4	1912	61 409	25,4	1947	67 625	21,4
1846—50	42 177	30,9	1913	61 294	25,1	1948	65 618	20,5
1851—55	46 898	32,5	1914	62 111	25,1	1949	63 052	19,5
1856—60	51 562	33,4	1915	58 975	23,6	1950	62 410	19,1
1861—65	52 548	31,9	1916	61 120	24,2	1951	60 571	18,4
1866—70	51 480	29,9	1917	63 969	25,1	1952	62 543	18,8
1871—75	53 724	30,3	1918	63 468	24,6	1953	62 985	18,8
1876—80	59 181	31,6	1919	59 486	22,7	1954	62 739	18,5
1881—85	59 646	31,0	1920	69 326	26,1	1955	63 552	18,5
1886—90	60 381	30,5	1921	64 610	24,2	1956	64 171	18,5
1891—95	61 573	30,1	1922	62 908	23,3	1957	63 063	18,1
1896—1900	65 142	30,0	1923	61 731	22,8	1958	62 985	17,9
1901—05	65 202	28,5	1924	58 021	21,3	1959	63 005	17,7
1906—10	61 978	26,4	1925	54 066	19,7	1960	61 880	17,3

¹ Rettet oppgave. I Statistiske oversikter 1948 er tallene for 1761—65: 24 735 og for 1766—70: 24 171 pr. år, hvilket er feil.

mange fødsler omkring 1760. I de første år av det 19. århundre forandret levevilkårene seg meget i Norge på grunn av uår og krig, og fødselstallet sank. I krigsåret 1809 var dette således helt nede i 22,2 pr. 1 000. Men forholdene i landet bedret seg raskt etter 1814. Allerede i 1816 var fødselstallet steget til 35 pr. 1 000 og holdt seg i 1820-årene på gjennomsnittlig 33 pr.

Diagram 11. Levende fødte pr. 1 000 innbyggere 1736—1900. Live births per 1 000 of population 1736—1900.

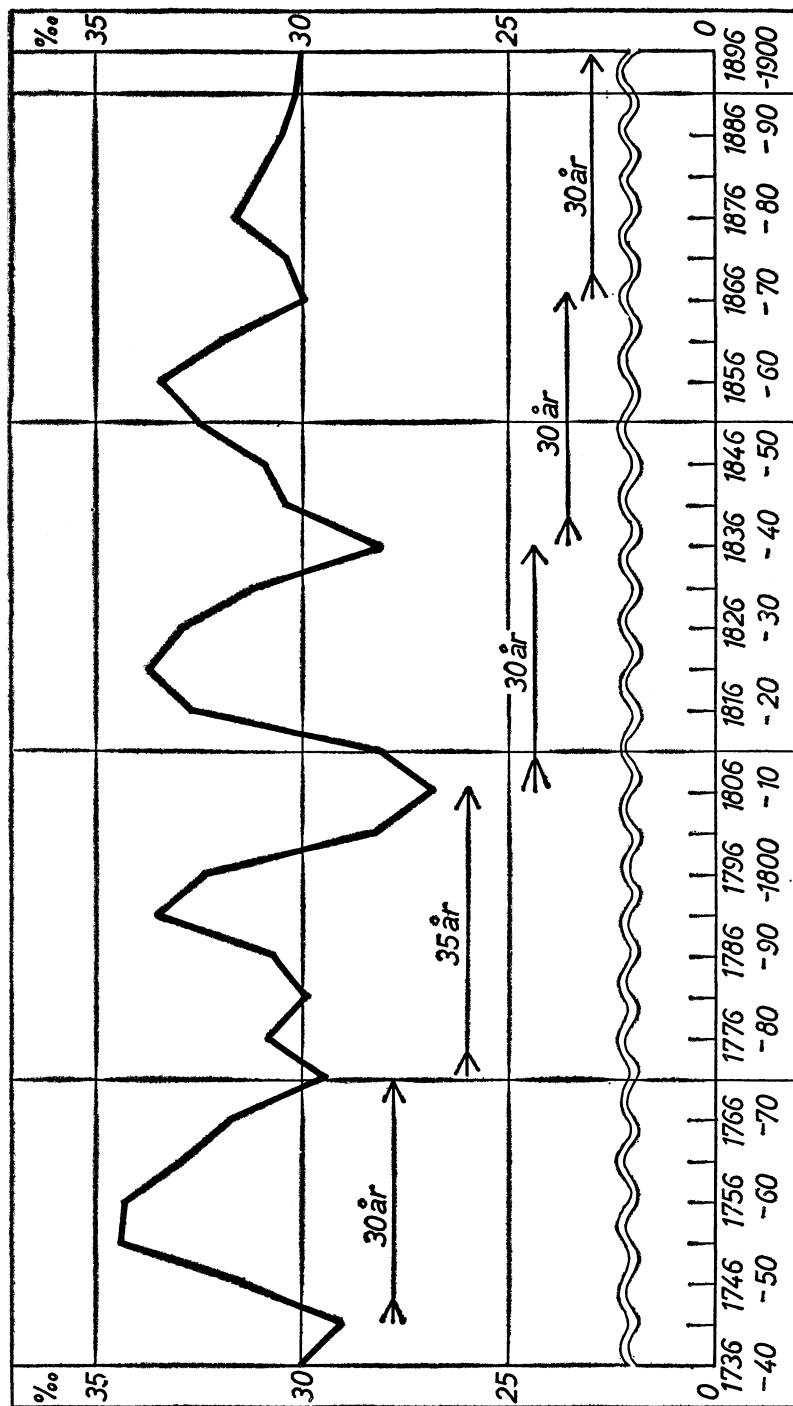
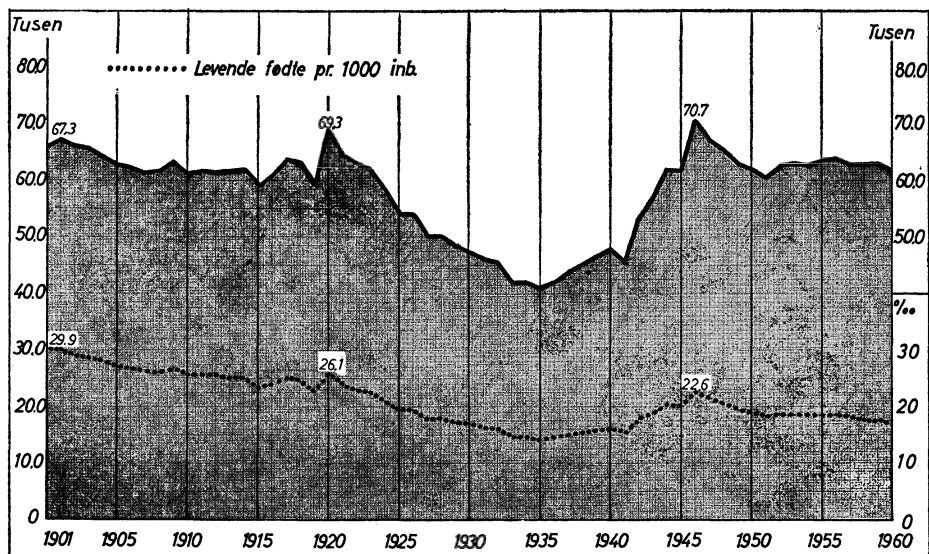

Diagram 12. Antall levende fødte barn pr. år 1901—1960. *Annual number and rate of live births 1901—1960.*

1 000. I de følgende år fram til midten av 60-årene hadde vi på samme måte som tidligere med regelmessig mellomrom perioder med store og små fødselskull. På grunn av nedgangen i dødeligheten nådde etter hvert relativt flere av de fødte barn opp i voksen alder. Men bedringen i dødeligheten i første halvdel av forrige århundre var liten og foregikk meget langsomt, slik at det opprinnelige tallmessige forhold mellom generasjonenes størrelse ikke ble nevneverdig forrykket av den grunn. Som pekt på i foregående avsnitt om inngåelse av ekteskap, forandret også ekteskapsfrekvensen seg lite.

Fra 1860-årene av kan de omtalte regelmessige bølger på fødselskurven ikke lenger påvises. Årsaken til dette var at andre faktorer etter hvert kom til å få stadig økende innflytelse på størrelsen av den reproduktive del av befolkningen. For det første var det utvandringen som fra midten av 1860-årene og fram til første verdenskrig periodevis førte til reduksjon av tallet på menn og kvinner i de aldersklasser da en fortrinnsvis gifter seg og setter barn i verden. På den annen side førte bedringen i dødeligheten i siste halvdel av forrige århundre til at et økende antall av de fødte nådde opp i ekteskapsalderen. Den bølgebevegelse i det årlige fødselstall som var en følge av generasjonenes ulike størrelse ved fødselen, ble på grunn av disse forhold etter hvert sterkt utjamnet. Som det vil ses, svingte tallet på levende fødte i forhold til folketallet meget lite mellom 1865 og 1900. Men omkring århundreskiftet kom det til en ny faktor som i en årrekke kom til å bli bestemmende for bevegelsen i fødselshyppigheten, nemlig den frivillige begrensning av barne-

tallet i familiene. Fødselstallet falt fra 30 pr. 1 000 i 1901 til 14,4 i 1935. Bare i 1920—21 ble nedgangen avbrutt av en forbigående stigning på grunn av at vi på den tiden hadde et uvanlig stort antall unge gifte i befolkningen som følge av øking i giftermålsfrekvensen i de nærmest foregående år.

Det generelle fødselstallet holdt seg lavt til og med 1941, men i 1942 kom det et tydelig omslag. Trass i krigstilstanden i landet økte det i de følgende år og var i 1946 kommet opp i 22,6 pr. 1 000 av folkemengden. Det ble i dette året født 70 727 levende fødte barn eller 71 prosent flere enn i 1935, da tallet på fødte var på det laveste. Men som en ser av diagram 12, var et fødselskull på 70 000 allikevel ikke så sensasjonelt stort. I 1901 ble det således født 67 300 og i 1920 69 300, hvilket svarer til henholdsvis 30 og 26 pr. 1 000 av folkemengden. Som vi senere skal se, var det en viss stigning i den ekteskapelege fruktbarhet under krigen, men stigningen i fødselstallet henger for største delen sammen med at vi helt fra begynnelsen av 1930-årene hadde hatt en sterk opphoping av folk i yngre alder. Disse stammet fra fødselskullene fra årene under og like etter første verdenskrig, som opprinnelig var forholds-

Tabell 42. Levende fødte barn i alt i forhold til tallet på kvinner i alderen 15—44 år 1856—1960. *Total live births in relation to number of women in the age of 15—44 years 1856—1960.*

Gjennomsnitt pr. år <i>Average per year</i>	Kvinner 15—44 år <i>Women 15—44 years</i>		Levende fødte i alt <i>Total live births</i>			
	I alt <i>Total</i>	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>	Pr. 1000 kvinner 15—44 år <i>Per 1000 women 15—44 years</i>	Indeks 1856—60 = 100	Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popu- lation</i>	Indeks 1856—60 = 100
1856—60.	347 015	224	148,6	100	33,4	100
1861—65.	367 392	223	143,0	96	31,9	96
1866—70.	380 211	221	135,3	91	29,9	90
1871—75.	392 735	222	136,8	92	30,3	91
1876—80.	415 293	221	142,5	96	31,6	95
1881—85.	426 617	221	139,8	94	31,0	93
1886—90.	433 193	219	139,4	94	30,5	91
1891—95.	446 985	219	137,8	93	30,1	90
1896—1900.	474 340	218	137,3	92	30,0	90
1901—05.	497 592	218	131,0	88	28,5	85
1906—10.	510 260	217	121,5	82	26,4	79
1911—15.	540 193	221	113,1	76	25,0	75
1916—20.	584 468	227	108,2	73	24,5	73
1921—25.	620 858	229	97,1	65	22,2	67
1926—30.	650 586	234	77,0	52	18,0	54
1931—35.	686 319	240	63,2	43	15,2	46
1936—40.	723 276	248	62,1	42	15,4	46
1941—45.	746 600	246	75,2	51	18,5	55
1946—50.	728 500	228	90,4	61	20,6	62
1951—55.	705 300	210	88,6	60	18,6	56
1956—60.	653 100	185	90,9	61	17,9	54

vis store, og som også var blitt betydelig mindre redusert gjennom dødelighet og utvandring enn de tilsvarende årsklasser i tidligere år. Hertil kom økingen i giftermålsintensiteten som førte til at en stadig større del av den kvinnelige befolkning i fødedyktig alder levde i ekteskap. Fra toppåret 1946 har tallet på fødte igjen sunket og har i tiåret 1951—60 holdt seg på mellom 62 og 63 tusen pr. år. I forhold til folkemengden svarer det til gjennomsnittlig 18 pr. 1 000, hvilket er om lag 20 prosent over nivået for det generelle fødselstallet i 1930-årene.

Fødselstallet målt i forhold til størrelsen av den samlede befolkning vil i vesentlig grad være avhengig av hvor stor del kvinnene i fødedyktig alder har utgjort av den samlede befolkning i de forskjellige år. For å få et bedre mål for nativiteten i befolkningen har det derfor vært vanlig å beregne forholdet mellom antall levende fødte og det midlere antall kvinner i alderen 15—44 år. Dette mål kalles i alminnelighet «det generelle fruktbarhetstall» og er gitt i tabell 42 sammen med de generelle fødselstall for hver femårsperiode i årene 1856—1960. (Se side 89.)

Som det vil ses, beveget de to serier av relativtall seg parallelt til slutten av 1880-årene. Men i løpet av de neste 30 år sank kvotientene for fødsler pr. 1 000 av folkemengden raskere enn kvotientene beregnet på grunnlag av den kvinnelige befolkning i alderen 15—44 år. Forklaringen til dette var at andelen av kvinner i fødedyktig alder i befolkningen var relativt lav i denne perioden. Men tallet på kvinner i denne gruppen begynte å øke under første verdenskrig og nådde sitt høyeste nivå omkring 1940. Vi ser da også at etter 1920 synker det generelle fruktbarhetstallet mer enn det generelle fødselstallet. Av dette kan en slutte at det vesentlig må ha vært nedgangen i fruktbarheten som var årsaken til at det generelle fødselstall sank så sterkt i disse årene. Etter krigen har igjen antall kvinner i alderen 15—44 år gått relativt tilbake, og det generelle fødselstall sank med 13 prosent fra 1946—50 til 1956—60, mens fruktbarhetstallet har holdt seg om lag på samme nivå.

Ved beregningen av de generelle fruktbarhetskquotienter i tabell 42 har en imidlertid ikke tatt hensyn til en rekke faktorer som på forskjellig måte har hatt innflytelse på størrelsen av dette gjennomsnittstallet. Fruktbarheten varierer som bekjent sterkt med kvinnes alder og er forskjellig hos gifte og ugifte kvinner i samme alder. Blant gifte kvinner spiller også ekteskapets varighet en vesentlig rolle for fødselshyppigheten, særlig etter at reguleringen av barnetallet i ekteskapene ble alminnelig utbredt. I det følgende skal det gjøres nærmere rede for betydningen av de nevnte forhold for fruktbarhetsutviklingen i Norge. Men først kan det være nyttig å få en oversikt over størrelsen og fordelingen av den kvinnelige befolkning i fødedyktig alder til de forskjellige tider i undersøkelsesperioden og også en nærmere beskrivelse av de levende fødte barn spesifisert etter morens sivilstand, alder og andre forhold ved barnets fødsel.

Kap. XIII. Gifte kvinner i fødedyktig alder 1865—1960

Da den overveiende del av fødslene alltid har funnet sted i ekteskap, er det tallet på gifte kvinner i reproduksjonsalderen, dvs. mellom 15 og 45 år, som i veseentlig grad har vært bestemmende for fødselskullenes størrelse ned gjennom tidene. Det er derfor bevegelsen i denne befolkningsgruppe som har størst interesse i denne forbindelse. Oppgave over bestanden av gifte kvinner på de forskjellige alderstrinn har som nevnt bare vært innhentet ved de periodiske folketellinger. I tabell 43 er gitt antallet av disse i alderen 15—44 år ved hver folketelling holdt i tiden 1865—1960 og den relative fordeling på de enkelte aldersgrupper.

Tabell 43. Antall gifte kvinner i alderen 15—44 år 1865—1960.
Number of married women in the age of 15—44 years 1865—1960.

Ved folketellingen i <i>At the census of</i>	Alder <i>Age</i>						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44
1865.....	860	14 002	30 646	38 896	42 446	37 087	163 937
1875.....	1 536	16 222	33 512	38 412	36 328	36 729	162 739
1890.....	1 175	16 364	37 060	44 139	44 914	39 346	182 998
1900.....	1 880	22 361	42 061	46 600	47 901	43 662	204 465
1910.....	2 065	21 772	43 203	52 456	49 011	44 660	213 167
1920.....	2 038	28 260	53 534	57 440	54 615	51 956	247 843
1930.....	1 478	22 913	55 636	70 536	65 667	57 414	273 644
1946.....	2 440	33 810	78 995	91 681	89 572	82 093	378 591
1950.....	3 054	37 954	83 793	101 074	97 898	89 360	413 133
1955.....	3 972	42 353	81 484	103 954	107 443	99 576	438 782
1960.....	6 094	50 508	78 348	94 341	108 692	107 804	445 787
Relativ fordeling etter alder <i>Distribution by age. Relative figures</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44
1865.....	0,6	8,5	18,7	23,7	25,9	22,6	100,0
1875.....	0,9	10,0	20,6	23,6	22,3	22,6	100,0
1890.....	0,6	8,9	20,3	24,2	24,5	21,5	100,0
1900.....	0,9	10,9	20,6	22,8	23,4	21,4	100,0
1910.....	1,0	10,2	20,3	24,5	23,0	21,0	100,0
1920.....	0,8	11,4	21,6	23,2	22,0	21,0	100,0
1930.....	0,5	8,4	20,3	25,8	24,0	21,0	100,0
1946.....	0,6	8,9	20,9	24,2	23,7	21,7	100,0
1950.....	0,6	9,2	20,3	24,6	23,7	21,6	100,0
1955.....	0,9	9,7	18,6	23,7	24,5	22,6	100,0
1960.....	1,4	11,3	17,6	21,1	24,4	24,2	100,0

Som de relative tall viser, har helt siden midten av forrige århundre 45—50 prosent av alle gifte kvinner i reproduktiv alder vært mellom 30 og 40 år. Omkring 30 prosent av kvinnene har vært mellom 20 og 30 år og ytterst få under 20 år. De gifte kvinners aldersfordeling har variert forholdsvis lite fra 1865 til 1960, men en vil merke seg en øking i prosentsatsen for de yngste

og de eldre aldersklasser etter 1930, mens de mellomste aldersklasser har gått relativt tilbake.

I tabell 44 er beregnet den årlige tilvekstprosent i tiden mellom de forskjellige folketellinger for gifte kvinner i reproduksjonsalderen spesifisert for aldersgruppene 15—24, 25—34 og 35—44 år. Til sammenlikning er ført opp de tilsvarende tilvekstprosent for alle kvinner i befolkningen i de samme aldersgrupper.

Tabell 44. Prosentvis årlig tilvekst i tallet på kvinner 15—44 år i forskjellige perioder. 1865—1960. *Annual increase of number of women 15—44 years in different periods. Per cent. 1865—1960.*

Aldersgruppe <i>Age group</i>	1865— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911— 1920	1921— 1930	1931— 1946	1947— 1955	1956— 1960
Alle kvinner <i>All women</i>								
15—24 år <i>years</i>	+0,6	+1,7	+0,6	+1,7	+0,1	—0,4	—1,8	+2,7
25—34 »	+0,9	+0,7	+0,9	+1,6	+1,7	+1,0	—0,1	—2,7
35—44 »	+0,6	+1,1	+0,4	+1,5	+1,5	+2,0	+0,9	+0,2
15—44 »	+0,7	+1,2	+0,6	+1,6	+1,0	+0,7	—0,6	—0,1
Gifte kvinner <i>Married women</i>								
15—24 år <i>years</i>	+0,7	+3,8	—0,2	+2,7	—1,9	+3,3	+3,1	+4,4
25—34 »	+0,7	+0,9	+0,8	+1,6	+1,4	+2,3	+1,0	—1,4
35—44 »	+0,2	+0,9	+0,2	+1,4	+1,5	+2,6	+2,3	+0,9
15—44 »	+0,5	+1,2	+0,4	+1,6	+1,0	+2,5	+1,7	+0,3

Ser vi på hele gruppen av gifte kvinner i alderen 15—44 år, finner vi at antallet stadig har økt siden 1865, men farten har vært ulik i de forskjellige perioder. Tilveksten var således forholdsvis stor i slutten av det 19. århundre, liten mellom 1900 og 1910 og så igjen forholdsvis stor mellom 1910 og 1920, nemlig 1,6 prosent pr. år mot bare 0,4 prosent i foregående 10-årsperiode. I løpet av 1920-årene fortsatte tallet på gifte kvinner i alderen 25—44 år å vokse med om lag samme prosent pr. år som mellom 1910 og 1920, men samtidig avtok tallet på gifte kvinner i alderen 15—24 år. Det var nedgangen i fødselstallet som hadde foregått siden århundreskiftet som begynte å merkes på størrelsen av de aldersklasser av kvinner som etter hvert nådde opp i giftermålsalderen i disse årene. Hertil kom at giftermålsintensiteten var forholdsvis lav i 1920-årene. Som det vil ses av tabell 43, var det om lag 6 000 færre gifte kvinner under 25 år i 1930 enn i 1920. Men etter 1930 økte tallet på gifte i denne alder stadig. Derimot avtok tallet på gifte kvinner i alderen 25—35 år, og tilveksten av gifte kvinner mellom 35 og 45 år var også mindre enn tidligere.

Inntil 1930 var tilveksten av gifte kvinner i de forskjellige aldersgrupper praktisk talt den samme som blant alle kvinner. Men i de følgende 25 år steg giftermålshyppigheten, særlig blant kvinner i de yngste aldersklasser. Dette førte til store forandringer i det relative antall gifte kvinner på de forskjellige alderstrinn.

Tabell 45. Gifte kvinner i fødedyktig alder pr. 1 000 kvinner i alt i samme alder 1865—1960. *Married women of reproductive age per 1 000 of total female population in the same age groups 1865—1960.*

År <i>Year</i>	Alder <i>Age</i>						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44
1865.....	11	196	491	685	743	778	437
1875.....	17	195	483	656	712	743	404
1890.....	13	199	485	646	717	729	418
1900.....	20	228	507	650	704	712	417
1910.....	17	217	496	650	695	704	410
1920.....	15	230	511	640	686	695	410
1930.....	11	185	472	639	685	686	411
1946.....	22	261	583	722	742	720	512
1950.....	30	338	651	771	787	760	578
1955.....	38	426	733	811	828	807	630
1960.....	47	493	803	860	857	839	642

Som en ser økte prosenten av gifte kvinner i alle aldersklasser etter 1930. I 1960 hadde vi således mer enn to og en halv ganger så mange gifte blant kvinnene i alderen 20—24 år som i 1930. Etter 25-årsalderen varierte stigningen i proporsjonen av gifte kvinner fra 70 prosent i aldersklassen 25—29 år til 22 prosent i aldersklassen 40—44 år.

Siste kolonne i tabell 45 viser prosenten av gifte kvinner til de forskjellige tider i hele aldersgruppen 15—44 år. Ut fra et fruktbarsynspunkt kan dette forholdstall oppfattes som et uttrykk for hvor stor del av den fødedyktige alder kvinnene har gjennomlevet som gifte i de forskjellige år og følgelig har hatt mulighet for å bidra til det årlige antall fødsler. Fra 1890 til 1910 sank dette prosenttall fra 42 prosent til 41,0, holdt seg uforandret til 1930, men steg så sterkt til 51 prosent i 1946 og til 64 prosent i 1960. Disse prosenttall vil imidlertid i vesentlig grad være påvirket av den nevnte forskyvningen i aldersfordelingen blant kvinnene mot de eldre aldersklasser, hvor det relative antall gifte naturlig vil være størst. Dette vil i seg selv måtte bidra til at tallet på kvinner i den eldre del av den fødedyktige alder får større vekt.

For å eliminere virkningen av aldersforskyvningen har en i tabell 46 satt det aktuelle antall gifte kvinner i de enkelte aldersklasser i vedkommende periode i forhold til det tall en ville fått under forutsetning av samme pro-

sentvise fordeling av de gifte kvinner på de forskjellige alderstrinn som i en valgt standardbefolkning. Som standard er brukt den prosentvise fordeling av de gifte kvinner i de enkelte femårige aldersgrupper fra 15 til 45 år i 1900. De standardberegnete relativtall for gifte kvinner er sammenstilt med de direkte beregnede på grunnlag av tallene i tabell 45 på foregående side.

Tabell 46. Bevegelsen i tallet på gifte kvinner i alderen 15—44 år siden 1900. Direkte og standardberegnete relativtall. 1900=100.¹ *Fluctuations of number of married women. Crude and standardized relative figures. 1900=100.*

	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1955	1960
Standardberegnet <i>Standardized</i>	1000	983	986	945	1084	1183	1277	1361
Direkte beregnet <i>Unstandardized</i>	1000	983	983	985	1228	1386	1511	1540

¹ Standardberegnete relativtall under forutsetning av samme prosentvise fordeling av de gifte i de enkelte aldre som i 1900. *Standardized on proportions of married women at the different age groups in 1900.*

Etter de standardberegnete relativtall var proporsjonen av gifte kvinner i fødedyktig alder i 1960 36 prosent større enn i 1900 og 44 prosent større enn i 1930 mot henholdsvis hele 54 og 56 prosent større etter de direkte beregnede forholdstall. Det viser seg altså at når en korrigerer proporsjonen av gifte kvinner innen den kvinnelige befolkning i reproduksjonsdyktig alder med hensyn på virkningen av aldersforskyvninger innen gruppene, var den tid som kvinner i fødedyktig alder lever i ekteskap, ikke økt så meget i de senere år som de direkte beregnede forholdstall gav inntrykk av. Men denne var allikevel blitt gjennomsnittlig betydelig lengre enn før. Dette har utvilsomt virket til å bremse på den nedgangen i tallet på fødte som en ellers måtte ha ventet som følge av den synkende fruktbarhet.

Tallet på fødte bestemmes ikke bare av hvor mange kvinner på de forskjellige alderstrinn til enhver tid lever i ekteskap, men også av hvor lenge ekteskapet har vart. Da fruktbarheten hos kvinnene, som vi senere skal se, er størst i de første ekteskapsår og avtar sterkt med ekteskapsvarigheten, vil en relativ stor tilvekst av nye ekteskap måtte virke til en øking av fødselstallet. I tabell 47 er gitt den relative fordeling av de gifte kvinner under 45 år etter alder og ekteskapets varighet ved folketellingene i 1930, 1946 og 1950. De tilsvarende tall for 1960 foreligger ennå ikke.

Av de gifte kvinner i reproduksjonsdyktig alder hadde i 1930 28 prosent vært gift i under 5 år, og i 1946 var prosenten av disse relativt nygifte steget til 32 og i 1950 til 33. Stigningen i ekteskap med kort ekteskapsvarighet er

Tabell 47. Gifte kvinner 15—44 år prosentvis etter alder og ekteskapets varighet ved folketellingene i 1930, 1946 og 1950.
Percentage of married women 15—44 years by age and duration of marriage at the censuses of 1930, 1946 and 1950.

Ekteskapets varighet Duration of marriage	Alder Age								
	20—24			25—29			30—34		
	1930	1946	1950	1930	1946	1950	1930	1946	1950
0— 1 år <i>years</i>	50	52	50	20	22	20	7	9	7
2— 4 »	42	42	44	34	37	42	15	17	20
5— 9 »	8	6	6	41	39	36	43	49	44
10—14 »	—	—	—	5	2	2	33	24	28
15—19 »	—	—	—	—	—	—	2	1	1
20—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	Alder Age								
	35—39			40—44			45—49		
	1930	1946	1950	1930	1946	1950	1930	1946	1950
0— 1 år <i>years</i>	3	4	3	2	3	2	11,7	13,4	12,2
2— 4 »	6	7	9	3	4	5	16,4	18,1	20,7
5— 9 »	20	28	23	9	12	11	27,0	29,9	26,4
10—14 »	41	37	43	21	22	26	23,5	19,9	23,1
15—19 »	28	22	21	36	35	34	14,9	13,1	12,5
20—	2	2	1	29	24	22	6,5	5,6	5,1
	100	100	100	100	100	100	100,0	100,0	100,0

I aldersklassen 15—19 år 90 prosent med ekteskapsvarighet 0—1 år
 10 « « « 2—4 »

størst blant gifte kvinner mellom 25 og 35 år. Da ekteskapshyppigheten blant kvinner har fortsatt å øke, er det rimelig å tro at prosenten av kvinner med kort ekteskapsvarighet var enda høyere i 1960 enn i 1950.

Kap. XIV. Levende fødte barn etter morens ekteskapelige stilling og alder ved barnets fødsel

Helt siden begynnelsen av forrige århundre ble over 90 prosent av barna født i ekteskap, for tiden 96 prosent. De fleste fødsler utenfor ekteskap både absolutt og relativt sett hadde vi i 1870-årene. Da ble det registrert om lag 5 000 pr. år. I forhold til alle fødte utgjorde disse 9 prosent i 1871—75 og 8,4 prosent i 1876—80. Stigningen i tallet på illegitime fødsler siden midten av århundret, hang antakelig for en vesentlig del sammen med at registreringen av disse barn etter hvert ble mer korrekt og fullstendig. Til dette bidrog blant annet at departementet i 1851 innskjerpet bestemmelser om at et hvert barn født før foreldrene var gift, skulle registreres som født utenfor ekte-

skap, selv om vigselen hadde funnet sted da fødselen ble meldt til sognepresten. Denne regel hadde i stor utstrekning ikke blitt overholdt i tidligere år, og antallet av registrerte illegitime fødsler var derfor noe for lavt.

Tabell 48. Levende fødte barn i og utenfor ekteskap 1806—1960.
Live births by legacimity 1806—1960.

Gjen- nom- snitt pr. år <i>Yearly average</i>	Antall levende fødte <i>Number of live births</i>		Levende fødte uten- for ekte- skap pr. 100 levende fødte i alt <i>Illegiti- mate live births per 100 of total live births</i>	Gjennom- snitt pr. år <i>Yearly average</i>	Antall levende fødte <i>Number of live births</i>		Levende fødte uten- for ekte- skap pr. 100 levende fødte i alt <i>Illegiti- mate live births per 100 of total live births</i>
	i ekteskap <i>legitimate</i>	utenfor ekteskap <i>illegi- timate</i>			i ekteskap <i>legitimate</i>	utenfor ekteskap <i>illegi- timate</i>	
1806—15	22 707	1 645	6,8	1896—1900	60 293	4 849	7,4
1816—25	30 036	2 480	7,6	1901—05	60 644	4 558	7,0
1826—35	33 654	2 472	6,8	1906—10	57 864	4 114	6,6
1836—45	33 928	2 774	7,6	1911—15	56 836	4 267	7,0
1846—55	40 632	3 905	8,8	1916—20	58 825	4 424	7,0
1856—60	47 264	4 298	8,3	1921—25	56 141	4 126	6,9
1861—65	48 417	4 131	7,9	1926—30	46 602	3 485	7,0
1866—70	47 122	4 328	8,4	1931—35	40 331	3 011	7,0
1871—75	48 887	4 837	9,0	1936—40	42 360	2 823	6,3
1876—80	54 221	4 960	8,4	1941—45	51 969	4 098	7,3
1881—85	54 829	4 817	8,1	1946—50	62 653	3 233	4,9
1886—90	55 864	4 517	7,5	1951—55	60 196	2 282	3,7
1891—95	57 189	4 384	7,1	1956—60	60 772	2 249	3,6

I slutten av det 19. århundre viste tallet på barn født utenfor ekteskap en synkende tendens, mens tallet på barn født i ekteskap fortsatte å stige. Ved århundreskiftet var 93 prosent av de levende fødte barn født i ekteskap og 7 prosent født utenfor ekteskap. Dette forhold mellom gruppene holdt seg praktisk talt uforandret til begynnelsen av 1930-årene, eller med andre ord, antallet av fødte barn i og utenfor ekteskap sank i disse årene temmelig parallelt. Under krigen og i de første etterkrigsårene steg tallet på barn født i ekteskap betydelig, men gikk senere igjen noe tilbake. I de siste 10 år ble det dog gjennomsnittlig født 50 prosent flere barn i ekteskap pr. år enn i 1931—35. Under krigen ble det født om lag 4 000 illegitime barn pr. år mot 3 000 pr. år i 1930-årene. Men etter frigjøringen gikk antallet av disse fødsler igjen sterkt tilbake. I de senere år er det gjennomsnittlig født 2 265 barn utenfor ekteskap pr. år eller om lag 25 prosent færre enn før krigen. Disse barn utgjør nå bare 3,6 prosent av alle levende fødte barn, mens det tilsvarende tall var vel 6 prosent i 1936—40.

Når tallet på barn født utenfor ekteskap har gått så sterkt tilbake, både

absolutt og relativt sett, skyldes dette utvilsomt økt bruk av svangerskaps-hindrende midler. Men det kan vel også tenkes at det er blitt mer alminnelig enn før at foreldrene inngår ekteskap før barnet kommer til verden, slik at barnet blir registrert som ektefødt. Om dette har vært tilfelle, har vi ikke materiale til å påvise, men med den større mulighet som ungdom i de senere år har hatt for å gifte seg tidlig, skulle denne forklaring ikke være urimelig.

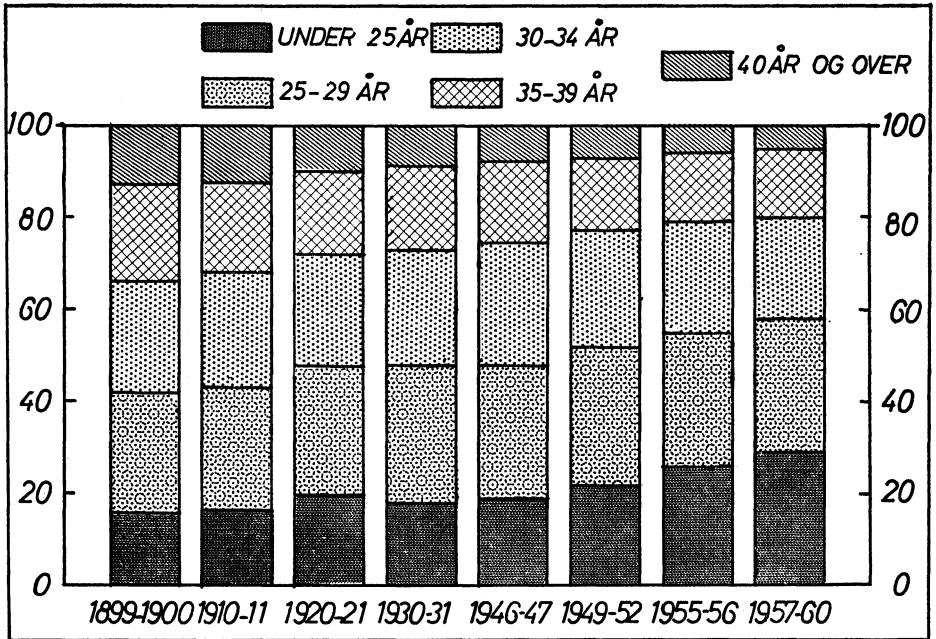
Tabell 49. Levende fødte barn etter morens alder. Relative tall.
1871—1960. *Live births by age of mother. Relative figures. 1871—1960.*

Gjennomsnittlig pr. år <i>Annual average</i>	Morens alder <i>Age of mother</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—	I alt
Født i ekteskap <i>Legitimate</i>								
1871—75.....	0,7	11,7	24,7	25,2	21,5	13,1	3,1	100,0
1881—85.....	0,7	12,1	26,0	26,7	20,6	11,3	2,6	100,0
1889—92.....	0,7	11,6	25,1	26,3	22,2	11,7	2,4	100,0
1899—1900.....	1,2	15,1	25,3	24,5	20,6	11,1	2,2	100,0
1910—11.....	1,3	15,3	26,2	25,5	19,8	10,1	1,8	100,0
1920—21.....	1,5	18,2	28,4	23,8	17,8	8,9	1,4	100,0
1930—31.....	1,4	16,8	28,7	26,3	17,5	8,1	1,2	100,0
1946—47.....	1,6	16,2	29,7	27,0	18,1	6,8	0,6	100,0
1949—52.....	2,3	19,2	30,1	25,8	15,8	6,2	0,6	100,0
1955—56.....	3,6	22,6	29,0	24,2	15,0	5,1	0,5	100,0
1957—60.....	4,2	25,0	28,8	22,3	14,2	5,0	0,5	100,0
Født utenfor ekteskap <i>Illegitimate</i>								
1871—75.....	4,8	38,1	32,3	14,7	6,6	2,8	0,7	100,0
1881—85.....	6,1	38,3	31,1	14,6	6,8	2,7	0,4	100,0
1889—92.....	7,2	36,9	29,9	14,8	7,8	2,8	0,6	100,0
1899—1900.....	9,5	40,0	27,2	13,0	7,3	2,6	0,4	100,0
1910—11.....	11,5	40,7	25,5	12,4	7,0	2,6	0,3	100,0
1920—21.....	13,8	44,2	23,4	10,7	5,5	2,1	0,3	100,0
1930—31.....	14,2	44,0	22,2	11,2	5,9	2,2	0,3	100,0
1946—47.....	15,3	43,3	23,7	10,9	4,9	1,7	0,2	100,0
1949—52.....	17,8	40,9	21,4	11,5	6,0	2,2	0,2	100,0
1955—56.....	24,4	40,4	16,9	9,9	5,7	2,3	0,4	100,0
1957—60.....	27,7	41,4	15,2	8,0	5,2	2,3	0,2	100,0

Tabell 49 viser de levende fødte barn i og utenfor ekteskap i forskjellige år prosentvis delt etter morens alder. Disse oppgaver foreligger bare for årene omkring hver folketelling. Vi skal først se på fordelingen av barna født i ekteskap. I slutten av det 19. og begynnelsen av det 20. århundre ble om lag halvparten av alle de levende fødte barn født av mødre i alderen 25—34 år, likt fordelt mellom femårsgruppene 25—29 år og 30—34 år. 30—35 prosent falt på mødre mellom 35 og 45 år og bare 12—16 prosent på mødre under 25 år.

Aldersfordelingen hos mødrene ble imidlertid vesentlig forandret etter hvert som begrensningen av barnetallet ble alminnelig utbredt. Denne førte

Diagram 13. Levende fødte barn i ekteskap etter morens alder.
Relative tall. 1900—1960. *Legitimate live births by age of mother. Relative figures. 1900—1960.*

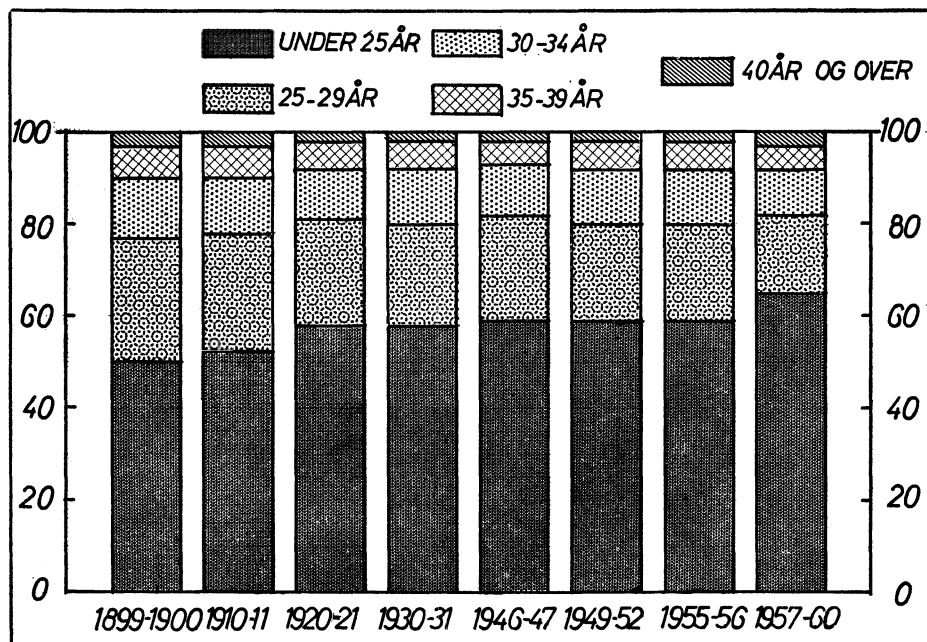

med seg at tallet på barn født av eldre gifte kvinner ble sterkt redusert, og barn født av yngre mødre kom til å utgjøre en betydelig større del av fødselsmassen enn tidligere. Til dette bidrog også den store tilgang på unge, nygifte kvinner som vi har hatt etter 1930.

Som det går fram av tabell 49 og diagram 13, ble i 1920 20 prosent av alle levende fødte barn i ekteskap født av mødre under 25 år, og i 1960 var prosenten økt til 29. Samtidig har prosenten av barn født av mødre i alderen 35 år og derover gått tilbake fra 28 prosent i 1920 til 20 prosent i 1960.

Betrakter vi aldersfordelingen blant de ugifte mødrene, er denne meget forskjellig fra den vi fant for de gifte, idet de yngste aldersklasser er forholdsvis sterkere representert. Av de ugifte mødre var de fleste (vel 40 prosent) mellom 20 og 25 år ved barnets fødsel, og denne aldersgruppens andel har holdt seg temmelig uforandret siden 1900. Det har imidlertid i de senere år blitt født relativt sett langt flere barn utenfor ekteskap av unge piker i alderen 15—19 år. Barna født av mødre i denne alder utgjorde omkring 1900 10 prosent av alle illegitimt fødte, i 1920 14 prosent og i 1960 hele 28 prosent. Samtidig har det relative antall barn født av ugifte kvinner mellom 25 og 35 år avtatt betydelig i de senere år. (Se diagram 14.)

Diagram 14. Levende fødte barn utenfor ekteskap etter morens alder.
Relative tall. 1900—1960. *Illegitimate live births by age of mother. Relative figures. 1900—1960.*

Kap. XV. Levende fødte barn i ekteskap etter fødselsnummer og ekteskapets varighet

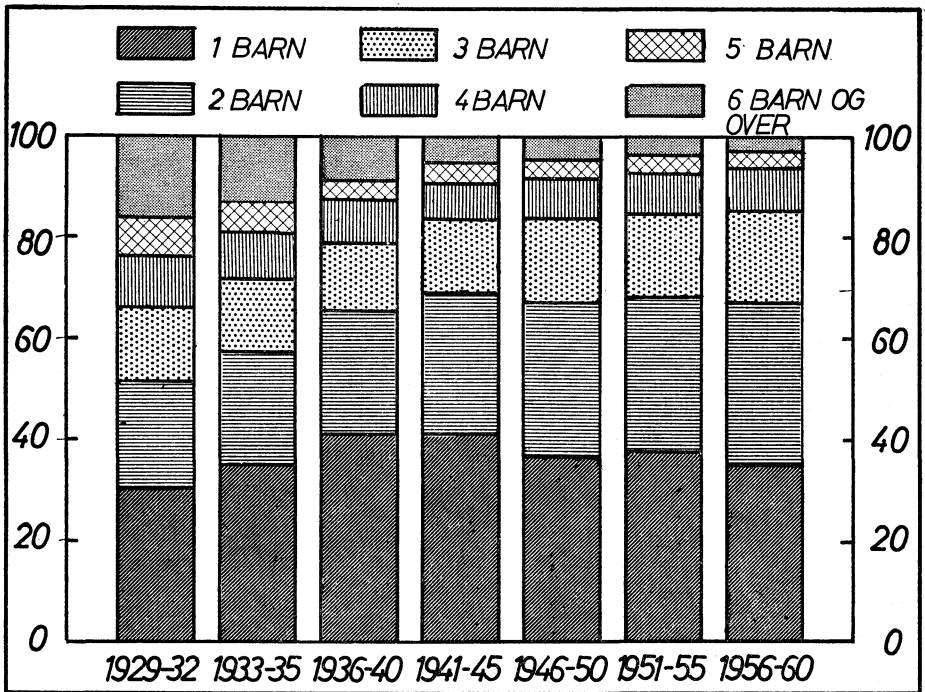
Tabell 50 og diagram 15 viser den relative fordeling innen fødselsmassen av første barn og senere fødte barn i de siste 30 år. Virkningen av fødselsreguleringen kommer her tydelig fram. Blant de fødte i ekteskap har pro-senten av første barn stort sett vært stigende. Det ble også født relativt sett flere 2. og 3. barn enn tidligere. Samtidig gikk tallet på senere fødte barn sterkt tilbake. I 1930 var 30 prosent av alle levende fødte barn i ekte-skap førstefødte. Til sammenlikning kan nevnes at i 1911—15, altså før barne-begrensningen ble særlig utbredt, var etter jordmødrenes oppgave til de offent-lige leger 23 prosent av barselkvinnene første gangs fødende og 77 prosent flergangsfødende. I løpet av 1930-årene og under krigen steg pro-senten av førstebarn raskt og utgjorde i 1941—45 hele 41 prosent av de fødte. Når det i disse årene ble født relativt mange førstebarn, hang dette utvilsomt sammen med den større giftermålsintensitet. I etterkrigsårene har de førstefødtes andel blant alle fødte gått litt tilbake, men samtidig har pro-senten av barn nr.

Tabell 50. Levende fødte barn i ekteskap etter fødselsnummer. Relative tall. 1929—1960. *Legitimate live births by order of birth. Relative figures. 1929—1960.*

År Year	Barnets nummer Order of birth						Levende fødte i alt Total
	1	2	3	4	5	6 og over and more	
1929—32.....	30,3	21,3	14,5	10,2	7,4	16,3	100,0
1933—35.....	34,9	22,6	14,3	9,1	6,0	13,1	100,0
1936—40.....	41,1	24,4	13,4	7,7	4,7	8,7	100,0
1941—45.....	41,1	28,1	14,4	7,2	3,9	5,3	100,0
1946—50.....	36,9	30,1	16,7	8,0	3,9	4,4	100,0
1951—55.....	37,9	30,2	16,5	8,0	3,7	3,7	100,0
1956—60.....	35,2	31,7	18,2	8,3	3,6	3,0	100,0

2 og 3 vært stigende. I løpet av de siste 30 år har fødsler av barn med høyere fødselsnummer enn 3 blitt stadig sjeldnere, og i 1956—60 utgjorde disse barn bare 15 prosent av alle levende fødte i ekteskap mot 34 prosent i 1930.

Diagram 15. Levende fødte barn i ekteskap etter barnets nummer. Relative tall. 1930—1960. *Legitimate live births by order of birth. Relative figures. 1930—1960.*

Da dødsrisikoen som kjent er større for førstefødte barn enn for senere fødte under og i den første tid etter fødselen, har den store forandring i den relative fordeling av de fødte etter fødselsnummer blant annet sannsynligvis hatt betydning for utviklingen av den gjennomsnittlige dødeligheten umiddelbart etter fødselen for samtlige fødte. Dette er det gjort nærmere rede for under analysen av barnedødeligheten på de forskjellige alderstrinn i publikasjonen Dødeligheten og dens årsaker i Norge 1856—1955, side 62—65.

For å få et inntrykk av hvordan fødselshyppigheten av første barn og de senere fødte barn har beveget seg siden 1930, har en i tabell 51 satt det gjennomsnittlige antall levende fødte barn av forskjellig nummer omkring 1930, 1946, 1950, 1955 og 1960 i forhold til antall gifte kvinner i alderen 15—44 år i de samme år.

Tabell 51. Førstefødte og senere fødte barn i ekteskap pr. 1 000 gifte kvinner 15—44 år 1930—1960. *Legitimate live births by birth order per 1 000 married women 15—44 years 1930—1960.*

Gjennom- snittlig pr. år <i>Yearly average</i>	Antall levende fødte <i>Live births</i>							
	I alt <i>Total</i>	Av disse nummer: <i>Of these number:</i>						Uoppgitt nummer <i>Parity unknown</i>
		1	2	3	4	5	6 og over <i>and over</i>	
Absolutte tall <i>Absolute figures</i>								
1930—31....	43 614	13 247	9 300	6 272	4 411	3 206	7 093	85
1946—47....	65 337	23 059	20 288	10 814	4 930	2 466	2 799	981
1949—52....	59 636	22 618	17 496	9 766	4 851	2 312	2 535	58
1955—56....	61 648	22 649	19 410	10 488	4 906	2 235	1 951	9
1959—62....	60 114	20 386	18 851	11 589	5 287	2 243	1 753	5
Pr. 1000 gifte kvinner 15—44 år <i>Per 1000 married women 15—44 years</i>								
1930—31....	161	49	35	23	16	12	26	—
1946—47....	175	62	55	30	14	7	7	—
1949—52....	147	56	43	24	12	6	6	—
1955—56....	140	52	44	24	11	5	4	—
1959—62....	135	46	42	26	12	5	4	—
Relative tall <i>Relative figures</i>								
1930—31....	100	100	100	100	100	100	100	—
1946—47....	109	127	157	130	88	58	27	—
1949—52....	91	114	122	104	75	50	23	—
1955—56....	87	106	126	104	69	42	15	—
1959—62....	83	94	120	113	75	42	15	—

Disse forholdstall viser at fra 1930 til 1946 økte det samlede antall levende fødte barn pr. 1 000 gifte kvinner i fødedyktig alder med 9 prosent, men blant disse steg hyppigheten på førstefødte med 27 prosent, av barn nr. 2 med 57

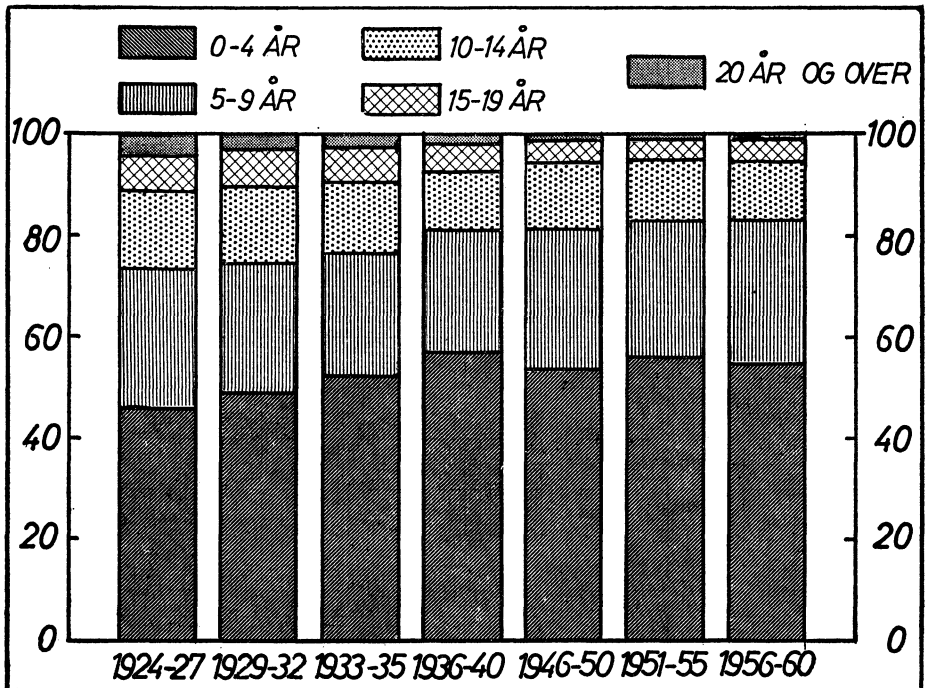
prosent og av barn nr. 3 med 30 prosent. På den annen side ble det sammenliknet med omkring 1930 født betydelig færre barn med høyere nummer. I løpet av de neste 15 år sank tallet på alle fødte beregnet i forhold til gifte

Tabell 52. Levende fødte i ekteskap etter ekteskapets varighet.
Relative tall. 1924—1960. *Legitimate live births by duration of marriage. Relative figures. 1924—1960.*

År Year	Ekteskapets varighet ¹ Duration of marriage							
	0—1 år year	2—4 år	5—9 år	10—14 år	15—19 år	20—24 år	25 år og over	I alt Total
1924—27....	21,2	24,7	27,5	15,3	8,1	2,8	0,4	100,0
1929—32....	24,3	24,7	25,4	15,3	7,5	2,5	0,3	100,0
1933—35....	26,2	26,2	24,5	13,6	7,1	2,1	0,3	100,0
1936—40....	29,3	27,9	24,1	11,3	5,5	1,7	0,2	100,0
1946—50....	26,8	26,7	28,1	12,8	4,4	1,1	0,1	100,0
1951—55....	27,0	29,0	27,2	11,7	4,1	0,9	0,1	100,0
1956—60....	25,9	28,8	28,3	11,9	4,3	0,8	—	100,0

¹ Differansen mellom barnets fødselsår og foreldrenes vigselfår. *Difference between year of birth of child and year of marriage of parents.*

Diagram 16. Levende fødte barn i ekteskap etter ekteskapets varighet. Relative tall. 1924—1960. *Legitimate live births by duration of marriage. Relative figures. 1924—1960.*

kvinner i alderen 15—44 år og lå gjennomsnittlig i 1960 17 prosent lavere enn omkring 1930. Hyppigheten av førstefødsler lå dog bare 6 prosent lavere og fødsler av annet og tredje barn lå over nivået i begynnelsen av 1930-årene. Derimot ble det pr. 1 000 kvinner i 1960 født 25 prosent færre barn nr. 4, 58 prosent færre barn nr. 5 og 85 prosent færre barn nr. 6 og over enn for 25—30 år siden.

Samtidig med forandringen i den relative fordeling av fødslene etter barnets fødselsnummer har vi også hatt en betydelig forskyvning i den prosentvise fordeling av de fødte barn etter varigheten av foreldrenes ekteskap, idet en stadig større prosent av alle de fødte barn i de enkelte år har blitt født i forholdsvis nystiftede ekteskap. I 1924—27 ble gjennomsnittlig 46 prosent av barna født av foreldre hvis ekteskap hadde vart under 5 år, i 1936—40 var denne prosent 57 og i 1956—60 55. For tiden blir 83 prosent av alle legitime barn født i ekteskap som har vart under 10 år og 95 prosent i ekteskap som har vart under 15 år. I 1930 var de tilsvarende prosenter henholdsvis 74 og 90. (Se tabell 52 og diagram 16.)

Kap. XVI. Kjønnsporsjonen ved fødselen

I Norge blir det som over alt ellers i verden hvert år født flere gutter enn piker. Tallet på levende fødte og dødfødte gutter og piker registrert i de offisielle fødselsregistre i årene 1866—1960 og det tallmessige forhold mel-

Tabell 53. Kjønnsporsjonen ved fødselen. 1866—1960. *Sex ratio at birth. 1866—1960.*

År Year	Gjennomsnittlig antall pr. år <i>Average number per year</i>				Gutter pr. 100 piker <i>Males per 100 females</i>		
	Levende fødte <i>Live births</i>		Dødfødte <i>Still births</i>		Levende fødte <i>Live births</i>	Død- fødte <i>Still births</i>	I alt <i>Total</i>
	M	K	M	K			
1866—75.....	26 977	25 609	1 126	873	105,4	128,9	106,1
1876—85.....	30 538	28 875	1 124	863	105,8	130,3	106,5
1886—90.....	31 062	29 319	927	741	105,9	125,1	106,7
1891—95.....	31 780	29 793	984	741	106,7	132,8	107,3
1896—1900.....	33 500	31 642	906	718	105,9	126,3	106,3
1901—05.....	33 214	31 422	891	707	105,7	126,0	105,8
1906—10.....	31 595	29 845	790	637	105,8	124,0	106,1
1911—15.....	31 407	29 696	780	610	105,8	127,9	106,2
1916—20.....	32 664	30 810	794	636	106,0	124,8	106,6
1921—25.....	30 928	29 339	733	577	105,4	127,0	105,8
1926—30.....	25 742	24 345	712	558	105,7	127,6	106,2
1931—35.....	22 306	21 036	608	498	106,0	122,1	106,4
1936—40.....	23 233	21 950	586	457	105,8	128,1	106,3
1941—45.....	28 961	27 106	651	503	106,8	129,4	107,3
1946—50.....	34 044	31 842	655	521	106,9	125,7	107,2
1951—55.....	32 182	30 296	539	429	106,2	125,4	106,5
1956—60.....	32 374	30 647	489	423	105,6	115,7	105,8

lom de to kjønn særskilt for levende og dødfødte barn er gitt i tabell 53. Å merke er at de dødfødte i tabell 53 omfatter bare barn født uten liv etter 28 ukers svangerskap. Dødfødte, født tidligere i svangerskapet, er ikke registrert i fødselsregistrene. Derimot omfatter oppgaven for levende fødte alle barn uten hensyn til svangerskapets varighet. Men blant disse er det dog ytterst få, om lag 1 prosent, som var født før etter 28 uker. En kan derfor gå ut fra at den beregnede kjønnsproporsjon for de levende fødte på det nærmeste svarer til den som vanligvis forekommer etter en svangerskapstid på 28 uker og derover.

Ser en bort fra mindre periodevise svingninger, har kjønnsproporsjonen i vårt land helt siden midten av forrige århundre vært 106 gutter pr. 100 piker. Det konstante forhold på dette område trer tydelig fram når en beregner kjønnsproporsjonen på grunnlag av gjennomsnittlig antall fødte i lengre perioder.

Antall gutter pr. 100 piker.

1866—1900	1901—20	1921—40	1941—50	1951—60
105,8	105,8	105,7	106,9	105,9

Vi hadde, uvisst av hvilken årsak, et forholdsvis stort gutteoverskott under og like etter siste krig, men det har senere avtatt og var i 1951—60 om lag det samme som i årene før 1940.

Blant dødfødte barn har gutteoverskottet i alle år vært langt større enn blant levende fødte. Risikoen for å dø før og under fødselen er således meget større for gutter enn for piker. Som det vil ses har gutteoverskottet blant de dødfødte vist en tendens til å avta. Omkring 1875 var det 30 prosent flere gutter enn piker blant de dødfødte. Ved århundreskiftet var gutteoverskottet sunket til 26 prosent og holdt seg om lag på dette nivå til 1940. Under krigen steg det til 29 prosent, men har senere sunket, særlig i de siste årene. I 1956—60 var således overskottet av gutter blant de dødfødte bare 16 prosent, det laveste som har vært iaktatt siden 1866. Av oversikten nedenfor framgår det at i etterkrigsårene gikk dødeligheten for barn født etter 28 ukers svangerskap sterkere ned for gutter enn for piker. Fra 1931—35 til 1941—45

Dødfødte pr. 100 fødte i alt.

	1931—35	1936—40	1941—45	1946—50	1951—55	1956—60
Gutter.....	2,65	2,46	2,20	1,89	1,64	1,49
Piker	2,31	2,04	1,82	1,61	1,40	1,36

sank således dødfødselshyppigheten 17 prosent for gutter og 21 prosent for piker, men i de følgende år var nedgangen 32 prosent for guttene og 25 prosent for pikene.

Det tallmessige forhold mellom gutter og piker ved fødselen, som er gjort rede for foran, gjelder som nevnt barn født etter 28 ukers svangerskap. Men det kan også være av interesse å undersøke hvordan kjønnsproporsjonen stiller seg blant barn født på et tidligere fosterstadium, og vi har materiale til dette i medisinalstatistikken. Jordmødre og leger har nemlig plikt til å melde til den offentlige lege alle fødsler som de har vært til stede ved når svangerskapet har vart 4 måneder og lenger. På grunnlag av disse meldinger utarbeider de offentlige leger til sin årsberetning en fødselsstatistikk hvor det finnes opplysninger om tallet på fødte barn i 5.—7. svangerskapsmåned. Disse oppgaver er visstnok ikke fullstendige, blant annet fordi jordmor eller lege ofte ikke er blitt tilkalt ved de tidligste fødsler i denne gruppen. Men en skulle tro at det tallmessige forhold mellom gutte- og pikefødsler ikke skulle være blitt synderlig forrykket av den grunn og at dette materiale skulle kunne gi et tilnærmet riktig bilde av kjønnsproporsjonen blant de fødte med nevnte varighet av svangerskapet.

Tabell 54. Gutter pr. 100 piker født i 5.—7. måned av svangerskapet 1931—1960. *Males per 100 females born in 5—7 month of gestation 1931—1960.*

	1931—35	1936—40	1941—45	1946—50	1951—55	1956—60
Levende fødte <i>Live births</i>	116	122	126	126	119	112
Dødfødte <i>Born dead</i>	118	126	121	121	125	116
Fødte i alt <i>Total births</i>	117	123	123	124	122	114

Som det vil ses, er det blant de fostre som blir født i 5.—7. måned ingen vesentlig forskjell i kjønnsproporsjonen for levende fødte barn og barn født uten liv. På dette fosterstadium er det nemlig bare en ubetydelig forskjell i dødsrisikoen for gutter og piker omkring fødselen. Denne har i de enkelte femårsperioder siden 1931 vært slik som vist i tabell 55.

Også blant de for tidlig fødte barn har dødsrisikoen omkring fødselen avtatt. I 1931—35 var 53 prosent av disse barna født uten liv, men i 1956—60 43 prosent. Nedgangen har stort sett vært den samme for gutter og piker. Både blant levende og dødfødte har gutteoverskottet avtatt betydelig i slutten av 1950-årene.

Tabell 55. Barn født uten liv pr. 100 fødte i alt i 5.—7. måned av svangerskapet 1931—1960. *Children born dead per 100 births in 5—7 month of gestation 1931—1960.*

	1931—35	1936—40	1941—45	1946—50	1951—55	1956—60
Gutter <i>Males</i>	52,6	49,4	51,7	41,5	44,1	42,9
Piker <i>Females</i>	52,3	48,4	52,6	42,5	42,9	42,1
I alt <i>Total</i>	52,5	49,0	52,1	42,0	43,5	42,6

Kap. XVII. Flerfødsler

Flerfødsler forekommer relativt sjelden, i de siste 100 år om lag 12—15 pr. 1 000 av alle fødsler pr. år. Som regel blir det født 2 barn samtidig, bare unntaksvis 3 eller 4 barn. Til sammen utgjør trilling- og firlingfødsler bare 1 prosent av alle flerfødsler. I årene 1856—1960 har firlingfødsel forekommet 16 ganger her i landet.

Tabell 56. Enkeltfødsler og flerfødsler 1856—1960. *Confinements of single and multiple births 1856—1960.*

Gjennomsnittlig pr. år <i>Average per year</i>	Enkelt- fødsler <i>Confinements of single birth</i>	Flerfødsler <i>Confinements of multiple births</i>			Fødsler i alt <i>All con- finements</i>	Flerfødsler pr. 1 000 fødsler i alt <i>Confinements of multiple births per 1 000 of all confinements</i>
		Tvillinger <i>Twins</i>	Trillinger og firlinger <i>Triplets and quadrup- lets</i>	I alt <i>Total</i>		
1856—1870.	52 678	639	9	648	53 326	12,2
1871—1885.	57 878	763	10	773	58 651	13,2
1886—1900.	62 276	864	10	874	63 150	13,9
1901—1910.	62 800	862	9	871	63 671	13,7
1911—1920.	61 896	884	11	895	62 791	14,3
1921—1930.	54 805	827	7	834	55 639	15,0
1931—1940.	44 095	614	5	619	44 714	14,0
1941—1950.	60 556	780	9	789	61 345	12,9
1951—1960.	62 146	760	8	768	62 914	12,2

Den hyppigste kjønnskombinasjon blant tvillingene er 1 gutt og 1 pike. Som det vil ses, av tabell 57, forekom den ved 35—36 prosent av alle tvillingfødsler. Ved 33—34 prosent av fødslene ble det født to gutter og ved 30—31 prosent to piker.

Tabell 57. Tvillingfødsler prosentvis etter barnas kjønnskombinasjon. *Twin births by combination of sex of children born.*

År <i>Year</i>	Pr. 100 tvillingpar <i>Per 100 pairs of twins</i>		
	2 gutter <i>boys</i>	2 piker <i>girls</i>	1 gutt + 1 pike <i>boy + girl</i>
1886—1900.....	33,6	30,3	36,1
1901—1930.....	33,5	31,0	35,5
1931—1960.....	33,9	31,3	34,8

Etter vanlig sannsynlighetsberegning skulle en vente at det ble født om lag like mange likekjønnede tvillingpar som par med forskjellig kjønn.¹⁾ Når det allikevel blir født flere tvillingpar av samme kjønn, skyldes det at en tvillingfødsel kan være resultatet av en befruktning enten av ett to-kimet egg eller av to alminnelige en-kimede egg. I første tilfelle oppstår såkalte en-eggede tvillinger som alltid vil være av samme kjønn, mens i siste tilfelle får en såkalte to-eggede tvillinger som kan være både likekjønnede og tvekjønnede. Fordelingen av tvillingparene etter kjønnskombinasjon vil derfor være avhengig av i hvilket forhold disse to kategorier av tvillingfødsler inntrer. Gynekologene regner med at 30 prosent av alle tvillingpar er en-eggede. Dette stemmer også med hva en etter sannsynlighetsberegningen kunne vente under forutsetning av en seksualproporsjon på 106/100.

Dødfødselshyppigheten er meget større ved flerfødsler enn ved enkeltfødsler. Etter de foreliggende oppgaver for 1951—60 var således risikoen for at en tvilling skulle dø like før eller under fødselen mer enn tre ganger så stor som for et barn født ved enkeltfødsel. (Se tabell 58.)

Beregner en dødfødselshyppigheten særskilt for de tre grupper av tvillingpar etter barnas kjønnskombinasjon, finner vi at barn tilhørende likekjønnede tvillingpar er mer utsatt for å dø under fødselen enn barn fra tvillingpar omfattende to barn av forskjellig kjønn. Dette gjelder både gutter og piker. (Se tabell 59.) Sjansen for at begge tvillinger skal dø under fødselen,

¹ Under forutsetning av at kjønnsfordelingen svarer til den vanlige proporsjon 106 gutter pr. 100 piker, er sannsynligheten for tvillingpar med:

$$\begin{array}{lcl}
 & \frac{106}{206} & \frac{106}{206} \\
 \text{2 gutter:} & \cdot & = 0,2648 \\
 \\
 & \frac{100}{206} & \frac{100}{206} \\
 \text{2 piker:} & \cdot & = 0,2356 \\
 \\
 & \frac{106}{206} & \frac{100}{206} \\
 \text{1 gutt + 1 pike:} & \cdot & = 0,4996 \\
 & & \hline
 & & 1,0000
 \end{array}$$

Tabell 58. Dødfødte 1886—1960 pr. 1 000 barn født ved enkelfødsel og flerfødsel. *Still birth rates 1886—1960 at confinements of single and multiple births.*

	År Years							Relative tall	
	1886— 1900	1901— 10	1911— 20	1921— 30	1931— 40	1941— 50	1951— 60	1886— 1900 = 100	1931— 40 = 100
Enkeltfødsel <i>Single birth</i>	25,0	22,4	21,0	21,6	23,3	17,6	13,9	55	60
Tvillinger <i>Twins</i>	64,2	58,1	59,4	63,4	69,9	60,3	47,9	75	69
Trillinger og firlinger <i>Triplets and quadruplets</i>	114,1	114,1	134,1	135,1	126,8	131,3	98,4	86	78
Alle fødte barn <i>All births</i>	26,1	23,4	22,1	22,8	23,7	18,7	14,8	57	62

er også meget større når tvillingparet består av to gutter eller to piker enn når barna er av forskjellig kjønn. I årene 1941—60 var således begge barn dødfødte: ved tvillingfødsler av to gutter 22 pr. 1 000, av to piker 17 pr. 1 000

Tabell 59. Dødfødte pr. 1 000 fødte barn ved tvillingfødsel 1886—1960. *Stillbirths per 1 000 births at confinements of twins 1886—1960.*

År Year	Barnas kjønnskombinasjon <i>Combination of sex of children</i>			
	2 gutter <i>boys</i>	2 piker <i>girls</i>	Gutt + pike <i>Boy + girl</i>	
			Guttene <i>The boys</i>	Pikene <i>The girls</i>
1886—1900.....	77,9	64,3	53,3	52,3
1901—1920.....	70,1	58,0	51,1	45,9
1921—1940.....	71,0	71,3	55,5	49,4
1941—1960.....	60,4	58,1	49,5	39,3

Tabell 60. Flerfødsler pr. 1 000 fødsler i alt i ekteskap av mødre i forskjellige aldersgrupper 1890—1960. *Confinements of multiple births per 1 000 of all legitimate confinements of mothers in different age groups 1890—1960.*

År Year	Morens alder <i>Age of mother</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—	I alt <i>Total</i>
1889—92.....	8,1	8,3	10,6	15,2	19,3	18,7	12,0	14,4
1901—05.....	5,4	7,4	10,8	15,4	17,7	17,6	9,1	13,5
1916—20.....	6,1	9,1	12,4	16,2	21,1	17,9	8,6	14,7
1946—50.....	7,1	9,7	12,8	15,0	17,9	14,4	7,8	13,7
1951—55.....	7,4	8,5	12,1	14,9	17,6	14,0	6,0	12,8
1956—60.....	5,9	7,9	11,4	14,7	15,3	14,0	9,1	11,7

og av en gutt og en pike 8 pr. 1 000. Overdødeligheten ved fødselen av barn tilhørende likekjønnede tvillingpar henger antakelig sammen med at disse omfatter både en-eggede og to-eggede tvillinger og at dødsrisikoen for de en-eggede, som rimelig kan være, er større enn for de to-eggede.

Forekomsten av flerfødsel varierer betydelig med morens alder. Settes antall flerfødsler i forhold til samtlige fødsler blant gifte kvinner på de forskjellige alderstrinn, viser det seg at sannsynligheten for flerfødsel er størst for mødre i slutten av 30-årsalderen.

Kap. XVIII. Fødslenes fordeling på de enkelte måneder

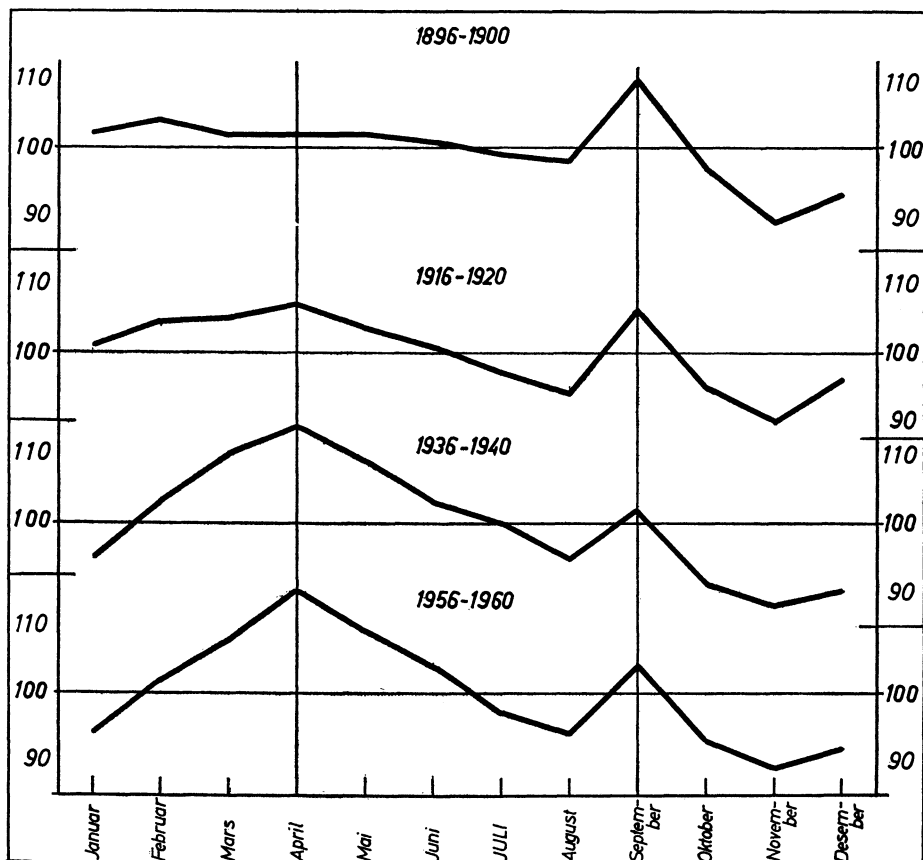
Tabell 61 og diagram 17 viser månedsvariasjonen i tallet på fødte barn i riket fra 1866 til 1960, og for bygder og byer fra begynnelsen av dette århundre. Da de forskjellige måneder ikke er like lange, har en beregnet det

Tabell 61. Antall fødte pr. år etter fødselsmåned. Relative tall.¹
1866—1960. *Annual number of births by month. Relative figures.*
1866—1960.

	Jan.	Feb.	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Des.	Hele året
Riket <i>Whole country</i>													
1866—85	104	106	106	102	100	96	93	93	111	100	89	96	100
1896—1900	102	104	102	102	102	101	99	98	110	97	89	93	100
1906—10	103	101	102	105	102	100	101	98	109	98	90	94	100
1916—20	101	104	105	107	104	101	97	94	106	95	90	96	100
1926—30	99	103	108	113	109	104	99	95	102	91	85	91	100
1936—40	95	103	110	114	109	103	100	95	102	91	88	90	100
1946—50	95	106	113	118	112	105	98	93	99	91	85	87	100
1956—60	94	102	108	115	109	104	97	94	104	93	89	92	100
Bygder <i>Rural districts</i>													
1906—10	103	101	103	107	103	101	100	97	110	97	86	90	100
1916—20	102	104	106	109	105	100	97	93	108	94	88	94	100
1926—30	99	102	108	115	109	104	100	96	104	90	83	90	100
1936—40	95	102	109	115	109	104	101	95	103	90	87	89	100
1946—50	95	105	112	118	112	105	99	93	100	91	84	87	100
1956—60	94	102	108	115	109	105	98	94	104	92	88	91	100
Byer <i>Towns</i>													
1906—10	101	100	99	100	99	97	101	99	105	100	98	100	100
1916—20	98	104	103	103	100	101	96	97	103	98	97	102	100
1926—30	101	106	108	109	107	103	96	93	96	95	89	96	100
1936—40	96	100	112	112	109	100	97	91	100	92	91	95	100
1946—50	96	110	113	118	112	104	95	92	96	91	87	88	100
1956—60	94	104	109	112	109	101	96	94	103	95	91	94	100

¹ Gjennomsnittlig antall fødte pr. dag i de enkelte måneder i prosent av gjennomsnittet pr. dag i året. *Monthly average number of births per day in per cent of yearly average per day.*

Diagram 17. Gjennomsnittlig antall fødte pr. dag i de enkelte måneder i prosent av årsgjennomsnittet. *Average of births per day in the different months in per cent of annual average.*

gjennomsnittlige antall fødte pr. dag i hver måned og satt dette tall i forhold til gjennomsnittstallet pr. dag for hele året.

Som det vil ses, har fordelingen av fødslene på de enkelte måneder forandret seg i løpet av dette århundre. Omkring 1900 ble det født flest barn i september. Fra dette månedsmaksimum falt det relative tall på fødte sterkt utover høsten og nådde minimum i november måned. Variasjonene i månedstallene fra januar til august var små. Senere har månedskurven for fødslene etter hvert fått en annen form, idet det ble stadig relativt flere barn som ble født om våren og færre om høsten. Omkring 1920 hadde vi fått to maksima av om lag samme størrelse, ett i april og ett i september. Men i løpet av de følgende år har april-maksimumet økt og september-maksimumet vist tendens til å avta.

Nærmere opplysning om årsaken til denne forskyvning i det vanligste tidspunkt for barnefødsler fra høsten til våren er det ikke mulig å gi på grunnlag av det foreliggende materiale i fødselsstatistikken. Vi savner således blant annet opplysning om fødselsmåned særskilt for førstefødte og de senere fødte barn. For de førstefødte barns vedkommende vil det naturlig være en viss sammenheng mellom tidspunktet for fødselen og ekteskapets inngåelse. Av tabell 28 ser en at vi har fått en sterkere opphoping av giftermål i sommermånedene, og dette er antakelig delvis forklaringen til at toppen på månedskurven for fødsler i april har blitt mer utpreget i de senere år. Førstebarna utgjør, som vi har sett, for tiden mellom 30 og 40 prosent av alle fødte.

Kap. XIX. Den aldersspesifikke fruktbarheten 1871—1960

1. Fruktbarheten blant alle kvinner i alderen 15—44 år.

Tabell 62 viser tallet på levende fødte barn pr. 1 000 kvinner på de forskjellige alderstrinn i den fødedyktige alder i tiden 1889—1960.

Den totale fødselshyppighet blant kvinner mellom 15 og 44 år sank betydelig fra 1890 til begynnelsen av 1930-årene, og særlig var nedgangen stor blant kvinner over 30 år. Etter 1935 har tallene for den totale fødselshyppighet igjen vist en stigende tendens blant kvinner i alle aldersklasser. For kvinner over 30 år kulminerte den i femåret 1946—1950 og har senere på nytt avtatt. Men for kvinner under 30 år har den fortsatt å stige helt fram til 1960. I 1956—60 var fødselshyppigheten for alle kvinner i alderen 15—19 år nesten 4 ganger og i alderen 20—24 år vel $2\frac{1}{2}$ ganger så høy som i perioden 1932—35, og blant kvinner i aldersklassen 25—29 år var den i samme tidsrom steget med om lag 70 prosent.

Tabell 62. Antall levende fødte pr. 1 000 kvinner i de forskjellige aldersklasser 1889—1960. *Live births per 1 000 women in the different age groups 1889—1960.*

Årlig gjennomsnitt <i>Annual average</i>	Alder <i>Age</i>						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44 I alt <i>Total</i>
1889—1892.....	7,3	97,8	199,6	224,2	203,5	123,6	134,4
1899—1900.....	11,0	115,5	203,8	220,5	192,2	114,3	133,4
1910—1911.....	10,6	105,6	186,2	188,7	165,4	93,2	117,1
1920—1921.....	12,6	109,4	175,8	166,8	138,4	75,5	108,1
1930—1931.....	8,2	70,9	112,2	105,8	79,9	42,3	69,1
1932—1935.....	7,6	63,3	101,9	94,3	67,8	34,7	61,2
1936—1940.....	8,2	67,8	107,9	96,3	62,7	28,3	62,1
1941—1945.....	11,3	83,9	127,4	113,3	75,5	29,9	75,2
1946—1950.....	15,3	99,5	145,7	133,4	89,8	36,3	90,4
1951—1955.....	21,8	129,5	152,1	116,8	72,4	28,5	88,6
1956—1960.....	27,3	159,8	170,1	117,6	67,5	24,8	90,9

Stigningen i hyppighetstallet i etterkrigsårene skyldtes ikke en tiltakende fruktbarhet blant de unge gifte kvinner, men bare at giftermålshyppigheten økte betydelig. Det ble etter hvert langt flere gifte kvinner i disse aldersklasser i befolkningen enn før, og da storparten av alle fødte barn blir født i ekteskap, førte dette til at den totale fødselshyppighet steg, selv om — som vi skal se i det følgende — fruktbarhetsintensiteten både blant gifte og ugifte kvinner i virkeligheten har avtatt i de senere år. Dette får en klart fram ved å undersøke fødselshyppighetens størrelse særskilt for gifte og ugifte kvinner i de forskjellige aldersklasser.

2. Fruktbarheten blant gifte kvinner i alderen 15—44 år.

I 1871 begynte Statistisk Sentralbyrå å innhente opplysning om morens alder ved barnets fødsel, og den første beregning av fruktbarheten blant gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser ble foretatt for perioden 1871—75. I tabell 63 er gitt resultatet av disse beregninger fram til 1959—62.

Tabell 63. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter alder 1871—1962.
Fertility rates of married women by age groups 1871—1962.

År Year	Levende fødte i ekteskap pr. 1 000 gifte kvinner <i>Legitimate live births per 1 000 married women</i>							
	Morens alder <i>Age of mother</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—35	34—39	40—44	15—44	
							Gjen- snitt i alt ¹	Stan- dardbe- regnet ²
1871—1875..	433	426	393	332	281	166	294,8	310,7
1876—1880..	488	463	406	351	298	172	320,8	327,6
1881—1885..	492	467	401	339	276	169	311,8	318,7
1889—1892..	504,0	459,9	393,3	335,2	277,2	165,8	305,2	311,8
1899—1900..	592,6	484,6	381,9	333,4	264,4	159,3	305,1	307,6
1910—1911..	564,2	461,9	358,0	283,7	227,2	130,8	270,6	273,6
1920—1921..	784,4	454,6	335,3	254,3	198,2	106,6	250,5	250,5
1930—1931..	693,6	373,5	237,0	163,1	114,6	60,8	160,6	170,1
1946—1947..	623,7	364,0	255,9	193,4	130,7	53,2	174,8	182,2
1949—1952..	651,2	346,4	225,6	152,7	95,6	40,0	147,4	158,6
1955—1956..	554,1	329,2	219,5	143,6	85,7	31,8	139,8	148,6
1959—1962..	555,0	329,6	214,8	132,8	71,2	25,6	134,3	140,6

¹ *Crude average rates.* ² *Age standardized rates.* Standard: Aldersfordelingen av gifte kvinner som ved folketellingen i 1920. *Age distribution of married women at the census of 1920.*

Utviklingen av fruktbarheten i siste fjerdedel av det 19. århundre ble behandlet inngående av direktør N. Kiær i avhandlingen Nye Bidrag til Belysning af Fruktbarhedsforholdene inden Ægteskabet i Norge, trykt i Videnskabsselskabets skrifter i 1902. Han pekte i dette arbeid på de konstante fruktbarhetsforhold i denne perioden og foretok også beregninger som viste

at det samme sannsynligvis også hadde vært tilfelle tidligere i dette århundre. Som nevnt, forelå det ikke opplysninger om fruktbarheten i ekteskapene før 1871, men Kiær beregnet hvor mange barn som en kunne ha ventet ville ha blitt født av et antall gifte kvinner svarende til det som var registrert i de forskjellige aldersklasser ved de enkelte folketellinger fra 1836 til og med 1890 under forutsetning av at fruktbarheten blant kvinnene i hver aldersklasse hadde vært den samme som i perioden 1871—92. Dette beregnede antall fødte satte han i forhold til det registrerte antall fødte pr. år i 4-årsperioder omkring de nevnte folketellinger. Av dette forholdstall gikk det fram om fruktbarheten for alle aldersklasser under ett etter 1835 hadde ligget over eller under nivået i 1871—92. Da grensen mellom levende og dødfødte barn ved registreringen var noe flytende i forrige århundre, brukte Kiær tallet på alle fødte i de forskjellige perioder. Følgende tabell viser de resultater Kiær kom til:

	1836	1845	1855	1865	1875	1890
Beregnet antall fødte pr. år etter fruktbarheten i 1871—92 ¹ ...	35 216	37 962	46 120	51 813	52 455	58 614
Registrert antall fødte pr. år ...	35 264	38 909	46 999	50 816	53 963	57 595
Forholdet: $\frac{\text{registrert antall}}{\text{beregnet antall}}$	100,1	102,5	101,9	98,1	102,9	98,1

¹ Gjennomsnittlig antall levende fødte barn årlig pr. 100 gifte kvinner i 1871—92:

Alder	Alder
15—19 — 47,83	35—39 — 28,31
20—24 — 45,41	40—44 — 16,82
25—29 — 39,89	45—49 — 3,93
30—34 — 33,95	50—54 — 0,20

Forholdet mellom det observerte og det beregnede antall fødte viste forbausende små variasjoner gjennom hele dette tidsrom, og etter Kiærs oppfatning tydet dette på at fruktbarheten i ekteskap stort sett måtte ha holdt seg temmelig uforandret og at svingningene i barnetallet gjennom det forrige hundreår vesentlig skyldtes det ulike antall gifte kvinner i fødedyktig alder i de forskjellige perioder.

Disse stabile forhold i den ekteskapelige fruktbarhet opphørte imidlertid omkring århundreskiftet. De store økonomiske og sosiale forandringer som fulgte med industrialiseringen av næringslivet og omveltningen av befolkningens levesett førte til en ny innstilling til spørsmålet om familiens hensiktsmessige størrelse. Folk lærte seg til selv å regulere tallet på fødsler, og fruktbarheten i ekteskapet tok til å vise en synkende tendens. Fra 1890 til 1920 sank fruktbarheten blant gifte kvinner i alderen 15—44 år med 20 pro-

sent og i de følgende 30 år med hele 44 prosent. I denne siste perioden ble nedgangen avbrutt av en mindre stigning i årene under og like etter den 2. verdenskrig. Men i årene 1949—52 lå fruktbarheten blant gifte kvinner i reproduktiv alder igjen på et lavere nivå enn før krigen, og den fortsatte å synke også i den følgende tiårsperiode. Alt i alt har den ekteskapelige fruktbarhet sunket 55 prosent sammenliknet med forholdet før fødselsregulering begynte å bli praktisert her i landet.

Tabell 64. Bevegelsen i fruktbarheten i ekteskap blant gifte kvinner i alderen 15—44 år. Relative tall. 1890—1960. *Changes in the legitimate fertility rates of married women 15—44 years of age. Relative figures. 1890—1960.*

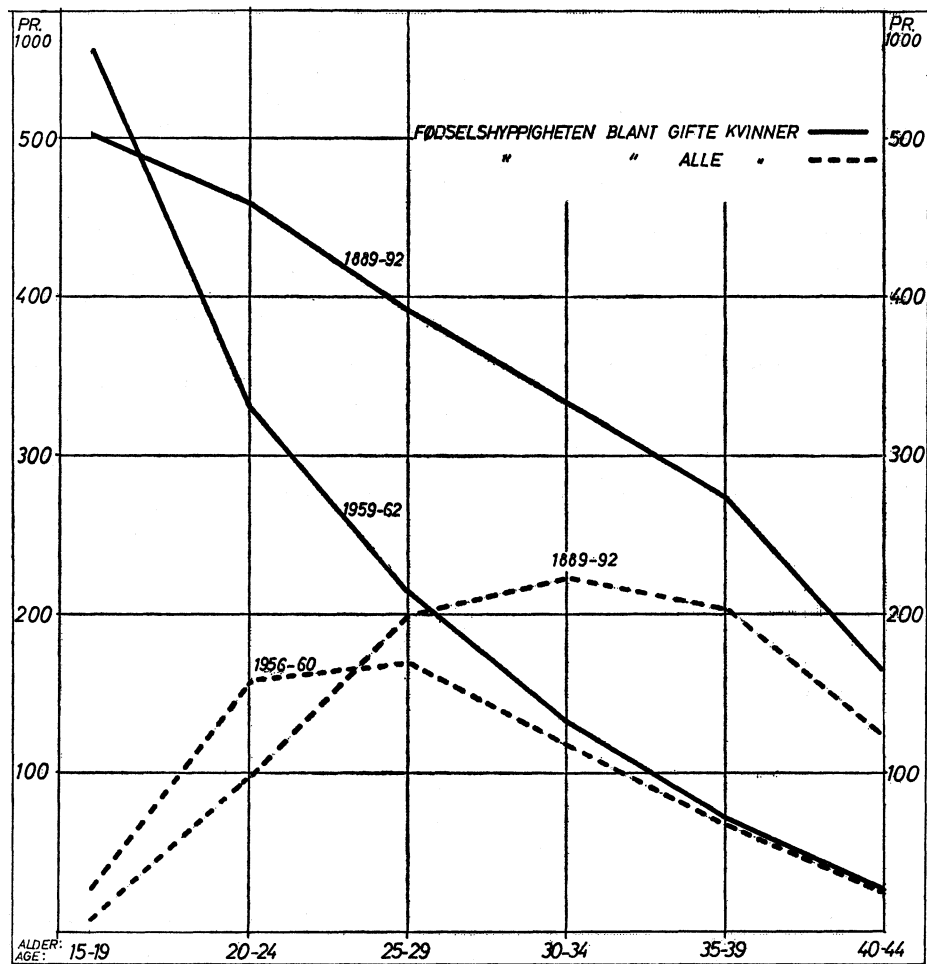
År Year	Morens alder Age of mother						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44 ¹
1890 = 100							
1900.....	118	105	97	99	95	96	99
1910.....	112	100	91	85	82	79	88
1920.....	156	99	85	76	72	64	80
1930.....	138	81	60	49	41	37	55
1946.....	124	79	65	58	47	32	58
1955.....	110	72	56	43	31	19	48
1960.....	110	72	55	40	26	15	45
1920 = 100							
1930.....	88	82	71	64	58	57	68
1946.....	80	80	76	76	66	50	73
1955.....	71	72	65	56	43	30	59
1960.....	71	73	64	54	36	24	56

¹ Etter de standardberegnete kvotienter. *According to standardized rates.*

Fruktbarheten blant gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser har helt siden 1871 vært størst i aldersgruppen 15—19 år og avtatt med kvinnens alder. Aldersvariasjonen i fruktbarheten har altså vært en annen for de gifte kvinner enn den vi fant for alle kvinner i tabell 62. Denne siste har alltid fulgt bevegelsen i giftermålshyppigheten og nådd sitt maksimum i om lag samme alder som denne. (Se diagram 18.)

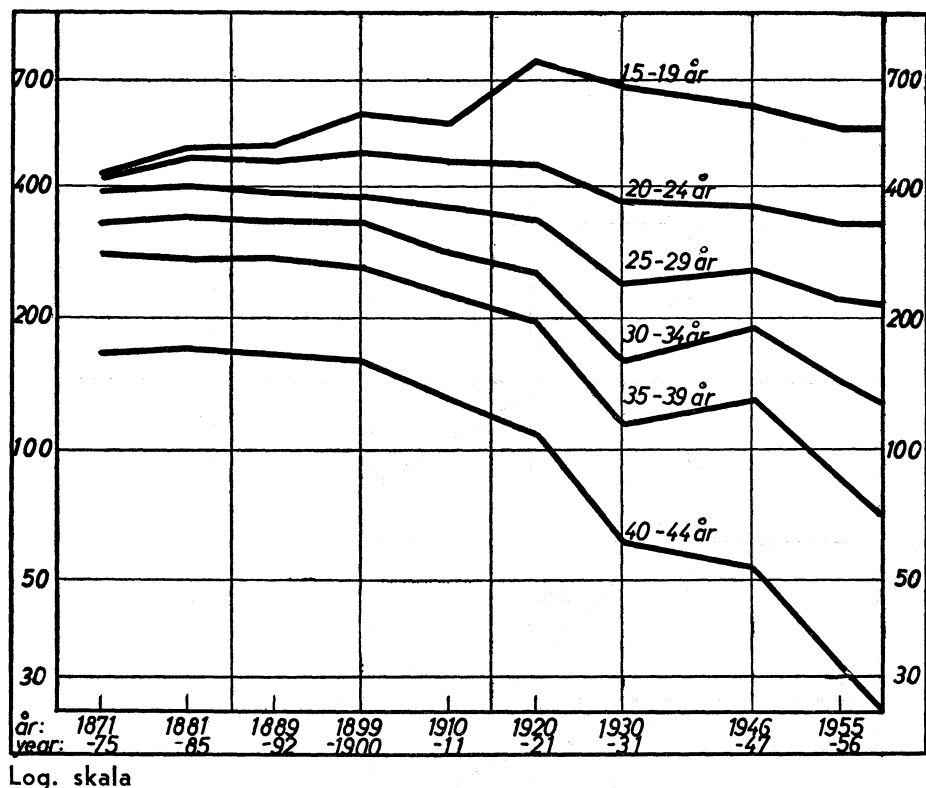
Som vist i tabellene 63 og 64 og diagram 19, holdt fruktbarheten både blant de yngre og eldre gifte kvinner seg stort sett på samme nivå i 1870- og 1880-årene. Mellom 1890 og 1920 hadde vi en øking i fruktbarheten blant de gifte kvinner under 20 år og praktisk talt uforandrede forhold blant de gifte i alderen 20—24 år. Men blant de gifte over denne alder viste fruktbarheten i disse årene en fallende tendens, særlig i de eldste aldersklasser. Mel-

Diagram 18. Fødselshyppigheten blant alle kvinner sammenliknet med fødselshyppigheten blant gifte kvinner i de forskjellige aldersgrupper 15—44 år. *Fertility of all women compared with that of married women in different age groups 15—44 years.*

lom 1920 og 1930 gikk fruktbarheten ned i alle aldersklasser. For gifte kvinner under 25 år fortsatte nedgangen uavbrutt til 1955/56 og har i de siste år holdt seg uforandret. For kvinner mellom 25 og 40 ble nedgangen avbrutt av en forbigående stigning i begynnelsen av 1940-årene. Etter 1946 har fruktbarheten sunket i alle aldersklasser, og omkring 1960 var fruktbarheten blant gifte kvinner under 25 år om lag 30 prosent og blant gifte kvinner mellom 25 og 45 år fra 36 til 75 prosent lavere enn omkring 1920.

Diagram 19. Levende fødte barn i ekteskap pr. 1 000 gifte kvinner i forskjellig alder 1871—1960. *Legitimate live births per 1 000 married women of different age groups 1871—1960.*

Det kan være av interesse å undersøke nærmere hvilken innflytelse denne voldsomme nedgang i de gifte kvinners fruktbarhet har hatt på det samlede antall fødte barn i ekteskap i dette århundre. I tabell 65 er gitt det gjennomsnittlige antall levende fødte barn av gifte kvinner i alderen 15—44 år i årene omkring hver folketelling fra 1900 til 1960 og stigningen — eventuelt nedgangen — i dette antall fra 1900 til 1910, fra 1910 til 1920, osv. Fødselstallet har imidlertid, som pekt på foran, ikke bare vært påvirket av bevegelsen i fruktbarheten, men også i større eller mindre grad av de forandringer i tallet på gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser som har funnet sted. For å eliminere virkningen av dette forhold har en i rubrikk 6 i tabellen beregnet den prosentvise nedgang eller stigning i tallet på fødte som en ville ha ventet i de enkelte perioder hvis tallet på gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser hadde holdt seg uforandret. Videre er i rubrikk 8 beregnet den prosentvise stigning fra tellingsår til tellingsår under forutsetning av uforandret frukt-

Tabell 65. Virkningen på fødselstallet av variasjonene i den ekteskapelige fruktbarhet og tallet på gifte kvinner i alderen 15—44 år 1900—1960. *Effects on the number of legitimate births of variations in fertility of marriage and the number of married women 15—44 years of age 1900—1960.*

År Years	Gjen- nom- snittlig antall levende fødte i ekte- skap ¹ <i>Average number of legiti- mate live births</i>	Stigning (+) og nedgang (—) i tallet på fødte i ekteskap <i>Increase (+) and decrease (—) in the number of legitimate births</i>						
		Fra—til år <i>From—to years</i>	Iakttatt <i>Registered</i>		Beregnet <i>Estimated</i>			
			Antall <i>Number</i>	Prosent <i>Per cent</i>	Antall <i>Number</i> ²	Prosent <i>Per cent</i> ²	Antall <i>Number</i> ³	Prosent <i>Per cent</i> ³
	1	2	3	4	5	6	7	8
1899—1900	60 319	—	—	—	—	—	—	—
1910—1920	56 343	1900—1910	— 3 976	— 6,6	— 4 057	— 6,7	+ 81	+ 0,1
1920—1921	60 916	1910—1920	+ 4 573	+ 8,2	— 2 524	— 4,4	+ 7 097	+ 12,6
1930—1931	43 088	1920—1930	— 17 828	— 29,3	— 17 474	— 28,7	— 354	— 0,6
1946—1947	64 828	1930—1946	+ 21 740	+ 50,5	+ 5 674	+ 13,2	+ 16 066	+ 37,3
1955—1956	61 332	1946—1955	— 3 496	— 5,4	— 11 442	— 17,6	+ 7 946	+ 12,2
1959—1962	59 885	1955—1960	— 1 447	— 2,4	— 3 661	— 6,0	+ 2 214	+ 3,6

¹ Av mødre 15—44 år. *Of mother 15—44 years.*

² Under forutsetning av uforandret antall gifte kvinner i de enkelte aldersgrupper i hver periode. *Calculated on the basis of the assumption of constant number of married women during the period.*

³ Under forutsetning av uforandret fruktbarhet i de forskjellige aldersgrupper i hver periode. *Calculated on the basis of the assumption of constant age specific fertility during the period.*

barhet, og at utviklingen i fødselstallet bare var blitt bestemt av de periodevise forandringer i tallet på gifte kvinner.

Mens fruktbarheten i dette århundre har hatt en synkende tendens, har tallet på gifte kvinner i reproduktiv alder som regel vært stigende. Bare mellom 1900 og 1910 og 1920 og 1930 var det så små endringer i størrelsen av denne befolkningsgruppen at nedgangen i tallet på fødte i disse perioder utelukkende skyldtes at fruktbarheten i ekteskap avtok. Ellers ble virkningen av den reduserte fruktbarhet i ekteskapene helt eller delvis oppveid av at antall gifte kvinner i befolkningen samtidig økte. Den store opphopning av unge gifte kvinner som vi fikk i løpet av krigsårene, var som det vil ses den vesentligste årsak til at det ble født 50,5 prosent flere barn omkring 1946 enn i 1930. Den forbigående stigning i fruktbarheten i disse årene spilte forholdsvis mindre rolle (13,2 prosent). Det er grunn til å tro at fruktbarheten i ekteskap etter den voldsomme nedgangen nå er i ferd med å stabilisere seg på et nytt nivå. (Se kap. XXI, side 139.) Hvis dette skulle være tilfelle, vil fødsels-

tallet i årene framover, slik som i forrige århundre, først og fremst bli bestemt av eventuelle variasjoner i antallet og fordelingen av gifte kvinner i fødedyktig alder.

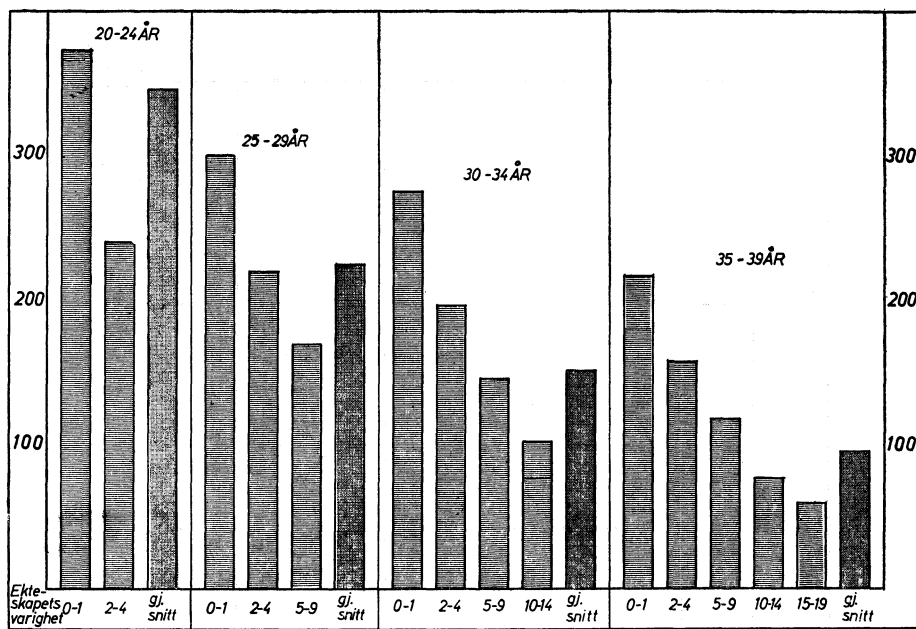
3. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter alder og ekteskapets varighet.

I en befolkning hvor de gifte frivillig begrenser barnetallet, vil ekteskapets varighet spille en stor rolle for fruktbarhetsintensiteten blant kvinner i de forskjellige aldersklasser. I tabell 66 er fruktbarheten blant gifte kvinner i alderen 20—39 år spesifisert etter alder og ekteskapets varighet. Som det vil ses, var i alle de tre perioder som tabellen gjelder for, fruktbarheten størst blant de nygifte og avtok med ekteskapets varighet med om lag samme prosent i alle aldersgrupper. Nå utgjør gifte kvinner med kort ekteskapsvarighet og følgelig relativt høy fruktbarhet en langt større prosent blant de yngre enn blant de eldre kvinner i fødedyktig alder. De aldersspesifiserte fruktbarhetskvotienter beregnet for alle varighetsgrupper under ett vil derfor komme til å vise en større forskjell mellom aldersklassene enn den som er betinget bare av fruktbarhetens variasjon med kvinnes alder. Dette framgår tydelig av diagram 20 og 21 som viser forandringene i fruktbar-

Tabell 66. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter kvinnes alder og ekteskapets varighet 1930—1950. *Fertility rates of married women by age of women and duration of marriage 1930—1950.*

Ekteskapets varighet <i>Duration of marriage</i>	1930—1931				1946—1947				1949—1952			
	Morens alder <i>Age of mother</i>				Morens alder <i>Age of mother</i>				Morens alder <i>Age of mother</i>			
	20—24	25—29	30—34	35—39	20—24	25—29	30—34	35—39	20—24	25—29	30—34	35—39
	Levende fødte pr. 1 000 gifte kvinner <i>Live births per 1 000 married women</i>											
0—1 år <i>year</i>	381	317	288	218	390	330	300	250	373	300	276	218
2—4 » <i>years</i>	259	242	225	180	235	246	235	203	240	220	197	159
5—9 » »	—	168	150	120	—	202	186	160	—	169	146	119
10—14 » »	—	—	115	92	—	—	141	117	—	—	102	79
15—19 » »	—	—	—	82	—	—	—	81	—	—	—	62
Gjennomsnittlig for alle varig- hetsgrupper <i>Average of all duration of marriage . . .</i>	374	237	163	115	364	256	193	131	346	226	153	96
	Relative tall <i>Relative figures</i>											
0—1 år <i>year</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2—4 » <i>years</i>	68	76	78	83	60	75	78	81	64	73	71	73
5—9 » »	—	53	52	55	—	61	62	64	—	56	53	55
10—14 » »	—	—	40	40	—	—	47	47	—	—	37	36
15—19 » »	—	—	—	38	—	—	—	32	—	—	—	28

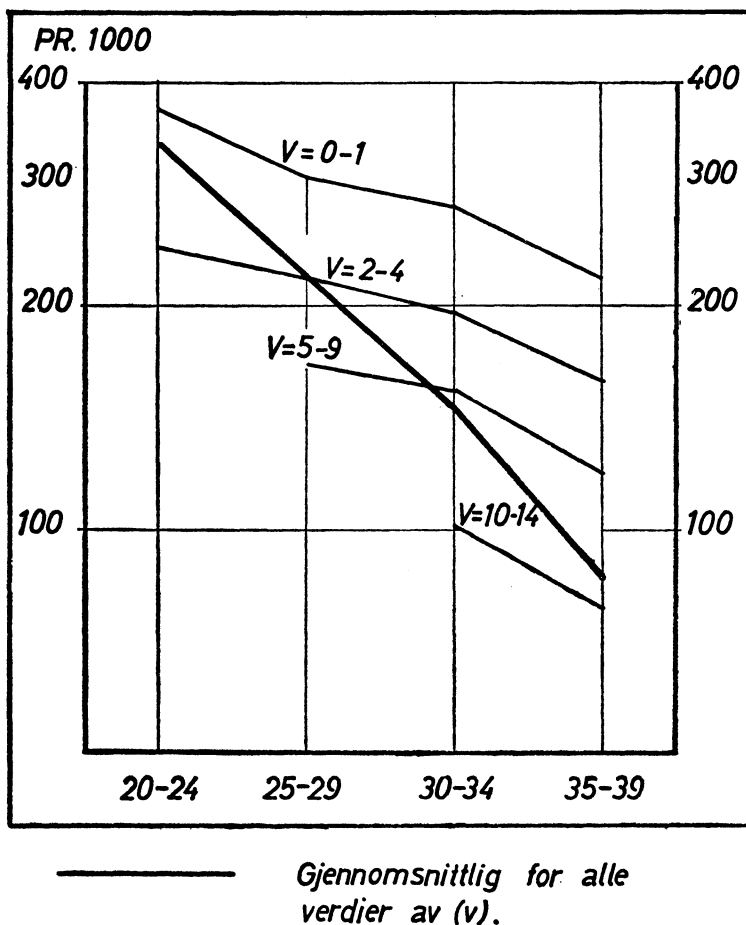
Diagram 20. Levende fødte barn pr. 1 000 gifte kvinner i de forskjellige aldersklasser etter ekteskapets varighet i perioden 1949—1952. *Live births per 1 000 married women of different age groups by duration of marriage in the period 1949—1952.*

Tabell 67. Fruktbarheten blant gifte kvinner etter kvinnes alder og ekteskapets varighet i årene omkring 1946 og 1950 i forhold til omkring 1930. Relative tall 1930—31=100. *Legitimate fertility rates by age of women and duration of marriage in 1946 and 1950 compared with those of 1930. Relative figures 1930—31=100.*

Ekteskapets varighet Duration of marriage	Morens alder Age of mother							
	20—24		25—29		30—34		35—39	
	1946—47	1949—52	1946—47	1949—52	1946—47	1949—52	1946—47	1949—52
0—1 år year	102	98	104	95	104	95	115	100
2—4 » years	91	93	102	91	104	88	113	88
5—9 » »	—	—	120	101	124	97	133	99
10—14 » »	—	—	—	—	123	89	127	86
15—19 » »	—	—	—	—	—	—	99	76
Gjennomsnittlig fruktbarhet	97	93	108	95	118	94	114	83

Diagram 21. Bevegelsen i den aldersspesifikke fruktbarheten blant gifte kvinner i ekteskap med forskjellig varighet i perioden 1949—1952. *The age specific fertility rates of married women in marriages of different duration in the period 1949—1952.*

heten med alderen for kvinner med samme ekteskapsvarighet i 1949—1952. Sammenlikner vi f. eks. fruktbarheten blant kvinner i alderen 25—29 og 35—39 år med en ekteskapsvarighet på henholdsvis 0—1, 2—4 og 5—9 år, kan det i årene omkring 1950 konstateres en forskjell på 30 prosent, mens de gjennomsnittlige fruktbarhetskvotienter for de samme aldersklasser beregnet uten hensyn til ekteskapets varighet, viste en forskjell på hele 57 prosent.

Sammenlikner en de aldersspesifikke fruktbarhetskvotienter med de forskjellige ekteskapsvarigheter for årene omkring 1930, 1946 og 1950, vil en finne at stigningen i fruktbarheten i ekteskap fra 1930 til 1946 særlig gjaldt

kvinner mellom 25 og 40 år som hadde vært gift i 5 år eller lenger. Dette tyder på at den store stigningen i den totale fruktbarheten i denne perioden for en vesentlig del skyldtes at det i et stort antall eldre ekteskap ble gjort opp for barnefødsler som tidligere var blitt utsatt på grunn av den økonomiske depresjon i 1930-årene og forholdene i krigsårene. (Se tabell 67.)

4. Fruktbarheten blant ugifte kvinner i alderen 15—44 år.

Tallet på barn født utenfor ekteskap har aldri ligget særlig høyt i Norge, og fra 1890 til utgangen av siste krig utgjorde det omkring 7 prosent av alle fødte barn. Senere har prosenten avtatt og var i 1956—60 under 4 prosent.

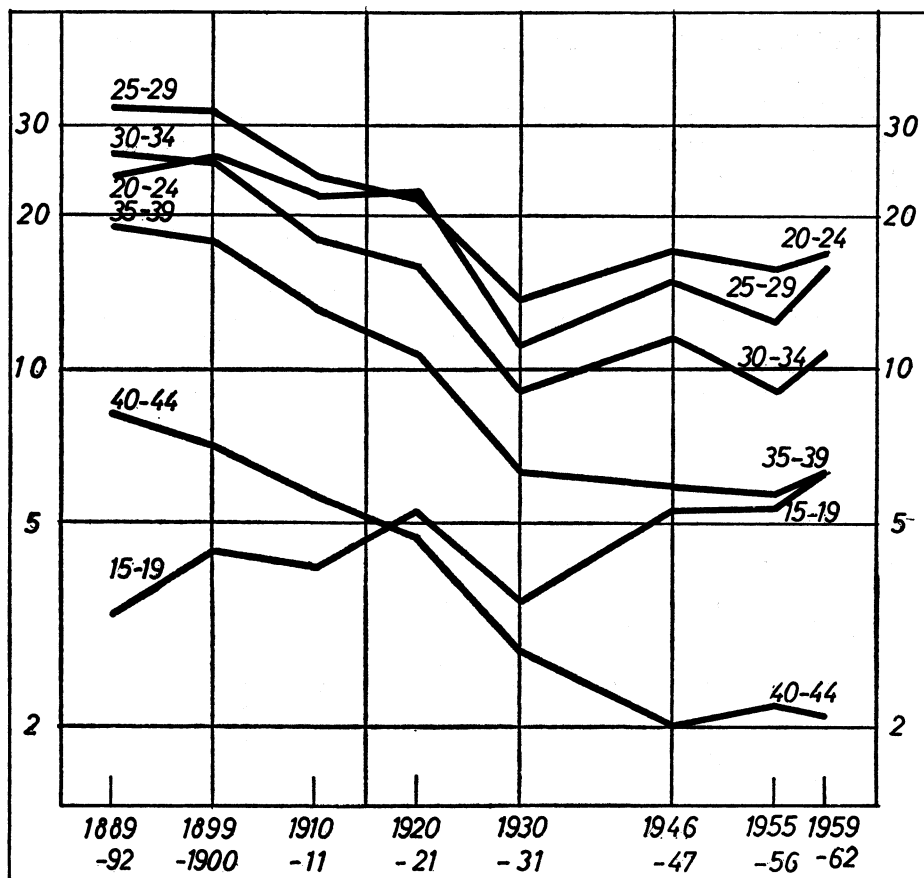
Tabell 68. Fruktbarheten blant ugifte kvinner etter alder 1890—1960.

Fertility of unmarried women by age 1890—1960.

År Year	Levende fødte utenfor ekteskap pr. 1 000 ikke gifte kvinner ¹ <i>Illegitimate live births per 1 000 unmarried women</i>							
	Morens alder <i>Age of mother</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44	
							Gjen.- snitt i alt ²	Stan- dardbe- regnet ³
1889—1892..	3,3	24,0	32,5	26,3	18,9	8,2	16,8	16,7
1899—1900..	4,4	25,8	32,2	25,3	17,7	7,1	17,0	17,3
1910—1911..	4,1	21,7	24,1	18,0	13,4	5,7	13,4	13,8
1920—1921..	5,3	22,5	21,8	16,2	10,7	4,7	13,8	13,7
1930—1931..	3,5	13,8	11,2	8,9	6,3	2,8	8,2	8,1
1946—1947..	5,3	16,9	15,1	11,5	5,9	2,0	10,4	10,3
1949—1952..	4,6	13,2	11,4	9,2	5,7	2,0	8,1	8,2
1955—1956..	5,4	15,7	12,6	9,0	5,7	2,2	8,6	9,3
1959—1962..	6,3	17,3	16,0	10,7	6,3	2,1	9,3	10,7
Relative tall <i>Relative figures</i> 1890 = 100								
1900.....	133	108	99	96	94	87	—	101
1910.....	124	90	74	68	71	70	—	83
1920.....	161	94	67	62	57	57	—	82
1930.....	106	58	34	34	33	34	—	49
1946.....	161	70	46	44	31	24	—	62
1955.....	164	65	39	34	30	27	—	56
1960.....	190	72	49	41	33	26	—	64
1920 = 100								
1930.....	66	61	51	55	59	60	—	59
1946.....	100	75	69	71	55	43	—	75
1955.....	102	70	58	56	53	47	—	68
1960.....	119	77	73	66	59	45	—	78

¹ Ugifte og før gifte. *Widowed and divorced.* ² Crude average rates. ³ Age standardized rates. Standard: Ugifte kvinner delt etter alder ved folketellingen i 1920. *Unmarried women by age at the census in 1920.*

Diagram 22. Levende fødte barn utenfor ekteskap pr. 1 000 ugifte kvinner i de forskjellige aldersgrupper 1890—1960. *Illegitimate live births per 1 000 unmarried women in different age groups 1890—1960.*

Som tabell 68 og diagram 22 viser, var fruktbarhetskvotienten for ugifte kvinner ved begynnelsen av dette århundre størst i alderen 25—29 år, men etter 1920 har vi hatt det største antall illegitime fødsler blant ugifte kvinner i alderen 20—24 år. Fra 1890 til 1930 sank fødselshyppigheten blant ugifte kvinner i alderen 15—44 år med gjennomsnittlig vel 50 prosent. Det var nedgang i alle aldersklasser. Årsaken må antas for en vesentlig del å ha vært økt bruk av svangerskapshindrende midler.

I de senere år har hyppigheten av fødsler utenfor ekteskap under 35 år vist en stigende tendens, særlig har den økt blant ganske unge kvinner under 20 år. Bare i aldersklassen 40—44 forekom illegitime fødsler betydelig sjeldnere i 1960 enn i 1930.

Kap. XX. Fødselshyppigheten i forskjellige deler av landet

1. Fødselshyppigheten i bygder og byer.

Tabell 69 viser antall levende fødte barn pr. 1 000 av den samlede befolkning i bygder og byer og hvor mange av disse barn som var født utenfor ekteskap i tidsrommet 1856—1960.

Tabell 69. Levende fødte barn pr. 1 000 av folketallet i bygder og byer 1856—1960.

Live births per 1 000 of population in rural districts and towns 1856—1960.

År Year	Bygder <i>Rural districts</i>			Byer <i>Towns</i>			Forholdet mellom fødselstallet i byer og bygder. Fødselstallet i bygdene = 100 <i>Relation: fertility of rural districts and towns. Rural districts = 100</i>	
	Levende fødte i alt pr. 1000 inn- byggere <i>Live births per 1000 of popula- tion</i>	Av disse født utenfor ekteskap <i>Of these illegiti- mate births</i>		Levende fødte i alt pr. 1000 inn- byggere <i>Live births per 1000 of popula- tion</i>	Av disse født utenfor ekteskap <i>Of these illegiti- mate births</i>			
		Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popula- tion</i>	Pr. 100 levende fødte i alt <i>Per 100 live births</i>		Pr. 1000 innb. <i>Per 1000 of popula- tion</i>	Pr. 100 levende fødte i alt <i>Per 100 live births</i>		
							Levende fødte i alt <i>Total live births</i>	Levende fødte utenom ekteskap <i>Illegiti- mate live births</i>
1856—60....	32,7	2,6	8,1	37,3	3,6	9,5	114	138
1861—65....	31,1	2,4	7,6	35,9	3,3	9,2	115	138
1866—70....	29,1	2,4	8,2	34,1	3,1	9,1	117	129
1871—75....	29,2	2,6	8,8	34,7	3,4	9,8	119	131
1876—80....	27,7	2,5	8,2	33,6	3,3	9,1	121	132
1881—85....	27,6	2,3	7,7	31,4	3,2	9,3	114	139
1886—90....	27,6	2,1	6,9	30,6	3,1	9,3	111	148
1891—95....	27,1	1,8	6,4	30,2	3,0	9,1	111	167
1896—1900..	26,7	1,9	6,6	30,3	3,2	9,5	113	168
1901—05....	27,1	1,7	6,1	31,3	2,9	9,2	115	171
1906—10....	25,7	1,5	5,7	27,0	2,5	9,3	105	167
1911—15....	24,7	1,4	5,8	25,2	2,5	9,9	102	179
1916—20....	25,5	1,5	5,9	22,5	2,2	9,8	88	147
1921—25....	23,8	1,5	6,3	18,4	1,6	8,7	77	107
1926—30....	19,9	1,3	6,6	13,2	1,1	8,3	66	85
1931—35....	16,8	1,1	6,8	11,1	0,8	7,6	66	73
1936—40....	16,9	1,1	6,3	11,9	0,7	6,2	70	64
1941—45....	19,9	1,4	6,8	15,6	1,4	8,9	78	100
1946—50....	21,7	1,1	4,8	17,9	0,9	5,1	82	82
1951—55....	20,1	0,7	3,7	15,4	0,5	3,5	77	71
1956—60....	19,2	0,7	3,6	15,2	0,5	3,6	79	71

Beregnet i forhold til hele befolkningen i henholdsvis bygdene og byene var fødselstallet i byene større enn i bygdene i hele forrige og et stykke inn i dette århundre. Dette henger sammen med at det var forholdsvis flere kvinner i fødedyktig alder i byene enn på landet. Hvis en setter tallet på levende fødte barn i årene omkring hver folketelling i forhold til antall kvinner i alde-

ren 15—44 år ved vedkommende telling, viser det seg nemlig at den totale fødselshyppighet i virkeligheten som regel har ligget lavere i byene enn i bygdene. (Se tabell 70, rubrikk 8.)

Tabell 70. Levende fødte barn i bygder og byer i forhold til tallet på kvinner i alderen 15—44 år 1865—1960.

Live births per 1000 women in the age of 15—44 years in rural districts and towns 1865—1960.

År Year	Kvinner 15—44 år pr. 1000 innbyggere <i>Women 15—44 years per 1000 of population</i>		Levende fødte barn i alt <i>Total live births</i>				Forholdet mellom fødselstallet i bygder og byer. Forholdstallet i bygdene = 100 <i>Relation: fertility of rural districts and towns. Rates of rural districts = 100</i>	
	Bygder <i>Rural districts</i>	Byer <i>Towns</i>	a Pr. 1000 innbyggere <i>Per 1000 of population</i>		b Pr. 1000 kvinner 15—44 år <i>Per 1000 women 15—44 years</i>		a	b
			Bygder	Byer	Bygder	Byer		
	1	2	3	4	5	6	7	8
1865.....	21,5	25,1	31,1	35,7	145	142	115	98
1875.....	21,4	25,4	30,4	37,0	142	146	122	103
1890.....	20,8	25,3	29,2	32,7	141	129	112	92
1900.....	19,9	26,8	28,1	33,3	141	124	119	88
1910.....	19,8	26,0	25,4	26,0	129	100	102	78
1920.....	21,0	27,2	26,5	22,0	127	81	83	64
1930.....	21,9	28,0	18,4	12,3	84	44	67	52
1946.....	22,4	25,9	22,6	20,1	101	77	89	77
1950.....	20,8	23,8	20,2	15,6	97	66	77	68
1955.....	19,5	21,7	20,1	15,3	103	71	76	69
1960.....	18,7	20,7	18,5	15,0	99	73	81	73

Å dømme etter de beregnede kvotienter i rubrikk 5 og 6 i tabell 70 holdt fødselshyppigheten i bygdene seg temmelig uforandret i forrige århundre, og begynte først å gå ned etter 1900. I byene derimot begynte den å falle allerede i 1880-årene og var omkring århundreskiftet 15 prosent lavere enn i 1875. I de følgende 20 år sank den totale fødselshyppighet blant den kvinnelige befolkning i reproduktiv alder med 35 prosent i byene, men med bare 10 prosent på landsbygden. Barnebegrensningen i ekteskapene var tydeligvis ennå ikke blitt så alminnelig utbredt blant befolkningen i bygdene som i byene. Men i 1920-årene satte fødselsreguleringen tydelig preg på fødselstallet også i bygdene. Mellom 1920 og 1930 sank tallet på fødte pr. 1 000 kvinner i alderen 15—44 år på landsbygden med 34 prosent. Nedgangen i fødselshyppigheten i bygdene i disse årene var dog betydelig mindre enn i byene. Her sank den hele 46 prosent og var omkring 1930 bare halvparten så stor som i bygdene. Mellom 1930 og 1946 steg imidlertid fødselshyppigheten blant gifte

kvinner betydelig sterkere i byene (75 pst.) enn i bygdene (20 pst.). Siden 1946 har disse hyppighetstall vist en fallende tendens både i bygder og byer.

Som nevnt under omtalen av den totale fødselshyppighet for hele landet i de forskjellige perioder, spiller variasjonene i giftermålshyppigheten en stor rolle for bevegelsen. For å få et tilfredsstillende bilde av utviklingen i bygdene og byene er det derfor nødvendig å undersøke hvorledes fødselshyppigheten har stilt seg særskilt for gifte og ugifte kvinner i de forskjellige aldersklasser. Oppgaver over fruktbarheten spaltet på denne måten er beregnet for årene omkring hver folketelling siden 1910, og resultatet er gitt i tabell 71.

Da aldersfordelingen blant gifte og ugifte kvinner i fødedyktig alder har vekslet fra periode til periode og har vært temmelig forskjellig i byer og bygder, vil de direkte beregnede gjennomsnittstall for alle aldersklasser av gifte og ugifte kvinner mellom 15 og 45 år være mindre sammenliknbare. For å få et riktigere bilde av bevegelsen i fruktbarheten har en beregnet standardiserte fruktbarhetskvotienter, bygd på den hypotetiske forutsetning at aldersfordelingen blant kvinnene i de to grupper hadde vært den samme i bygdene og byene. Som standard er brukt den gifte og ugifte kvinnelige befolkning i riket delt etter alder ved folketellingen i 1920.

Vi skal først se på bevegelsen i den ekteskapelige fruktbarhet i bygdene. Legger en de standardberegnete kvotienter til grunn for sammenlikningen, forandret fruktbarheten blant gifte kvinner i bygdene seg forholdsvis lite fra 1910 til 1920, men sank betydelig fra 1920 til 1930. Som tabell 72 viser, var nedgangen i denne siste perioden særlig stor blant gifte kvinner mellom 30 og 45 år, altså fortrinnsvis blant kvinner hvis ekteskap hadde vart i en rekke år. Men også blant gifte kvinner i 20-årsalderen var fruktbarheten på landsbygden i 1930 betydelig lavere enn omkring 1920. I 1946 lå den ekteskapelige fruktbarheten i bygdene gjennomsnittlig på samme nivå som i 1930. Men i etterkrigsårene har fruktbarheten blant de gifte kvinner i bygdene sunket og var i 1959—1962 22 prosent lavere enn i 1930.

I byene begynte nedgangen i den ekteskapelige fruktbarhet tidligere og foregikk raskere enn på landsbygden, og forskjellen mellom by og land økte sterkt mellom 1910 og 1930, særlig blant de gifte kvinner på 30 år og derover. I motsetning til i bygdene steg fruktbarheten blant de gifte kvinner i byene fra 1930 til 1946, især blant gifte kvinner mellom 30 og 40 år. I aldersklassen 30—34 år var således fruktbarheten i 1946 56 prosent og i aldersklassen 35—39 år hele 67 prosent større enn i 1930. Stigningen i fruktbarheten blant de gifte kvinner i byene var imidlertid bare et forbigående fenomen, og i løpet av etterkrigsårene har den igjen gått tilbake i alle aldersklasser, slik at den omkring 1960 gjennomsnittlig lå på samme nivå som omkring 1930.

Av tabell 71 ser vi at fruktbarheten blant ugifte kvinner (inklusive enker og fraskilte) inntil 1920 ikke var vesentlig forskjellig i bygder og byer. Men

Tabell 71. Fruktbarheten blant gifte og ugifte kvinner i alderen 15—44 år i bygder og byer 1910—1960.

Fertility of married and unmarried women 15—44 years in rural districts and towns 1910—1960.

År Year	Morens alder <i>Age of mother</i>							
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44	
							Gjen.- snitt i alt ¹	Stan- dardbe- regnet ²
Levende fødte i ekteskap pr. 1000 gifte kvinner <i>Legitimate live births per 1000 married women</i>								
Bygder <i>Rural districts</i>								
1910—11....	559	462	369	301	246	147	283	288
1920—21....	775	464	356	279	223	125	271	271
1930—31....	690	385	256	183	134	74	180	187
1946—47....	624	369	262	198	138	60	183	188
1949—52....	657	359	236	163	107	48	160	169
1955—56....	573	344	226	152	95	38	150	155
1959—62....	568	339	219	138	78	30	141	146
Byer <i>Towns</i>								
1910—11....	575	462	336	248	186	94	243	243
1920—21....	803	434	290	201	145	67	204	205
1930—31....	712	337	190	116	69	29	114	128
1946—47....	623	349	240	181	115	39	156	167
1949—52....	634	315	203	131	73	25	121	137
1955—56....	507	292	204	125	67	19	116	129
1959—62....	524	308	206	122	57	17	119	128
Levende fødte utenfor ekteskap pr. 1000 ikke gifte kvinner <i>Illegitimate live births per 1000 unmarried women</i>								
Bygder <i>Rural districts</i>								
1910—11....	4	21	23	17	12	6	12	13
1920—21....	5	25	25	17	11	5	15	15
1930—31....	4	17	14	11	8	4	10	10
1946—47....	6	19	18	14	7	2	12	11
1949—52....	5	17	14	16	7	3	10	11
1955—56....	6	20	17	11	7	3	10	12
1959—62....	7	23	20	12	7	3	11	13
Byer <i>Towns</i>								
1910—11....	5	23	26	20	16	5	15	15
1920—21....	6	18	17	14	10	4	12	12
1930—31....	3	9	7	6	5	2	5	5
1946—47....	5	12	11	8	4	2	8	8
1949—52....	3	8	8	7	5	1	6	5
1955—56....	4	9	8	7	4	2	6	6
1959—62....	5	11	12	9	5	2	7	8

¹ Crude average rates. ² Age standardized rates. Standardbefolkningen: gifte henholdsvis ugifte kvinner delt etter alder i riket i 1920. Standard population: married and unmarried women in the whole country by age at the census of 1920.

Tabell 72. Bevegelsen i fruktbarheten i og utenfor ekteskap blant kvinner i alderen 15—44 år i bygder og byer. Relative tall. 1910—1960.

Changes in the legitimate and illegitimate fertility of women 15—44 years in rural districts and towns. Relative figures. 1910—1960.

År Year	Morens alder Age of mother						
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	15—44 Stan- dardbe- regnede kvoti- enter ¹
I ekteskap Legitimate							
Bygder Rural districts							
1910.....	100	100	100	100	100	100	100
1920.....	139	100	96	93	91	85	94
1930.....	123	83	69	61	54	50	65
1946.....	112	80	71	66	56	41	65
1950.....	118	78	64	54	43	33	59
1955.....	103	74	61	51	39	26	54
1960.....	102	73	59	46	32	20	51
Byer Towns							
1910.....	100	100	100	100	100	100	100
1920.....	140	94	86	81	78	71	84
1930.....	124	73	57	47	37	31	53
1946.....	108	76	71	73	62	41	69
1950.....	110	68	60	53	39	27	56
1955.....	88	63	61	50	36	20	53
1960.....	91	67	61	49	31	18	53
Utenfor ekteskap Illegitimate							
Bygder Rural districts							
1910.....	100	100	100	100	100	100	100
1920.....	125	119	109	100	92	83	115
1930.....	100	81	61	65	67	67	77
1946.....	150	90	78	82	58	33	85
1950.....	125	81	61	94	58	50	85
1955.....	150	95	74	65	58	50	92
1960.....	175	109	86	71	58	50	100
Byer Towns							
1910.....	100	100	100	100	100	100	100
1920.....	120	78	65	70	63	80	80
1930.....	60	39	27	30	31	40	33
1946.....	100	52	42	40	25	40	53
1950.....	60	35	31	35	31	20	33
1955.....	80	39	31	35	25	40	40
1960.....	100	48	46	45	31	40	53

¹ Age standardized rates.

Tabell 73. Fruktbarheten blant kvinner 15—44 år i bygdene sammenliknet med i byene. Relative tall. 1910—1960.

Fertility in rural districts compared with that in towns. Relative figures. 1910—1960.

År Year	Fruktbarheten i byene når fruktbarheten i bygdene = 100 <i>Fertility in rural districts = 100</i>						
	Morens alder <i>Age of mother</i>						15—44 Stan- dardbe- regnede kvoti- enter
	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	
	I ekteskap <i>Legitimate</i>						
1910.....	103	100	91	82	76	64	84
1920.....	104	94	81	72	65	54	76
1930.....	103	88	74	63	51	39	68
1946.....	100	95	92	91	83	65	89
1950.....	96	88	86	80	68	52	81
1955.....	88	85	90	82	71	50	83
1960.....	92	91	94	89	73	55	88
	Utenfor ekteskap <i>Illegitimate</i>						
1910.....	125	110	113	118	133	83	115
1920.....	120	72	68	82	91	80	80
1930.....	75	53	50	55	63	50	50
1946.....	83	63	61	57	57	100	73
1950.....	60	47	57	44	71	33	45
1955.....	67	45	47	64	57	67	50
1960.....	66	47	59	72	71	68	62

¹ Age Standardized rates.

etter 1920 har tallet på levende fødte pr. 1 000 ugifte kvinner sunket betydelig mer i byene enn i bygdene. I alderen 20—24 år, hvor den illegitime fruktbarhet er størst, var den i 1959—62 bare halvparten så stor i byene som på landsbygden. Disse oppgaver, hvor det er tatt hensyn til variasjonene i tallet på kvinner i den alder fødsler utenom ekteskap hyppigst forekommer, gir som en ser et annet bilde av forholdet mellom land og by enn prosenttallene av illegitime fødsler i bygder og byer i tabell 69.

2. Fødselshyppigheten i de enkelte fylker og de største byer.

Undersøker vi forholdet i de enkelte deler av landet, vil vi finne til dels store avvik fra gjennomsnittstallene for henholdsvis alle bygder og bygder. Dette henger naturlig sammen med de regionale variasjoner i befolkningsstrukturen, i de økonomiske og sosiale forhold, sed og skikk, osv. Den ulike

Tabell 74. Levende fødte barn i de enkelte fylker 1901—1960. Direkte beregnede kvotienter.

Live births by counties 1901—1960. Crude birth rates.

Fylker Counties	Levende fødte pr. 1 000 innbyggere <i>Live births per 1 000 of population</i>								Fødte utenfor ekteskap pr. 100 levende fødte <i>Illegitimate live births in per cent of all live births</i>				Bevegelsen i tallet på levende fødte 1900—1960. 1901—05=100 <i>Changes in total number of live births 1900—1960. 1901—05 = 100</i>			
	1901 —05	1911 —15	1921 —25	1931 —35	1936 —40	1946 —50	1951 —55	1956 —60	1901 —05	1931 —35	1946 —50	1956 —60	1921 —25	1931 —35	1946 —50	1956 —60
Østfold	30,7	26,0	22,2	14,5	15,0	19,6	17,2	16,7	5,6	5,7	4,3	2,6	72	47	64	54
Akershus	26,7	21,6	23,6	14,3	14,8	19,7	18,7	19,7	5,8	6,1	4,0	2,4	88	54	74	74
Oslo	31,9	22,2	14,1	8,2	9,4	14,8	13,1	13,7	14,0	9,1	5,0	3,9	44	26	46	43
Hedmark	28,3	26,7	26,0	16,8	15,7	20,4	17,5	16,2	8,7	9,9	6,5	4,1	92	59	72	57
Oppland	26,9	24,7	24,3	17,0	17,0	20,6	18,1	17,1	6,6	6,4	4,7	3,2	90	63	77	64
Buskerud	28,8	26,3	22,9	13,1	13,2	18,9	16,9	16,2	5,0	6,3	3,5	2,6	80	45	66	56
Vestfold	26,2	23,7	21,5	14,9	15,8	19,6	17,9	17,6	5,2	5,0	2,8	2,1	82	57	71	67
Telemark	26,4	25,0	22,1	12,9	13,0	19,4	17,6	16,5	4,0	4,8	4,0	2,3	84	49	73	63
Aust-Agder	25,3	21,4	19,9	14,6	14,1	20,2	17,6	16,9	3,7	4,0	3,2	2,6	79	58	80	67
Vest-Agder	25,2	21,1	20,1	15,9	16,4	20,7	19,9	18,7	2,1	2,5	2,2	1,9	80	63	82	74
Rogaland	29,4	27,7	23,3	17,2	17,6	22,3	21,5	20,2	3,9	3,7	2,2	1,4	79	59	76	69
Hordaland	26,8	24,3	23,8	17,8	17,8	23,2	22,2	21,3	2,8	2,7	1,9	1,6	89	66	87	79
Bergen	31,3	25,0	18,5	13,7	14,3	18,4	15,1	15,4	8,2	4,9	3,5	3,3	59	44	59	49
Sogn og Fjordane	25,3	22,1	21,4	16,9	16,0	20,0	19,4	18,6	3,8	3,3	1,9	1,5	85	67	79	74
Møre og Romsdal	27,0	23,6	22,6	15,9	16,0	22,2	21,6	20,3	5,9	5,0	3,4	2,3	84	59	82	75
Sør-Trøndelag ..	27,9	26,1	22,6	15,0	14,8	20,5	18,4	17,9	11,2	11,3	7,4	5,1	81	54	73	64
Nord-Trøndelag ..	25,1	23,7	23,4	16,3	16,5	23,1	20,9	18,9	8,8	7,4	6,1	4,1	93	65	92	75
Nordland	30,6	26,9	24,6	18,3	18,8	23,7	21,1	19,4	8,8	11,9	8,9	7,1	80	60	77	63
Troms	30,4	28,3	25,7	18,7	19,4	24,7	22,3	20,8	8,0	12,2	10,1	9,4	85	62	81	68
Finnmark	33,5	34,9	30,8	22,6	24,0	26,7	25,7	22,5	9,6	14,7	14,3	11,1	92	67	80	67
Riket i alt	28,5	25,0	22,2	15,2	15,5	20,6	18,6	17,9	7,0	7,0	4,9	3,6	78	53	72	63

utvikling i de forskjellige strøk av landet fra 1901 til 1960 framgår av forholdstallene i tabell 74.

Det alminnelige fødselstall beregnet i forhold til totalbefolkningen i vedkommende område gir imidlertid ikke et tilfredsstillende mål ved regionale sammenlikninger, blant annet fordi forskjellig sammensetning av befolkningen etter kjønn, alder og sivilstand, som nevnt, påvirker fødselstallene i de enkelte fylker og gjør dem mindre sammenliknbare. En får derfor et langt bedre sammenlikningsgrunnlag ved å beregne fruktbarhetskvotientene for gifte og ugifte kvinner på de forskjellige alderstrinn. En slik beregning er foretatt foran for alle bygder og byer, men kan ikke gjøres for de enkelte fylker og byer, da oppgavene over fødte barn delt etter morens alder ikke foreligger spaltet geografisk. For å få sammenliknbare tall for fruktbarheten på de forskjellige steder i landet, har en eliminert forskjellen i alder og sivilstandsfordelingen blant kvinner i de enkelte fylker og byer ved en såkalt indirekte standardberegning. Som felles standard for fødselshyppigheten er

brukt fruktbarheten henholdsvis pr. 100 gifte og ugifte kvinner i de enkelte femårslige aldersklasser i riket i 1920. Disse kvotienter er anvendt på det faktiske antall gifte og ugifte kvinner i de samme aldersklasser i hvert fylke (by) ved folketellingene fra 1900 til og med 1960. Man får da hvor mange barn en kunne ha ventet at disse kvinner hadde født pr. år hvis fruktbarheten blant dem hadde vært lik den som ble observert på de forskjellige alderstrinn i riket i 1920. Dette beregnede barnetall er satt i forhold til det antall barn som virkelig ble født av de gifte og ugifte kvinner i vedkommende fylke i folketellingsårene. De forholdstall en på denne måten kommer fram til, viser fruktbarhetens størrelse i og utenfor ekteskap i de enkelte fylker og byer i de forskjellige perioder, målt i forhold til den felles standard. De er følgelig innbyrdes sammenliknbare. Beregningen er foretatt for bygdene i hvert fylke og for de tre største byer, og resultatene er gitt i tabell 75.

Tabell 75. Standardberegnete forholdstall¹ for fruktbarheten blant kvinner 15—44 år i bygdene i de enkelte fylker og i de største byer 1900—1960.

Standardized rates of fertility of women 15—44 years of age in rural districts by counties and in the principal towns 1900—1960.

Fylker — byer <i>Counties — towns</i>	1900	1920	1930	1946	1950	1960	Indeks 1900 = 100			
							1920	1930	1950	1960
Bygder <i>Rural districts</i>	Fødsler i ekteskap <i>Legitimate births</i>									
Østfold	1 241	965	639	649	528	473	78	51	43	38
Akershus	1 155	830	513	622	498	493	72	44	43	43
Hedmark	1 347	1 200	779	693	557	499	89	58	41	37
Oppland	1 291	1 149	783	718	607	519	89	61	47	40
Buskerud	1 191	1 012	613	647	533	480	85	51	45	40
Vestfold	1 143	953	556	655	553	503	83	49	48	44
Telemark	1 193	967	636	680	579	494	81	53	49	41
Aust-Agder	1 154	1 081	768	778	688	588	94	67	60	51
Vest-Agder	1 219	1 115	777	774	674	622	91	64	55	51
Rogaland	1 354	1 148	864	772	710	636	85	64	52	47
Hordaland	1 316	1 140	821	839	719	648	87	62	55	49
Sogn og Fjordane	1 356	1 260	966	866	774	720	93	71	57	53
Møre og Romsdal	1 252	1 152	848	812	747	653	92	68	60	52
Sør-Trøndelag	1 169	1 025	726	705	593	569	88	62	51	49
Nord-Trøndelag	1 138	1 036	767	737	675	589	91	67	59	52
Nordland	1 192	1 060	792	737	674	582	89	66	57	49
Troms	1 244	1 055	828	832	726	622	85	67	58	50
Finnmark	1 173	969	918	817	815	647	83	78	69	55
I alt <i>Total</i>	1 234	1 052	722	724	632	565	85	59	51	47
Byer <i>Towns</i>										
Oslo	1 049	628	347	570	428	462	60	33	41	44
Bergen	1 130	789	561	698	550	539	70	50	49	48
Trondheim	1 141	869	483	652	501	460	76	42	44	40
Andre byer <i>Other towns</i> . . .	1 192	880	517	656	516	494	74	43	43	41
I alt <i>Total</i>	1 125	787	467	633	484	484	70	42	43	43

¹ Se note under tabellen side 131. *See note page 131.*

Tabell 75 (forts.). Standardberegnete forholdstall¹ for fruktbarheten blant kvinner 15—44 år i bygdene i de enkelte fylker og i de største byer 1900—1960.

Fylker — byer <i>Counties — towns</i>	1900	1920	1930	1946	1950	1960	Indeks 1900 = 100			
							1920	1930	1950	1960
Bygder <i>Rural districts</i>	Fødsler utenfor ekteskap <i>Illegitimate births</i>									
Østfold	1 336	1 190	709	678	514	733	89	53	38	55
Akershus	1 049	1 124	504	510	447	661	107	48	43	63
Hedmark	1 878	1 825	1 286	1 241	834	942	97	68	44	50
Oppland	1 406	1 083	677	871	647	858	77	48	46	61
Buskerud	1 304	1 130	656	532	523	776	87	50	40	60
Vestfold	1 084	783	667	541	413	563	72	62	38	52
Telemark	699	1 000	471	519	633	464	143	67	91	66
Aust-Agder	683	581	416	592	448	595	85	61	66	87
Vest-Agder	354	386	241	407	328	439	109	68	93	124
Rogaland	667	662	376	374	224	419	99	56	34	63
Hordaland	451	539	324	359	314	461	120	72	70	102
Sogn og Fjordane	600	422	301	287	214	433	70	50	36	72
Møre og Romsdal	1 061	759	423	546	447	798	72	40	42	75
Sør-Trøndelag	1 842	1 715	1 133	1 227	948	1 075	93	62	51	58
Nord-Trøndelag	1 595	1 271	925	1 302	1 009	1 328	80	58	63	83
Nordland	1 746	1 802	1 485	2 021	1 497	2 273	103	85	86	130
Troms	1 639	1 650	1 526	2 237	1 975	3 057	101	93	121	187
Finnmark	2 206	2 812	2 281	3 239	2 921	3 587	127	103	132	163
I alt <i>Total</i>	1 184	1 135	755	878	734	1 015	96	64	62	86
Byer <i>Towns</i>										
Oslo	1 920	877	279	439	323	555	46	15	17	29
Bergen	1 056	715	312	455	274	409	68	30	26	39
Trondheim	1 663	1 597	699	823	598	879	96	42	36	53
Andre byer <i>Other towns</i> ...	819	841	429	605	506	596	103	52	62	73
I alt <i>Total</i>	1 354	890	378	544	404	571	66	28	30	42

¹ Standard: Iaktatt fruktbarhet blant henholdsvis gifte og ugifte kvinner i de enkelte aldersklasser 15—44 år i riket i 1920. *Fertility observed among married and unmarried women in the different age groups 15—44 years in the whole country in 1920.*

Tabell 76 viser fruktbarheten i de enkelte fylker og byer i forhold til gjennomsnittet for alle bygder og byer i de forskjellige perioder.

De standardberegnete forholdstall for fylkenes bygder viser at fruktbarheten i ekteskap omkring 1900 var forholdsvis høy i Hedmark og Oppland og lav i fylkene omkring Oslofjorden, særlig i Akershus og Vestfold. Den var også liten i Agder-fylkene, men relativt høy i Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane. Det sistnevnte fylke hadde, som det vil ses, den største ekteskapelige fruktbarhet i landet på den tiden. I Trøndelag lå fruktbarheten på landsbygden om lag på samme lave nivå som i Akershus og Vestfold. I Nord-Norge var fødselshyppigheten omkring 1900 mindre enn den gjennomsnitt-

Tabell 76. Fruktbarheten i de enkelte fylker og byer i forhold til gjennomsnittet for alle bygder og byer 1900—1960.¹
Fertility of different counties and towns in relation to fertility of all rural districts and towns 1900—1960.

Fylker — byer <i>Counties — towns</i>	Fødte i ekteskap <i>Legitimate births</i>						Fødte utenfor ekteskap <i>Illegitimate births</i>					
	1900	1920	1930	1946	1950	1960	1900	1920	1930	1946	1950	1960
<i>Bygder Rural districts</i>												
Østfold	101	92	89	90	84	84	113	105	94	77	70	72
Akershus	94	79	71	86	79	87	89	99	67	58	61	65
Hedmark	109	114	108	96	88	88	159	161	170	141	114	93
Oppland	105	109	108	99	96	92	119	95	90	99	88	85
Buskerud	97	96	85	89	84	85	110	100	87	61	71	76
Vestfold	93	91	77	91	88	89	92	69	88	62	56	55
Telemark	97	92	88	94	92	87	59	88	62	59	86	46
Aust-Agder	94	103	106	108	109	104	58	51	55	67	61	59
Vest-Agder	99	109	108	107	107	110	30	34	32	46	45	43
Rogaland	110	106	120	107	112	113	56	58	50	43	31	41
Hordaland	107	108	114	116	114	115	38	47	43	41	43	45
Sogn og Fjordane	110	120	134	120	122	127	51	37	40	33	29	43
Møre og Romsdal	101	110	118	112	118	116	90	67	56	62	61	79
Sør-Trøndelag	95	97	101	97	94	101	156	151	150	140	129	106
Nord-Trøndelag	92	98	106	102	107	104	135	112	123	148	137	131
Nordland	97	101	110	102	107	103	147	159	197	230	204	224
Troms	101	100	115	115	115	110	138	145	202	255	269	301
Finnmark	95	92	127	113	129	115	186	248	302	369	398	353
I alt <i>Total</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Byer Towns</i>												
Oslo	93	80	74	90	88	95	142	99	74	81	80	97
Bergen	100	100	120	110	114	111	78	80	83	84	68	72
Trondheim	101	110	103	103	104	95	123	179	185	151	148	154
Andre byer <i>Other towns</i>	106	112	111	104	107	102	60	94	114	111	125	104
I alt <i>Total</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ På grunnlag av de standardberegnete forholdstall i tabell 75. *Based on standardized rates in table 75.*

lige i bygdene. Fruktbarheten i byene var lavere enn i bygdene, men forskjellen var omkring 1900 ikke på langt nær så stor som den ble senere.

Ved begynnelsen av dette århundre forekom fødsler utenfor ekteskap hyppigst i Hedmark, Trøndelag og de tre nordligste fylker. Også i Østfold, Oppland og Buskerud var fødselshyppigheten blant ugifte kvinner større enn gjennomsnittlig i bygdene. På Sørlandet og Vestlandet derimot forekom fødsler av barn utenfor ekteskap forholdsvis sjelden. I Oslo og Trondheim var hyppigheten av fødsler utenfor ekteskap omkring 1900 større enn på de fleste steder på landsbygden. Bergen hadde forholdsvis lav fruktbarhet utenfor ekteskap sammenliknet med Oslo og Trondheim.

I årene mellom 1900 og 1920 førte fødselsreguleringen til at fruktbarheten sank over alt i landet. Men nedgangen satte inn på forskjellig tidspunkt og med ulik styrke i de enkelte fylker og byer. Til å begynne med var det særlig fruktbarheten i byene og i bygdene omkring Oslofjorden som avtok som følge av den frivillige begrensning av barnetallet i ekteskapene. Men også i bygdene i Rogaland, Hordaland og Sør-Trøndelag gikk fruktbarheten i ekteskapene ganske betydelig ned i disse årene, sannsynligvis påvirket av forholdene i de nærliggende større byer Stavanger, Bergen og Trondheim. Derimot tyder de temmelig uforandrede fruktbarhetstallene på at fødselsregulering i 1920 ennå ikke hadde fått nevneverdig utbredelse på Sørlandet, i Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag.

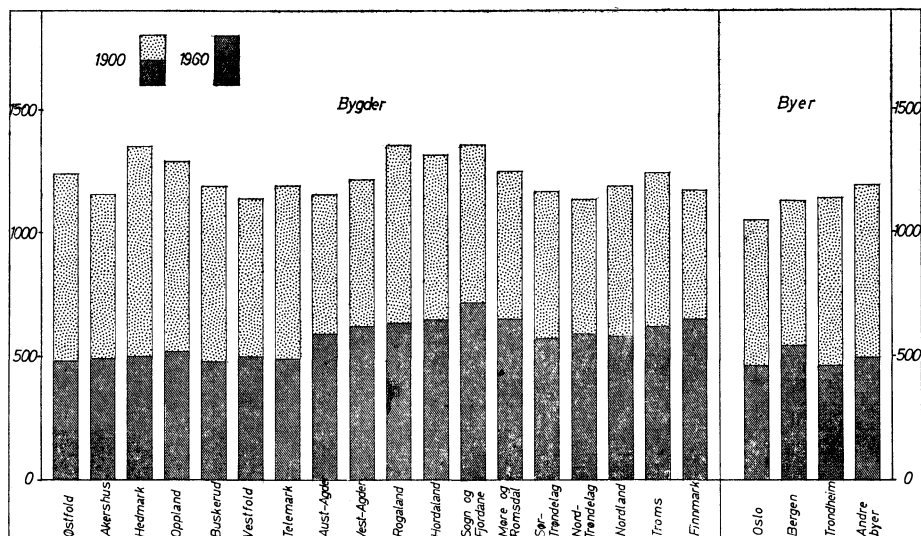
Mellom 1920 og 1930 avtok fruktbarheten blant de gifte kvinner betydelig i alle fylker og byer. Særlig var nedgangen stor i Oslo, hvor den ekteskapelige fruktbarheten sank 45 prosent fra 1920 til 1930. I bygdene sank fruktbarheten blant de gifte kvinner i fylkene på Østlandet med 35—40 prosent og i de andre fylker som regel med 25—30 prosent. Bare i bygdene i Finnmark lå fruktbarheten i 1930 fremdeles på omtrent samme nivå som i 1920.

Fruktbarheten blant ugifte kvinner gikk også sterkt tilbake både i bygder og byer. I Oslo var den i 1930 68 prosent og i Bergen og Trondheim 56 prosent lavere enn i 1920. I bygdene varierte nedgangen meget på de forskjellige steder i landet, og forskjellen mellom fylkene i 1930 var til dels større enn før. Særlig skilte Nord-Norge seg nå sterkere ut fra resten av landet. I Finnmark var således i 1930 fruktbarheten utenfor ekteskap 3 ganger så stor som gjennomsnittlig i alle bygder i landet.

Følger vi bevegelsen i den regionale fruktbarheten ved hjelp av de standardberegnete forholdstall fram til 1946, viser det seg at den stigning i fruktbarheten som ble konstatert for hele landet under ett, vesentlig skyldtes en betydelig øking i fruktbarheten blant de gifte kvinner i byene. Som det framgår av tabell 75, steg fruktbarheten i ekteskap i Oslo fra 1930 til 1946 med 64 prosent og i Bergen og Trondheim med henholdsvis 24 og 35 prosent. I bygdene steg i løpet av disse årene den ekteskapelige fruktbarheten i Akershus 21 prosent og i Vestfold 18 prosent. I begge disse fylker var fruktbarheten, som det vil ses, meget lav i 1930. Men i bygdene i Østfold, Buskerud, Telemark og Agder-fylkene var fruktbarheten blant de gifte kvinner omtrent den samme i 1946 som i 1930, og i Hedmark og Oppland var den lavere i 1946 enn i 1930. Det samme var gjennomgående tilfelle i bygdene på Vestlandet, i Trøndelag og Nord-Norge. De fleste steder var dog nedgangen mellom 1930 og 1946 liten sammenliknet med den som hadde funnet sted fra 1920 til 1930.

I etterkrigsårene kan det igjen konstateres en alminnelig nedgang i fruktbarheten over hele landet. Bare i Oslo og Trondheim lå fruktbarheten i ekteskap omkring 1960 fremdeles på et litt høyere nivå enn i 1930. I byene ellers og i bygdene i alle fylker var fruktbarheten omkring 1960 lavere enn før krigen.

Diagram 23. Fruktbarheten i ekteskap i de enkelte fylker og de største byer i 1900 og 1960.¹ *Legitimate fertility by counties and principal towns in 1900 and 1960.*

¹ På grunnlag av de standardberegnede forholdstall i tabell 75. *Based on standardized rates in table 75.*

Diagram 23 viser fruktbarheten i ekteskap i fylkenes bygder og de tre største byer omkring 1900 og 1960. På Østlandet var fruktbarheten i ekteskap omkring 1960 sunket omkring 60 prosent siden århundreskiftet og i de andre deler av landet om lag 50 prosent. Gjennomsnittlig var fruktbarheten siden århundreskiftet falt 53 prosent i bygdene og 57 prosent i byene.

Kap. XXI. Fruktbarheten og befolkningstilveksten

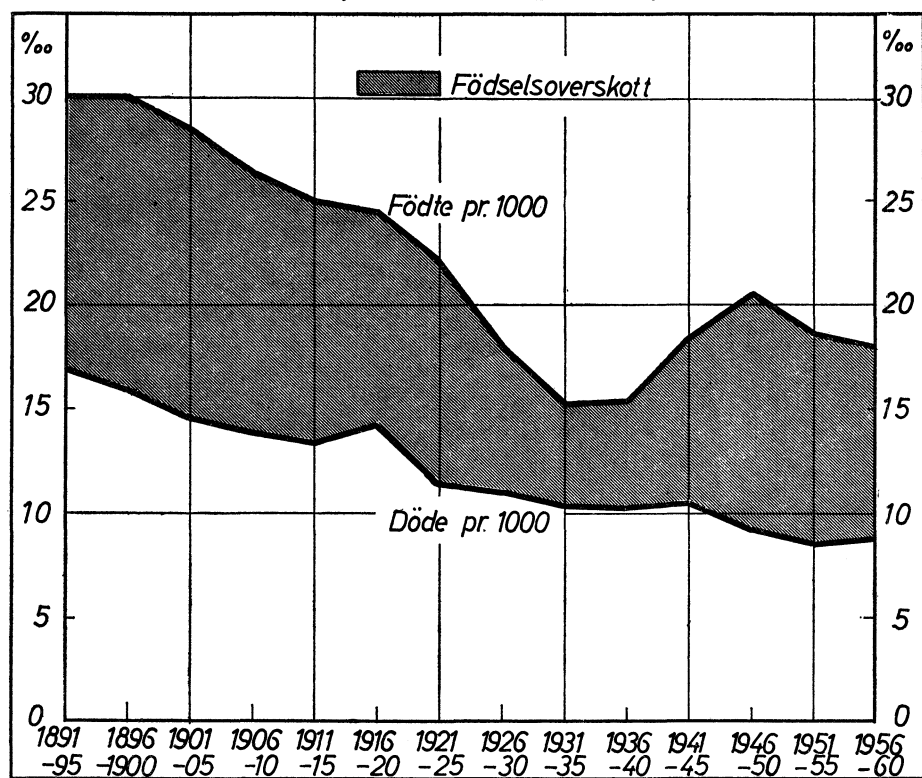
1. Brutto- og netto-reproduksjonskvotienten 1890—1960.

I forbindelse med den sterke nedgang i tallet på fødte i den første del av dette århundre har spørsmålet om utsiktene for befolkningsutviklingen vært omfattet med stor interesse av befolkningsstatistikere. For å kaste lys over dette problem har en dels søkt å finne fram til et statistisk riktig mål for den årlige tilvekst, dels har en valgt å undersøke hvorledes individer tilhørende en enkelt generasjon sannsynligvis vil komme til å reproducere seg i årene framover. Det var dette siste som var formålet med f. eks. Kuczynskis utredning om netto-reproduksjonstallet. Dette reproduksjonsmål skal det gjøres nærmere rede for i det følgende, men først skal vi se litt på det enkleste og gjengse mål for den naturlige befolkningstilvekst som vanligvis beregnes i de fleste lands befolkningsstatistikk, nemlig differansen mellom den samlede fødselshyppighet og dødelighet. Tabell 77 og diagram 24 viser forholdet i den norske befolkning.

Tabell 77. Naturlig befolkningstilvekst pr. 1 000 av folkemengden
1891—1960. *Natural increase per 1 000 of population 1891—1960.*

År Year	Levende fødte <i>Live births</i>	Døde <i>Deaths</i>	Over- skott av fødte <i>Excess of births</i>	År Year	Levende fødte <i>Live births</i>	Døde <i>Deaths</i>	Over- skott av fødte <i>Excess of births</i>
1891—1895....	30,1	16,9	13,2	1926—1930..	18,0	11,0	7,0
1896—1900....	30,0	15,7	14,3	1931—1935..	15,2	10,4	4,8
1901—1905....	28,5	14,5	14,0	1936—1940..	15,4	10,3	5,1
1906—1910....	26,4	13,9	12,5	1941—1945..	18,5	10,5	8,0
1911—1915....	25,0	13,4	11,6	1946—1950..	20,6	9,1	11,5
1916—1920....	24,5	14,2	10,3	1951—1955..	18,6	8,5	10,1
1921—1925....	22,2	11,5	10,7	1956—1960..	17,9	8,9	9,0

Diagram 24. Naturlig befolkningstilvekst pr. 1 000 innbyggere 1891
—1960. *Rates of natural increase per 1 000 of population 1891—1960.*

Bevegelsen i disse summariske forholdstall kan imidlertid være villedende når en vil danne seg en mening om den framtidige befolkningsutvikling. Den iaktatte tilvekstprosent i de enkelte år vil nemlig ikke bare være avhengig av den herskende fruktbarhet og dødelighet, men er i like høy grad

påvirket av den aktuelle aldersfordeling i vedkommende befolkning, som igjen er et resultat av fruktbarheten, dødeligheten og vandringsintensiteten i tidligere tider. Som følge av de velkjente variasjoner i så vel fruktbarhet som dødelighet med alder og sivilstand, vil befolkningens fordeling etter alder og ekteskapelig stilling i et bestemt år ha innflytelse på begge de faktorer — fruktbarheten og dødeligheten — som bestemmer størrelsen av den årlige «naturlige» befolkningstilvekst. Med samme fruktbarhets- og dødelighetsintensitet i de forskjellige aldersklasser vil det f. eks. inntreffe flere fødsler og færre dødsfall hvis befolkningen har relativt sett få barn og gamle og en tallrik mellomklasse mellom 15 og 50 år enn om denne siste befolkningsgruppen hadde vært relativt fåtallig. Hvis altså den tidligere befolkningsutvikling har ført til en forholdsvis sterk opphoping av folk i de aldersklasser der dødeligheten er lav og fruktbarheten forholdsvis høy — slik som i vårt land — vil en kunne fortsette med å ha et overskott av levende fødte selv om den totale fruktbarhet skulle synke så lavt at folketallet under ellers like forhold i lengden ikke vil kunne opprettholdes.

Tabell 78. Brutto- og nettoreproduksjonskvotientene 1889—1960.

Gross and net reproduction rates 1889—1960.

År Year	Reproduksjonskvotienter <i>Reproduction rates</i>		Reproduksjonskvotienter 1890 = 100		Forholdet mellom netto- og brutto- reproduks- jons- kvotienten <i>Ratio of net to gross reproduction rate</i>
	Brutto ¹ <i>Gross rates</i>	Netto ² <i>Net rates</i>	Brutto <i>Gross rates</i>	Netto <i>Net rates</i>	
1889—1892.....	2,145	1,488	1 000	1 000	0,694
1899—1900.....	2,138	1,570	997	1 055	0,734
1910—1911.....	1,863	1,453	869	976	0,780
1920—1921.....	1,679	1,337	783	899	0,796
1930—1931.....	1,036	0,890	483	598	0,859
1932—1935.....	0,910	0,780	424	524	0,857
1936—1940.....	0,911	0,831	425	558	0,912
1941—1945.....	1,074	0,981	501	659	0,913
1946—1950.....	1,272	1,189	593	799	0,934
1951—1955.....	1,263	1,217	589	818	0,964
1956—1960.....	1,379	1,329	643	893	0,964

¹ Det gjennomsnittlige antall levende fødte piker som under de gjeldende fruktbarhetsforhold vil bli født pr. kvinne som gjennomlever hele den fødedyktige alder (15—44 år). *The average number of live-born daughters who would be born to women living through the whole child-bearing period (15—44 years) according to the existing fertility rates.* ² Det gjennomsnittlige antall levende fødte piker pr. kvinne som gjennomlever den fødedyktige alder etter de til enhver tid gjeldende fruktbarhets- og dødelighetsforhold. *The average number of live-born daughters born to a woman passing through the child-bearing period and exposed at each age to the existing fertility and mortality.*

For å eliminere den forstyrrende virkning som befolkningens aldersfordeling øver, har en på forskjellig måte søkt å beregne en korrigert tilvekstprosent på grunnlag av standardberegnete kvotienter for fødselshyppighet og dødelighet. Blant disse forbedrede mål har Kuczynskis «netto-reproduksjonskvotient» fått størst anvendelse i den offisielle statistikk. I Norge er netto-reproduksjonskvotienten beregnet periodevis for tidsrommet 1890—1930 og senere for hvert år. Resultatet av disse beregninger er gitt i tabell 78.

Da det her er tale om fødsler, har Kuczynski bare tatt i betraktning reproduksjonen av den kvinnelige del av befolkningen og formet spørsmålet på følgende måte: Er den herskende fruktbarhet og dødelighet slik at 1 000 nyfødte piker i løpet av sin levetid sannsynligvis vil komme til å sette i verden samme antall piker? For å kunne besvare dette spørsmål beregnet Kuczynski først hva han kalte «bruttoreproduksjonskvotienten», som er lik summen av antall levende fødte pikebarn pr. 1 000 kvinner i alderen 15—44 år i et bestemt år. Dette er et mål for hvor mange piker det med den herskende fruktbarhet i vedkommende år sannsynligvis gjennomsnittlig ville bli født pr. kvinne under forutsetning av at alle kvinner opplever 45-årsalderen. Da dette ikke vil bli tilfelle, må det gjøres fradrag for det sannsynlige antall dødsfall blant kvinner før utgangen av den fødedyktige alder. Fruktbarhetskvotienten for hver aldersklasse mellom 15 og 45 år er derfor multiplisert med tallet på overlevende kvinner av 1 000 fødte i de tilsvarende aldrer beregnet ut fra den aktuelle dødelighetstabell. Summen av disse produkter svarer da til tallet på barn som ville bli født pr. kvinne under forutsetning av at fruktbarheten og dødeligheten holder seg uforandret, og befolkningens aldersfordeling er av en stasjonær type bestemt bare av den aktuelle dødelighet på de enkelte alderstrinn. Dette forholdstall «netto-reproduksjonskvotienten» er etter Kuczynskis definisjon slik å forstå at så lenge den er over 1 kan en regne med at folketallet i befolkningen opprettholdes eller eventuelt øker. Men synker den under 1, kan det oppfattes som et varsel om at de enkelte generasjoner ikke reproducerer seg selv, slik at befolkningens størrelse om en viss tid vil måtte begynne å avta.

Når det gjelder vårt land, skulle altså tallene i tabell 78 kunne tolkes slik at med den fruktbarhet og dødelighet vi hadde i Norge fram til 1920, skulle hver generasjon bli erstattet av den neste generasjon av fødte pikebarn. Det samme skulle derimot ikke ha vært tilfelle under fruktbarhets- og dødelighetsforholdene fra begynnelsen av 1930-årene til omkring 1945. Men i etterkrigsårene har — etter netto-reproduksjonstallet å dømme — utsikten for befolkningens framtidige reproduksjon økt betydelig. Netto-reproduksjonskvotienten som var 0,981 i 1941—45, var i 1946—50 steget til 1,189 og i 1956—60 til 1,329.

Sammenholder en størrelsen av brutto- og netto-reproduksjonskvotienten i de forskjellige perioder 1890—1960, får en et godt bilde av hvorledes dødelighetsfaktoren stadig har spilt mindre rolle for nettoresultatet av den to-

tale fruktbarhet blant kvinner. Omkring 1890 lå nettoreproduksjonstallet på grunn av den forholdsvis høye dødelighet i barne- og ungdomsalderen hele 31 prosent lavere enn bruttoreproduksjonstallet, i 1932—35 betinget dødeligheten en reduksjon i dette på 14 prosent og i 1956—60 bare på 4 prosent.

Omkring 1890 svarte, som det vil ses, et nettoreproduksjonstall på 1 til et bruttoreproduksjonstall på 1,44 og i 1956—60 til 1,04. På grunn av nedgangen i dødeligheten blant kvinner under 45 år vil det nå kreves betydelig færre pikefødsler for å erstatte mødregenerasjonen enn for 50—60 år siden.

Det nettoreproduksjonstall som er beskrevet foran, gir et ganske nyttig, summarisk uttrykk for den totale fruktbarhet i et bestemt kalenderår. Av mange årsaker kan det imidlertid ikke danne grunnlag for betraktninger om den sannsynlige befolkningstilvekst i framtiden, slik som hevdet av Kuczynski. En av de viktigste mangler ved hans resonnement er at han ikke har tatt hensyn til hvordan eventuelle forandringer i kvinnes ekteskapsfrekvens vil virke på den totale fruktbarhet. Selv om fruktbarheten blant kvinner i og utenfor ekteskap holdt seg uforandret, vil en forandring i giftermålsintensiteten som regel føre til en forskyvning i forholdet mellom tallet på gifte og ugifte kvinner i de forskjellige aldersklasser og dermed også til en endring i den samlede fruktbarhet i vedkommende alder. Fødslene varierer med tallet på gifte kvinner i befolkningen og også, som vi har sett, med fordelingen av de bestående ekteskap etter ekteskapsvarighet. En kan således ikke regne med at den totale fruktbarhet beregnet i forhold til alle kvinner i fødedyktig alder, skal kunne holde seg konstant gjennom et lengre tidsrom, slik som Kuczynski har forutsatt.

En annen grunn til at nettoreproduksjonstallet har fått liten betydning som reproduksjonsmål, har vært at tallet bare forteller noe om befolknings-tilveksten i en hypotetisk, stasjonær befolkning. Da de fleste land, foreløpig iallfall, har en aldersfordeling som avviker meget fra den i en stasjonær befolkning, vil størrelsen av nettoreproduksjonstallet ikke kunne gi noe riktig bilde av den faktiske befolkningstilveksten i de nærmeste år framover. Og det er dette som er av størst interesse for de nålevende generasjoner.

I 1930-årene ble det gjort meget for å forbedre de metoder som til da hadde vært brukt for å måle en befolknings reproduksjon. De kraftige svingninger i fødselstallet i 1930- og 1940-årene gjorde det imidlertid klart at et hensiktsmessig reproduksjonsmål ikke burde være påvirket av tilfeldige og tidsmessig sterkt begrensede forandringer i dets komponenter. De vanlig brukte reproduksjonskvotienter var derfor ikke tilfredsstillende, selv ikke i forbedret form. Det som var av interesse å få belyst, var hvor stor de enkelte generasjoners barnreproduksjon hadde vært og sannsynligvis ville bli gjennom hele den reproduktive periode, og generasjons- eller kohortanalysen fikk derfor etter hvert stadig større betydning ved fruktbarhets- og reproduksjonsberegninger.

2. Kohortanalyse av fruktbarheten i ekteskap.

Materiale til slike undersøkelser kan en få enten ved spesielle tellinger f. eks. i forbindelse med de periodiske folketellinger, eller fra den løpende statistikk over folkemengdens bevegelse.

Ved folketellingene i Norge i 1920, 1930, 1946, 1950 og 1960 ble alle gifte kvinner spurt om hvor mange levende fødte barn de hadde født i det bestående ekteskap, og om når ekteskapet var inngått. På grunnlag av disse oppgaver er beregnet det gjennomsnittlige antall levende fødte barn pr. ekteskap med forskjellig varighet. En har på denne måten fått et bilde av hvor langt giftermålskullene fra de forskjellige år er nådd i sin barneproduksjon på tellingsdagen. Men da det ved folketellingen ikke ble spurt om barnas fødselsår, kunne en på grunnlag av dette materiale ikke få opplysninger om forholdet mellom barnetallet og ekteskapets varighet innenfor samme ekteskapskull, med andre ord hvor mange barn gjennomsnittlig var blitt født etter 1, 2, 3 osv. års ekteskap.

Men for ekteskap inngått i de siste 30 år kan dette forhold studeres ved hjelp av oppgavene i den løpende statistikk over folkemengdens bevegelse. Fra 1929 har vi nemlig opplysninger om levende fødte i ekteskap delt etter morens alder og vigselfåret til foreldrene. Ved suksessivt å sette tallet på fødte barn i hvert år i ekteskap inngått i et bestemt år i forhold til tallet på bestående ekteskap av vedkommende ekteskapskull i samme år, kan en følge bevegelsen i kullets fruktbarhet fra ekteskapsår til ekteskapsår.

I den undersøkelsen som det skal gjøres rede for i det følgende, har en analysert fruktbarheten fram til 1960 i ekteskap inngått i årene 1931—1956.

Som mål for ekteskapets varighet (v) er brukt differansen mellom foreldrenes vigselfår og barnets fødselsår. Fødte i ekteskap med varighet 0 vil altså si de barn som er født i samme kalenderår som foreldrene giftet seg, fødte barn i ekteskap med varighet 1 de barn som er født i det følgende år, osv. Ekteskap i varighetsgruppen $v = 0$ har gjennomsnittlig vært under observasjon et halvt år. De beregnede fruktbarhetskvotienter for det første ekteskapsåret er derfor ikke sammenliknbare med kvotientene for de følgende varighetsår som alle refererer seg til fødsler i løpet av et helt år. Fødselshyppigheten i hvert ekteskapsår er gitt i tabell 79.

I den foreliggende undersøkelse har en ikke foretatt noen spaltning av materialet etter morens alder ved giftermålet. Innen hver varighetsgruppe er fruktbarheten beregnet for alle gifte kvinner i fødedyktig alder under ett. Stort sett har nemlig kvinnes alder ved giftermålet variert meget lite fra kull til kull. Som vist i tabell 11, har det riktignok i de senere år vært en viss tendens til at kvinnene gifter seg noe tidligere enn før. Men det viser seg at hittil har prosenten av kvinner som giftet seg før 30-årsalderen ikke forandret seg synderlig i den perioden undersøkelsen gjelder for. De har i hvert år utgjort om lag 75 prosent av alle nygifte kvinner. De variasjoner som fore-

Tabell 79. Levende fødte barn i de enkelte ekteskapsår pr. 1 000 gifte kvinner i alderen 15—44 år tilhørende ekteskapskullene 1931—1956.

Fertility by duration of marriage per 1 000 married women 15—44 years belonging to cohorts of marriages contracted in 1931—1956.

Ekteskapsvarighet ¹ Duration of marriage		Vigselsår Year of marriage																									
		1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
v		237	245	226	218	208	197	199	196	191	187	192	230	249	277	229	209	216	207	205	203	206	213	210	217	226	235
0 år years		371	347	349	339	345	334	339	341	335	323	368	417	443	413	441	409	395	381	397	398	403	406	401	410	414	417
1 »		231	237	225	222	226	235	230	229	214	229	264	311	233	275	274	250	244	242	244	259	255	259	255	260	265	276
2 »		197	191	196	193	200	193	188	169	192	198	236	213	234	222	228	206	206	203	209	228	222	225	230	227	234	241
3 »		171	175	187	178	178	171	147	176	182	195	190	228	211	210	212	192	185	193	193	210	201	213	211	215	210	224
4 »		155	163	158	162	156	131	150	164	175	184	211	188	176	187	192	164	172	178	176	192	185	186	184	189	184	—
5 »		143	145	141	142	119	132	136	154	169	214	176	167	156	163	159	152	152	152	158	170	159	168	164	163	—	—
6 »		131	128	120	101	116	117	125	153	184	164	149	137	131	137	142	132	133	135	134	143	140	142	136	—	—	—
7 »		111	114	93	110	113	117	136	170	143	139	125	122	111	119	122	110	114	115	116	123	116	123	—	—	—	—
8 »		96	87	103	104	110	124	154	137	123	115	109	101	100	104	107	102	99	100	99	110	105	—	—	—	—	—
9 »		79	96	100	105	119	144	124	111	99	98	89	92	90	92	89	89	84	84	90	96	—	—	—	—	—	—
10 »		85	91	99	104	122	107	98	92	86	82	82	81	75	83	83	72	74	75	76	—	—	—	—	—	—	—
11 »		72	79	84	105	96	89	78	77	68	76	71	71	68	72	71	62	65	63	—	—	—	—	—	—	—	—
12 »		69	83	95	89	77	71	63	58	63	64	61	60	55	58	60	56	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13 »		71	88	73	71	66	62	54	53	52	55	51	52	48	50	52	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 »		77	70	63	58	52	43	44	45	44	47	46	44	41	46	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 »		57	56	51	46	42	40	38	36	37	41	37	36	36	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16 »		46	42	38	36	38	33	30	38	33	32	29	30	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17 »		37	37	32	32	31	26	26	28	26	28	30	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18 »		29	29	24	23	22	22	21	19	19	24	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19 »		242	240	237	231	232	226	221	223	223	227	250	280	274	280	277	254	250	246	250	260	258	264	262	266	276	279
0-4 »		128	128	124	124	123	124	140	156	159	164	155	144	136	143	145	133	135	137	137	149	142	—	—	—	—	—
5-9 »		75	88	92	95	97	96	84	79	74	75	71	72	68	72	72	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10-14 »		50	48	43	40	38	34	32	34	32	35	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15-19 »																											

¹ Ekteskapsvarighet (v) = differansen mellom barnets fødselsår og morens vigselsår. v = 0 : ½ år, v = 1 : 1½ år, osv. Duration of marriage (v) = difference between year of birth of child and year of marriage of the mother. v = 0 : ½ year, v = 1 : 1½ years, etc.

kommer i kvinnes aldersfordeling i ekteskapskullene fra de forskjellige år, har derfor neppe hatt nevneverdig betydning for fødselshyppigheten, slik at kvotientene for de enkelte kull av den grunn skulle være mindre sammenliknbare.

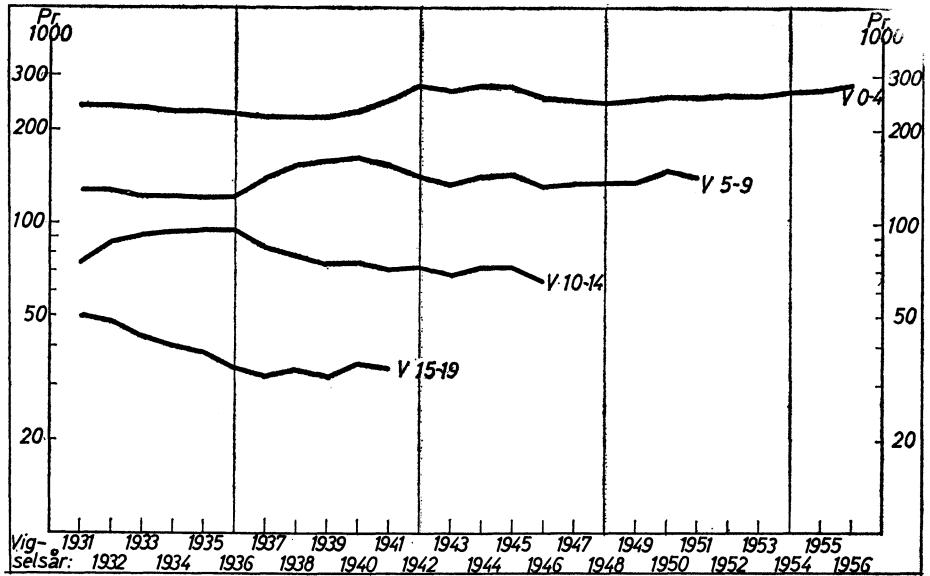
Skal en imidlertid få et riktig bilde av variasjonen i fødselshyppigheten målt ved ekteskapets varighet, må en vite hvor mange av disse ekteskapskull bestod ved utgangen av 1., 2. og 3. år etter vigselen og hvor hustruen fremdeles var i fødedyktig alder. Direkte oppgaver over dette foreligger ikke. Men vi har materiale til å beregne sannsynligheten for at et ekteskap som har vart et bestemt antall år vil bli oppløst på grunn av død eller skilsmisse. Videre kan vi når vi kjenner kvinnes alder ved vigselen regne oss til hvor mange kvinner innen hvert ekteskapskull som etter hvert passerer 45-årsalderen. Fødsler etter 45-årsalderen forekommer meget sjelden, slik at det er vanlig å betrakte denne alder som den øvre grense for den reproduktive periode hos kvinnene. Ved å anvende den samlede avgangssannsynlighet i undersøkelsesperioden av de nevnte årsaker på tallet på ekteskap inngått i årene 1931—1956, har en beregnet hvorledes størrelsen av hvert ekteskapskull antakelig hadde avtatt med ekteskapets varighet og på den måten bestemt middeltallet for bestående ekteskap i de enkelte ekteskapsår etter vigselen.

Som det vil ses av tabell 79 (lest kolonnevis), er fødselshyppigheten størst i året etter vigselåret, og den synker siden med stigende ekteskapsvarighet. Dette er ikke overraskende. Det har for det første en naturlig forklaring i at kvinnene etter hvert blir eldre, og reproduksjonsevnen derfor avtar rent biologisk sett. For det annet — og dette er viktigere — er det en følge av den frivillige begrensning av familiens størrelse som har vært vanlig i de siste 40—50 år: Siden det overveiende antall ektepar ikke ønsker mer enn 2—3 barn, vil barnreproduksjonen oftest være avsluttet tidlig i ekteskapet, og fødsler i de senere ekteskapsår forekommer derfor sjelden.

Sammenholder en de beregnede fruktbarhetskvotienter i de enkelte ekteskapsår, vil en finne at de som giftet seg før krigen hadde forholdsvis lav fruktbarhet i de første årene etter vigselen. Dette henger antakelig for en stor del sammen med den økonomiske depresjon i 1930-årene og befolkningsreaksjon på tilstanden i de første krigsårene. Under og like etter okkupasjonen steg fruktbarheten betydelig. Fra 1942 steg fødselshyppigheten sterkt både i nystiftede og eldre ekteskap og nådde maksimum i 1944—46. Økingen i fruktbarheten for ekteskap tilhørende de forskjellige kull i disse årene trer tydelig fram når en betrakter kurvene i diagram 25. For ekteskap som da hadde vart fra 5 til 15 år, dreide det seg sannsynligvis for en stor del om barnefødsler som var blitt utsatt på grunn av ugunstige økonomiske forhold i tidligere ekteskapsår.

Fra 1946 til 1960 har fødselshyppigheten i de fem første ekteskapsår gjen-

Diagram 25. Bevegelsen i fruktbarheten med ekteskapets varighet for ekteskapskullene 1931—1956. *Movement of fertility by duration of marriage experienced by cohorts of marriages contracted 1931—1956.*

nomsnittlig ligget om lag på samme nivå som under krigen. Men i ekteskap som hadde vart lengre, sank den i de første år etter frigjøringen og har senere stabilisert seg på et lavere nivå. Særlig er det verd å merke seg fallet i fruktbarheten etter 10 års ekteskap i de yngre ekteskapskull.

Hvis en forutsetter samme fruktbarhet i de ekteskap som er blitt oppløst som for de gjenstående, kan en ved å summere de beregnede fruktbarhetstall i tabell 79 bestemme middeltallet av levende fødte barn pr. ekteskap etter henholdsvis $\frac{1}{2}$, $1\frac{1}{2}$, $2\frac{1}{2}$, osv. års ekteskap, dvs. med gjennomsnittlig varighet (v) = 0, 1, 2, osv. Resultatet for hvert giftermålskull 1931—1956 er gitt i tabell 80 og forholdet illustrert i diagram 26.

Det er bare ekteskap inngått i 1931—1941 som en i denne undersøkelse har kunnet følge til de måtte regnes å ha avsluttet barnproduksjonen, nemlig etter 20 års ekteskapsvarighet. For de ekteskap som ble inngått i 1942—1946, hadde en materiale til å beregne det gjennomsnittlige barnetall pr. ekteskap som er oppnådd inntil det 15. og for kullene 1947—1951 til og med det 10. ekteskapsår.

Tabellen viser at det tydeligvis er fruktbarheten i de første ekteskapsårene som har størst betydning for størrelsen av det endelige barnetall i familien. Om lag halvparten av alle barna ble født i løpet av de fem første ekteskapsår og 80 prosent i løpet av de første 10 år. Men av tallene i tabell 80 går det fram

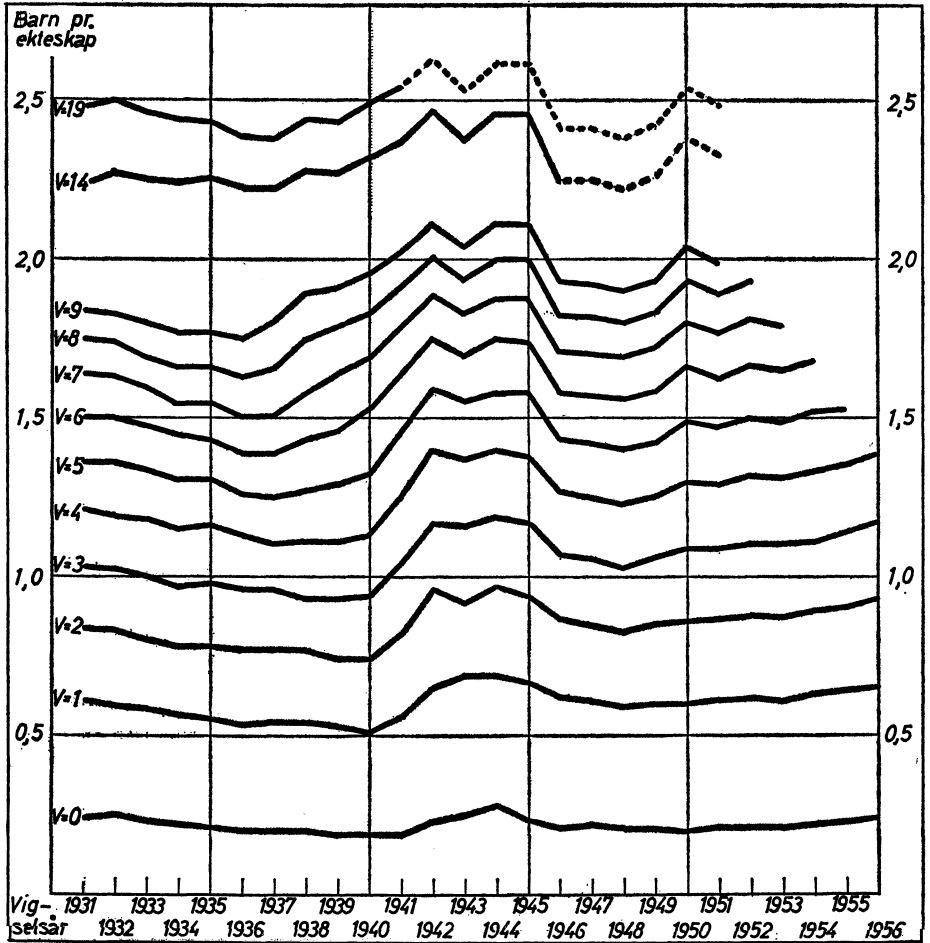
Tabell 80. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn i alt pr. ekteskap¹ etter utløpet av hvert ekteskapsår.

Average number of live births per married couple by the end of successive years of marriage.

Ekteskapskåpetets varighet ² Duration of marriage		Vigselår Year of marriage																										
		1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	
0 år/years	0,24	0,25	0,23	0,22	0,21	0,20	0,20	0,20	0,19	0,19	0,19	0,23	0,25	0,28	0,23	0,21	0,22	0,21	0,21	0,20	0,21	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22	0,23	0,24
1 »	0,61	0,59	0,58	0,56	0,55	0,53	0,54	0,54	0,53	0,51	0,56	0,65	0,69	0,69	0,67	0,62	0,61	0,59	0,60	0,60	0,61	0,62	0,61	0,62	0,61	0,63	0,64	0,65
2 »	0,84	0,83	0,80	0,78	0,78	0,77	0,77	0,77	0,74	0,74	0,82	0,86	0,92	0,97	0,94	0,87	0,85	0,83	0,85	0,86	0,87	0,88	0,87	0,88	0,87	0,89	0,90	0,93
3 »	1,03	1,02	1,00	0,97	0,98	0,96	0,96	0,93	0,93	0,94	1,06	1,17	1,16	1,19	1,17	1,07	1,06	1,03	1,06	1,09	1,09	1,10	1,10	1,10	1,11	1,14	1,17	1,21
4 »	1,21	1,19	1,18	1,15	1,16	1,13	1,10	1,11	1,11	1,13	1,25	1,40	1,37	1,40	1,38	1,27	1,25	1,23	1,25	1,30	1,29	1,32	1,31	1,33	1,35	1,39	1,43	1,47
5 »	1,36	1,36	1,34	1,31	1,31	1,26	1,25	1,27	1,29	1,32	1,46	1,59	1,55	1,58	1,58	1,43	1,42	1,40	1,42	1,49	1,47	1,50	1,49	1,52	1,53	—	—	—
6 »	1,50	1,50	1,48	1,45	1,43	1,39	1,39	1,43	1,46	1,53	1,64	1,75	1,70	1,75	1,74	1,58	1,57	1,56	1,58	1,66	1,63	1,67	1,65	1,68	—	—	—	—
7 »	1,64	1,63	1,60	1,55	1,55	1,51	1,51	1,58	1,64	1,69	1,79	1,89	1,83	1,88	1,88	1,71	1,70	1,69	1,72	1,80	1,77	1,81	1,79	—	—	—	—	—
8 »	1,75	1,74	1,69	1,66	1,66	1,63	1,65	1,75	1,79	1,83	1,91	2,01	1,94	2,00	2,00	1,82	1,82	1,80	1,83	1,93	1,89	1,93	—	—	—	—	—	—
9 »	1,84	1,83	1,80	1,77	1,77	1,75	1,80	1,89	1,91	1,95	2,02	2,11	2,04	2,11	2,11	1,93	1,92	1,90	1,93	2,04	1,99	—	—	—	—	—	—	—
10 »	1,94	1,93	1,90	1,87	1,89	1,90	1,93	2,00	2,01	2,04	2,11	2,20	2,13	2,20	2,19	2,01	2,00	1,99	2,02	2,13	—	—	—	—	—	—	—	—
11 »	2,03	2,02	2,00	1,98	2,01	2,00	2,03	2,09	2,09	2,13	2,19	2,29	2,21	2,28	2,28	2,09	2,07	2,06	2,10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12 »	2,10	2,10	2,09	2,08	2,11	2,09	2,10	2,17	2,16	2,20	2,26	2,36	2,28	2,35	2,35	2,15	2,14	2,13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13 »	2,17	2,18	2,18	2,17	2,18	2,16	2,17	2,23	2,22	2,27	2,32	2,42	2,33	2,41	2,41	2,20	2,20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14 »	2,24	2,27	2,25	2,24	2,25	2,22	2,22	2,28	2,27	2,32	2,37	2,47	2,38	2,46	2,46	2,25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15 »	2,31	2,34	2,32	2,30	2,30	2,26	2,27	2,32	2,32	2,36	2,42	2,51	2,42	2,51	2,50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16 »	2,37	2,39	2,37	2,35	2,34	2,31	2,30	2,36	2,35	2,40	2,46	2,55	2,46	2,54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17 »	2,42	2,44	2,41	2,38	2,38	2,34	2,33	2,40	2,39	2,44	2,49	2,58	2,48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18 »	2,45	2,47	2,44	2,42	2,41	2,37	2,36	2,42	2,41	2,46	2,52	2,61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19 »	2,48	2,50	2,46	2,44	2,43	2,39	2,38	2,44	2,43	2,49	2,54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Bestående ekteskap med hustruen under 45 år. *Existing marriages with wife under 45 years of age.* ² Se note til tabell 79. *See note to table 79.*

Diagram 26. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn pr. ekteskap etter utløpet av ekteskapsårene 0—19 år i ekteskap inngått i 1931—1956. *Average number of live births per marriage at the end of successive years of marriage 0—19 years among cohorts of marriages contracted 1931—1956.*

at relativt lav fruktbarhet i de første ekteskapsår ble delvis kompensert ved at det ble født flere barn senere. Det endelige barnetall for de enkelte giftermålsskull svingte derfor på langt nær så meget som barnetallet etter kortere ekteskapsvarighet. Giftermålsskullene fra 1931 til og med 1940 ble i ulike grad påvirket av de skiftende levestandarder før, under og etter krigen, og variasjonen i kullenes gjennomsnittlige barnetall i de enkelte ekteskapsår ble tydelig preget av dette. De som f. eks. hadde giftet seg i 1931, hadde da krigen kom en ekteskapsvarighet på ti år, og da krigen sluttet var barneproduksjo-

nen på det nærmeste avsluttet. Sluttresultatet for dette kulls vedkommende var $2\frac{1}{2}$ barn pr. ekteskap. For de som giftet seg i 1940, falt de første ekteskapsårene — da fruktbarheten er størst — i den første tid etter krigsutbrottet, og det gjennomsnittlige barnetall etter 5 års ekteskap var mindre enn for kullet fra 1931. Men kullet tok dette igjen i de siste krigsårene og de første etterkrigsårene og hadde etter 20 år samme barnetall pr. ekteskap som kullet fra 1931.

Den bevegelsen i fruktbarheten i de bestående ekteskap som det er gjort rede for foran, har altså for disse ekteskapskulls vedkommende ikke i nevneverdig grad påvirket det endelige barnetall pr. ekteskap. Dette holdt seg for alle ekteskap inngått i 1930-årene på mellom 2,4 og 2,5 barn. Men som det vil ses av tabell 81, har fordelingen av barnefødselene over den reproduktive periode endret seg. Vi ser således at det har vært en tydelig tendens blant de yngre ekteskapskull til å skaffe seg flest mulig av de barn de ønsker å ha i løpet av de første ti ekteskapsårene.

Tabell 81. Gjennomsnittlig antall levende fødte barn i alt pr. ekteskap delt på de forskjellige ekteskapsår.¹ 1931—1951.

Distribution of average number of total live births per marriage on different years of marriage. 1931—1951.

Vigselsår Year of marriage	Antall fødte barn etter ekteskapsår <i>Number of live births by year of marriage</i>						Prosentvis fordeling <i>In per cent</i>					
	0-1	2-4	5-9	10-14	15-19	0-19 år i alt Total	0-1	2-4	5-9	10-14	15-19	0-19 år i alt Total
1931.....	0,61	0,60	0,63	0,40	0,24	2,48	24,5	24,3	25,4	16,1	9,7	100,0
1932.....	0,59	0,60	0,64	0,44	0,23	2,50	23,6	24,0	25,6	17,6	9,2	100,0
1933.....	0,58	0,60	0,62	0,45	0,21	2,46	23,6	24,4	25,2	18,3	8,5	100,0
1934.....	0,56	0,59	0,62	0,47	0,20	2,44	22,9	24,2	25,4	19,3	8,2	100,0
1935.....	0,55	0,61	0,61	0,48	0,18	2,43	22,7	25,0	25,1	19,8	7,4	100,0
1936.....	0,53	0,60	0,62	0,47	0,17	2,39	22,2	25,1	25,9	19,7	7,1	100,0
1937.....	0,54	0,56	0,70	0,42	0,16	2,38	22,7	23,5	29,4	17,7	6,7	100,0
1938.....	0,54	0,57	0,78	0,39	0,16	2,44	22,1	23,4	32,0	16,0	6,5	100,0
1939.....	0,53	0,58	0,80	0,36	0,16	2,43	21,8	23,9	32,9	14,8	6,6	100,0
1940.....	0,51	0,62	0,82	0,37	0,17	2,49	20,5	24,9	32,9	14,9	6,8	100,0
1941.....	0,56	0,69	0,77	0,35	0,17	2,54	22,0	27,2	30,3	13,8	6,7	100,0
1942.....	0,65	0,75	0,71	0,36	(0,16)	(2,63)	24,7	28,5	27,0	13,7	6,1	100,0
1943.....	0,69	0,68	0,67	0,34	(0,15)	(2,53)	27,3	26,9	26,5	13,4	5,9	100,0
1944.....	0,69	0,71	0,71	0,35	(0,16)	(2,62)	26,3	27,1	27,1	13,4	6,1	100,0
1945.....	0,67	0,71	0,73	0,35	(0,16)	(2,62)	25,6	27,1	27,8	13,4	6,1	100,0
1946.....	0,62	0,65	0,66	0,32	(0,16)	(2,41)	25,7	27,0	27,4	13,3	6,6	100,0
1947.....	0,61	0,64	0,67	(0,33)	(0,16)	(2,41)	25,3	26,6	27,8	13,7	6,6	100,0
1948.....	0,59	0,64	0,67	(0,32)	(0,16)	(2,38)	24,8	26,9	28,2	13,4	6,7	100,0
1949.....	0,60	0,65	0,68	(0,33)	(0,16)	(2,42)	24,8	26,9	28,1	13,6	6,6	100,0
1950.....	0,60	0,70	0,74	(0,34)	(0,16)	(2,54)	23,6	27,6	29,1	13,4	6,3	100,0
1951.....	0,61	0,68	0,70	(0,34)	(0,16)	(2,49)	24,5	27,3	28,1	13,7	6,4	100,0

¹ Beregnet antall i parentes. *Calculated figures in brackets.*

For ekteskap som ble stiftet i 1942 og senere, vet vi ikke hvor stort det endelige barnetallet vil bli, men for alle som giftet seg i årene 1942—1946 kjenner vi hvor mange barn som i alt ble født pr. ekteskap i løpet av de første femten år etter vigselen og for ekteskapskullene fra 1947 fram til 1951 i de første ti år etter denne. Etter erfaringer fra de eldre ekteskapskull svarer dette til henholdsvis 93 og 80 prosent av det samlede barnetall pr. ekteskap. En skulle derfor med ganske stor sikkerhet kunne anslå hvor mange barn som disse ekteskapskull sannsynligvis vil få i tillegg til dem som allerede var født til og med 1960. Ved beregningen av det gjennomsnittlige antall fødsler i de kommende år har en forutsatt at fruktbarheten hos disse ekteskapskullene i denne siste del av reproduksjonsperioden vil være den samme som blant de eldre ekteskapskull med tilsvarende ekteskapsvarighet i 1960. I betraktning av at fruktbarheten har vist en fallende tendens etter 10 og særlig etter 15 års ekteskapsvarighet, er de beregnede tall for fødte antakelig litt for høye. Det er derfor lite sannsynlig at det samlede barnetall pr. ekteskap for disse ekteskapskullene etter 20 års ekteskapsvarighet vil bli større enn beregnet i tabell 81, kanskje heller noe mindre. Sluttresultatet vil altså under alle omstendigheter måtte bli om lag det samme som for ekteskap inngått i 1931—41 der fruktbarhetsperioden ble avsluttet i observasjonstiden.

Av ekteskapskullene fra årene 1931—1951 vil sannsynligvis de som giftet seg i krigsårene 1942—45 nå det høyeste endelige barnetall pr. ekteskap. Disse kull fikk et «forsprang» i de første årene av ekteskapet, som for disse kulls vedkommende falt i tiden like før og etter frigjøringen da fødselshyppigheten var på det høyeste. Ekteskapskullet fra 1942 hadde f. eks. etter ti års varighet ($v = 9$) hatt gjennomsnittlig 2,11 levende fødte barn pr. ekteskap, mens kullet fra 1931 etter samme antall år bare hadde 1,84 og kullet fra 1936 1,75. Forskjellen mellom de enkelte kull ble utjamnet i løpet av reproduksjonsperioden, slik at det endelige antall levende fødte etter 20 års ekteskap svingte mellom relativt snevre grenser fra 2,4—2,6 barn pr. ekteskap.

Som nevnt foran, har Byrået i forbindelse med de periodiske folketellinger siden 1920 innhentet oppgaver over barnetallet i de ekteskap som bestod på tellingsdagen. Blant de foretatte beregninger på grunnlag av dette materiale finner en følgende data som viser at det må ha funnet sted store endringer i familiens endelige størrelse i løpet av dette århundre. Ved folketellingen i 1920 ble det konstatert at i ekteskap som hadde bestått i 20 år på tellingsdagen ($v = 19$), var det gjennomsnittlig født 4,79 barn pr. ekteskap. Disse ekteskap var inngått i 1900. De som hadde giftet seg i 1910 og ble registrert i folketellingen i 1930, hadde etter opptil 20 års ekteskapsvarighet gjennomsnittlig et barnetall på 4,08. Fødselskontroll var ennå lite utbredt og ble vesentlig praktisert av bybefolkningen. Men i løpet av 1920-årene ble den også alminnelig på landsbygden, og resultatet var en betydelig nedgang i det gjennomsnittlige barnetall i familiene. Ved folketellingen i 1946 ble det således

konstatert at de som hadde giftet seg i 1926, etter opptil 20 års ekteskap gjennomsnittlig hadde født bare 2,61 barn pr. ekteskap. På et enda lavere nivå lå det endelige barnetallet i ekteskapskullet fra 1931. Ekteskap av dette kull som ble registrert ved folketellingen i 1950, hadde hatt gjennomsnittlig bare 2,48 barn. Dette stemmer påfallende godt med det beregnede barnetall pr. ekteskap for samme kull i den foreliggende undersøkelse og som en er kommet fram til ved å summere fruktbarhetskvotientene i de enkelte ekteskapsår. Etter 20 års ekteskapsvarighet ($v = 19$) var det 2,49 (se tabell 80, kolonne 1). Det viser seg også at det er meget god overensstemmelse mellom de nettopp offentliggjorte resultater over barnetallet i bestående ekteskap ved folketellingen i 1960 og de beregnede tall for de samme ekteskapskull i tabell 80. Nedenfor er sammenstilt det gjennomsnittlige barnetall for ekteskap som på tellingsdagen i 1960 hadde vart i henholdsvis 5, 10, 15 og 20 år, dvs. ekteskap inngått i 1956, 1951, 1946 og 1941, og barnetallet etter samme antall år beregnet på grunnlag av de årlige oppgaver over folkemengdens bevegelse.

Gjennomsnittlig barnetall pr. ekteskap med varighet i 1960:

	5 år	10 år	15 år	20 år
Etter folketellingen i 1960	1,38	1,96	2,18	2,47
Beregnet i tabell 80	1,39	1,99	2,25	2,54

Når de to beregningsmetoder gir samme resultat, er det grunn til å anta at de oppløste ekteskap som ikke er tatt med i tellingen, har hatt om lag samme fruktbarhet i den tid de varte som de ekteskap som bestod på tellingsdagen og hvis barnetall ble registrert.

For ekteskap inngått før 1931 har en ikke materiale til å undersøke fruktbarheten i de enkelte år etter vigselen og på den måten kontrollere folketellingenes oppgaver over det gjennomsnittlige antall barn pr. ekteskap i ekteskapskullene fra 1926, 1910 og 1900. En skulle imidlertid anta at det er riktig at allerede de som giftet seg i midten av 1920-årene hadde redusert barnetallet til samme lave nivå som en finner hos alle de senere ekteskapskull som har vært under observasjon i inntil 20 år etter vigselen, dvs. gjennomsnittlig omkring 2,5 barn. Det er også sannsynlig at de refererte tall fra folketellingene i 1920 og 1930 for ekteskapskullene fra 1900 og 1910 gir et temmelig korrekt bilde av det gjennomsnittlige barnetall i familiene før den frivillige fødselsbegrensning ble alminnelig utbredt her i landet.

Med tanke på befolkningsutviklingen i framtiden kan en spørre om 2,5 barn pr. gift kvinne i løpet av hennes fødedyktige alder vil være tilstrekkelig til at et fødselskull av kvinner vil kunne reproducere seg selv. Som nevnt i avsnitt XVI, blir det årlig som regel født 106 gutter for hver 100 piker. Det

må altså i alt fødes minst 2,06 barn pr. kvinne for at mødregenerasjonen skal kunne bli erstattet. Da imidlertid ikke alle kvinner gjennomlever hele den fødedyktige alder og ikke alle gifter seg, må det gjennomsnittlige barnetall pr. gift kvinne være noe høyere. Hvor meget høyere, er avhengig av dødeligheten og giftermålshyppigheten til enhver tid.

Hvis vi på grunnlag av den giftermålshyppighet som vi hadde blant kvinner på de forskjellige alderstrinn i 1955—56 og den iaktatte dødelighet blant disse i perioden 1951—55 konstruerer en såkalt «nuptialitetstabell»¹⁾, vil en finne at av 1 000 nyfødte piker vil sannsynligvis 922 bli gift innen de når 45-årsalderen. Når vi bare tar hensyn til fruktbarheten i ekteskap, vil indekstallet for reproduksjonen under de ovenfor nevnte forhold bli:

$$\frac{0,922 \times 2,5}{2,06} = 1,12$$

Hertil må gjøres et lite tillegg for barn født utenfor ekteskap. Disse utgjør for tiden 3—4 prosent av alle levende fødte. For hver nyfødt pike vil det med den nåværende fruktbarhet, ekteskapshyppighet og dødelighet sannsynligvis bli født 1,15—1,16 pikebarn, hvilket svarer til 2,39 barn i alt. Hvis det ikke inntreffer vesentlige forandringer i de ovenfor nevnte bevegelsesfaktorer, skulle altså 2,5 barn i gjennomsnitt pr. ekteskap ikke bare være tilstrekkelig til at mødregenerasjonen kunne bli erstattet, men også til at vi vil få et lite overskott av fødte.

Det kan være av interesse å merke seg at dette ikke ville ha vært tilfelle i årene omkring 1930 med den lave giftermålshyppighet og den betydelige høyere dødelighet som vi hadde den gang. Da var sjansene for at en nyfødt pike ville bli gift en gang før 45-årsalderen betydelig mindre enn i dag, nemlig om lag 0,660, og det ville kreves gjennomsnittlig over 3 levende fødte barn pr. gift kvinne i fødedyktig alder for at den eldre generasjon kunne bli erstattet av den følgende ($\frac{2,06}{0,660} = 3,12$). Om et bestemt gjennomsnittlig antall barn pr. ekteskap skal være tilstrekkelig til at en generasjon vil kunne reproducere seg selv, vil altså i vesentlig grad avhenge av hvor stor del av den kvinnelige befolkning som blir gift før fylte 45 år. Hvis giftermålsfrekvensen fortsetter å øke, vil vi i de kommende år få relativt flere unge, gifte kvinner enn i dag, og netto-reproduksjonstallet vil antakelig holde seg over 1, selv om den gjennomsnittlige fruktbarheten i ekteskapene fortsetter å synke.

¹ Før beregning av denne er giftermålshyppigheten pr. 1000 kvinner i de enkelte aldrer i 1956—57 (M_x) omregnet til giftermålshyppigheten ved begynnelsen av de samme aldersår (q_x) ved hjelp av formelen

$$q_x = \frac{M_x}{1 + 1/2 M_x}$$

Kap. XXII. Sammenlikning av fødselshyppigheten i Norge og i en del andre vesteuropeiske land

Tabell 82 viser bevegelsen i tallet på levende fødte barn pr. 1 000 av folkemengden i de nordiske land, England og Wales, Nederland, Belgia, Frankrike og Sveits i årene 1851—1960.¹⁾ Av disse oppgaver framgår det at i annen halvdel av det 19. århundre var det både i Norge og i de andre land som tabellen omfatter, en tendens til nedgang i det generelle fødselstall, særlig fra 1870-årene av. Tallet på fødte i forhold til befolkningen falt i disse årene mest i Sverige og Frankrike, nemlig henholdsvis 17 og 16 prosent fra 1851—60 til 1891—1900. I de andre land var reduksjonen betydelig mindre, sjelden over 10 prosent. I perioden 1851—60 var tallet på levende fødte i forhold til størrelsen av befolkningen det samme i Norge som i de to andre skandinaviske land, England og Nederland, nemlig 33 pr. tusen. Finland hadde på den tiden et fødselstall på 36 pr. tusen og Frankrike bare 26 pr. tusen. I slutten av det 19. århundre var fødselstallet i Norge sunket ned til 30 pr. tusen. På dette nivå lå også fødselstallet i Danmark og England. Finland og Nederland hadde i disse årene et høyere fødselstall i forhold til befolkningen enn Norge, mens det i Sverige, Belgia, Frankrike og Sveits lå atskillig lavere enn hos oss.

Etter 1900 begynte i alle disse land tallet på fødte i forhold til folkemengden å avta langt sterkere enn før. Fram til første verdenskrig var nedgangen forholdsvis moderat, men den økte senere i styrke, særlig i løpet av 1920-årene. Det laveste fødselstall ble registrert i 1930-årene, som regel i perioden 1931—35. Tallet på levende fødte pr. 1 000 av folkemengden var da i Norge 15, dvs. 50 prosent lavere enn i slutten av forrige århundre. Like stor som i Norge var nedgangen i fødselstallet i disse årene i Sverige og England. I de andre land var den noe mindre, som oftest omkring 40 prosent. I Frankrike, hvor fødselstallet allerede omkring 1900 lå unormalt lavt, var nedgangen siden århundreskiftet bare 26 prosent.

I slutten av 1930-årene opphørte denne langvarige nedadgående bevegelse i fødselstallet i alle disse land og avløstes av en større eller mindre stigning. Denne kulminerte omkring 1946 og ble fulgt av en nesten like sterk tilbakegang i etterkrigsårene.

I de senere år har fødselstallet i Norge målt i forhold til den samlede folkemengde vært større enn i Sverige og Danmark, men mindre enn i Finland. Av de andre vesteuropeiske land, som tabellen omfatter, har bare Nederland hatt høyere fødselshyppighet enn Norge. I de andre land har den enten ligget på samme nivå eller lavere enn i vårt land.

¹ Kilde: 1851—1905: Statistique Internationale du Mouvement de la Population Statistique Generale de la France, Paris 1907. 1906—1935: Le Mouvement Naturel de la Population dans le Monde, Institut National d'Etudes Démographiques, Paris 1954. 1936—1960: Demographic Year-book, United Nations og de enkelte lands befolkningsstatistikk.

Tabell 82. Levende fødte pr. 1 000 innbyggere i Norge og en del andre vesteuropeiske land 1851—1960.

Live births per 1 000 of population in Norway compared with the rates of some other Western European countries 1851—1960.

År Year	Norge Norway	Sverige Sweden	Dan- mark Den- mark	Finland	Eng- land og Wales	Neder- land ¹ Nether- lands	Belgia ¹ Bel- gium	Frank- rike France	Sveits Switzer- land
1851—60....	32,9	32,8	32,5	35,9	34,1	33,3	30,3	26,3	—
1861—70....	30,9	31,4	30,7	34,4	35,2	35,8	32,0	26,3	—
1871—80....	31,0	30,5	31,4	37,0	35,4	36,2	32,3	25,4	30,8
1881—90....	30,9	29,1	32,0	35,0	32,5	34,2	30,2	23,9	28,1
1891—1900..	30,3	27,1	30,2	32,2	29,9	32,5	29,0	22,2	28,1
1901—05....	28,5	26,1	29,0	32,4	28,2	31,5	27,7	21,2	27,8
1906—10....	26,4	25,4	28,2	32,5	26,3	29,6	24,7	19,9	26,0
1911—15....	25,0	23,1	25,7	29,2	23,6	27,8	20,9	17,4	22,7
1916—20....	24,5	21,2	24,0	24,9	20,0	26,1	14,7	13,2	19,2
1921—25....	22,2	19,1	22,2	24,7	19,9	25,6	20,5	19,3	19,5
1926—30....	18,0	15,9	19,4	22,5	16,7	23,2	18,6	18,2	17,5
1931—35....	15,2	14,1	17,8	19,5	15,0	21,1	16,9	16,5	16,4
1936—40....	15,4	14,8	18,0	19,8	14,7	20,3	14,8	15,0	15,2
1941—45....	18,5	18,8	21,3	21,6	15,9	22,3	13,9	—	18,9
1946—50....	20,6	18,2	20,6	26,8	18,0	26,1	17,0	21,0	19,0
1951—55....	18,6	15,2	17,6	22,1	15,2	22,0	16,6	19,0	17,1
1956—60....	17,9	14,2	16,7	19,3	16,3	21,1	17,1	18,2	17,6
Relative tall <i>Relative figures</i>									
1851—60....	100	100	99	109	104	101	92	80	—
1861—70....	100	102	99	111	114	116	104	85	—
1871—80....	100	98	101	119	114	117	104	82	99
1881—90....	100	94	104	113	105	111	98	77	91
1891—1900..	100	89	100	106	99	107	96	73	93
1901—05....	100	92	102	114	99	111	97	74	98
1906—10....	100	96	107	123	100	112	94	75	98
1911—15....	100	92	103	117	94	111	84	70	91
1916—20....	100	87	98	102	82	107	60	54	78
1921—25....	100	86	100	111	90	115	92	87	88
1926—30....	100	88	108	125	93	129	103	101	97
1931—35....	100	93	117	128	99	139	111	109	108
1936—40....	100	96	117	129	95	132	96	97	99
1941—45....	100	102	115	117	86	121	75	—	102
1946—50....	100	88	100	130	87	127	83	102	92
1951—55....	100	82	95	119	82	118	89	102	92
1956—60....	100	79	93	108	91	118	96	102	98

¹ I Belgia til 1924 og i Nederland til 1928 ble barn som var levende fødte, men som døde før registreringen, registrert som dødfødte. *In Belgium till 1924 and in the Netherlands till 1928 infants born alive but who died before registration of birth are registered as «stillbirths».*

Ved å studere tallet på levende fødte barn pr. 1 000 av folkemengden i de forskjellige land siden midten av forrige århundre, kan en få et ganske godt bilde av de mest karakteristiske trekk i utviklingen av nataliteten i løpet av de siste 100 år. Men en må være merksam på at størrelsen av dette forholds-

Tabell 83. Fruktbarheten etter morens alder i Norge og en del andre vesteuropeiske land 1930—1960.

Fertility rates specified by age of mother in Norway and some other Western European countries 1930—1960.

Land Country År Year	Levende fødte pr. 1000 kvinner <i>Live births per 1000 women</i>							Total fruktbarhet ¹ <i>Total fertility</i>	Indeks 1930—31=100
	15—19 år years	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49		
Norge									
1930—31...	8,2	70,9	112,8	105,8	79,9	42,3	6,7	2 133,0	—
1946.....	14,4	91,6	150,4	147,4	103,8	40,4	3,9	2 759,5	129,4
1950.....	17,0	107,9	140,9	124,4	78,2	31,7	3,4	2 517,5	118,0
1960.....	26,5	163,1	172,6	117,5	63,2	24,0	2,2	2 845,5	133,4
Sverige									
1930—32...	18,0	79,6	97,8	85,1	60,6	28,0	3,2	1 861,5	—
1946.....	33,8	126,9	146,0	113,2	69,0	24,5	2,1	2 577,5	138,5
1950.....	38,9	126,0	128,0	93,6	54,9	18,3	1,5	2 306,0	123,9
1960.....	34,5	128,7	136,7	82,6	38,9	12,2	0,8	2 172,0	116,7
Danmark									
1931—35...	22,6	101,8	122,9	95,6	61,2	24,1	2,1	2 151,5	—
1946.....	35,3	155,9	174,0	136,3	77,6	23,4	1,7	3 021,0	140,4
1950.....	40,2	151,8	149,7	98,7	55,6	17,9	1,2	2 575,5	119,7
1960.....	41,8	170,7	157,6	87,7	38,7	11,5	0,7	2 543,5	118,2
Finland									
1930—32...	14,2	95,7	130,3	115,6	86,7	46,1	7,2	2 479,0	—
1946.....	21,1	156,3	191,6	154,5	106,6	45,9	5,3	3 406,5	137,4
1950.....	27,4	154,6	172,6	132,5	91,6	39,6	4,5	3 114,0	125,6
1960.....	28,5	157,0	151,9	101,9	60,7	24,9	2,3	2 636,0	106,3
England og Wales									
1931.....	12	77	112	94	61	24	..	1 900	—
1946.....	17,2	126,6	156,6	119,1	66,3	18,9	1,4	2 530,5	133,2
1950.....	22,1	126,3	136,2	89,4	48,3	14,2	1,1	2 188,0	115,7
1960.....	34,2	165,5	171,8	100,6	46,2	13,8	0,8	2 664,5	140,2
Nederland									
1930—31...	12,5	91,8	165,7	152,9	111,5	51,5	5,2	2 955,5	—
1946.....	13,5	111,8	224,6	226,4	155,3	58,1	4,6	3 971,5	134,4
1950.....	12,4	93,7	181,4	166,6	114,7	46,4	4,1	3 098,0	104,8
1960.....	16,3	120,1	208,0	152,4	88,5	33,1	2,8	3 106,0	105,1
Belgia									
1939.....	18,7	108,2	124,5	89,3	53,3	19,1	1,9	2 075,0	—
1946.....	19,8	118,3	155,3	118,5	68,5	22,1	1,8	2 521,5	121,5
1950.....	21,8	121,9	142,8	103,6	59,4	19,5	1,6	2 353,0	113,4
1960.....	25,4	150,4	161,6	99,9	50,1	17,3	1,1	2 529,0	121,9
Frankrike									
1930—32...	31,1	130,3	128,7	88,0	52,5	18,1	1,7	2 252,0	—
1946.....	20,0	137,8	186,4	140,9	81,1	26,2	2,2	2 973,0	132,0
1950.....	24,1	158,4	177,6	128,7	69,0	24,1	2,1	2 920,0	129,7
1960.....	22,2	160,0	174,1	107,8	54,6	20,9	1,3	2 704,5	120,1
Sveits									
1934—36...	7,9	67,4	116,2	98,1	56,7	21,0	2,0	1 846,5	—
1946.....	11,3	100,7	167,6	136,9	78,2	26,2	2,0	2 614,5	141,6
1950.....	13,1	108,9	160,5	120,2	66,3	22,0	1,7	2 463,5	133,4
1960.....	16,1	124,3	151,4	102,5	53,6	18,0	1,3	2 336,0	126,5

¹ Summen av de aldersspesifikke fruktbarhetskvotienter. *Sum of fertility rates of the different age groups.*

tall vil være påvirket av befolkningsstrukturen i det enkelte land og de endringer som etter hvert har funnet sted i denne. Et bedre grunnlag for internasjonale sammenlikninger av fruktbarhetsforholdene får en derfor ved å sette tallet på levende fødte barn i forhold til antall kvinner i fødedyktig alder i de forskjellige land. Dette er gjort i tabell 83, som viser bevegelsen i de aldersspesifikke fruktbarhetskvotienter for kvinner i alderen 15—49 år i de siste 30 år. For oversiktens skyld er også beregnet den totale fruktbarhet blant kvinnene i de forskjellige perioder. Som uttrykk for denne er brukt summen av fruktbarhetskvotientene for kvinnene i de enkelte aldersklasser fra 15 til 50 år, slik som ble foreslått av Kuczynski i *The Measurement of Population Growth*, London, 1935. Da fruktbarheten i tabell 83 er beregnet for femårige aldersklasser, er hver av disse multiplisert med 5 før oppsummeringen.

Som vi ser, har den totale fruktbarhet blant alle kvinner i alderen 15—49 år stort sett beveget seg på samme måte som forholdstallene i tabell 82. Vi finner også her en sterk stigning i tallene fra 1930 til 1946, og deretter nedgang. Men den totale fruktbarhet blant kvinner i fødedyktig alder har ikke sunket så meget etter 1946 som det generelle fødselstall beregnet i forhold til totalbefolkningen. I Norge og England f. eks. gikk fruktbarheten ned fra 1946 til 1950, men steg igjen fra 1950 til 1960, og lå i dette år henholdsvis 33 og 40 prosent høyere enn i 1930. I Sverige, Danmark, Belgia, Frankrike og Sveits lå den totale fruktbarhet i 1960 fremdeles omkring 20 prosent høyere enn i 1930. Bare i Finland og Nederland var fruktbarheten i dette år igjen nådd ned til om lag samme nivå som i 1930.

Den totale fruktbarhet i de forskjellige land beregnet i prosent av fruktbarheten i Norge, framgår av tabell 84. Denne oversikt viser at omkring 1930 var det bare i Finland og Nederland at kvinnene hadde vesentlig høyere fruktbarhet enn i Norge. I Sverige, England og Sveits var den atskillig lavere, og i Danmark, Belgia og Frankrike lå den på omtrent samme nivå som hos oss.

Tabell 84. Fruktbarheten blant kvinner i alderen 15—49 år i Norge i forhold til i en del andre vesteuropeiske land 1930—1960.
Fertility of women 15—49 years of age in some Western European countries in percentage of that in Norway 1930—1960.

År Year	Norge Norway	Sverige Sweden	Dan- mark Den- mark	Finland	Eng- land og Wales	Neder- land Nether- lands	Belgia Bel- gium	Frank- rike France	Sveits Switzer- land
1930—31....	100	87	101	116	89	139	97	106	87
1946.....	100	93	109	123	92	144	91	108	95
1950.....	100	92	102	124	87	123	93	116	98
1960.....	100	78	89	93	94	109	89	95	82

I 1960 hadde kvinnene i Nederland fremdeles større total fruktbarhet enn i Norge, men forskjellen er ikke på langt nær så stor som før. I alle de andre land var fruktbarheten lavere enn i vårt land.

Som nevnt foran, hang stigningen i fruktbarheten blant alle kvinner i fødedyktig alder i Norge i de senere år for en vesentlig del sammen med økingen i giftermålsfrekvensen blant kvinner under 30 år. Dette førte til at vi fikk en meget større prosent gifte blant den kvinnelige befolkning i de mest fruktbare aldersklasser. Den påviste stigning i den totale fruktbarheten i andre land skyldtes antakelig også vesentlig samme årsak. Se tabell 45.

Undersøker vi fruktbarhetsforholdene blant kvinner på de forskjellige alderstrinn, finner vi at kvinnene mellom 30 og 50 år i Norge har hatt relativ høy fruktbarhet sammenliknet med i andre land. Bare i Nederland, og til dels i Finland, har fruktbarheten blant kvinnene i denne alder vært større enn i Norge. Men blant kvinner under 30 år har fruktbarheten hos oss til dels vært betydelig lavere enn i de andre land som er med i denne sammenlikningen. Dette gjelder særlig for kvinner i aldersklassen 15—19 år, men også i 20-årsalderen. Norges plass blant landene har imidlertid forandret seg betydelig siden 1930. Som det går fram av tabell 85, er for tiden fruktbarheten blant kvinner mellom 20 og 30 år i Norge enten like høy eller høyere enn i de andre land unntatt i Nederland. I dette land hadde kvinnene i alderen 25—29 år i 1960 hele 21 prosent større fruktbarhet enn kvinnene i Norge i samme alder.

Vi skal til slutt se på Norges stilling når det gjelder barn født utenfor ekteskap. Sammenlikningen er her begrenset til de nordiske land, hvor reglene

Tabell 85. Fruktbarheten blant kvinner i de enkelte aldersgrupper i Norge i forhold til i en del andre vesteuropeiske land i 1930 og 1960.

Fertility rates specified by age of mother in some Western European countries in percentage of that in Norway in 1930 and 1960.

Land Country	Morens alder <i>Age of mother</i>											
	15—19		20—24		25—29		30—34		35—39		40—44	
	1930 —31	1960	1930 —31	1960	1930 —31	1960	1930 —31	1960	1930 31—	1960	1930 —31	1960
Norge	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Sverige	220	139	112	83	87	79	80	71	76	65	48	50
Danmark	276	158	144	105	109	91	90	75	77	61	57	48
Finland	173	108	135	96	116	88	109	87	109	96	109	104
England og Wales	146	129	108	101	99	100	89	86	76	73	57	58
Nederland	152	62	129	74	147	121	145	130	140	140	122	138
Belgia	228	96	153	92	110	94	84	85	67	79	45	72
Frankrike	378	84	184	98	114	101	83	92	66	86	43	87
Sveits	96	61	95	76	103	88	93	87	71	85	50	75

Tabell 86. Levende fødte utenfor ekteskap pr. 100 levende fødte i alt i de nordiske land 1901—1960.

Number of illegitimate live births in per cent of total number of live births in the nordic countries 1901—1960.

År Year	Norge	Sverige	Danmark	Finland
1901—05.....	7,0	11,9	10,1	6,5
1906—10.....	6,6	13,5	11,0	7,0
1911—15.....	7,0	15,5	11,4	7,8
1916—20.....	7,0	14,6	11,4	8,1
1921—25.....	6,9	14,9	10,6	8,8
1926—30.....	7,0	16,0	10,9	8,1
1931—35.....	7,0	15,3	10,0	7,7
1936—40.....	6,3	12,6	8,7	7,5
1941—45.....	7,3	9,5	9,1	6,7
1946—50.....	4,9	9,5	7,7	5,6
1951—55.....	3,7	9,9	6,8	4,5
1956—60.....	3,6	10,5	7,2	4,1

for registreringen av disse fødsler har vært ens, slik at de statistiske oppgaver skulle være fullt ut sammenliknbare. I tabell 86 er tallet på illegitime fødte barn beregnet i prosent av alle levende fødte i hver femårsperiode 1901—1960.

Siden 1900 har barn født utenfor ekteskap utgjort en langt større del av alle de fødte i Sverige og Danmark enn i Norge og Finland. Fra århundreskiftet til begynnelsen av 1930-årene holdt prosenten av illegitime fødsler seg temmelig uforandret. I disse årene var den i Norge 7, i Finland 8, i Danmark 11 og i Sverige 15. Senere har det relative antall barn født utenfor ekteskap avtatt betydelig i alle de fire land. I 1956—60 var således det prosentvise antall av disse barn i Norge og Finland bare halvparten så stort som i 1931—35. I Sverige og Danmark har det i samme tidsrom gått ned med en tredjedpart. Det er grunn til å tro at denne nedgangen i det relative antall barn født utenfor ekteskap i våre naboland vesentlig henger sammen med de samme forhold som er pekt på for Norges vedkommende, nemlig større kjennskap til bruk av svangerskapshindrende midler og den økte giftermålsmulighet for de unge kvinner.

Vandringer

Kap. XXIII. Det statistiske materiale

Ved folkeflytningene mellom Norge og utlandet har alltid utvandringen fra landet spilt en langt større rolle enn innvandringen, og for den viktigste del av utvandringen — nemlig til oversjøiske land — har vi årlige oppgaver som går tilbake til 1825. Et brukbart administrativt grunnlag for statistikk over utvandringen til europeiske land og over innvandringen til Norge fra utlandet, fikk vi derimot først med en lov av 1946 som innførte plikt til å melde til folkeregistrene alle flyttinger inn og ut av landet. Fritatt for meldeplikt var bare personer hvis fravær i utlandet eller opphold i Norge skulle vare under fire måneder. For fremmede statsborgere var det riktignok tidligere ved lov av 1901 innført alminnelig meldeplikt til politiet for alle som ville søke arbeid her i landet. Men storparten av innvandrerne til Norge var hjemvendte norskamerikanere, og den vesentligste del av disse var fritatt for å melde seg til politiet. De protokoller over innvandrere som politiet førte i henhold til fremmedlovens bestemmelser, gav derfor et lite tilfredsstillende grunnlag for en innvandringsstatistikk.

Så lenge en ikke hadde oppgaver over hvor mange som årlig forlot landet, var det heller ikke mulig å få et riktig bilde av innvandringens betydning befolkningsmessig sett. Den innvandringsstatistikk som Statistisk Sentralbyrå begynte å gi ut i 1916, viste seg å være temmelig verdiløs og ble sløffet i 1931. Den ble først gjenopptatt i 1947, da Byrået fikk et nytt grunnlag for inn- og utvandringsstatistikken gjennom de nevnte meldinger til de kommunale folkeregistre.

Inntil 1860-årene var det ingen offentlig kontroll med emigrantransporten, og opplysningene om de utvandrede før den tiden er til dels usikre. De ble innhentet fra lensmennene og fogdene i landdistriktene og politimestrene i de sjøbyer hvorfra emigrantene hadde innskipet seg. Oppgavene ble hvert år sendt inn til vedkommende fylkesmann som også fikk oppgave over utvandrede personer fra soknepresten på de utvandrede hjemsteder. Hertil kom senere årsberetninger fra de norsk-svenske konsuler i Quebec og New York.

I 1863 fikk vi imidlertid en lov om transporten av emigranter og i 1869 en agentlov med formål å beskytte norske emigranter til oversjøiske land. Etter loven av 1869, som fremdeles gjelder, må alle utvandringsagenter opprette skriftlig kontrakt med enhver utvandrer. Denne kontrakt skal forevises politiet som også er pålagt å føre protokoll over emigrantene. Med disse bestemmelser kom praktisk talt hele den oversjøiske utvandring fra Norge under politiets kontroll, og etter den tid gir emigrantprotokollene et godt materiale for en offisiell utvandringsstatistikk.

I lovgivningen i Norge og de andre nordiske land har en med en utvandrer som regel ment en person som har hatt til hensikt å forlate landet for bestandig. Men i praksis har begrepet blitt utvidd til å omfatte også personer som midlertidig oppgav sin bolig i Norge for å bosette seg i et oversjøisk land, dvs. alle personer som ikke lenger kunne betraktes som hjemmehørende i Norge. Personer som forlot landet på forretningsreise, for å studere eller for å besøke slekt og venner i et oversjøisk land, har aldri blitt betraktet som utvandret fra landet. Slik loven har vært praktisert, har med andre ord forandringen av det faste bosted vært brukt som kriterium for å skille utvandrerene fra andre alminnelige reisende og således vært avgjørende for om en person har kommet med i utvandringsstatistikken eller ikke. I forrige århundre og fram til første verdenskrig i begynnelsen av dette hadde sannsynligvis det store flertall av de personer som ble registrert som utvandrere, til hensikt å bosette seg fast i det land de flyttet til. Men i de senere år har en stadig stigende del av utvandrerne ikke hatt en slik hensikt. Flere og flere har reist ut for å arbeide i et oversjøisk land en begrenset tid og så vendt hjem. På grunn av denne forandring i utvandringens karakter har det blitt stadig vanskeligere å skille mellom utvandrere og andre reisende, og dette blir ikke en gang forsøkt i den statistikk som nå utarbeides på grunnlag av de omtalte meldinger til folkeregisteret.

Fra 1869 har emigrantprotokollene, som ligger til grunn for utvandringsstatistikken, inneholdt opplysninger om emigrantenes navn, fødselsår, fødested, hjemsted og — for personer over 15 år — også yrke. Fra et senere tidspunkt har også vært notert bestemmelsesstedet for reisen, om vedkommende hadde fått reisepenger eller billett fra utvandringslandet, og om årsaken til utvandringen. Utskrift av emigrantprotokollene ble opprinnelig hvert år sendt gjennom fylkesmannen til Indredepartementet; fra 1876 har Statistisk Sentralbyrå mottatt slike utskrifter.

De første statistiske oppgaver over utvandringen fra Norge finnes i fylkesmennenes femårsberetninger fra årene 1841—1860. Fra og med 1856 ble utvandringsstatistikken tatt med i den offisielle statistikk over folkemengdens bevegelse. Endelig kan nevnes at alle foreliggende data om den oversjøiske utvandring fra 1825 til 1918 er behandlet i publikasjonen *Utvandringsstatistikk* (NOS VII 25), utgitt av Sosialdepartementet i 1921. Resulta-

tene av statistikken over flyttinger til og fra utlandet, utarbeidd på grunnlag av oppgavene fra folkeregistrene, har siden 1947 blitt trykt i de årlige beretninger om folkemengdens bevegelse. Fra samme år finner en også her opplysninger om de innenlandske vandringer.

Statistikk over innenlandske vandringer blir utarbeidd på grunnlag av de meldinger som enhver har plikt til å gi til folkeregisteret på bostedet når han gir opp sin bopel i en kommune for å flytte til en annen kommune i Norge. Folkeregisteret på det tidligere bosted utsteder flytteattest for vedkommende og hans husstand, og denne skal leveres til folkeregisteret på det nye bosted. Ved melding om flytting skal den meldepliktige gi opplysning for seg selv og de personer som skal flytte sammen med ham, om bl. a. fødselsår og dag, fødested, stilling i familien, sivilstand, statsborgerforhold og yrke. Disse flytteattester sendes etter hvert inn til Statistisk Sentralbyrå.

En har grunn til å tro at resultatene av statistikken om de innenlandske flyttinger ennå ikke er helt tilfredsstillende. Feil kan oppstå både fordi publikum ikke alltid overholder meldeplikten ved flytting til annen kommune og på grunn av feil ved selve registreringene. Særlig må en regne med at de mange midlertidige flyttinger skaper problemer for folkeregistrene. Trass i disse svakheter gir den nye statistikken likevel overordentlig interessante opplysninger om flyttebevegelsens størrelse og retning, opplysninger som vi tidligere ikke hadde. Den gir videre et grunnlag for å følge bevegelsen i folketallet i de enkelte kommuner og dermed muligheter for å studere befolkningens vekstforhold i de forskjellige deler av landet i tidsrommet mellom folketellingene.

Kap. XXIV. Vandringene til og fra utlandet

1. Utvandringen til oversjøiske land 1825—1960.

I tabell 87 er gitt tallet på utvandrede i alt, absolutt og relativt, i hvert enkelt år fra 1825 til 1960. De 53 som utvandret i 1825, var fra Stavanger og omliggende distrikter. De var etter sigende blitt oppmuntret til å reise av en mann fra Rogaland ved navn Kleng Person, som var dratt over til Amerika i 1821. I de følgende ti år fulgte andre grupper av utvandrere etter, hvor mange vet vi ikke med sikkerhet. Det var først fra 1836 av at utvandringen til oversjøiske land ble en årviss foreteelse i Norge. Men det varte imidlertid ennå atskillige år før utvandringsstrømmen fikk større omfang. Som det framgår av tabell 87, oversteg i 1850-årene tallet på utvandrere ikke i noe år 3 promille av befolkningen, og det var før midten av 1860-årene sjelden høyere enn 4—5 promille. Fra 1865 økte utvandringsintensiteten betydelig, og den holdt seg senere stort sett på et relativt høyt nivå helt fram til 1930. I 1930-årene var utvandringen minimal, og under den annen verdenskrig opphørte

Tabell 87. Utvandringen fra Norge til oversjøiske land i årene
1825—1960.

Emigration from Norway to oversea countries 1825—1960.

Utvandrede Emigrants								
År Year	Antall Number	Pr. 1000 inn- byggere Per 1000 of popula- tion	År Year	Antall Number	Pr. 1000 inn- byggere Per 1000 of popula- tion	År Year	Antall Number	Pr. 1000 inn- byggere Per 1000 of popula- tion
1825....	53	0,05	1877....	3 206	1,73	1919....	2 432	0,93
1836....	200	0,17	1878....	4 863	2,59	1920....	5 581	2,12
1837....	200	0,16	1879....	7 608	4,00	1921....	4 627	1,73
1838....	100	0,08	1880....	20 212	10,53	1922....	6 456	2,40
1839....	400	0,32	1881....	25 976	13,51	1923....	18 287	6,74
1840....	300	0,24	1882....	28 804	15,00	1924....	8 492	3,11
1841....	400	0,32	1883....	22 167	11,55	1925....	7 009	2,55
1842....	700	0,55	1884....	14 776	7,66	1926....	9 326	3,38
1843....	1 600	1,24	1885....	13 981	7,19	1927....	11 881	4,28
1844....	1 200	0,92	1886....	15 158	7,74	1928....	8 832	3,17
1845....	1 100	0,83	1887....	20 741	10,53	1929....	8 029	2,87
1846....	1 300	0,97	1888....	21 452	10,85	1930....	3 673	1,31
1847....	1 600	1,18	1889....	12 642	6,37	1931....	825	0,29
1848....	1 400	1,03	1890....	10 991	5,50	1932....	436	0,15
1849....	4 000	2,91	1891....	13 341	6,63	1933....	344	0,12
1850....	3 700	2,66	1892....	17 049	8,42	1934....	485	0,17
1851....	2 640	1,87	1893....	18 778	9,21	1935....	462	0,16
1852....	4 030	2,83	1894....	5 642	2,74	1936....	526	0,18
1853....	6 050	4,20	1895....	6 207	2,98	1937....	647	0,22
1854....	5 950	4,08	1896....	6 679	3,16	1938....	818	0,28
1855....	1 600	1,08	1897....	4 669	2,18	1939....	687	0,23
1856....	3 200	2,13	1898....	4 859	2,23	1940....	278	0,09
1857....	6 400	4,26	1899....	6 699	3,04	1941....	—	—
1858....	2 500	1,62	1900....	10 931	4,90	1942....	—	—
1859....	1 800	1,15	1901....	12 745	5,65	1943....	—	—
1860....	1 900	1,19	1902....	20 343	8 94	1944....	—	—
1861....	8 900	5,51	1903....	26 784	11,71	1945....	—	—
1862....	5 250	3,23	1904....	22 264	9,69	1946....	973	0,31
1863....	1 100	0,67	1905....	21 059	9,12	1947....	1 477	0,47
1864....	4 300	2,58	1906....	21 967	9,47	1948....	2 398	0,75
1865....	4 000	2,37	1907....	22 135	9,50	1949....	2 669	0,83
1866....	15 455	9,05	1908....	8 497	3,62	1950....	2 295	0,70
1867....	12 829	7,48	1909....	16 152	6,82	1951....	2 871	0,87
1868....	13 211	7,66	1910....	18 912	7,93	1952....	2 958	0,89
1869....	18 070	10,45	1911....	12 477	5,20	1953....	2 515	0,75
1870....	14 838	8,55	1912....	9 105	3,76	1954....	2 767	0,82
1871....	12 276	7,04	1913....	9 876	4,04	1955....	2 618	0,76
1872....	13 865	7,90	1914....	8 522	3,45	1956....	2 635	0,76
1873....	10 352	5,86	1915....	4 572	1,83	1957....	2 800	0,80
1874....	4 601	2,58	1916....	5 212	2,07	1958....	2 095	0,59
1875....	4 048	2,24	1917....	2 518	0,99	1959....	2 104	0,59
1876....	4 355	2,38	1918....	1 226	0,48	1960....	1 729	0,48

den helt. Den begynte igjen i 1946, men i forholdsvis beskjedne målestokk sammenliknet med i årene før 1930. I 1946—60 er det registrert gjennomsnittlig 2 327 utvandrede personer pr. år eller 0,7 pr. 1 000 av befolkningen.

Det var Sambandsstatene som helt fra utvandringen begynte i første halvdel av det 19. århundre og fram til i dag, tok imot den vesentligste del av utvandrerne fra Norge. Som det vil ses av tabell 88 var det først etter 1900 at utvandringen til andre oversjøiske land, særlig Canada, fikk større betydning. Utvandringen til Canada utgjorde i 1921—25 16 prosent av alle de norske emigranter til oversjøiske land og i 1926—30 32 prosent. I disse årene drev The Canadian Dominion Department of Immigration and Colonization en iherdig propaganda i europeiske land for utvandring blant jordbrukere og jordbruksarbeidere. I de siste 15 år har 78 prosent av våre utvandrere reist til Sambandsstatene, 18 prosent til Canada og bare 4 prosent til land i Sør- og Mellom-Amerika og andre verdensdeler.

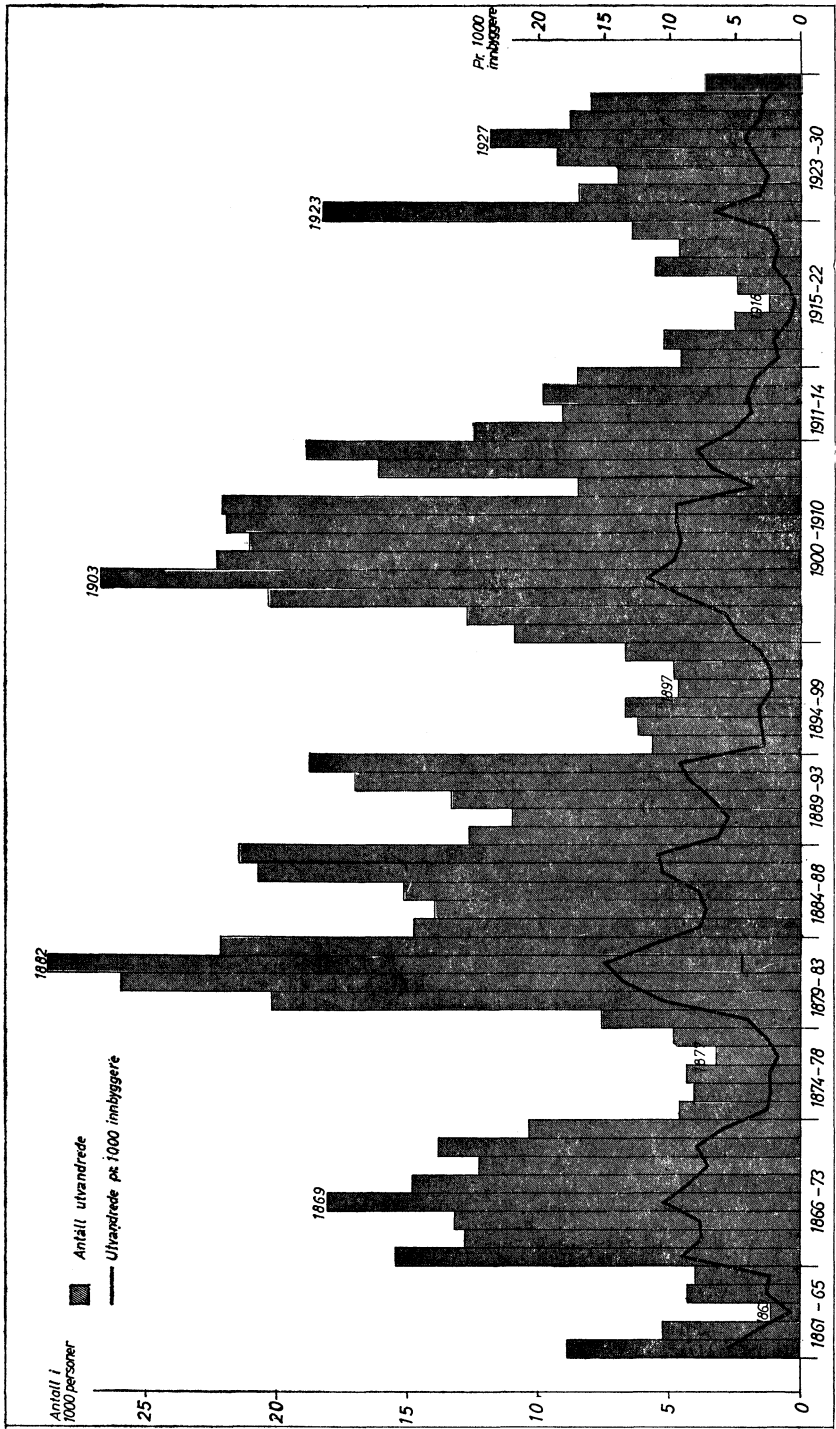
Tabell 88. Utvandrede etter bestemmelsesland 1866—1960. *Emigrants by country of destination 1866—1960.*

År Year	Antall Number							Relative tall. Pst. Relative figures. Per cent		
	Sam- bands- statene <i>United States</i>	Canada	Mellom- og Sør- Amerika <i>Central and South America</i>	Afrika	Asia	Au- stra- lia	I alt <i>Total</i>	Sam- bands- statene <i>United States</i>	Canada	Andre land <i>Other countries</i>
1866—70	74 335	—	—	—	—	68	74 403	99,9	—	0,1
1871—75	43 671	—	—	—	—	1 471	45 142	96,7	—	3,3
1876—80	39 565	—	—	—	—	679	40 244	98,3	—	1,7
1881—85	105 645	—	—	—	—	59	105 704	99,9	—	0,1
1886—90	80 665	177	34	9	1	98	80 984	99,6	0,2	0,2
1891—95	60 497	405	16	76	1	22	61 017	99,2	0,7	0,1
1896—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1900	33 090	201	21	255	5	265	33 837	97,8	0,6	1,6
1901—05	97 185	5 411	90	485	1	23	103 195	94,2	5,2	0,6
1906—10	81 512	5 969	73	73	3	33	87 663	93,0	6,8	0,2
1911—15	39 577	4 816	51	59	17	32	44 552	88,8	10,8	0,4
1916—20	15 891	973	40	13	52	—	16 969	93,7	5,7	1,6
1921—25	37 325	7 217	145	56	86	42	44 871	83,2	16,1	0,7
1926—30	27 413	13 492	380	171	119	166	41 741	65,7	32,3	2,0
1931—35	2 114	193	64	94	83	4	2 552	82,8	7,6	9,6
1936—40	2 569	113	61	78	127	8	2 956	86,9	3,8	9,3
1941—45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—50	8 793	637	278	55	13	36	9 812	89,6	6,5	3,9
1951—55	9 907	3 554	107	45	5	111	13 729	72,2	25,9	1,9
1956—60	8 641	2 259	62	28	2	371	11 363	76,0	19,9	4,1

Det var først og fremst de vanskelige økonomiske forhold i Norge i midten av forrige århundre som gav støtet til utvandringen fra landet. Senere svingte omfanget av utvandringen til dels meget sterkt med de vekslende konjunkturer innen våre viktigste næringsgrener.

Det var imidlertid ikke bare forholdene i Norge som ble bestemmende for

Diagram 27. Utvandringen fra Norge til oversjøiske land 1861—1930. Oversea emigration from Norway 1861—1930.

utvandringsintensiteten, men også i høy grad den økonomiske situasjon til hver tid i innvandringslandene. Viktigst var forholdene i Sambandsstatene. På grunn av Sambandsstatenes dominerende rolle som innvandringsland, var det naturlig at de herskende konjunkturer der kom til å få stor innflytelse på utvandringens størrelse her hjemme. Helt fram til første verdenskrig tyder bevegelsen i den norske utvandringskurven på at gode tider i Sambandsstatene virket sterkt stimulerende og dårlige tider hemmende på utvandringslysten her i landet.

I de 135 år vi har statistiske oppgaver for, utvandret det i alt 900 000 personer fra Norge, og av disse 780 000 eller 87 prosent i tidsrommet 1865—1930. Utvandringen foregikk i markerte bølger, se diagram 27 og tabell 89 som viser variasjonen i den gjennomsnittlige utvandringsintensiteten pr. 1 000 av folkemengden i perioder med stor og liten utvandring.

Tabell 89. Periodevise vekslinger i utvandringen til oversjøiske land i tiden 1836—1960. *Periodic fluctuations of oversea emigration during the years 1836—1960.*

Periode <i>Period</i>	Utvand- rede pr. år <i>Annual number of emigrants</i>	Pr. 1 000 innbyggere <i>Per 1 000 of population</i>	Periode <i>Period</i>	Utvand- rede pr. år <i>Annual number of emigrants</i>	Pr. 1 000 innbyggere <i>Per 1 000 of population</i>
1836—1848.....	808	0,63	1894—1899.....	5 793	2,72
1849—1854.....	4 395	3,10	1900—1910.....	18 344	7,94
1855—1860.....	2 900	1,89	1911—1914.....	9 995	4,10
1861—1865.....	4 710	2,86	1915—1922.....	4 078	1,57
1866—1873.....	13 862	7,99	1923—1930.....	9 441	3,42
1874—1878.....	4 215	2,30	1931—1940.....	550	0,19
1879—1883.....	20 953	10,93	1941—1945.....	¹ —	—
1884—1888.....	17 222	8,81	1946—1960.....	2 327	0,69
1889—1893.....	14 560	7,24			

¹ Ingen opplysninger. *No information.*

Den første store utvandringsbølgen i forrige århundre varte fra 1866 til 1873. I disse 8 årene utvandret det gjennomsnittlig 14 000 pr. år, hvilket svarte til 8 pr. 1 000 av folketallet. Dette var en betydelig stigning fra tidligere år; og årsaken var for en stor del de overordentlig gode tider i Sambandsstatene etter at borgerkrigen der var slutt i 1865. I 1873 ble Sambandsstatene rammet av en alvorlig krise, og i de neste 5 år — fra 1874—1878 — var utvandringen betydelig mindre enn i perioden før. I Norge hadde det da vært oppgang i næringslivet fra 1869, og særlig var 1872—1875 gode år (sml. diagram 2). Omslaget i Norge kom i 1875, og depresjonen var verst i 1877—1879 med stor nedgang i handelsvirksomheten, lave frakter og stigning i tallet

på konkurser. I 1879 begynte en ny utvandringsbølge fra Norge av større omfang enn noensinne før. Den varte til og med 1883. I denne femårsperioden utvandret det fra vårt land i alt 105 000 personer eller gjennomsnittlig 21 000 pr. år. Utvandringen nådde maksimum i 1882, da nesten 29 000 personer drog til Amerika. Dette er det største antall utvandrede som har vært registrert her i landet i et enkelt år. I de følgende år avtok utvandringen på nytt, men den holdt seg likevel på et relativt høyt nivå fram til begynnelsen av 1890-årene. I 1889—1893 var utvandringshyppigheten gjennomsnittlig 7 pr. 1 000 av middelfolkemengden, sammenliknet med 9 i 1884—88 og 11 i 1879—83. I 1894 og 1895 var tallet på utvandrere påfallende lavt. Den plutselige tilbakegang hang antakelig sammen med krisen i Amerika i 1893, som hadde ført til stor arbeidsløshet og reduserte lønninger. Fristelsen til å utvandre var da naturlig ikke så sterk, selv om forholdene heller ikke her hjemme var særlig gode. I Norge bedret konjunkturerne seg i 1895, og de gode tider varte til 1899. I årene 1894—99 var utvandringsintensiteten usedvanlig lav, bare 2,7 pr. 1 000. Denne sterke nedgang skyldtes imidlertid ikke bare konjunkturoppgangen i Norge, men også at det fremdeles var dårlige tider i Sambandsstatene. Oppgangen i næringslivet begynte der først i 1897. I 1900 var det imidlertid slutt på oppgangstiden i Norge. Utvandringen til oversjøiske land tok til igjen, og i årene fra 1900—1910 fikk vi vår siste store utvandringsbølge. Den nådde maksimum i 1903, da det utvandret 26 800 personer, altså nesten like mange som i toppåret 1882. I de følgende år til og med 1907 utvandret det om lag 22 000 om året. I 1908 sank utvandringen til bare vel 8 000. På nytt var det vanskelige tider i Sambandsstatene (krisen i 1907) som gav forklaringen. Men konjunkturerne i Amerika bedret seg hurtig, og allerede i 1909 økte igjen innvandringsstrømmen til Statene. Fra Norge utvandret det i dette år dobbelt så mange som i 1908, og tallet økte ytterligere i 1910 til 19 000 eller 7,9 pr. 1 000. I de siste årene før første verdenskrig brøt ut, var det relativt gode tider i Norge, og utvandringen avtok betydelig. I 1911—14 utvandret det gjennomsnittlig 10 000 om året.

Under den 1. verdenskrig og i årene like etter var utvandringen liten. Dels skyldtes dette den økte virksomhet i næringslivet her hjemme, dels reisevanskeligheter og restriksjoner som følge av krigstilstanden. Men i begynnelsen av 1920-årene tok utvandringen til igjen. Den var særlig betydelig i 1923, da det utvandret 18 000 eller 6,7 pr. 1 000 innbyggere. I Norge var høykonjunkturerne forbi i 1920, og høsten dette år begynte vi å få stor arbeidsløshet. Forholdene i Norge lå således til rette for en stor utvandring allerede fra 1921. Men på denne tiden var tidene også dårlige i Sambandsstatene. Forholdene i den amerikanske økonomi bedret seg fra 1922, og dette forklarer at utvandringen blaffet opp igjen i 1923. Utvandringen i dette og det følgende år ville sannsynligvis ha blitt enda større enn den faktisk ble, hvis den ikke hadde blitt bremsset ved bestemmelser i den nye amerikanske

innvandringslov av 1921, som fastsatte kvoter for hvilken innvandring som skulle tillates fra de enkelte land. For Norge ble innvandringskvoten til å begynne med satt til 12 202 personer pr. budsjettår. Fra 1. juli 1924 ble den redusert til 6 453 personer og fra 1. juli 1929 til 2 377. Samtidig ble de amerikanske betingelser for å få innvandringstillatelse betydelig skjerpet. Sambandsstatenes bestrebelser for å begrense innvandringen førte til en stor nedgang i tallet på utvandrere fra Norge i slutten av 1920-årene, til tross for de dårlige tider og den store arbeidsløshet her hjemme.

Loven av 1921 representerte en radikal omlegging av Sambandsstatenes innvandringspolitikk. Bakgrunnen var vesentlig av økonomisk og sosial art, men også rasehensyn og politiske grunner spilte inn. Storparten av landets naturlige rikdommer var tatt i besittelse, og innen de fleste erverv var det på den tid et stort overskott av arbeidssøkere. Arbeiderne var av den grunn naturlig motstandere av en stadig strøm inn til landet av fremmede arbeidere som bidrog til å trykke lønningene og øke arbeidsløsheten. De arbeidet derfor ivrig for en begrensning av innvandringen særlig av folk fra Sør- og Øst-Europa som vanligvis hadde en relativt lav levestandard. Det hjalp ikke at arbeidsgiverne klaget over at tilgangen på billig, ufaglært arbeidskraft ble for sterkt redusert ved innvandringsbestemmelsen.

Under den alvorlige depresjon i Sambandsstatene i 1930-årene var utvandringen fra Norge meget liten, og den opphørte fullstendig under krigen 1940—45. Etter krigen har den på nytt hatt et visst omfang, men ikke så stort at det har hatt nevneverdig betydning, verken økonomisk eller befolkningsmessig. Vår immigrantkvote til Sambandsstatene er fremdeles den samme som før krigen, nemlig 2 360 pr. budsjettår. Hvis en holder seg til politiets oppgaver over tallet på utvandrede norske til oversjøiske land i 1946—1960, skulle denne kvoten ikke ha vært fullt utnyttet. Men det er grunn til å tro at oppgavene ikke er helt fullstendige og at utvandringen fra Norge i disse årene, både til Sambandsstatene og til andre oversjøiske land, har vært noe større enn statistikken viser.

2. Utvandringen fra forskjellige deler av landet 1866—1960.

Under den første store utvandring i 1860-årene var det mest bygdene som ble rammet. I alle senere perioder unntatt i «jobbetiden» i slutten av 1890-årene, var utvandringen derimot relativt størst fra byene. For mye vekt skal en imidlertid ikke legge på dette. Ved sammenlikninger av den gjennomsnitt-

lige utvandringshyppighet i byene og bygdene må det bl. a. tas i betraktning at det relativt sett var flere unge folk i byene enn i bygdene. Disse var for en stor del innflyttere fra landsbygden, og en må anta at mange av dem etter et kortere eller lengre opphold i byene bestemte seg for å dra videre til Amerika. En må med andre ord tro at det blant utvandrerne fra byene var et ikke ubetydelig antall personer som egentlig kom fra landsbygden.

Tabell 90. Utvandringen til oversjøiske land fra bygder og byer 1866—1960. *Oversea emigration from rural districts and towns 1866—1960.*

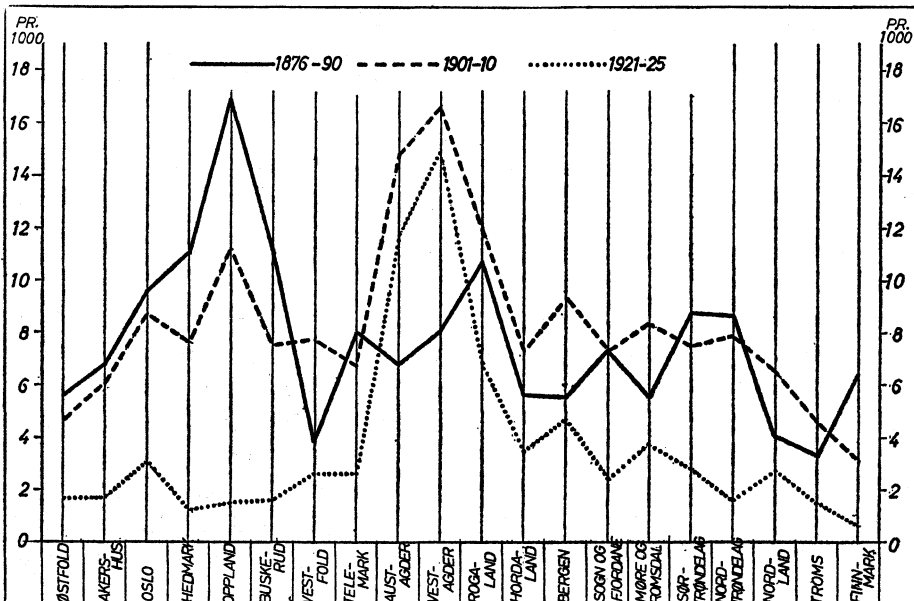
År Year	Utvandring <i>Emigration</i>				Utvandring fra byene i forhold til fra bygdene. Utvandrings- hyppigheten i bygdene = 100 <i>Rate of emi- gration in rural districts = 100</i>
	Antall Number		Pr. 1 000 innbyggere <i>Per 1 000 of population</i>		
	Bygder <i>Rural districts</i>	Byer <i>Towns</i>	Bygder <i>Rural districts</i>	Byer <i>Towns</i>	
1866—70.....	64 642	9 761	9,0	6,9	77
1871—75.....	34 177	10 965	4,7	7,0	149
1876—80.....	31 335	8 909	4,2	4,8	114
1881—85.....	75 287	30 417	10,0	14,4	144
1886—90.....	53 186	27 798	7,0	12,3	176
1891—95.....	42 456	18 561	5,5	7,3	133
1896—1900.....	24 663	9 174	3,1	3,1	100
1901—05.....	69 458	33 737	8,5	10,5	124
1906—10.....	58 427	29 236	6,9	8,7	126
1911—15.....	30 108	14 444	3,5	4,0	114
1916—20.....	8 883	8 086	1,0	2,1	210
1921—25.....	28 399	16 472	3,0	4,2	140
1926—30.....	28 353	13 388	2,9	3,3	114
1931—35.....	1 406	1 146	0,1	0,3	300
1936—40.....	1 768	1 188	0,2	0,3	150
1941—45.....	—	—	—	—	—
1946—50.....	4 773	5 039	0,4	1,1	275
1951—55.....	7 023	6 706	0,6	1,2	200
1956—60.....	6 156	5 207	0,5	0,9	180

Tabell 91 og diagram 28 viser utvandringen fra de enkelte fylker i tiden 1866—1960. Fram til 1890 var det befolkningen i Oppland, Hedmark, Buskerud og Telemark som hadde den største utvandringsfrekvens. Men fra slutten av forrige århundre har det vært Agder-fylkene og Rogaland som har tapt relativt flest ved utvandringen til oversjøiske land.

Tabell 91. Utvandringen til oversjøiske land fra de enkelte fylker
1866—1960. *Oversea emigration from the different counties 1866—1960.*

Fylker Counties	Utvandrede pr. 1 000 av middelfolkemengden <i>Emigrants per 1 000 of population</i>												
	1866	1876	1891	1901	1911	1916	1921	1926	1931	1936	1946	1951	1956
	—75	—90	1900	—10	—15	—20	—25	—30	—35	—40	—50	—55	—60
Østfold	2,7	5,6	2,1	4,7	2,1	1,0	1,6	1,6	0,1	0,1	0,3	0,4	0,3
Akershus	8,0	6,8	2,0	6,1	2,5	1,0	1,7	1,8	0,2	0,2	0,4	0,7	0,6
Oslo	9,4	9,6	2,9	8,7	3,7	2,1	3,0	2,7	0,3	0,3	1,5	1,4	1,0
Hedmark	10,0	11,0	3,8	7,6	2,5	0,6	1,1	1,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Oppland	18,1	16,9	6,1	11,2	4,1	0,9	1,5	2,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Buskerud	9,9	11,0	3,9	7,5	2,5	0,9	1,6	2,7	0,1	0,1	0,3	0,5	0,4
Vestfold	2,6	3,8	3,6	7,7	3,0	1,4	2,6	1,7	0,2	0,2	0,6	0,5	0,4
Telemark	10,3	8,0	4,3	6,7	1,9	0,7	2,6	3,2	0,1	0,1	0,3	0,3	0,2
Aust-Agder	2,3	6,8	8,8	14,9	6,2	3,4	11,7	8,6	0,5	0,7	1,3	1,7	1,3
Vest-Agder	2,3	8,0	11,4	16,6	8,9	5,6	14,9	13,5	1,0	1,7	3,2	5,0	4,0
Rogaland	5,6	10,7	7,6	12,0	6,0	2,0	6,8	6,3	0,3	0,3	1,3	1,8	1,6
Hordaland	5,7	5,6	3,9	7,3	4,2	0,8	3,5	3,0	0,1	0,1	0,5	0,7	0,5
Bergen	3,6	5,5	3,4	9,3	5,4	2,7	4,7	3,6	0,3	0,2	1,2	1,5	1,1
Sogn og Fjordane	10,4	7,3	5,8	7,3	4,3	0,6	2,4	2,7	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Møre og Romsdal	1,9	5,5	4,9	8,3	3,7	0,7	3,7	2,5	0,1	0,2	0,4	0,4	0,3
Sør-Trøndelag	5,3	8,8	5,0	7,5	3,4	1,0	2,8	2,8	0,1	0,1	0,3	0,4	0,3
Nord-Trøndelag	7,4	8,7	5,3	7,9	2,9	0,5	1,6	1,9	0,1	—	0,1	0,2	0,1
Nordland	2,9	4,0	2,5	6,5	3,3	0,7	2,7	1,9	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2
Troms	2,9	3,3	2,0	4,6	2,1	0,5	1,5	1,4	0,1	—	0,1	0,2	0,1
Finnmark	9,6	6,4	2,8	3,1	0,9	0,3	0,6	0,5	—	—	0,5	0,1	0,1
Riket i alt <i>Whole country</i>	6,8	7,9	4,5	8,2	3,6	1,3	3,3	3,0	0,2	0,2	0,6	0,8	0,6

Diagram 28. Utvandringen til oversjøiske land pr. 1 000 av folke-
mengden i de enkelte fylker 1876—1925. *Rate of oversea
emigration per 1 000 of population in different counties 1876—1925.*

3. De utvandredes kjønn, alder og ekteskapelige stilling 1866—1960.

Tabell 92 viser tallet på utvandrede i riket, bygder og byer delt etter kjønn. Av alle utvandrede personer var 59 prosent menn og 41 prosent kvinner. Tallet på utvandrede menn i forhold til kvinner varierte temmelig meget i de enkelte perioder. Kvinnenes andel steg som regel i tider med liten utvandring og sank når utvandringen økte.

Tabell 92. Tallet på menn og kvinner blant de utvandrede 1866—1960. *Number of males and females among the emigrants 1866—1960.*

År <i>Year</i>	Antall <i>Number</i>						Menn pr. 1000 kvinner <i>Males per 1000 females</i>			
	Riket <i>Whole country</i>		Bygder <i>Rural districts</i>		Byer <i>Towns</i>		Blant de utvandrede fra <i>Among the emigrants from</i>			I den samlede befolkning <i>In the total population</i>
	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Riket <i>Whole country</i>	Bygder <i>Rural districts</i>	Byer <i>Towns</i>	
1866—70	41 969	32 379	—	—	—	—	1 296	—	—	961
1871—75	24 546	20 596	—	—	—	—	1 192	—	—	956
1876—80	23 785	16 459	18 693	12 642	5 092	3 817	1 445	1 479	1 334	955
1881—85	59 122	46 582	43 330	31 957	15 792	14 625	1 269	1 356	1 080	944
1886—90	47 417	33 567	32 730	20 456	14 687	13 111	1 413	1 600	1 120	935
1891—95	35 370	25 647	26 347	16 109	9 023	9 538	1 379	1 636	946	932
1896—1900	20 643	13 194	15 889	8 774	4 754	4 420	1 565	1 811	1 076	938
1901—05	65 599	37 596	45 618	23 840	19 981	13 756	1 745	1 914	1 453	935
1906—10	54 403	33 260	38 660	19 767	15 743	13 493	1 636	1 956	1 167	930
1911—15	25 716	18 836	18 900	11 208	6 816	7 628	1 365	1 686	894	932
1916—20	8 393	8 576	4 681	4 202	3 712	4 374	979	1 114	849	943
1921—25	29 608	15 263	20 484	7 915	9 124	7 348	1 940	2 588	1 242	950
1926—30	26 420	15 321	19 669	8 684	6 751	6 637	1 724	2 265	1 017	949
1931—35	1 087	1 465	635	771	452	694	742	824	651	956
1936—40	1 234	1 700	763	987	471	713	726	773	661	964
1941—45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—50	4 526	5 286	2 402	2 371	2 124	2 915	856	1 013	729	979
1951—55	7 085	6 644	4 061	2 962	3 024	3 682	1 066	1 371	821	988
1956—60	5 620	5 743	3 401	2 755	2 219	2 988	979	1 234	743	992

Forklaringen er å søke i at motivene for utvandring i noen grad har vært ulike for menn og kvinner. For menn må vi anta at økonomiske hensyn var dominerende. Utvandringen blant menn svingte derfor meget sterkt med konjunktorene på de to sider av Atlanterhavet. For kvinner spilte nok tilsvarende hensyn inn, men ikke i så sterk grad. For kvinnene var det like ofte spørsmål om å reise over for å slutte seg til familien — en trolovning eller ekte-make — som var reist i forveien. Slike motiver gjorde at den kvinnelige utvandring ble noe mindre påvirket av konjunkturvekslingene enn den mannlige.

Som det vil ses av tabell 92, var det et langt større overskott av menn blant utvandrerne fra bygdene enn fra byene. I tidsrommet 1901—10 utvandret det fra bygdene nesten dobbelt så mange menn som kvinner og i årene 1921—1930 mer enn det dobbelte antall. Fra byene utvandret det i de samme perioder henholdsvis 131 og 114 menn pr. 100 kvinner.

Det var vesentlig menn og kvinner i alderen 15—29 år som utvandret, og fra 1866 til første verdenskrig økte prosenten av utvandrere tilhørende denne aldersgruppen stadig. I 1866—70 var 40 prosent av de mannlige utvandrere mellom 15 og 30 år og i 1911—15 hele 78 prosent. For kvinner var de tilsvarende prosenter henholdsvis 35 og 70. Etter at utvandringen begynte å avta, foregikk det en viss forskyvning i utvandrerens aldersgruppering mot aldersklassene over 30 år, samtidig som prosenten av barn under 15 år har økt. Det betyr at utvandringen i de senere år mer har fått karakter av familieutvandring enn den hadde i begynnelsen av dette århundre.

Tabell 93. Utvandrede menn og kvinner etter alder. Relative tall.
1866—1960. *Male and female emigrants by age. Relative figures.*
1866—1960.

År Year	Menn <i>Males</i> Alder <i>Age</i>						Kvinner <i>Females</i> Alder <i>Age</i>					
	0-14	15-29	30-44	45-59	60-	I alt <i>Total</i>	0-14	15-29	30-44	45-59	60-	I alt <i>Total</i>
1866—1870....	29,6	39,6	21,6	7,5	1,7	100,0	34,5	34,5	19,9	8,5	2,6	100,0
1871—1875....	27,2	46,2	18,0	6,9	1,7	100,0	29,6	43,4	16,4	8,4	2,2	100,0
1876—1880....	19,5	55,9	17,1	5,6	1,9	100,0	26,9	46,4	16,4	7,7	2,6	100,0
1881—1885....	23,5	52,9	16,5	5,5	1,6	100,0	27,5	47,0	16,1	6,9	2,5	100,0
1886—1890....	16,1	61,7	16,1	4,6	1,5	100,0	21,3	55,5	15,0	5,9	2,3	100,0
1891—1895....	14,1	64,8	15,1	4,5	1,5	100,0	17,9	59,9	14,0	5,9	2,3	100,0
1896—1900....	10,0	71,8	13,2	3,7	1,3	100,0	14,8	63,9	13,9	5,1	2,3	100,0
1901—1905....	11,4	71,5	13,2	3,2	0,7	100,0	18,4	62,0	13,6	4,6	1,4	100,0
1906—1910....	9,1	74,8	12,6	3,0	0,5	100,0	14,6	66,6	13,7	3,9	1,2	100,0
1911—1915....	8,5	78,0	10,1	2,6	0,8	100,0	11,0	69,8	14,0	3,8	1,4	100,0
1916—1920....	14,0	59,2	19,2	5,9	1,7	100,0	13,4	55,2	21,9	6,2	3,3	100,0
1921—1925....	6,9	64,1	22,5	5,7	0,8	100,0	13,5	57,5	22,4	4,2	2,4	100,0
1926—1930....	9,8	65,8	18,8	4,8	0,8	100,0	15,7	54,8	23,0	4,8	1,7	100,0
1931—1935....	18,1	37,2	28,9	11,9	3,9	100,0	15,7	38,4	32,1	9,1	4,7	100,0
1936—1940....	17,0	40,7	25,6	11,9	4,8	100,0	12,9	34,8	35,9	11,7	4,7	100,0
1941—1945....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—1950....	19,9	37,5	29,2	11,0	2,4	100,0	14,9	35,0	31,6	14,5	4,0	100,0
1951—1955....	15,5	39,6	34,1	9,3	1,5	100,0	15,2	41,5	27,8	12,8	2,7	100,0
1956—1960....	16,0	42,8	30,1	9,2	1,9	100,0	15,2	47,3	21,9	12,4	3,2	100,0

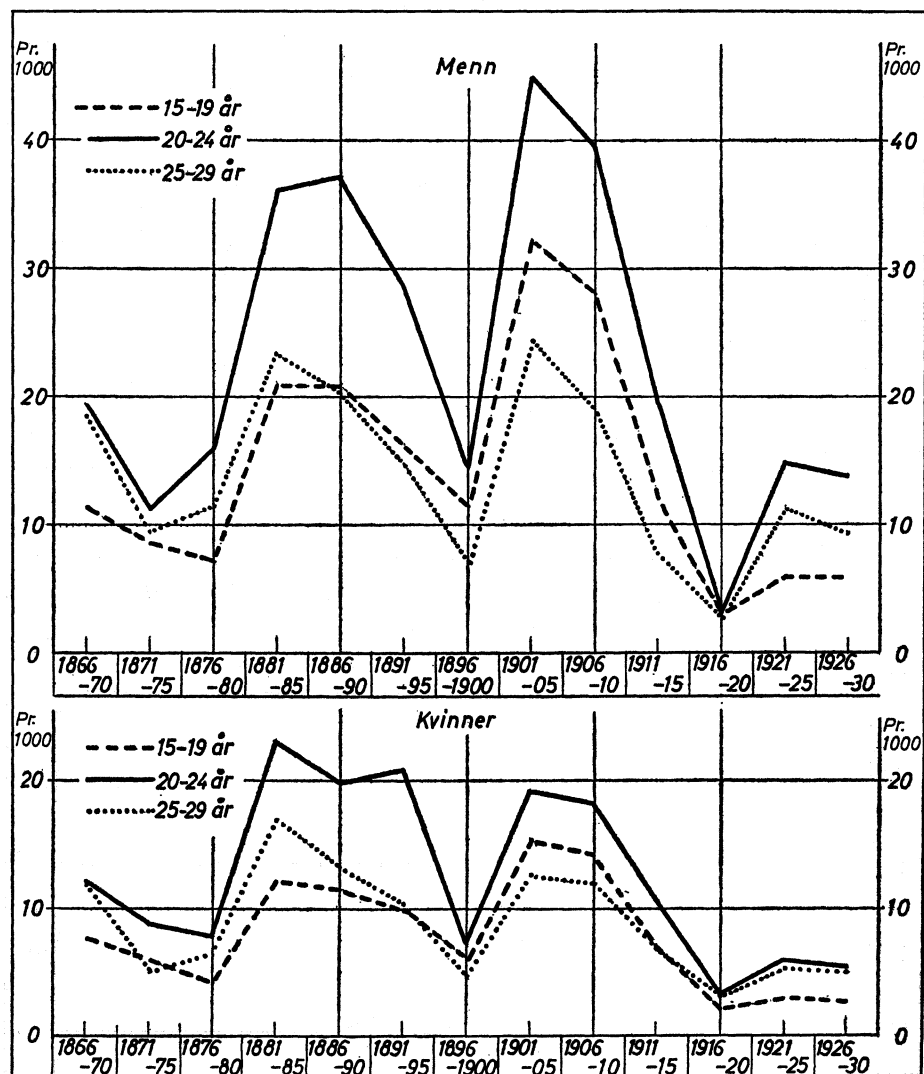
Et annet og bedre mål for utvandringen i de enkelte aldersklasser får en ved å sette tallet på utvandrede menn og kvinner i relasjon til den samlede folkemengden i de tilsvarende aldersklasser. En slik beregning av utvandringshyppigheten etter aldersklasser er foretatt i tabell 94 for hvert femår fra 1866 til 1960, og bevegelsen i utvandringsintensiteten i aldersklassene 15—30 år fram til 1930 er illustrert i diagram 29.

Tabell 94. Utvandringshyppigheten blant menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser 1866—1960. *Rate of emigration among males and females in the different age groups 1866—1960.*

År Year	Utvandrede pr. 1 000 innbyggere i alderen: <i>Emigrants per 1 000 of population in the age groups:</i>								
	0—14	15—19	20—24	25—29	30—34	35—44	45—49	60 og over	I alt Total
Menn <i>Males</i>									
1866—1870.....	7,90	11,29	19,38	18,59	15,53	10,08	6,14	2,29	9,93
1871—1875.....	4,04	8,59	11,34	9,41	7,51	4,80	2,80	1,16	5,66
1876—1880.....	2,85	7,10	15,70	11,15	7,24	4,43	2,17	1,11	5,19
1881—1885.....	8,22	20,79	36,32	23,36	16,30	10,67	5,41	2,17	12,64
1886—1890.....	4,28	20,67	37,29	20,22	12,40	8,07	3,72	1,43	9,92
1891—1895.....	2,70	16,35	28,45	14,68	8,72	5,56	2,71	0,95	7,18
1896—1900.....	1,05	11,55	14,60	7,15	4,01	2,83	1,24	0,39	3,93
1901—1905.....	3,63	32,34	44,91	24,45	13,86	7,80	3,19	0,85	11,88
1906—1910.....	2,35	28,03	39,72	19,33	10,54	5,80	2,38	0,45	9,61
1911—1915.....	0,99	12,00	19,46	7,74	4,15	2,16	0,97	0,34	4,36
1916—1920.....	0,55	2,97	3,06	2,76	1,89	1,33	0,66	0,23	1,34
1921—1925.....	0,94	5,89	14,94	11,27	7,41	4,84	2,10	0,33	4,49
1926—1930.....	1,23	5,67	13,86	9,40	5,07	3,15	1,48	0,29	3,90
1931—1935.....	0,10	0,16	0,21	0,27	0,28	0,18	0,14	0,06	0,16
1936—1940.....	0,12	0,18	0,34	0,23	0,23	0,19	0,15	0,07	0,18
1941—1945.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—1950.....	0,47	0,64	0,93	1,08	0,93	0,63	0,37	1,11	0,57
1951—1955.....	0,50	0,72	1,95	2,17	1,60	1,08	0,44	0,10	0,85
1956—1960.....	0,38	0,69	1,74	1,99	1,17	0,75	0,32	0,89	0,64
Kvinner <i>Females</i>									
1866—1870.....	7,37	7,61	12,13	11,68	9,68	6,86	5,01	1,98	7,37
1871—1875.....	3,83	5,99	8,79	7,51	5,15	3,41	2,66	1,02	4,54
1876—1880.....	2,77	4,22	7,86	6,39	4,43	2,60	1,90	0,93	3,43
1881—1885.....	7,80	12,32	23,06	17,02	11,35	6,97	4,89	2,13	9,40
1886—1890.....	4,15	11,60	19,76	13,20	7,72	4,19	3,05	1,37	6,57
1891—1895.....	2,59	10,08	20,72	10,21	5,53	2,81	2,24	0,96	4,85
1896—1900.....	1,04	6,07	7,31	4,72	2,62	1,43	0,94	0,45	2,35
1901—1905.....	3,50	15,47	19,10	12,79	7,39	3,70	2,20	0,82	6,37
1906—1910.....	2,39	14,17	18,18	12,00	6,43	2,99	1,59	0,52	5,47
1911—1915.....	0,97	7,03	10,49	6,95	3,94	1,59	0,87	0,38	2,97
1916—1920.....	0,56	2,07	3,23	3,00	2,23	1,21	0,61	0,36	1,29
1921—1925.....	0,98	3,07	6,00	5,44	3,88	1,99	0,70	0,43	2,20
1926—1930.....	1,19	2,80	5,59	5,24	3,56	1,92	0,75	0,29	2,14
1931—1935.....	0,12	0,21	0,27	0,42	0,42	0,24	0,13	0,07	0,20
1936—1940.....	0,13	0,22	0,33	0,35	0,44	0,33	0,17	0,08	0,23
1941—1945.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—1950.....	0,43	0,74	1,22	1,04	1,03	0,87	0,54	1,78	0,65
1951—1955.....	0,49	1,07	2,29	1,69	1,18	0,86	0,54	0,14	0,79
1956—1960.....	0,39	0,99	2,65	1,58	0,84	0,59	0,43	0,12	0,65

Utvandringshyppigheten har helt til etter siste krig vært størst i alderen 20—24 år. Deretter kommer aldersgruppene 25—29 år og 15—19 år. Særlig var utvandringshyppigheten stor mellom 15 og 20 år i 1890-årene og fram til første verdenskrig. Tapet av unge menn i befolkningen mellom 15 og 30 år på grunn av utvandring var, absolutt sett, størst i 1880-årene og perioden

Diagram 29. Utvandringen til oversjøiske land pr. 1 000 menn og kvinner i alderen 15—29 år 1866—1930. *Rate of oversea emigration per 1 000 males and females in the age of 15—29 years 1866—1930.*

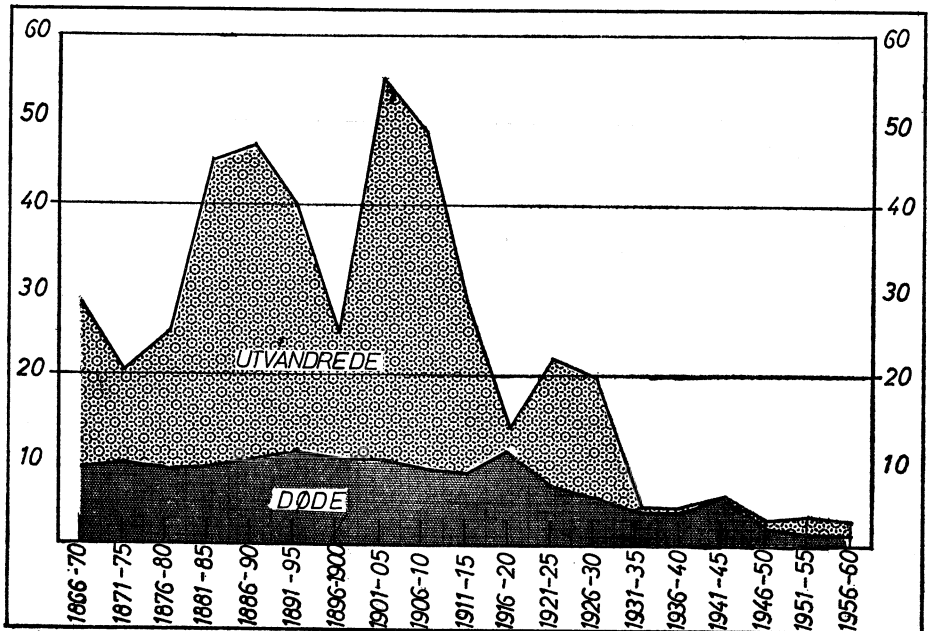

1901—10. Hvilken rolle den spilte for den totale avgangen fra disse aldersgrupper, får en et godt inntrykk av ved å sammenlikne utvandringshyppigheten med dødeligheten. Som en ser av tabell 95 og diagram 30, utvandret det av menn i alderen 20—24 år under de store utvandringsbølger i 1880-årene og i begynnelsen av dette århundre om lag fire ganger så mange som det døde i de samme perioder.

Tabell 95. Dødelighet og utvandringshyppighet pr. 1 000 menn i alderen 15—34 år 1866—1930. *Rate of mortality and of emigration per 1 000 males in the age of 15—34 years 1866—1930.*

År Year	15—19		20—24		25—29		30—34	
	Døde Deaths per 1 000	Utvand- rede Emi- grants per 1 000	Døde Deaths per 1 000	Utvand- rede Emi- grants per 1 000	Døde Deaths per 1 000	Utvand- rede Emi- grants per 1 000	Døde Deaths per 1 000	Utvand- rede Emi- grants per 1 000
1866—1870..	6,1	11,3	9,1	19,4	9,5	18,6	8,4	15,5
1871—1875..	6,0	8,6	9,4	11,3	9,4	9,4	9,0	7,5
1876—1880..	6,0	7,1	8,9	15,7	8,7	11,2	7,6	7,2
1881—1885..	6,3	20,8	9,2	36,3	8,6	23,4	8,0	16,3
1886—1890..	6,7	20,7	10,0	37,3	9,2	20,2	7,9	12,4
1891—1895..	7,2	16,4	11,2	28,4	9,7	14,7	8,9	8,7
1896—1900..	6,8	11,6	10,4	14,6	9,3	7,2	8,2	4,0
1901—1905..	6,2	32,3	9,7	44,9	8,6	24,5	7,8	13,9
1906—1910..	6,0	28,0	8,9	39,7	8,1	19,3	7,1	10,5
1911—1915..	5,7	12,0	8,5	19,5	7,9	7,7	7,1	4,2
1916—1920..	7,2	3,0	10,9	3,1	10,5	2,8	9,4	1,9
1921—1925..	4,1	5,9	6,9	14,9	6,3	11,3	6,0	7,4
1926—1930..	3,3	5,7	5,7	13,9	5,9	9,4	5,4	5,1

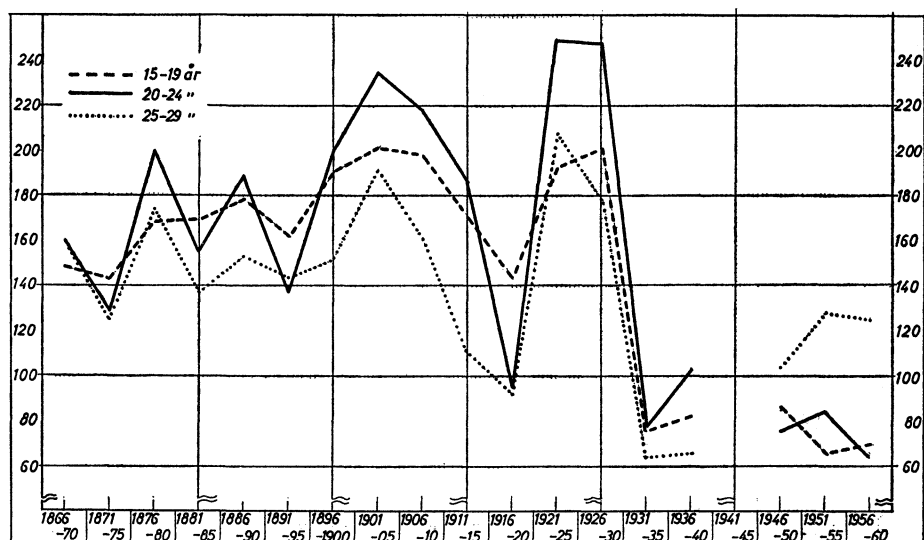
Diagram 30. Døde og utvandrede menn pr. 1 000 menn i alderen 20—24 år 1866—1960. *Rate of mortality and emigration per 1 000 males in the age group 20—24 years 1866—1960.*

Tabell 96. Utvandrede menn pr. 1 000 kvinner i alderen 15—29 år 1866—1960. *Male emigrants per 1 000 female emigrants in the age groups 15—29 years 1866—1960.*

År Year	Alder Age			År Year	Alder Age		
	15—19	20—24	25—29		15—19	20—24	25—29
1866—1870...	1 484	1 598	1 592	1916—1920...	1 435	947	920
1871—1875...	1 434	1 290	1 253	1921—1925...	1 919	2 490	2 072
1876—1880...	1 682	1 997	1 745	1926—1930...	2 025	2 479	1 794
1881—1885...	1 688	1 575	1 373	1931—1935...	762	778	643
1886—1890...	1 782	1 887	1 532	1936—1940...	818	1 030	657
1891—1895...	1 622	1 373	1 438	1941—1945...	—	—	—
1896—1900...	1 903	1 997	1 515	1946—1950...	865	762	1 038
1901—1905...	2 090	2 351	1 912	1951—1955...	673	852	1 284
1906—1910...	1 978	2 185	1 611	1956—1960...	697	657	1 259
1911—1915...	1 707	1 855	1 114				

Diagram 31. Forholdet mellom utvandringshyppigheten blant menn og kvinner i alderen 15—29 år 1866—1960. Relative tall, utvandringshyppigheten blant kvinner=100. *Ratio of rate of emigration of males to that of females in the age of 15—29 years 1866—1960. Relative figures, rate of emigration of females = 100.*

Også i den kvinnelige del av befolkningen var utvandringshyppigheten størst i aldersgruppen 20—24 år, fulgt av aldersgruppene 15—19 og 25—29 år. Utvandringsfrekvensen var relativt stor blant ganske unge under den siste store utvandringsperioden i begynnelsen av dette århundre. Men som tabell 96 og diagram 31 viser, var utvandringshyppigheten blant kvinner mel-

lom 15 og 30 år helt fram til 1930 likevel betydelig mindre enn blant menn i samme alder. Bare i perioden 1916—20 var det motsatte tilfelle. Etter 1930, da utvandringen fra Norge fikk et betydelig mindre omfang enn i tidligere år, økte de kvinnelige emigranternes andel, og som oftest utvandret det i de senere år flere kvinner i alderen 15—29 år enn menn.

Oppgaver over de utvandrede personers sivilstand foreligger i vår statistikk fra 1888. Tabell 97 viser fordelingen av emigrantene 15 år og over på ugifte, gifte og før gifte siden 1891, og i tabell 98 er beregnet utvandringshyppigheten blant menn og kvinner i de forskjellige sivilstandsgrupper i befolkningen.

Storparten både av de utvandrede menn og kvinner i disse årene var ugifte, men den prosentvise andel av denne sivilstandsgruppen avtok etter hvert som utvandringen gikk tilbake. I gjennomsnitt for årene 1891—1910 var av de mannlige emigranter over 15 år hele 79 prosent ugifte, 20 prosent gifte og 1 prosent før gifte, og av de kvinnelige henholdsvis 74, 22 og 4 prosent. Etter første verdenskrig ble det etter hvert forholdsvis flere gifte blant de utvandrede, særlig blant kvinnene. I 1930-årene var om lag en tredjepart av mennene gifte og 43 prosent av kvinnene, og blant mennene har de giftes andel steget ytterligere i de senere år.

Disse forandringer i sivilstandsfordelingen, sammenholdt med de som fant sted med hensyn til emigrantenes kjønn og alder, viser at den utvandring som vi hadde etter 1930, var av en annen natur enn den som fant sted fra Norge i tidligere år. Den forholdsvis minimale utvandring i årene før og etter annen verdenskrig, må i stor utstrekning ha vært en familieutvandring.

Tabell 97. Utvandrede menn og kvinner 15 år og over etter ekteskapeleg stilling. Relative tall. 1891—1960. *Male and female emigrants 15 years and over by marital status. Relative figures. 1891—1960.*

År Year	Menn <i>Males</i>				Kvinner <i>Females</i>			
	Ugifte <i>Single</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Widowed and divorced</i>	I alt <i>Total</i>	Ugifte <i>Single</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Widowed and divorced</i>	I alt <i>Total</i>
1891—1900..	789	201	10	1 000	743	222	35	1 000
1901—1910..	789	202	9	1 000	742	222	36	1 000
1911—1915..	850	141	9	1 000	792	172	36	1 000
1916—1920..	728	251	21	1 000	687	244	69	1 000
1921—1925..	696	292	12	1 000	698	255	47	1 000
1926—1930..	765	225	10	1 000	660	302	38	1 000
1931—1935..	605	349	46	1 000	488	458	54	1 000
1936—1940..	657	314	29	1 000	524	414	62	1 000
1941—1945..	—	—	—	—	—	—	—	—
1946—1950..	508	481	11	1 000	479	461	60	1 000
1951—1955..	518	469	13	1 000	520	425	55	1 000
1956—1960..	481	506	13	1 000	511	430	59	1 000

Tabell 98. Utvandringshyppigheten blant ugifte, gifte og før gifte i befolkningen 15 år og over 1891—1957. *Rate of emigration by marital status 1891—1957.*

År Year	Utvandrede pr. 1 000 innbyggere 15 år og over i hver sivilstandsgruppe <i>Emigrants per 1 000 of population 15 years and over by marital status</i>							
	Menn <i>Males</i>				Kvinner <i>Females</i>			
	Ugifte <i>Single</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Widowed and divorced</i>	I alt <i>Total</i>	Ugifte <i>Single</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Widowed and divorced</i>	I alt <i>Total</i>
1891—1900..	14,7	3,0	1,2	7,7	8,0	2,1	1,4	4,5
1901—1910..	29,8	6,0	2,3	15,3	13,1	3,5	2,3	7,4
1919—1922..	4,6	1,5	0,9	2,8	3,3	1,0	0,9	2,0
1929—1932..	2,9	0,7	0,3	1,7	1,6	0,8	0,4	1,1
1949—1952..	1,2	0,7	0,2	0,9	1,5	0,7	0,4	0,9
1954—1957..	1,5	0,7	0,2	1,0	1,5	0,6	0,4	0,8

Dette har også sannsynligvis vært årsaken til at prosenten av barn under 15 år har økt så sterkt blant emigrantene fra Norge i de siste 30 år. (Se tabell 93.)

4. Utvandrerne's yrke 1876—1930.

Oppgave over de utvandrede's yrke er blitt innhentet siden 1868 for menn og siden 1903 for kvinner. I tabell 99 og 100 er gitt et sammendrag av disse oppgaver til og med 1918. I 1919 ble det innført en ny yrkesgruppering, slik at det ikke er mulig å sammenlikne yrkesfordelingen i de senere år med oppgavene for årene før 1919. Oppgaver for årene 1919—1930 er derfor gitt særskilt i tabell 101. Da tallet på utvandrede sank til et minimum etter 1930, var det ikke lenger hensiktsmessig å utarbeide utvandringsstatistikken så spesifisert som tidligere, og blant annet ble oppgaver over emigrantenes yrke sløffet. Disse oppgaver har heller ikke blitt tatt opp igjen i statistikken etter krigen.

Av tabell 99 framgår det at yrkesoppgavene må ha vært meget ufullstendige i forrige århundre. I statistikken for årene omkring 1880 var hele 61 prosent av emigrantene registrert i gruppe V, som omfattet dagarbeidere, hjemmeværende barn og andre med yrke av ubestemt art. Men etter hvert ble oppgavene tydeligvis mer nøyaktige, og det prosentvise antall med ubestemt oppgitt yrke gikk raskt nedover til 38 prosent i 1896—1900 og bare 5 prosent i 1911—15. Samtidig viste statistikken en sterk stigning i det relative antall utvandrede menn som hørte til ervervsgruppe I, jordbruk, skogbruk og fiske. I 1876—80 utgjorde emigranter fra denne yrkesgruppen 8 prosent av det samlede antall utvandrere, men i 1891—95 20 prosent og i 1911—15 hele 46 prosent. En må gå ut fra at en del av denne øking ikke er reell, men skyldes de

Tabell 99. Utvandrede menn 15 år og over pr. år etter næring 1876—1918. *Annual number of male emigrants 15 years and over by industries 1876—1918.*

Næringsgrupper <i>Industries</i>	1876 -80	1881 -85	1886 -90	1891 -95	1896 -1900	1901 -05	1906 -10	1911 -15	1916 -18
	Gjennomsnittlig antall pr. år <i>Average annual number</i>								
I. Jordbruk, skogbruk og fiske. ¹ <i>Agriculture, forestry and fishing.</i>	305	762	904	1 262	885	2 821	3 818	2 160	277
Av dette: <i>Of which:</i>									
Fiske. <i>Fishing</i>	—	—	45	57	50	360	827	352	25
II. Gruvedrift, bergverk og industri. <i>Mining, quarrying and manufacturing</i>	568	1 211	1 002	776	488	2 606	2 596	1 162	283
Av dette: <i>Of which:</i>									
Håndverk. <i>Handicraft</i>	488	1 076	837	628	370	1 787	1 514	607	137
Fabrikkindustri. <i>Factory industry</i>	69	108	134	113	96	577	694	379	117
III. Handel, omsetning, samferdsel. <i>Trade, transport and communication</i>	239	963	1 555	1 326	872	2 426	2 112	1 068	525
Av dette: <i>Of which:</i>									
Sjøfart. <i>Water transport</i>	130	729	1 249	1 122	747	1 792	1 494	712	409
IV. Offentlig arbeid og privat immateri- elt yrke. <i>Professional services</i>	72	150	123	42	22	67	70	39	23
V. Dagarbeidere, tjenere og hjemme- værende barn med husarbeid, per- soner med yrke av ubestemt art. ¹ <i>General labour, domestic work etc., industry unspecified.</i>	2 340	5 599	4 244	2 611	1 407	3 440	988	229	21
VI. Formuesinntekt, føderåd, pensjon. <i>Income from capital or pension</i>	3	4	2	4	5	8	10	4	3
VII. Uten yrke eller uoppgitt yrke. <i>No employment or employment status unknown</i>	302	359	128	62	65	321	354	59	259
Utvandrede menn 15 år og over i alt. <i>Male emigrants 15 years and over, total</i>	3 829	9 048	7 958	6 083	3 744	11 689	9 948	4 721	1 391
	Relative tall <i>Relative figures</i>								
I. Jordbruk, skogbruk og fiske	8,0	8,4	11,4	20,8	23,6	24,1	38,4	45,8	19,9
II. Gruvedrift, bergverk og industri ..	14,8	13,4	12,6	12,8	13,0	22,3	26,1	24,6	20,3
III. Handel, omsetning, samferdsel ...	6,3	10,7	19,5	21,8	23,3	20,8	21,2	22,6	37,7
IV. Offentlig arbeid og privat immateri- elt yrke	1,9	1,6	1,5	0,7	0,6	0,6	0,7	0,8	1,7
V. Dagarbeidere, tjenere og hjemme- værende barn med husarbeid, per- soner med yrke av ubestemt art.. VI. Formuesinntekt, føderåd, pensjon.	61,1	61,9	53,3	42,9	37,6	29,4	9,9	4,8	1,5
VII. Uten yrke eller uoppgitt yrke	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
	7,8	4,0	1,7	1,0	1,8	2,7	3,6	1,3	18,7
I alt. <i>Total</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Forandring i grupperingen. *Change of classification:*

Utvandrede hjemmевærende barn ved jordbruk, skogbruk og fiske tatt med i gr. V. i 1876—1890, i gr. I. 1891—1918. *Emigration of children of farmers and fishermen working on the farm included in gr. V. in 1876—1890, and in gr. I. 1891—1918.*

Tabell 100. Utvandrede kvinner 15 år og over pr. år etter næring 1903—1918. *Annual number of female emigrants 15 years and over by industries 1903—1918.*

Næringsgrupper <i>Industries</i>	Antall <i>Number</i>				Relative tall <i>Relative figures</i>			
	1903 -05	1906 -10	1911 -15	1916 -18	1903 -05	1906 -10	1911 -15	1916 -18
I. Jordbruk, skogbruk, fiske. <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	45	52	39	23	0,6	0,9	1,2	1,4
II. Industri og håndverk. <i>Manufacture and handicraft</i>	406	559	396	147	5,7	9,8	11,8	9,2
III. Handel, omsetning og samferdsel. <i>Trade and communication</i>	170	302	247	137	2,4	5,3	7,3	8,6
Herav: <i>Of which:</i> Handel og kontor. <i>Office clerks</i>	130	239	202	112	1,8	4,2	6,0	7,0
IV. Offentlig arbeid og private immaterielle yrker. <i>Government and business services. Professional activities</i>	38	75	58	44	0,5	1,3	1,2	2,8
V. Husarbeid og ubestemt angitt yrke. <i>Housewives and other domestic workers</i>	4 645	4 520	2 546	969	65,1	79,1	75,6	60,8
Herav: <i>Of which:</i> Hushjelp og annet husarbeid. <i>Paid domestic services</i>	1 897	2 615	1 472	512	26,6	46,7	43,7	32,1
VI. Formuesinntekt, føderåd og pensjon. <i>Income from capital, pension etc.</i>	4	9	4	11	0,1	0,1	0,1	0,7
VII. Uten yrke og uoppgitt yrke. <i>Persons economically inactive or industry unknown</i>	1 826	201	78	263	25,6	3,5	2,3	16,5
I alt. <i>Total</i>	7 134	5 718	3 368	1 594	100,0	100,0	100,0	100,0

bedre opplysninger som en etter hvert fikk om emigrantenes yrkesforhold. Som det framgår av tabell 101, økte jordbrukets andel i utvandringen i 1920-årene, og i 1926—36 tilhørte over halvparten av de utvandrede menn denne yrkesgruppen.

Tallet på menn tilhørende yrkesgruppene industri og håndverk, handel og samferdsel økte også sterkt etter 1900. Innenfor disse var det påfallende mange håndverkere og sjøfolk.

Av de kvinnelige emigranter var de fleste husmødre og hushjelper. Der nest kom industriarbeidere og handels- og kontorfunksjonærer.

De tall som er framlagt i tabellene 99 og 101, viser at de fleste av de utvandrede menn kom fra jordbruk og beslektede næringsgrupper. Dette overrasker ikke, tatt i betraktning at dette har vært den største yrkesgruppe i landet. Men ser vi på utvandringsintensiteten, var denne til dels vel så stor

Tabell 101. Utvandrede menn og kvinner 15 år og over pr. år etter næring 1919—1930. *Annual number of emigrants 15 years and over by sex and industries 1919—1930.*

Næringsgrupper <i>Industries</i>	Antall pr. år <i>Annual number</i>						Relative tall <i>Relative figures</i>					
	Menn <i>Males</i>			Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>			Kvinner <i>Females</i>		
	1919 —20	1921 —25	1926 —30	1919 —20	1921 —25	1926 —30	1919 —20	1921 —25	1926 —30	1919 —20	1921 —25	1926 —30
Jordbruk, gartneri og skogbruk. <i>Agriculture, horticulture and forestry</i>	404	1 729	2 477	13	11	30	21,6	31,4	51,9	0,8	0,4	1,2
Fiske. <i>Fishing</i>	106	359	141	—	—	—	5,7	6,5	3,0	—	—	—
Håndverk. <i>Handicraft</i>	346	1 185	605	—	—	—	18,5	21,5	12,7	—	—	—
Annen industri. <i>Other manufacture</i>	173	668	426	179	198	136	9,3	12,1	8,9	10,8	7,5	5,3
Sjøfart. <i>Water transport</i>	450	634	370	—	—	—	24,2	11,5	7,7	—	—	—
Selvstendige ved handel og landtransport. <i>Trade and land transport, employers</i>	122	315	231	55	76	61	6,5	5,7	4,9	3,3	2,9	2,4
Butikkekspeditorer. <i>Shop assistants</i>	22	84	66	67	133	117	1,2	1,5	1,4	4,0	5,1	4,5
Kontorfolk. <i>Office clerks</i>	94	213	149	77	142	130	5,0	3,9	3,1	4,6	5,4	5,0
Ingeniører og teknikere <i>Engineers and technicians</i>	28	143	123	—	—	—	1,5	2,6	2,6	—	—	—
Immaterielt arbeid. <i>Liberal professions</i>	32	48	52	80	84	92	1,7	0,9	1,1	4,8	3,2	3,5
Tjenere o.l. ved husarbeid. <i>Domestic workers</i>	—	—	—	610	1 065	977	—	—	—	36,7	40,3	37,8
Husmødre. <i>Housewives</i>	—	—	—	389	673	780	—	—	—	23,4	25,5	30,2
Hjemmeværende voksne døtre. <i>Daughters doing housework at home</i>	—	—	—	73	175	159	—	—	—	4,4	6,6	6,2
Andre privat forsørgede og personer med uoppgitt yrke. <i>Other persons receiving private assistance and persons with employment status unknown</i>	90	134	128	120	83	100	4,8	2,4	2,7	7,2	3,1	3,9
I alt. <i>Total</i>	1 867	5 512	4 768	1 663	2 640	2 582	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

blant menn knyttet til industri, handel og samferdsel som til jordbruk og beslektede næringsgrener; se tabell 102, hvor tallet på utvandrede menn over 15 år i de forskjellige yrkesgrupper er satt i forhold til tallet på hjemmehørende voksne menn i de samme grupper. Gruppene er de samme som i tabell 99, bortsett fra at gruppe V ikke er tatt med fordi en beregning av utvandringsintensiteten i denne gruppen ville bli usikker og av liten verdi. Som en ser, var utvandringsintensiteten gjennomgående sterkest i gruppen handel og samferdsel. Særlig var utvandringshyppigheten stor blant sjøfolk. I alle grupper, unntatt gruppe VI, steg utvandringsintensiteten sterkt i begynnelsen

Tabell 102. Utvandrede menn 15 år og over pr. 1 000 menn i de forskjellige yrkesgrupper 1886—1915. *Male emigrants 15 years and over per 1 000 of males in the different industries 1886—1915.*

Næringsgrupper <i>Industries</i>	1886— 90	1891— 95	1896— 1900	1901— 05	1906— 10	1911— 15
I. Jordbruk, skogbruk og fiske. <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	4,5	4,2	3,1	9,8	12,5	7,1
II. Gruvedrift, bergverk og industri. <i>Mining, quarrying and manufacturing</i>	7,9	6,1	2,8	14,7	14,9	6,7
Herav: <i>Of which:</i> Håndverk. <i>Handicraft</i>	11,9	8,9	4,0	19,4	19,2	7,7
III. Handel, omsetning, samferdsel. <i>Trade, transport and communication</i>	17,3	14,7	7,9	21,9	18,1	9,2
Herav: <i>Of which:</i> Sjøfart. <i>Water transport</i>	30,5	27,4	18,4	44,2	39,6	18,9
IV. Offentlig arbeid og privat immaterielt yrke. <i>Professional services</i> . .	6,3	2,1	0,9	2,7	2,5	1,4
VI. Formuesinntekt, føderåd, pensjon. <i>Income from capital or pensions</i> . .	0,07	0,15	0,16	0,25	0,29	0,11
VII. Uten yrke eller yrke uoppgitt. <i>No employment or employment status unknown</i>	4,9	2,4	1,8	9,4	12,2	2,0
Utvandrede menn 15 år og over i alt. <i>Male emigrants 15 years and over, total</i>	13,2	10,1	5,1	17,2	14,0	6,6

av dette århundre. Blant jordbrukere var den således mer enn dobbelt så stor i 1901—10 som i 1880—1900. Men som nevnt foran, er kvotientene særlig for denne gruppen ikke helt ut sammenliknbare over tiden fordi kvaliteten av materialet har skiftet. Det samme gjelder også, om enn i mindre grad, de andre yrkesgrupper.

5. Årsakene til utvandringen.

Helt fra første stund synes hovedårsaken til utvandringen fra Norge å ha vært ungdommens trang til å bedre sine økonomiske kår. Religiøse, sosiale og politiske motiver later til å ha spilt liten rolle. I forrige århundre var Norge økonomisk sett lite utviklet. Jordbruket beskjeftiget i midten av forrige århundre 64 prosent av befolkningen. Gårdene var små, driften lite lønnsom og arbeidslønnen for den jordløse del av denne næringsgruppen overordentlig lav sammenliknet med hva som kunne oppnås i Amerika. I tillegg var det i Amerika også rik anledning til å få kjøpt fruktbar jord til en rimelig pris, noe som var umulig i Norge. Dette fristet ungdommen innen jordbruket til å utvandre.

I slutten av forrige århundre førte den voksende industrialisering til store forandringer i landets næringsliv. Industrien gav større beskjeftigelsesmuligheter for befolkningen, og lønningene steg. Men omleggingen førte til at de gamle håndverkere delvis ble overflødige, og mange valgte som nevnt å dra over til Amerika. Overgangen fra seilskip til dampskip skapte vanskeligheter på arbeidsmarkedet for sjøfolk og for folk knyttet til de mange skipsbyggerier, særlig på Sørlandet. Med en viss rett kan man si at utvandringen for Norge virket som en sikkerhetsventil som hindret en overhåndtakende arbeidsløshet som følge av omstilling eller stagnasjon i næringslivet. Men som vi har sett, har utvandringen fra Norge vært stor også i år da de økonomiske forhold her i landet har vært etter måten bra. Dette har da gjerne vært år da tidene i Sambandsstatene har vært særlig gode. Stort sett ser det ut til at år-til-årvariasjonene i utvandringsintensiteten har vært mer bestemt av de skiftende konjunkturer i innvandringslandene enn av forholdene her hjemme.

I 1905 begynte en å spørre emigrantene direkte om årsaken til utvandringen, og et sammendrag av deres svar er stilt sammen i tabell 103. Den årsak til utvandringen som mennene hyppigst oppgav, var — som en kunne vente — «manglende adgang til lønnende virksomhet». Dette ble i stor utstrekning oppgitt som årsak også i årene før første verdenskrig, selv om vi da hadde ganske gode tider i Norge. Dette skulle tyde på at det for mange emigranternes vedkommende ikke var arbeidsløshet som drev dem ut av landet, men misnøye med det de tjente hjemme sammenliknet med det de kunne tjene i Amerika. Også blant kvinner har «manglende adgang til lønnende virksomhet» vært oppgitt som den hyppigste utvandringsgrunn. En annen stor gruppe kvinner har angitt at de reiste for å slutte seg til familie som var reist ut tidligere.

Tabell 103. Viktigste årsaker til utvandringen. Relative tall. 1905—1932. *Principal causes of emigration. Relative figures. 1905—1932.*

År Year	Av 100 emigranter oppgav: <i>Per cent of emigrants giving:</i>						
	Manglende adgang til lønnende virksomhet <i>Lack of opportunity for profitable work</i>		Forhyret eller søker hyre i utlandet <i>Engaged or applying for service on board ship abroad</i>	Reiser til familien <i>Going to the family</i>		Andre årsaker <i>Other causes</i>	
	M	K	M	M	K	M	K
1905—1914.....	86,0	68,4	4,4	8,6	30,2	1,0	1,1
1915—1919.....	64,1	58,6	14,7	19,2	39,4	2,0	2,0
1920—1929.....	89,7	69,1	3,1	6,8	30,3	0,4	0,6
1930—1932.....	79,3	48,3	5,4	14,1	50,0	1,2	1,7

Emigrantene ble fra 1905 av også spurt om de hadde fått billett eller reise-penger fra Amerika, og i årene 1905—1932 var prosenten av utvandrere som hadde fått slik hjelp følgende:

	1905—14	1915—19	1920—29	1930—32
Menn	30,4	25,8	12,9	22,5
Kvinner	41,4	32,4	23,2	31,2

Når utvandringen fra Norge så å si opphørte i 1930-årene, skyldtes dette vesentlig at de dårlige tider i Sambandsstatene under stordepresjonen avholdt folk fra å reise. Som nevnt, var innvandringskvoten fremdeles 2 377 pr. år, men det utvandret gjennomsnittlig bare 550. Etter siste krig har den økonomiske utvikling i Norge gitt de unge betydelig større arbeidsmuligheter og skapt en høyere levestandard for storparten av befolkningen. Utvandringen har for en stor del skiftet karakter sammenliknet med før krigen. Det er ikke lenger manglende adgang til godt lønt arbeid som i første rekke får ungdommen til å reise ut av landet, men lyst til for en kort tid å ta opphold i utlandet, arbeide der, utdanne seg videre og høste erfaringer på forskjellige områder.

6. Innvandringen fra utlandet til Norge. Hjemvendte norskamerikanere.

Som nevnt tidligere under omtalen av det statistiske materiale, har det ikke før etter siste krig blitt innhentet direkte oppgaver over tallet på innvandrere fra utlandet. Vi har heller ikke fullstendige tall for all utvandring fra Norge, idet bare den kontrollerte utvandringen til oversjøiske land har blitt registrert i statistikken. Men vi kan skaffe indirekte opplysninger om innvandringens betydning for befolkningstilveksten ved å bestemme det samlede vandringsoverskottet eller -underskottet i de forskjellige perioder. Befolkningstilveksten i tidsrommet mellom to folketellinger bestemmes nemlig av differansen mellom fødsler og dødsfall i perioden, den såkalte naturlige tilvekst, og balansen mellom inn- og utvandring. Når en kjenner folketallet ved begynnelsen og slutten av en periode og den naturlige tilvekst i løpet av perioden, får en fram vandringsbalansen ved å trekke den naturlige befolkningstilvekst fra den faktiske. Skjematisk framstilt blir beregningsmåten for vandringsbalansen for en periode $t_0 - t_1$, følgende:

Folketallet på tidspunkt $t_0 = X_0$
 » » » $t_1 = X_1$

Befolkningstilveksten fra t_0 til t_1 : $X_1 - X_0 = C$

Tilveksten (C) er framkommet som et resultat av :

Fødsler i tiden $t_0 - t_1$ F

Dødsfall » » D

Naturlig befolkningstilvekst $F - D = N$

+ Balansen mellom tallet på innvandrede i tiden $t_0 - t_1$ og til stede ved tellingstidspunktet t_1 (I) og tallet på utvandrede i samme tidsrom (U): $I - U = V$

Vi kan derfor sette $X_1 = X_0 + N + V$ og $V = C - N$.

Av de faktorer som bestemmer størrelsen av (V) i de forskjellige år, kjenner vi som nevnt tallet på utvandrede til oversjøiske land (U_1). Trekkes dette tall fra det beregnede nettoresultat av alle vandringer inn og ut av landet, kommer en fram til størrelsen av innvandringen utover utvandringen til europeiske land $V_1 = V - U_1$.

I tabell 104, rubrikk 3, 2 og 1 er gitt størrelsen av V, V_1 og U_1 i de forskjellige perioder mellom folketellingene fra 1865 til 1960.

Tabell 104. Vandringene fra og til Norge 1865—1960. *Migration from and to Norway 1865—1960.*

Perioder <i>Periods</i>	Gjennomsnitt pr. år <i>Annual average</i>			Pr. 1 000 innbyggere <i>Per 1 000 of population</i>		
	Ut- vandring til over- sjoiske land <i>Emigration to oversea countries</i>	Inn- vandring utover annen ut- vandring <i>Excess of immigra- tion on other emigration</i>	Netto ut- vandring (—) inn- vandring (+) <i>Total excess of emi- grants (—) and immi- grants (+)</i>	Ut- vandring til over- sjoiske land <i>Emigration to oversea countries</i>	Inn- vandring utover annen ut- vandring <i>Excess of immigra- tion on other emigration</i>	Netto ut- vandring (—) inn- vandring (+) <i>Total excess of emi- grants (—) and immi- grants (+)</i>
	1	2	3	4	5	6
1866—75.....	— 11 956	+ 1 081	— 10 875	— 6,80	+ 0,62	— 6,18
1876—90.....	— 15 129	+ 390	— 14 739	— 7,93	+ 0,20	— 7,73
1891—1900.....	— 9 484	+ 4 337	— 5 147	— 4,47	+ 2,05	— 2,42
1901—10.....	— 19 086	+ 3 134	— 15 952	— 8,24	+ 1,35	— 6,89
1911—20.....	— 6 152	+ 4 920	— 1 232	— 2,44	+ 1,95	— 0,49
1921—30.....	— 8 661	+ 602	— 8 059	— 3,17	+ 0,22	— 2,95
1931—40.....	— 551	+ 3 041	+ 2 490	— 0,19	+ 1,05	+ 0,86
1941—46.....	—	—	—	—	—	—
1947—50.....	— 2 210	— 2 805	— 5 015	— 0,69	— 0,87	— 1,56
1951—60.....	— 2 509	+ 960	— 1 549	— 0,73	+ 0,28	— 0,45

Tallene i rubrikk 2 viser at hvis vi ser bort fra utvandringen til oversjøiske land, har vi i alle perioder etter 1866—75, unntatt i 1947—50, hatt et overskott av innvandrede fra utlandet. Men dette innvandringsoverskott utover annen utvandring har som regel vært betydelig mindre enn tallet på utvandrere til oversjøiske land i samme periode, slik at vi i nesten alle perioder har hatt et større eller mindre totalt utvandringsoverskott. Bare i 1930-årene innvandret det flere personer til Norge enn det utvandret. Under krigen 1940—45 hørte all inn- og utvandring nesten helt opp. I etterkrigsårene har Norge igjen hatt et mindre utvandringsoverskott.

De som har innvandret fra utlandet og bosatt seg fast i Norge, kan deles i to grupper, nemlig (i) personer født i utlandet og (ii) personer født i Norge, men tidligere utvandret herfra. Om innvandrede utlendinger finnes det en del opplysninger i folketellingene, idet det ved hver telling siden 1865 har blitt spurt om de enkelte hjemmehørende personers fødested, og det er utarbeidd tabeller over personer født i utlandet. Et sammendrag av disse oppgaver er gitt i tabell 105.

Tabell 105. Personer født i utlandet og hjemmehørende i Norge ved folketellingene 1865—1960. *Persons born abroad and resident in Norway at the censuses 1865—1960.*

År Year	I alt Total		Av disse født i : Of these born in:				År Year	Stigning (+) og nedgang (—). Gj- snitt pr. år Increase (+) de- crease (—). Average per year
	Personer Persons	Pr. 100 av den hjemme- hørende befolk- ning Per 100 of the resident popula- tion	Sverige Sweden	Dan- mark ¹ Denmark	Sam- bands- statene USA	Andre land Other count- ries		
1865	21 260	1,2	15 784	1 791	68	3 617	—	—
1875	37 350	2,1	29 340	2 205	236	5 569	1866—1875	+ 1 609
1890	47 572	2,4	38 017	2 475	1 094	5 986	1876—1890	+ 681
1900	64 776	2,9	49 662	3 775	3 648	7 691	1891—1900	+ 1 720
1910	56 161	2,4	38 647	4 192	5 170	8 152	1901—1910	— 862
1920	74 765	2,8	47 216	6 408	8 684	12 457	1911—1920	+ 1 860
1930	53 650	1,9	31 416	4 646	7 200	10 388	1921—1930	— 2 112
1946	50 038	1,6	22 032	4 513	8 441	15 052	1931—1946	— 226
1950	46 562	1,4	18 465	6 554	7 245	14 298	1947—1950	— 869
1960	62 196	1,7	17 519	12 735	8 630	23 312	1951—1960	+ 1 563

¹ Ved folketellingene 1865—1910 med Færøylene og Island. 1920—1960 med Færøylene. *At the census 1865—1910 incl. Faroe Islands and Iceland. 1920—1960 incl. Faroe Islands.*

Mellom 1865 og 1920 var tallet på personer født i utlandet, men fast bosatt i Norge, stigende fra folketelling til folketelling, unntatt mellom 1901—10. I denne perioden var avgangen av innflyttere fra utlandet på grunn av død

og utflytting større enn tilgangen ved ny innvandring. Det samme var tilfelle mellom 1920 og 1950. Men i 1951—60 hadde vi igjen et nettotilskott til den hjemmehørende befolkning av utenlandsfødte personer på vel 1 500 pr. år. Det var i årenes løp særlig personer født i Sverige, Danmark og Sambandsstatene som bosatte seg fast i Norge. I forrige århundre utgjorde de svenskfødte jamt over vel tre fjerdedeler av alle innflyttere født i utlandet. Siden 1900 avtok innvandringen fra Sverige, og tallet på svenskfødte i befolkningen gikk tilbake både absolutt og relativt sett. Til gjengjeld har tallet på personer født i Danmark og bosatt seg i Norge steget i de senere år. Innvandringen av personer født i Sambandsstatene var betydelig i årene fra 1890—1920, og tallet på disse økte sterkt fra telling til telling. Etter 1920 har antallet holdt seg temmelig konstant.

Tabell 106. Hjemvendte norskamerikanere bosatt i Norge ved folketellingene i 1910 og 1920. *Emigrants to oversea countries returned to Norway, and living there at the censuses of 1910 and 1920.*

		Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>	Herav kommet tilbake i siste tiår før tellingen <i>Of these returned to Norway during the last decade before the census</i>
Pr. 1/12 1910	Riket <i>Whole country</i>	14 311	5 012	19 323	¹ 13 014
	Bygder <i>Rural districts</i>	12 165	3 652	15 817	10 493
	Byer <i>Towns</i>	2 146	1 360	3 506	2 521
Pr. 1/12 1920	Riket	35 037	14 723	49 760	¹ 28 908
	Bygder	26 807	9 422	36 229	20 453
	Byer	8 230	5 301	13 531	8 455

¹ Født i Amerika ved folketellingene: *Born in America at the census: 1910: 1 691, 1920: 7 604.*

Om innvandringen av tidligere utvandrede og deres familier har vi få opplysninger. I forbindelse med folketellingene i 1910 og 1920 ble det innhentet en del oppgaver fra hjemvendte norskamerikanere som bodde i Norge på tellingsdagen. Det ble blant annet spurt om når de hadde utvandret til Amerika og når de hadde flyttet tilbake til Norge. Tabell 106 viser hvor mange

norskamerikanere som etter disse to tellinger bodde i Norge ved utgangen av henholdsvis 1910 og 1920, og hvor mange som hadde oppgitt at de var kommet tilbake til Norge i løpet av det siste tiår før hver telling.

Ved folketellingen i 1910 oppgav 13 014 av 19 323 norskamerikanere at de hadde flyttet tilbake til Norge i årene 1901—10. Sammenholder en imidlertid det beregnede nettoresultat av den samlede inn- og utvandring i tabell 104 og tallet for nettotilveksten av utlendinger bosatt i Norge i tabell 105 i disse årene, finner en at det sannsynligvis må ha innvandret langt flere norskamerikanere i denne perioden, antakelig om lag 3 ganger så mange. Det er derfor grunn til å tro at oppgavene over hjemvendte norskamerikanere ved folketellingen i 1910 var meget ufullstendige.

Ved folketellingen i 1920 ble de tilsvarende spørsmål tydeligvis betydelig bedre besvart. Det må derfor antas at de offentliggjorte tall på det nærmeste svarte til de virkelige forhold. Etter disse oppgaver skulle det ved utgangen av 1920 ha vært bosatt i Norge om lag 50 000 norskamerikanere (35 000 menn og 15 000 kvinner). Av disse var 7 600 født i Sambandsstatene. Dette tall stemmer godt med oppgavene i tabell 105, som viser at på dette tidspunkt var det i alt 8 700 personer i den hjemmehørende befolkning som var født i Amerika. Storparten av disse må altså ha tilhørt de tidligere norske utvanderers nærmeste familie.

Av norskamerikanere som var bosatt i Norge etter folketellingen i 1920, hadde 29 000 flyttet til Norge i tiåret 1911—20. Dette tall svarer også temmelig nøyaktig til det en kommer til ved å sammenholde oppgavene i tabell 104 og 105, nemlig at om lag 30 000 tidligere utvandrede antakelig måtte ha vendt tilbake til Norge i dette tiåret, og oppholdt seg i landet ved periodens slutt. (Pr. år i 1911—20: $4\,920 - 1\,860 = 3\,060$.)

Av tabell 106 ser en at vel tre fjerdedeler av norskamerikanerne hadde slått seg ned på landsbygden og en fjerdedel i byene. Videre framgår det at det var en stor overvekt av menn blant disse innflytterne. Visstnok hadde det gjennomsnittlig utvandret ca. 50 prosent flere menn enn kvinner, men selv om en tar dette i betraktning, var det tydeligvis atskillig vanligere at utvandrede menn flyttet tilbake til Norge for godt enn at de utvandrede kvinner gjorde det.

De fleste hjemvendte norskamerikanere oppgav at de hadde flyttet tilbake få år etter at de hadde utvandret fra Norge. Av de innflyttede menn hadde således 34 prosent og 37 prosent av kvinnene vendt tilbake etter et opphold i Amerika på 2—4 år, og 38 prosent av mennene og 40 prosent av kvinnene etter et opphold ute på 5—9 år. Gjennomsnittlig hadde de hjemvendte norskamerikanere vært borte fra hjemlandet mellom 7 og 8 år.

I folketellingen for 1920 ble det også foretatt en skjønnsmessig sammenstilling av hjemvendte norskamerikanere delt etter større næringsgrupper. Denne viste at ved tellingen i 1920 var om lag 50 prosent av disse knyttet

til jordbruk, 30 prosent til industri og 20 prosent til andre næringer. Etter oppgavene over de utvandrede yrke i utvandningsstatistikken hadde imidlertid antakelig bare 40 prosent av de hjemvendte norskamerikanere vært beskjeftiget i jordbruksnæringen på den tid da de utvandret fra Norge. Det ser derfor ut til at de menn som før utvandringen hadde hørt til denne næringsgruppen, hyppigere hadde vendt tilbake til hjemlandet enn de utvandrede menn fra andre yrkesgrupper.

Siden folketellingen i 1920 har det ikke blitt innhentet spesielle oppgaver om tidligere utvandrere, som hadde bosatt seg igjen i Norge. Men en har grunn til å tro at mange av dem som utvandret i 1920-årene forholdsvis snart flyttet tilbake igjen på grunn av de dårlige tider i Amerika i slutten av 1920-årene og begynnelsen av 1930-årene. Å dømme etter størrelsen av det samlede innvandringsoverskott i tabell 104 og nettotilveksten av innvandrede utlendinger i tabell 105, kan det anslås at om lag 27 000 tidligere utvandrede norskfødte vendte tilbake i løpet av årene 1921—30 og 32 000 i årene 1931—40. Fra 1891, da tilbakevandringen av utvandrere til oversjøiske land tok til for alvor, og til 1940 hadde antakelig om lag 155 000 utvandrere vendt tilbake til Norge, fordelt slik på de enkelte tiårsperioder:

	1891—1900	1901—10	1911—20	1921—30	1931—40	1891—1940
Antall personer . . .	26 000	40 000	30 000	27 000	32 000	155 000

En kan anta at storparten av disse hadde utvandret i årene 1881—1930. Tallet på utvandrere var i denne perioden 620 500, og av disse skulle altså etter beregningen ovenfor 25 prosent ha vendt tilbake til Norge.

I det foregående har en gjort rede for nettoresultatet av inn- og utvandring i de forskjellige perioder. For tiåret 1951—60 har vi imidlertid også materiale til å vise hvor mange personer som har flyttet inn til landet og hvor mange som har flyttet ut. Denne nye statistikken over den samlede ut- og innflytting bygger som nevnt på de meldinger som alle som flytter inn til landet for å bosette seg her, eller som forlater landet for å ta opphold i utlandet, må gi til folkeregisteret på bostedet. Etter meldingene til folkeregistrene var det i perioden 1951—60 i alt 86 200 personer som flyttet inn til Norge fra utlandet, mens utflytningen var på i alt 106 040 personer. For hele perioden skulle en etter denne statistikken ha hatt et nettooverskott av utflyttere på 19 840, eller ikke fullt 2 000 pr. år.

Å merke er at det materiale som denne statistikken bygger på, sannsynligvis er mindre pålitelig, både fordi meldeplikten i mange tilfelle ikke blir overholdt og fordi registreringen i folkeregistrene kan ha vært mangelfull. Da meldeplikten til folkeregistrene gjelder alle opphold og fravær som varer 4 måneder og derover, må det tas i betraktning at denne statistikken omfatter et stort antall personer som bare har oppholdt seg midlertidig i landet,

eller som har vært midlertidig fraværende. Den kan derfor ikke gi et helt korrekt bilde av vandringerens betydning for tilveksten til den hjemmehørende befolkning. Nettoresultatet av flyttestatistikken for 1951—60 stemmer heller ikke helt med det gjennomsnittlige utvandringsoverskott som en skulle ha hatt, hvis tilveksten til den hjemmehørende befolkning i denne perioden skulle ha svart til differansen mellom det konstaterte folketall ved periodens begynnelse og slutt. Av tabell 104 ser vi at dette var 1 550 pr. år.

Fra 1958 av finnes det i flyttestatistikken opplysninger om de inn- og utflyttedes statsborgerforhold og om hvilket land vedkommende har kommet fra eller reist til. I årene 1958—60 var 35 prosent av de innflyttede til landet norske statsborgere og 65 prosent utlendinger. Blant de utflyttede var 56 prosent norske statsborgere og 44 prosent utlendinger. Vi hadde altså i disse årene et utvandringsoverskott av norske statsborgere og et innvandringsoverskott av utlendinger.

Av norske statsborgere som reiste ut av landet, drog de fleste til Sambandsstatene eller til våre naboland Sverige og Danmark, nemlig henholdsvis 34, 26 og 10 prosent av alle utflyttede. Av de norske som flyttet inn til landet, kom også om lag samme prosent fra disse land. Av utlendinger som hadde flyttet til Norge i 1958—60, var 40 prosent danske, 14 prosent amerikanske og 10 prosent svenske statsborgere.

Når det gjelder danskene, flyttet det ut om lag samme antall som det flyttet inn. For de andre nasjonaliteter kunne det konstateres et innvandringsoverskott, særlig fra Sambandsstatene. Både blant de innflyttede norske og amerikanske borgere fra Sambandsstatene var det utvilsomt et ikke ubetydelig antall tidligere utvandrede som vendte tilbake til Norge, men flyttemeldingene gir ingen opplysninger om dette.

7. Utvandringens betydning for befolkningsutviklingen i Norge.

Vi skal først se nærmere på befolkningens fordeling etter alder og kjønn i de forskjellige perioder og vise utvandringens innflytelse på befolkningstilveksten på de enkelte alderstrinn.

Tabell 107 gir beregnet antall menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser ved utgangen av hvert tiende år fra 1845 til 1960.¹⁾

Som en ser, vokste de forskjellige aldersgrupper meget ujamt i dette tidsrom. Årsaken til dette var først og fremst fødselskullenes varierende størrelse (se tabell 108). Et stort fødselskull vil vanligvis beholde sin tallmessige overvekt gjennom hele levetiden sammenliknet med et mindre kull. Men ulikheten i kullenes størrelse ved fødselen kan slettes ut eller minskes

¹⁾ For årene 1845—1895 er oppgavene tatt fra publikasjonen Norges folkemengde fordelt på de enkelte aldersår $\frac{1}{1}$ 1846— $\frac{1}{1}$ 1901 (NOS V 113). For de følgende år fram til 1955 er gitt tilsvarende oppgaver for folketallet i hvert år beregnet i forbindelse med de periodiske dødelighetstabeller for det norske folk. Folketallet i 1960 svarer til resultatet av folketellingen $\frac{1}{1}$ $\frac{1}{11}$ dette år.

Tabell 107. Den hjemmehørende befolkning etter kjønn og alder 1845—1960. *Resident population by sex and age 1845—1960.*

Utgangen av året: <i>The end of year:</i>	Menn <i>Males</i>							Kvinner <i>Females</i>								
	Alder <i>Age</i>							Alder <i>Age</i>								
	0—14	15—24	25—34	35—44	45—54	55—64	65—	I alt <i>Total</i>	0—14	15—24	25—34	35—44	45—54	55—64	65—	I alt <i>Total</i>
1845.....	225648	128986	94218	69476	61060	40003	32848	652239	220849	131246	98520	71091	65643	46009	42874	676232
1855.....	264672	126597	114924	78977	59571	47981	37183	729905	255719	133687	122442	80002	65478	54354	48460	760142
1865.....	311924	147369	110106	101603	71925	46276	46744	835947	301486	151539	119237	104755	77355	52103	59334	865809
1875.....	317251	168548	114154	92912	87718	58474	49514	888571	307951	174118	128038	100522	93854	64133	61666	930282
1885.....	346320	164636	125152	97324	80187	72181	60353	946153	335888	175860	143660	110524	87975	79055	72314	1005276
1895.....	377859	182317	120172	105411	83230	66515	75916	1013420	362976	189156	146157	123568	97327	74978	89746	1083908
1905.....	416754	198293	139940	110184	96129	73572	80521	1115393	402483	207678	163354	131145	111959	84770	96767	1198156
1915.....	425589	234924	155033	128473	100435	83263	85484	1213201	410485	238721	177275	146237	119056	98759	105529	1296062
1925.....	432270	256559	203329	145381	119622	88437	96501	1342099	415614	255706	215818	163971	134216	105642	122210	1413232
1935.....	365974	279661	229634	192500	137005	106699	107291	1418764	351586	270606	238819	203798	153904	121361	137401	1477475
1945.....	350804	254977	268356	221912	182731	123763	128696	1531039	334709	246863	263427	232777	196214	141963	160277	1576230
1955.....	455485	213176	248553	255809	216761	168202	157330	1715316	431209	204028	239381	253180	224764	183205	194590	1730357
1960 ¹	476065	242398	214622	258406	233358	184446	180111	1789406	452088	231367	207232	255371	235327	201123	219320	1801828
Tilvekst i prosent <i>Increase in per cent</i>								Tilvekst i prosent <i>Increase in per cent</i>								
1845—1855.....	+ 17,3	— 1,9	+ 22,0	+ 13,7	— 2,4	+ 19,9	+ 13,2	+ 11,9	+ 15,8	+ 1,9	+ 24,3	+ 12,5	— 0,3	+ 18,1	+ 13,0	+ 12,4
1856—1865.....	+ 17,9	+ 16,4	— 4,2	+ 28,6	+ 20,7	— 3,6	+ 25,7	+ 14,5	+ 17,9	+ 13,4	— 2,6	+ 30,9	+ 18,1	— 4,1	+ 22,4	+ 13,9
1866—1875.....	+ 1,7	+ 14,4	+ 3,7	— 8,6	+ 22,0	+ 26,4	+ 5,9	+ 6,3	+ 2,1	+ 14,9	+ 7,4	— 4,0	+ 21,3	+ 23,1	+ 3,9	+ 7,4
1876—1885.....	+ 9,2	— 2,3	+ 9,6	+ 4,7	— 8,6	+ 23,4	+ 21,9	+ 6,5	+ 9,1	+ 1,0	+ 12,2	+ 10,0	— 6,3	+ 23,3	+ 17,3	+ 8,1
1886—1895.....	+ 9,1	+ 10,7	— 4,0	+ 8,3	+ 6,3	— 7,8	+ 25,8	+ 7,1	+ 8,1	+ 7,6	+ 1,7	+ 11,8	— 10,6	— 5,2	+ 24,1	+ 7,8
1896—1905.....	+ 10,3	+ 8,8	+ 16,4	+ 4,5	+ 12,8	+ 10,6	+ 6,1	+ 10,1	+ 10,9	+ 9,8	+ 11,8	+ 6,1	+ 15,0	+ 13,1	+ 7,8	+ 10,5
1906—1915.....	+ 2,1	+ 18,5	+ 10,8	+ 16,6	+ 4,5	+ 13,2	+ 6,2	+ 8,8	+ 2,0	+ 14,9	+ 8,5	+ 11,5	+ 6,3	+ 16,5	+ 9,1	+ 8,2
1916—1925.....	+ 1,6	+ 9,2	+ 31,2	+ 13,2	+ 19,1	+ 6,2	+ 12,9	+ 10,6	+ 1,2	+ 7,1	+ 21,7	+ 12,1	+ 12,7	+ 7,0	+ 15,8	+ 9,0
1926—1935.....	— 15,3	+ 9,0	+ 12,9	+ 32,4	+ 14,5	+ 20,6	+ 11,2	+ 5,7	— 15,4	+ 5,8	+ 10,7	+ 24,3	+ 14,7	+ 14,9	+ 12,4	+ 4,5
1936—1945.....	— 4,2	— 8,8	+ 16,9	+ 15,3	+ 33,4	+ 16,0	+ 20,0	+ 7,9	— 4,8	— 8,8	+ 10,3	+ 14,2	+ 27,5	+ 17,0	+ 16,6	+ 6,7
1946—1955.....	+ 29,9	— 16,4	— 7,4	+ 15,3	+ 18,6	+ 35,9	+ 22,2	+ 12,0	+ 28,8	— 17,4	— 9,1	+ 8,8	+ 14,6	+ 29,1	+ 21,4	+ 9,8
1956—1960.....	+ 4,5	+ 13,7	— 13,7	+ 1,0	+ 7,7	+ 9,7	+ 14,5	+ 4,3	+ 4,8	+ 13,4	— 13,4	+ 0,9	+ 4,7	+ 9,8	+ 12,7	+ 4,1

¹ Pr. 1/11 1960.

ved svingninger i de faktorer som bestemmer avgangen fra alderstrinn til alderstrinn, dvs. dødeligheten og nettoutvandringen. I 1851—60 ble det f. eks. født 21 prosent flere gutter enn i 1841—50. Tross dette ser vi av tabell 107 at ved alderen 25—34 år var forskjellen mellom tallet på gjenlevende menn av de to grupper av fødselskull redusert til ikke fullt 10 prosent. Forklaringen er at de menn som var i alderen 25—34 år i 1885 — altså født i 1851—60 — hadde hatt et forholdsvis langt større tap på grunn av utvandring enn de som var i denne alder i 1875 (født i 1841—50).

Tabell 108. Bevegelsen i tallet på levende fødte i tiårsperioder 1801—1960. *Trend of number of live births in ten years periods 1801—1960.*

År Year	Antall levende fødte Number of live births			Øking (+), nedgang (—) fra tiår til tiår Increase (+), decrease (—) from decennary to decennary	
	Menn Males	Kvinner Females	Til sammen Total	Antall Number	Prosent Per cent
1801—1810.....	126 027	120 456	246 483		
1811—1820.....	141 491	135 292	276 783	+ 30 300	+ 12,3
1821—1830.....	179 308	171 244	350 552	+ 73 769	+ 26,7
1831—1840.....	181 365	171 621	352 986	+ 2 434	+ 0,7
1841—1850.....	208 236	198 052	406 288	+ 53 304	+ 15,1
1851—1860.....	252 379	239 922	492 301	+ 86 013	+ 21,2
1861—1870.....	267 202	252 947	520 149	+ 27 848	+ 5,7
1871—1880.....	288 698	274 253	562 951	+ 42 802	+ 8,2
1881—1890.....	309 002	291 193	600 195	+ 37 244	+ 6,6
1891—1900.....	326 398	307 176	633 574	+ 33 379	+ 5,6
1901—1910.....	324 044	306 334	630 378	— 3 196	— 0,5
1911—1920.....	320 352	302 533	622 885	— 7 493	— 1,2
1921—1930.....	283 348	268 423	551 771	— 71 114	— 11,4
1931—1940.....	227 688	214 933	442 621	— 109 150	— 19,8
1941—1950.....	315 024	294 742	609 766	+ 167 145	+ 37,8
1951—1960.....	322 782	304 712	627 494	+ 17 728	+ 2,9

En måte å belyse avgangen ved dødelighet og utvandring for de forskjellige fødselskull, er å beregne hvor stor prosent av det opprinnelige antall fødte gutter og piker i de enkelte år som levde igjen i landet i de forskjellige aldersklasser. Dette er gjort i tabell 109, som viser forholdet hvert tiende år fra 1855 til 1955. De horisontale rekker viser det prosentvise antall gjenlevende av de *forskjellige kull* som utgjorde den samtidig levende befolkning i hvert observasjonsår. Lest på skrå, får vi vite hvorledes de *samme fødselskull* har avtatt fra alderstrinn til alderstrinn. Endelig viser tallene i de vertikale kolonner hvorledes prosenten av gjenlevende av forskjellige kull i samme alder har stilt seg i de forskjellige observasjonsår. Forholdet er også illustrert i diagram 32.

En sammenlikning av tallene i de vertikale rekker viser kanskje klarest hvor ujamnt nettoresultatene av dødelighet og utvandring til sammen har virket på kullene i de forskjellige tidsavsnitt. Det ville vært av interesse om en

Tabell 109. Gjenlevende menn og kvinner i forskjellig alder 1855—1955 i Norge pr. 100 av vedkommende fødselskull. *Survivors of males and females at different ages 1855—1955 in Norway per 100 of live births of the respective generations.*

Fødselskull ¹ Generations	Gjenlevende i prosent av antall levende fødte <i>Survivors in per cent of number of live births</i>										
	År Year	Alder Age									
		5—14		15—24		25—34		35—44		45—54	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1841—1850.....	1855	78	79	70	78	64	72	56	59	47	54
1851—1860.....	1865	77	78	71	77	61	69	57	61	51	57
1861—1870.....	1875	75	77	67	73	55	65	51	59	49	55
1871—1880.....	1885	75	77	62	70	50	60	47	56	44	51
1881—1890.....	1895	78	79	63	69	45	58	42	52	41	49
1891—1900.....	1905	82	84	64	71	48	60	41	52	38	47
1901—1910.....	1915	87	89	72	78	50	61	45	53	38	47
1911—1920.....	1925	90	92	79	83	62	70	47	56	41	49
1921—1930.....	1935	92	93	87	89	71	78	59	66	44	53
1931—1940.....	1945	93	95	90	92	84	87	69	76	56	64
1941—1950.....	1955	95	96	93	95	88	89	80	84	67	73

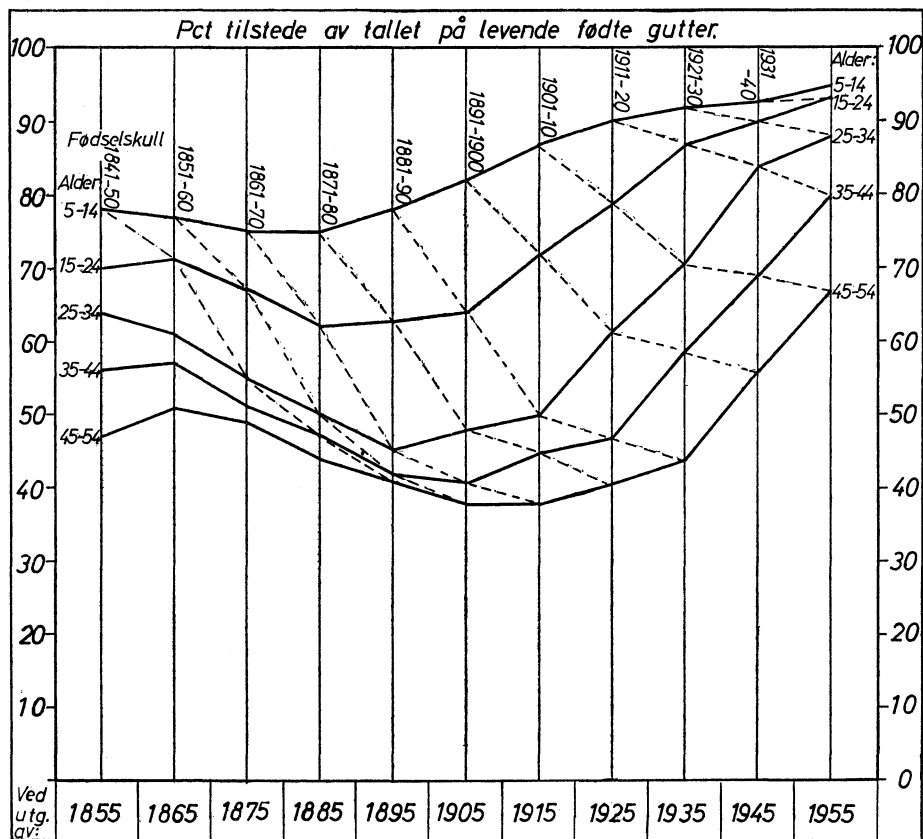
¹ Antall fødte se tabell 108. *Number of live births see table 108.*

for de enkelte generasjoner hadde kunnet vise hvor stor del av avgangen på de forskjellige alderstrinn skyldtes dødsfall og hvor meget utvandring. Men slik som grunnmaterialet foreligger i Norge, ville dette ha krevd et uforholdsmessig stort arbeid, og en må derfor her nøye seg med å vise resultatet av avgangen ved død og utvandring under ett. Vi har imidlertid detaljerte opplysninger om dødelighetsutviklingen siden midten av forrige århundre, og på bakgrunn av disse kan en uten vanskelighet slutte seg til hvilken rolle utvandringen må ha spilt.

Vi vet at dødeligheten i Norge bedret seg lite før omkring 1880. Fra dette tidspunkt sank den raskt, først i barnealderen og etter 1900 også i voksen alder. Hvis det bare hadde vært dødeligheten som alene hadde bestemt avgangen på de forskjellige alderstrinn, kunne vi ha ventet noenlunde stabile overlevelsestall fram til 1885 og senere stigning i takt med nedgangen i dødeligheten. Denne bevegelse finner vi også for de beregnede «overlevelsesprosenten» for aldersgruppen 5—14 år, som praktisk talt bare var utsatt for avgang ved død. Men for aldersgruppene fra 15 år og derover beveget prosenten av gjenlevende seg annerledes, som følge av det ekstratap som de forskjellige generasjoner hadde hatt i ungdomsalderen på grunn av utvandring. Etter 1865, da utvandringen tok til for alvor, var prosenten av gjenlevende på de forskjellige alderstrinn i voksen alder i en årrekke lavere enn den som vi hadde i tilsvarende alder i 1855 og 1865.

Som det vil ses av tabell 109 og diagram 32, var det særlig de generasjo-

Diagram 32. Gjenlevende menn i Norge på forskjellig alderstrinn pr. 100 guttefødsler i vedkommende fødselskull 1855—1955.
Male survivors in Norway at different ages per 100 male births of the respective generations 1855—1955.

ner som var født i årene fra 1851 til 1890 som ble rammet av utvandringen; — de yngste av disse generasjoner av den siste store utvandringssbølgen like etter århundreskiftet. Under og etter første verdenskrig hadde utvandringen ikke på langt nær det omfang som i tidligere år, og for dem som har blitt født etter 1900 ble tallet på gjenlevende på de forskjellige alderstrinn derfor praktisk talt utelukkende bestemt av bevegelsen i dødeligheten.

En vil merke seg at etter 15-årsalderen levde det igjen i landet forholdsvis færre menn enn kvinner av det opprinnelig antall fødte gutter og piker. Årsaken til dette er at både dødeligheten og utvandringshyppigheten var til dels betydelig større blant menn enn blant kvinner. Tabell 110 viser hvordan forholdet mellom tallet på menn og kvinner stilte seg i de forskjellige aldersklasser fra 1855 til 1960. Som det vil ses, gikk kvinneoverskottet etter 15-års-

alderen opp i perioder med stor utvandring og avtok igjen når utvandringen gikk tilbake. Det største overskott av kvinner i ungdomsalderen som vi noensinne har hatt, oppstod etter den store utvandringsbølgen i begynnelsen av 1880-årene, og de generasjoner som ble berørt av dette (fødselskullene fra 1851—60) hadde gjennom hele sin levetid et uvanlig stort antall kvinner i forhold til tallet på menn. (Se de kursiverte tall i tabell 110.)

Tabell 110. Forholdet mellom antall menn og kvinner i de forskjellige aldersklasser i befolkningen 1855—1960. *Ratio of males to females in different age groups of population 1855—1960.*

År Year	Kvinner pr. 1 000 menn <i>Females per 1 000 males</i>							
	0—14	15—24	25—34	35—44	45—54	55—64	65—	Alle aldrer <i>All ages</i>
1855.....	966	1 056	1 065	1 013	1 099	1 133	1 303	1 041
1865.....	967	1 028	1 083	1 031	1 075	1 126	1 269	1 036
1875.....	971	1 033	1 122	1 082	1 070	1 097	1 245	1 047
1885.....	970	<i>1 068</i>	1 148	1 136	1 097	1 095	1 198	1 062
1895.....	961	1 038	<i>1 216</i>	1 172	1 142	1 127	1 182	1 070
1905.....	966	1 047	1 167	<i>1 190</i>	1 165	1 152	1 202	1 074
1915.....	965	1 016	1 143	1 138	<i>1 185</i>	1 186	1 234	1 068
1925.....	961	997	1 061	1 128	1 122	<i>1 195</i>	1 266	1 053
1935.....	961	968	1 040	1 059	1 123	1 137	<i>1 281</i>	1 041
1945.....	955	968	982	1 049	1 074	1 147	1 245	1 030
1955.....	947	957	963	990	1 037	1 089	1 237	1 009
1960.....	950	954	966	988	1 008	1 090	1 218	1 007

Kullene fra årene omkring 1900 og senere ble derimot lite berørt av utvandring, og det var vesentlig dødeligheten som bestemte avgangen fra disse. En virkning av dette var at vi etter hvert fikk en betydelig forandring i kjønnsproporsjonen i de yngre aldersklasser. Mens det i 1930 var overskott av kvinner fra 20-årsalderen og oppover, måtte vi ved folketellingen i 1960 helt opp til 45-årsalderen for å finne overskott av kvinner i befolkningen. Dette var ganske lite i alderen 45—55 år, men raskt økende i de høyere aldersgrupper. Alt i alt hadde vi i 1960 ikke fullt 1 prosent flere kvinner enn menn, mot 7 prosent flere omkring 1900. Hvilken betydning de store forandringer i det tallmessige forhold mellom kjønnene har hatt for ekteskaps-hyppigheten og fødselstallet, er behandlet nærmere foran i avsnittene om henholdsvis ekteskap og fødsler.

En skulle ha ventet at den store utvandring i ungdomsalderen ville føre til en forskyvning i befolkningens prosentvise fordeling etter alder, særlig for menn. Men aldersfordelingen holdt seg temmelig konstant helt til 1915, iallfall når en ser på forholdet i litt større aldersklasser. (Tabell 111.)

Men etter 1915 forandret derimot befolkningens aldersoppbygging seg noe. De yngste aldersklassers andel avtok, og vi fikk en tilsvarende større opphopning av folk i voksen og eldre alder. Denne utvikling hang først og

fremst sammen med at tallet på fødte var jamt fallende fra 1900 til 1935. Men det spilte også en viss rolle at utvandringen samtidig har avtatt og ikke har representert noe nevneverdig tap for befolkningen i ungdomsalderen etter 1930.

Tabell 111. Befolkningens aldersfordeling. Relative tall. 1855—1960.
Distribution of population by age. Relative figures. 1855—1960.

År Year	Alder Age							
	0—14	15—24	25—34	35—44	45—64	65—	15—34	35—64
Menn Males								
1855.....	363	173	158	108	147	51	331	255
1865.....	373	176	132	121	142	56	308	263
1875.....	357	189	128	105	165	56	318	269
1885.....	366	174	132	103	161	64	306	264
1895.....	373	179	119	104	150	75	298	254
1905.....	374	178	125	99	152	72	303	251
1915.....	351	194	128	106	151	70	321	257
1925.....	322	191	152	108	155	72	343	263
1935.....	258	197	162	136	171	76	359	307
1945.....	229	167	175	145	200	84	342	345
1955.....	265	124	145	150	224	92	269	374
1960.....	266	135	120	144	234	101	255	378
Kvinner Females								
1855.....	336	176	161	105	158	64	337	263
1865.....	348	175	138	121	149	69	313	270
1875.....	331	187	138	108	170	66	325	278
1885.....	334	175	143	110	166	72	318	276
1895.....	335	174	135	114	159	83	309	273
1905.....	336	173	136	109	165	81	309	274
1915.....	317	184	137	113	168	81	321	281
1925.....	294	181	153	116	170	86	334	286
1935.....	238	183	162	138	186	93	345	324
1945.....	212	157	167	148	214	102	324	362
1955.....	249	118	138	146	236	113	256	382
1960.....	251	128	115	142	242	122	243	384

Vi har hittil vesentlig behandlet de direkte følger av utvandringen for befolkningsutviklingen på de forskjellige alderstrinn. I det følgende skal en søke å påvise eventuelle virkninger av utvandringen på hyppigheten av giftermål, fødsler og dødsfall i Norge. For å belyse dette er i tabell 112 stilt sammen tall for det gjennomsnittlige antall inngåtte ekteskap, fødte og døde i perioder med relativt stor og liten utvandring.

I tiden fra 1866 til 1930 gikk det gjennomsnittlige antall giftermål ned i perioder med stor utvandring og steg når utvandringen avtok. En slik samvariasjon mellom den totale giftermålshyppighet og utvandringsfrekvensen måtte en vente å finne, fordi årsakene til svingningene for en vesentlig del er de samme i begge tilfelle. Vi har foran vist at tallet på utvandrede pr. 1 000

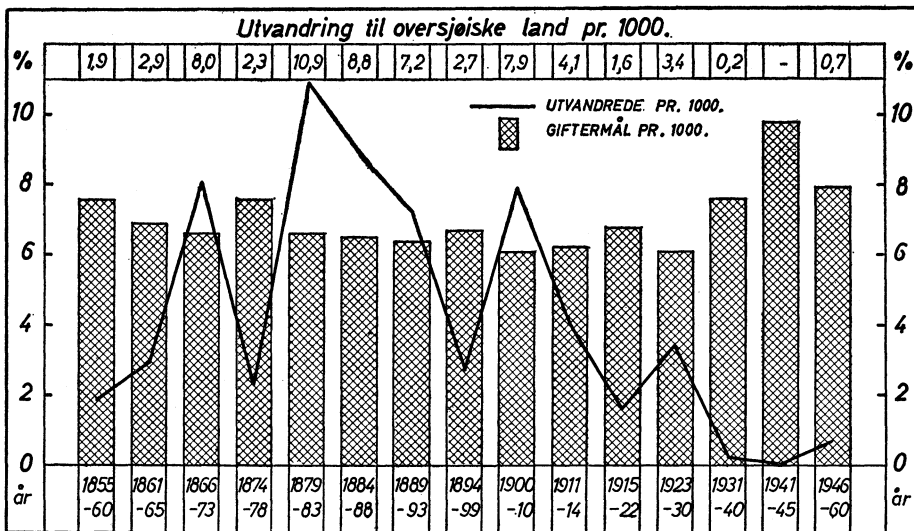
Tabell 112. Giftermål, fødsler, dødsfall og befolkningstilvekst i perioder med vekslende utvandringsintensitet 1836—1960.
General rate of marriage, natality, mortality and increase of population in periods of varying intensity of emigration 1836—1960.

År Year	Gifter- mål Marri- ages	Fødsler Births	Dødsfall Deaths	Fødsels- over- skott Surplus of births	Ut- vandrede til over- søiske land Emi- grants to oversea countries	Beregnet netto- inn- vandring ¹ Calcu- lated immig- ration	Netto til- vekst av befolk- ningen Net increase of popu- lation
	1	2	3	4	5	6	7 = (4-5+6)
Gjennomsnittlig antall pr. år Annual average number							
1836—1848.....	8 639	37 747	24 262	13 485	808	637	13 134
1849—1854.....	10 961	45 375	24 768	20 607	4 395	173	16 385
1855—1860.....	11 712	51 208	25 945	25 263	2 900	1 180	23 543
1861—1865.....	11 386	52 548	30 566	21 982	4 710	1 349	18 621
1866—1873.....	11 474	51 719	29 860	21 859	13 862	974	8 971
1874—1878.....	13 928	57 519	32 453	25 066	4 215	1 234	22 085
1879—1883.....	12 700	59 280	32 170	27 110	20 953	307	6 464
1884—1888.....	12 747	60 919	32 386	28 533	17 222	113	11 424
1889—1893.....	12 847	60 643	35 314	25 329	14 560	2 357	13 126
1894—1899.....	14 176	63 948	33 746	30 202	5 793	4 508	28 917
1900—1910.....	14 093	63 830	33 120	30 710	18 344	3 311	15 677
1911—1914.....	15 165	61 636	32 519	29 116	9 995	4 846	23 967
1915—1922.....	17 555	62 842	34 986	27 856	4 078	3 813	27 591
1923—1930.....	16 757	53 032	30 736	22 296	9 441	665	13 520
1931—1940.....	21 777	44 262	29 950	14 312	550	3 041	16 803
1941—1945.....	23 994	56 067	31 715	24 352	—	—	24 352
1946—1960.....	26 611	63 795	29 706	34 089	2 327	838	32 500
Pr. 1 000 innb. Per 1 000 of population							
1836—1848.....	6,77	29,56	19,00	10,56	0,63	0,50	10,43
1849—1854.....	7,74	32,03	17,48	14,55	3,10	0,12	11,57
1855—1860.....	7,63	33,36	16,90	16,46	1,89	0,77	15,34
1861—1865.....	6,90	31,86	18,53	13,33	2,86	0,82	11,29
1866—1873.....	6,61	29,81	17,21	12,60	7,99	0,56	5,17
1874—1878.....	7,62	31,45	17,75	13,71	2,30	0,67	12,08
1879—1883.....	6,63	30,93	16,78	14,14	10,93	0,16	3,37
1884—1888.....	6,52	31,15	16,56	14,59	8,81	0,06	5,84
1889—1893.....	6,39	30,15	17,56	12,59	7,24	1,17	6,53
1894—1899.....	6,66	30,03	15,85	14,19	2,72	2,12	13,59
1900—1910.....	6,10	27,64	14,34	13,30	7,94	1,43	6,79
1911—1914.....	6,23	25,30	13,35	11,95	4,10	1,99	9,84
1915—1922.....	6,77	24,23	13,49	10,74	1,57	1,47	10,64
1923—1930.....	6,06	19,19	11,12	8,07	3,42	0,24	4,89
1931—1940.....	7,55	15,36	10,39	4,97	0,19	1,05	5,83
1941—1945.....	7,98	18,66	10,56	8,10	—	—	8,10
1946—1960.....	7,92	18,98	8,84	10,14	0,69	0,25	9,67

¹ Innvandring utover utvandring til europeiske land. *Immigration exceeding continental emigration.*

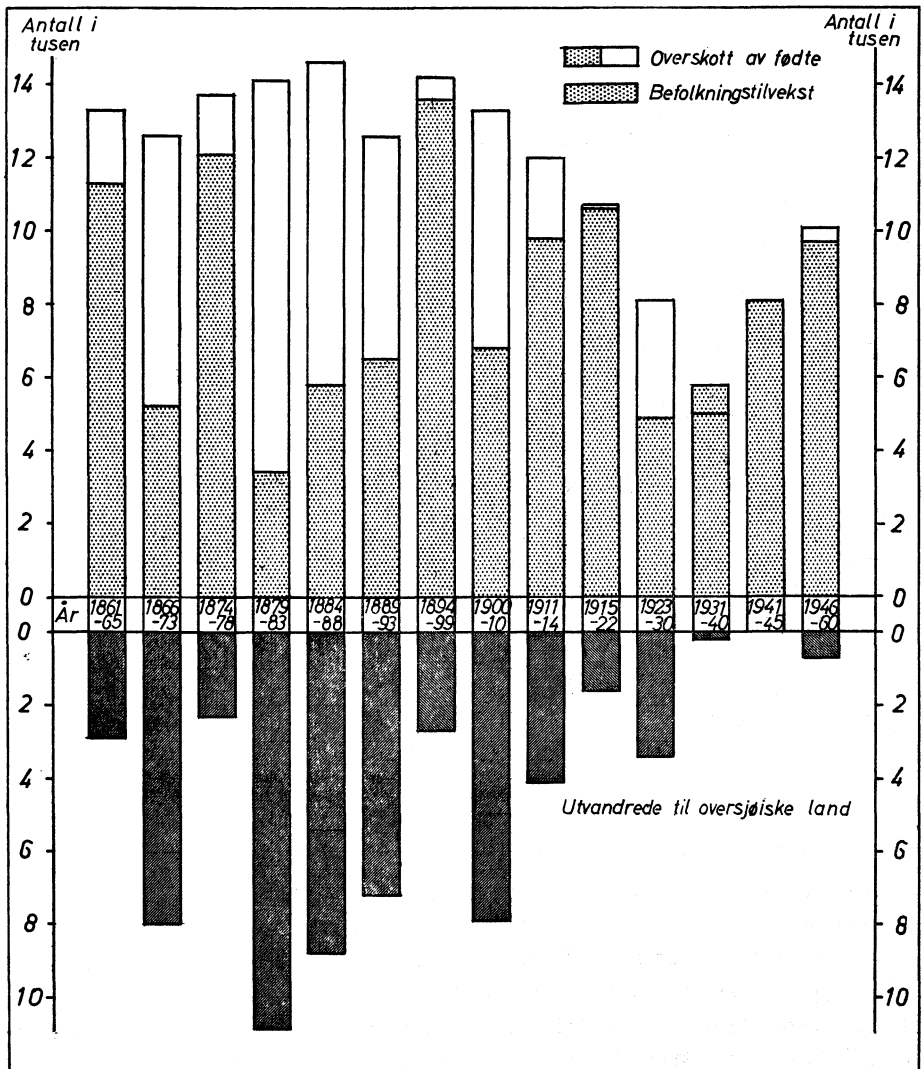
av folkemengden vekslet med konjunktorene, og det vet vi at ekteskapshyppigheten også gjorde. (Se diagram 2.) De foreliggende oppgaver viser altså at gode tider i Norge med økonomisk framgang som regel stimulerte folk til å gifte seg og samtidig virket hemmende på utvandringslysten, mens dårlige tider på den annen side gjorde det vanskelig for ungdommen å stifte familie og førte til økt utvandring. Men da det vesentlig var ugifte i den vanligste giftermålsalderen som forlot landet, var utvandringen også direkte medvirkende årsak til svingningene i ekteskapstallet ved periodevis å redusere det relative antall gifteferdige i befolkningen. (Se diagram 33.)

Diagram 33. Tallet på giftermål og utvandrede pr. 1 000 av folke-
mengden i perioder med vekslende utvandringshyppig-
het 1855—1960. *Marriages and emigration per 1 000 of population
in periods of varying frequency of emigration 1855—1960.*

Tallene i tabell 112 tyder derimot ikke på at det var nevneverdig forbindelse mellom størrelsen av utvandringen og tallet på fødsler og dødsfall. Det er vanskelig å avgjøre hvilken rolle de forskjellige faktorer av økonomisk og annen art spilte for utviklingen av fruktbarheten og dødeligheten ned gjennom årene. Men bevegelsen i de beregnede tall for fødselshyppigheten og dødeligheten i de forskjellige perioder tyder på at de kortvarige svingninger i konjunktorene som vesentlig var bestemmende for størrelsen av utvandringshyppigheten, hadde liten betydning. Men selv om en ikke kan påvise noen forbindelse mellom bevegelsen i utvandringsintensiteten og i henholdsvis fødselshyppigheten og dødeligheten, førte folketapet ved utvandringen til at den faktiske befolkningstilvekst i Norge periodevis ble betydelig mindre enn

Diagram 34. Gjennomsnittlig antall utvandrede og befolkningstilveksten i perioder med vekslende utvandringshyppighet 1861—1960. *Average number of emigrants and increase of population in periods of varying frequency of emigration 1861—1960.*

differansen mellom fødsler og dødsfall skulle tilsi. I hvilken grad fødselsoverskottet i de forskjellige perioder ble redusert på grunn av utvandringen, går fram av tabell 113 og diagram 34.

Før 1865 betydde utvandringen lite for befolkningstilveksten. Som regel svarte denne på det nærmeste til fødselsoverskottet. Men i perioden 1866—73

Tabell 113. Befolkningstilveksten i prosent av fødselsoverskottet 1836—1960. *Increase of population in per cent of excess of births over deaths 1836—1960.*

År Year	Prosent	År Year	Prosent	År Year	Prosent
1836—48.....	98,7	1879—83.....	23,9	1915—22.....	99,0
1849—54.....	79,5	1884—88.....	40,0	1923—30.....	60,6
1855—60.....	93,2	1889—93.....	51,8	1931—40.....	116,7
1861—65.....	84,7	1894—99.....	95,8	1941—45.....	100,0
1866—73.....	41,0	1900—10.....	51,0	1946—60.....	95,4
1874—78.....	88,1	1911—14.....	82,3		

ble fødselsoverskottet gjennomsnittlig redusert med hele 59 prosent som følge av utvandringen og under utvandringsbølgen 1879—93 med 76 prosent i 1879—83, 60 prosent i 1884—88 og 48 prosent i 1889—93. Om lag like stor reduksjon av fødselsoverskottet førte utvandringen til i begynnelsen av dette århundre. Siste gang utvandringen spilte noen vesentlig rolle for folkeøkningen, var i perioden 1923—1930, da den virkelige befolkningstilveksten ble 39 prosent lavere enn den naturlige tilvekst tilsa.

Ser en hele perioden 1866—1930 under ett, utvandret det i alt 780 000 personer, hvilket svarte til 42 prosent av landets samlede fødselsoverskott. Trekker en overskottet av innvandring over annen utvandring enn til oversjøiske land fra, så blir nettotapet av folk ved utvandring 634 000. Til tross for utvandringen og det synkende fødselstall fra 1880-årene, vokste likevel Norges befolkning fra 1865 til 1930 med over 1 million. Dette svarte til en gjennomsnittlig årlig tilvekst på 7,7 promille, 7,9 promille i tiden 1865—1900 og 7,3 promille fra 1901—1930.

8. Den oversjøiske utvandring fra Norge sammenliknet med fra andre vest-europeiske land.

Ved hjelp av utvandringsstatistikken fra de forskjellige land og innvandringsstatistikken for de oversjøiske land kan tallet på utvandrede fra Europa til andre verdensdeler fra 1851 til 1930 anslås til 50 millioner. Av disse var 1,7 prosent utvandrere fra Norge. Norges andel i den europeiske utvandring svingte noe i de enkelte perioder. I 1866—70 og 1881—85 utgjorde denne andel således henholdsvis 4,3 og 3,1 prosent, i slutten av forrige århundre 1 prosent og i 1911—20 bare 0,8 prosent. Utvandringen fra Norge har altså aldri absolutt sett dominert de internasjonale vandringer. Men i forhold til folketallet var utvandringen fra Norge fram til 1930 større enn fra de fleste andre land i Vest-Europa. Dette vil gå tydelig fram av tabell 114. Tallene for årene 1851—1910 er hentet fra Ferenczy: *International Migration Vol. I Statistics*, side 200—201. Hyppighetstallene for utvandringen i årene 1911—

13 og i 1921—35 er beregnet av Statistisk Sentralbyrå på grunnlag av de offentliggjorte oppgaver i de internasjonale oversikter i Statistisk årbok for Norge over antall utvandrede til oversjøiske land fra en rekke land i Europa.

Tabell 114. Utvandringen til oversjøiske land fra Norge og en del andre vest-europeiske land 1851—1913 og 1921—1935.
Oversea emigration from Norway and other Western European countries 1851—1913 and 1921—1935.

Land Country	Utvandrede pr. 1 000 innbyggere <i>Emigrants per 1 000 of population</i>									
	1851 —60	1861 —70	1871 —80	1881 —90	1891 —1900	1901 —10	1911 —13	1921 —25	1926 —30	1931 —35
Norge. <i>Norway</i>	2,4	5,8	4,7	9,5	4,5	8,3	4,4	3,3	3,0	0,2
Sverige. <i>Sweden</i>	0,5	3,1	2,4	7,0	4,1	4,2	2,9	2,0	1,5	0,1
Danmark. <i>Denmark</i>	..	..	2,1	3,9	2,2	2,8	2,7	1,7	1,8	0,2
Finland. <i>Finland</i>	..	..	..	1,3	2,3	5,5	4,2	1,8	1,8	0,1
Storbritannia og Irland. ¹ <i>Great Britain and Ireland.</i>	5,8	5,2	5,0	7,0	4,4	6,5	8,6	4,1	3,4	0,6
Irland. <i>Ireland</i>	..	..	6,6	14,2	8,9	7,0	..	² 6,9	² 8,0	² 0,4
Nederland. <i>Netherlands</i>	0,5	0,6	0,5	1,2	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,03
Belgia. <i>Belgium</i>	..	..	..	0,9	0,4	0,6	0,7	0,3	0,4	0,2
Tyskland. <i>Germany</i>	..	..	1,5	2,9	1,0	0,5	0,3	0,9	0,8	0,2
Østerrike—Ungarn. <i>Austria—</i> <i>Hungary</i>	..	..	0,3	1,1	1,6	4,8	4,7	³ 1,2	³ 0,7	³ 0,3
Sveits. <i>Switzerland</i>	..	..	1,3	3,2	1,4	1,4	1,5	1,5	1,2	0,3

¹ 1851—1910 passasjerer. *1851—1910 passengers.* 1911—1935 emigranter, *emigrants.* ² Bare den irske fristat. *Irish Free State only.* ³ Østerrike. *Austria.*

Ved sammenlikning av tallene fra de forskjellige land må det tas i betraktning at grunnlaget for utvandringstatistikken har variert mye fra land til land. Oppgavene for de britiske øyer omfattet således til og med 1910 alle britiske borgere som reiste til oversjøiske land; tallene ble derfor noe høyere enn om bare emigrantene hadde vært tatt med.

I alle de land som er tatt med i tabell 114, var det forholdsvis liten utvandring i 1871—80, sterk øking i utvandringstendensen i 1880-årene og så nedgang igjen i 1890-årene. I 1901—10 hadde en, likesom i Norge, en stor utvandring fra Finland, Storbritannia, Irland og Østerrike, mens utvandringshyp-pigheten holdt seg temmelig uforandret i de andre land i Nord- og Vest-Europa.

Utvandringen fra de vest-europeiske land begynte å gå tilbake i årene like før første verdenskrig. Den var forholdsvis ubetydelig under krigen, men økte igjen i 1920-årene, uten likevel å nå opp i tidligere høyder — bare Irland representerte i så måte et unntak. I 1930-årene og under krigen 1940—45 opphørte den vest-europeiske utvandring til oversjøiske land praktisk talt helt. Den tok seg noe opp igjen i etterkrigstiden, men utvandringshyp-pigheten var betydelig mindre enn i tidligere tider. Etter oppgaver i de statistiske år-

Tabell 115. Årlig befolkningstilvekst og overskott av fødte i Norge sammenliknet med i en del andre vesteuropeiske land 1871—1910. *Annual rate of increase and surplus of births in Norway compared with that in some other Western European countries 1871—1910.*

År Year	Norge Norway	Sve- rige Sweden	Dan- mark Denmark	Fin- land	Eng- land og Wales	Skott- land Scotland	Irland Ireland	Neder- land Netherlands	Bel- gia Belgium	Tysk- land Germany	Øster- rike- Un- garn Austria- Hungary	Sveits Switzerland
Årlig befolkningstilvekst ¹ pr. 1 000 <i>Rates of increase of population per 1 000</i>												
1871—80	10,0	9,1	9,6	15,4	13,5	10,7	— 4,5	11,7	9,5	10,3	9,3	6,5
1881—90	4,1	4,7	9,4	13,2	11,1	7,5	— 9,5	11,8	9,5	8,9	9,1	3,9
1891—1900	11,4	7,1	11,5	11,1	11,5	10,6	— 5,4	12,7	9,9	13,2	9,6	11,4
1901—10	7,0	7,3	11,9	13,9	10,4	6,3	— 2,6	13,8	10,4	14,1	8,7	12,5
Overskott av fødte pr. 1 000 <i>Surplus of births per 1 000</i>												
1871—80	14,0	12,2	12,0	15,0	14,0	13,3	8,6	11,9	9,7	11,9	7,5	7,3
1881—90	13,8	12,1	13,4	13,9	13,4	13,2	6,0	13,2	9,6	11,7	9,8	7,3
1891—1900	14,0	10,8	12,7	12,5	11,7	11,7	5,3	14,1	9,8	13,9	² 10,5	9,1
1901—05	13,9	10,6	14,2	12,7	12,1	12,2	5,6	15,4	10,7	14,4	² 11,4	10,3
1906—10	12,5	11,1	14,5	13,5	11,6	11,5	6,1	15,3	8,0	14,1	² 11,3	10,0

¹ Beregnet etter rentes rente formelen $P_1 = P_0 (1 + r)^t$. *Computed by the compound interest formula.*

² Østerrike alene. *Austria only.* Ungarn: *Hungary*: 1891—1900: 10,7, 1901—05: 10,0, 1906—10: 11,7.

bøker for de nordiske land var den oversjøiske utvandring i årene 1946—60 gjennomsnittlig 0,69 pr. 1 000 av middelbefolkningen i Norge, 0,60 pr. 1 000 i Sverige, 1,29 pr. 1 000 i Danmark og 0,47 pr. 1 000 i Finland.

At utvandringen må ha hatt særlig stor innflytelse på befolkningsutviklingen i Norge, sammenliknet med i andre land, viser de forholdsvis store svingninger i tilvekstprosenten mellom 1871 og 1910. Som det framgår av tabell 115 var denne både i 1881—90 og 1901—10 da utvandringen var overordentlig stor, til dels betydelig mindre enn ellers i Vest-Europa til tross for at fødselsoverskottet i Norge lå om lag på samme nivå som i de fleste andre land.

Kap. XXV. Innenlandske vandringer

1. Flyttingene mellom bygder og byer etter folketellingenes oppgaver 1876-1960.

Omleggingen av næringslivet i slutten av forrige århundre førte med seg store forandringer i befolkningens yrkesstruktur. Industri, håndverk og forretningsvirksomhet begynte å trekke til seg stadig flere folk, og den del av

Tabell 116. Flytningene og befolkningstilveksten i bygder og byer
1876—1960. *Migration and increase of population in rural districts
and towns 1876—1960.*

	1876— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911— 1920	1921— 1930	1931— 1946	1951— 1960
Bygder <i>Rural districts</i>							
Gjennomsnittlig antall pr. år <i>Annual average number</i>							
Fødselsoverskott. <i>Excess of births</i>	20 849	20 644	21 078	20 240	20 794	16 920	26 408
Utvandring til over- sjoiske land. <i>Oversea emigration</i>	— 10 654	— 6 712	— 12 789	— 3 899	— 5 675	— 232	— 1 318
Beregnet annen flyt- ting. ¹ Overskott av innflytting (+), av ut- flytting (—). <i>Calcu- lated other migration. Net immigration (+) and net emigration (—)</i>	— 7 225	— 7 170	— 878	— 159	— 188	— 490	— 3 577
Befolkningstilvekst. <i>Increase of population</i>	2 970	6 762	7 411	16 182	14 931	16 198	21 513
Pr. 1 000 av middelfolkemengden i bygdene <i>Per 1 000 of mean population in rural districts</i>							
Fødselsoverskott	13,87	13,24	12,93	11,35	10,72	7,89	11,33
Utvandring til over- sjoiske land	— 7,09	— 4,31	— 7,85	— 2,19	— 2,92	— 0,11	— 0,57
Beregnet annen flytting ¹	— 4,81	— 4,60	— 0,54	— 0,09	— 0,10	— 0,23	— 1,53
Befolkningstilvekst . . .	1,97	4,33	4,54	9,07	7,70	7,55	9,23
Byer <i>Towns</i>							
Gjennomsnittlig antall pr. år <i>Annual average number</i>							
Fødselsoverskott	6 474	8 648	9 495	7 300	3 498	2 256	6 410
Utvandring til over- sjoiske land	— 4 475	— 2 774	— 6 302	— 2 253	— 2 986	— 171	— 1 191
Beregnet annen flyt- ting. ¹ Overskott av innflytting (+), av ut- flytting (—)	+ 7 148	+ 10 644	+ 3 027	+ 4 570	+ 1 000	+ 3 139	+ 4 537
Befolkningstilvekst . .	9 147	16 518	6 220	9 617	1 512	5 224	9 756
Pr. 1 000 av middelfolkemengden i byene <i>Per 1 000 of mean population in towns</i>							
Fødselsoverskott	16,39	15,83	14,39	9,90	4,41	2,68	5,81
Utvandring til over- sjoiske land	— 11,32	— 5,08	— 9,55	— 3,06	— 3,77	— 0,20	— 1,08
Beregnet annen flytting ¹	18,09	19,49	4,59	6,20	1,26	3,72	4,11
Befolkningstilvekst . . .	23,16	30,24	9,43	13,04	1,90	6,20	8,84

¹ For årene 1876—1910 beregnet på grunnlag av tilveksten i den tilstedeværende befolkning, for årene 1911—1960 på grunnlag av tilveksten i den hjemmehørende. Tallene omfatter flyttinger til og fra andre europeiske land. Virkningene av byutvidelser er inkludert i tallene. *For the years 1876—1910 calculated on the base of the increase of present population at the different censuses, for the years 1911—1960 on the base of the increase of resident population. Migration from and to other European countries is included in the figures as is the effect of extension of boundaries of towns.*

befolkningen som var knyttet til jordbruk og fiske gikk tilbake både absolutt og relativt sett. Denne forskyvning i beskjeftigelsen ble årsak til en betydelig utflytting fra bygdene til byene, særlig i årene like før århundreskiftet. Samtidig ble folketallet både i bygder og byer påvirket av flyttinger til og fra utlandet. Hvilken betydning den oversjøiske utvandring og annen flytting har hatt for befolkningstilveksten i de forskjellige perioder, kan en få oversikt over ved å sammenholde nettoresultatet av disse med fødselsoverskottet i henholdsvis bygder og byer (se tabell 116).

I alle år etter 1876 har byene lidd et større tap ved utvandring til oversjøiske land enn bygdene. Men dette har blitt mer enn oppveid av det store overskott av innvandrere som byene har mottatt dels fra landsbygden, dels fra utlandet, og som sammen med byutvidelsene fram til 1920 sikret byene — trass i et lavere fødselsoverskott — en betydelig større befolkningstilvekst enn bygdene.

Den samlede nettoutflytting fra bygdene var særlig stor i perioden 1876—1900. I 1876—90 var den faktiske befolkningstilvekst i bygdene bare 86 prosent av hva den naturlige tilvekst (fødselsoverskottet) skulle ha betinget og i 1891—1900 bare 67 prosent. I de samme to perioder mottok byene et befolkningstilskott i tillegg til den naturlige tilvekst på henholdsvis 41 og 91 prosent. Under utvandringsebølgene i 1901—10 og 1921—30 hadde både bygdene og byene et utvandringsoverskott. Men i 1911—20 og etter 1930 fikk byene igjen et betydelig tilskott til sin befolkning ved innvandring. Som det vil ses, oppveide i 1911—20 innvandringsoverskottet i byene virkningen av den store nedgang i fødselstallet, men dette var ikke tilfelle i de følgende år, og siden 1921 har befolkningstilveksten i byene vært mindre enn på landsbygden.

I tabell 117 er utvandringen til oversjøiske land og nettoresultatet av andre flyttinger gitt særskilt for menn og kvinner. Mens det var flest menn som utvandret til oversjøiske land både fra bygdene og byene, hadde bygdene når det gjelder annen flytting et stort utflyttingsoverskott og byene et innvandringsoverskott av kvinner.

Ulikhetene i flytteintensiteten for menn og kvinner førte til at vi fikk betydelig flere kvinner enn menn i byene. Mellom 1890 og 1930 var kvinneoverskottet i byene om lag 20 prosent. Det avtok etter at utvandringen til Kvinner pr. 1 000 menn i bygder og byer.¹ *Females per 1 000 men in rural districts and towns.*

	1875	1880	1900	1910	1920	1930	1946	1950	1960
Bygder. <i>Rural districts</i> .	1 037	1 058	1 046	1 058	1 006	997	979	961	955
Byer. <i>Towns</i>	1 098	1 206	1 182	1 206	1 175	1 202	1 164	1 146	1 126

¹ For 1875—1910 i den tilstedeværende befolkning. For 1920—1960 i den hjemmehørende befolkning.

Tabell 117. Innflyttingsoverskott (+) eller utflyttingsoverskott (—) av menn og kvinner i bygder og byer 1876—1960. *Net immigration (+) or net emigration (—) of males and females in rural districts and towns 1876—1960.*

År Year	Bygder Rural districts						Byer Towns					
	Utvandring til oversjøiske land Oversea emigration			Annen flytting ¹ Other migration			Utvandring til oversjøiske land Oversea emigration			Annen flytting ¹ Other migration		
	Menn Males		Kvinner Females	Menn Males		Kvinner Females	Menn Males		Kvinner Females	Menn Males		Kvinner Females
	Menn Males	Kvinner Females		Menn Males	Kvinner Females		Menn Males	Kvinner Females		Menn Males	Kvinner Females	
Antall pr. år Annual number												
1876—1890.....	— 6 317	— 4 337	— 3 506	— 3 719	— 9 823	— 8 056	— 2 371	— 2 103	— 2 727	— 4 422	— 3 561	— 2 319
1891—1900.....	— 4 224	— 2 488	— 2 968	— 4 202	— 7 192	— 6 690	— 1 378	— 1 396	— 4 668	— 5 976	— 3 290	— 4 580
1901—1910.....	— 8 428	— 4 361	— 288	— 1 166	— 8 140	— 5 527	— 3 572	— 2 729	— 1 025	— 2 002	— 2 547	— 727
1911—1920.....	— 2 320	— 1 579	— 466	— 625	— 1 854	— 2 204	— 1 058	— 1 195	— 1 831	— 2 739	— 773	— 1 544
1921—1930.....	— 4 015	— 1 660	— 996	— 1 183	— 3 019	— 2 843	— 1 588	— 1 398	— 256	— 1 255	— 1 844	— 143
1931—1946.....	— 102	— 130	— 132	— 622	— 30	— 752	— 65	— 106	— 1 493	— 1 646	— 1 428	— 1 540
1951—1960.....	— 746	— 572	— 1 333	— 2 244	— 2 079	— 2 816	— 524	— 667	— 2 129	— 2 408	— 1 605	— 1 741
Pr. 1 000 av middelfolkemengden Per 1 000 of mean population												
1876—1890.....	— 8,62	— 5,63	— 4,79	— 4,83	— 13,41	— 10,46	— 13,06	— 9,85	— 15,02	— 20,71	— 1,96	— 10,86
1891—1900.....	— 5,56	— 3,11	— 3,91	— 5,26	— 9,47	— 8,37	— 5,53	— 4,70	— 18,73	— 20,12	— 13,20	— 15,42
1901—1910.....	— 10,61	— 5,22	— 0,36	— 1,40	— 10,25	— 6,62	— 11,87	— 7,60	— 3,41	— 5,57	— 8,46	— 2,03
1911—1920.....	— 2,62	— 1,76	— 0,53	— 0,70	— 2,09	— 2,46	— 3,13	— 2,99	— 5,42	— 6,85	— 2,29	— 3,86
1921—1930.....	— 4,14	— 1,71	— 1,03	— 1,22	— 3,11	— 2,93	— 4,38	— 3,24	— 0,71	— 2,91	— 5,09	— 0,33
1931—1946.....	— 0,09	— 0,12	— 0,12	— 0,58	— 0,03	— 0,70	— 0,17	— 0,23	— 3,87	— 3,61	— 3,70	— 3,38
1951—1960.....	— 0,63	— 0,50	— 1,12	— 1,97	— 1,75	— 2,47	— 1,01	— 1,14	— 4,12	— 4,10	— 3,11	— 2,96

¹ Flytting mellom bygder og byer og til og fra andre europeiske land, innflyttingsoverskott (+), utflyttingsoverskott (—). Tallene inkluderer virkningene av byutvidelser. *Migration movement between rural districts and towns and to and from other European countries. Excess of immigration (+), of emigration (—). Effect of extension of boundaries of towns is included in the figures.*

oversjøiske land gikk tilbake, men det var i 1960 fremdeles så høyt som 13 prosent. Også i bygdene var det til og med 1910 et lite kvinneoverskott varierende mellom 4 og 6 prosent, i 1920 var det likevekt mellom kjønnene, men senere har bygdene fått et stadig økende overskott av menn.

2. Innenlandske flyttinger etter oppgaver fra de kommunale folkeregistre 1951—1960.

De beregnede tall for «annen flytting» i tabell 116 og 117 gjaldt det samlede nettoresultatet av de innenlandske vandringer mellom by og bygd og av vandringerne til og fra utlandet, utenom utvandringen til oversjøiske land. For perioden 1951—60 har vi imidlertid også materiale til å vise hvor stor del av nettoinnvandringen eller -utvandringen til byer og bygder skyldes innenlandske vandringer. Som nevnt foran, må en gå ut fra at oppgavene fra folkeregistrene ikke er helt pålitelige, og de tall som refereres i det følgende er derfor noe usikre, men de har så stor interesse at de fortjener å omtales nærmere.

Etter det materiale som Byrået har mottatt fra de kommunale folkeregistre, flyttet det disse årene inn til byene fra bygdene 39 457 personer pr. år og flyttet ut fra byene til bygdene 36 731 personer. Byene hadde altså hatt et årlig innflyttingsoverskott fra bygdene på 2 726.

Det samlede innflyttingsoverskott i denne perioden var i tabell 116 beregnet til 4 537 pr. år, og av dette var altså etter oppgavene fra folkeregistrene 2 726 eller 60 prosent innflyttere fra landsbygden og 1 811 eller 40 prosent innvandrede fra utlandet. Det samlede utflyttingsoverskott i bygdene var beregnet til 3 577 personer årlig, og av dette skulle 2 726, eller 76 prosent, være reist til byene og 651, eller 24 prosent, til utlandet. For hele landet hadde vi et innvandringsoverskott utover utvandringen til europeiske land på 960 personer (se tabell 104).

Nettoinnvandringen fra bygdene til byene omfattet i 1951—60 gjennomsnittlig 961 menn og 1 765 kvinner pr. år. Trekker en disse tall fra det totale tilskott ved innflytting av menn og kvinner i tabell 117, viser det seg at mennene var i flertall ved nettoinnflyttingen fra andre europeiske land. I bygdene, hvor det foregikk en nettoutvandring fra Norge til andre europeiske land, utvandret det flere kvinner enn menn. Tilskottet til befolkningen ved innvandring fra utlandet var i 1951—60 i alt 796 menn og 164 kvinner pr. år.

Tabell 119 viser at de fleste innflyttere til byene fra bygdene var i alderen 15—24 år. På den annen side hadde bygdene et innflyttingsoverskott fra byene av personer under 15 år og i alderen 25—44 år. For aldersklassene 45 år og over var flyttingen fra bygdene til byene noe større enn flyttingen den motsatte vei. Som følge av denne aldersfordeling av de inn- og utflyttede, var det naturlig at bygdene har hatt et nettotap av ugifte og før gifte menn og kvinner og et nettotilskott av gifte.

Tabell 118. Flyttingene mellom byene og landdistriktene 1951—1960.
Migration between towns and rural districts 1951—1960.

	Innflyttede til byene fra bygdene <i>Immigrants to towns from rural districts</i>	Utflyttede fra byene til bygdene <i>Out-migrants from towns to rural districts</i>	Overskott av innflytting (+), utflytting (—) <i>Net migration: inward (+) or outward (—)</i>
Menn. <i>Males</i>	167 025	157 413	+ 9 612
Kvinner. <i>Females</i>	227 540	209 896	+ 17 644
I alt. <i>Total</i>	394 565	367 309	+ 27 256

Tabell 119. Nettoflyttingen til byene fra bygdene 1951—1960. De
flyttede etter kjønn, alder og ekteskapelig stilling. *Net
migration to towns from rural districts 1951—1960. Migrants by sex,
age and marital status.*

Overskott av innflytting (+), av utflytting (—). <i>Excess of immigrants (+), of emigrants (—)</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>
I alt. <i>Total</i>	+ 9 612	+ 17 644	+ 27 256
Av disse: <i>Of these:</i>			
0—14 år <i>years</i>	— 4 144	— 3 120	— 7 264
15—24 » »	+ 16 433	+ 28 565	+ 44 998
25—44 » »	— 3 081	— 9 445	— 12 526
45—69 » »	+ 50	+ 1 174	+ 1 224
70 år og over. <i>Years and over</i>	+ 352	+ 470	+ 822
Uoppgitt alder. <i>Age unknown</i> ...	+ 2	—	+ 2
Ugifte. <i>Single</i>	+ 20 212	+ 30 675	+ 50 887
Gifte. <i>Married</i>	— 11 379	— 15 056	— 26 435
Før gifte. <i>Widowed and divorced</i> .	+ 565	+ 1 971	+ 2 536
Uoppgitt sivilstand. <i>Marital status unknown</i>	+ 214	+ 54	+ 268

Tabell 120 viser nettoresultatet av de innenlandske flyttinger, spesifisert for de enkelte landsdeler i 1951—60. En vil merke seg at bortsett fra en nettinnflytting på vel 1 600 personer i Buskerud og Telemark, var det bare Oslo-området som trakk folk til seg ved innflytting fra andre deler av landet, mens alle andre områder hadde nettoutflytting. I 1951—60 hadde Oslo-området et innvandringsoverskott på om lag 62 000 personer, hvilket svarte til et nettotilskott til befolkningen på 6 prosent årlig. Den største del av dette bestod av overskott av innvandrede fra Hedmark, Oppland, Vestlandet og Nord-Norge. Det var disse områder som hadde det største overskott av utflyttere, Hedmark—Oppland 21 600, Vestlandet 19 000 og Nord-Norge 21 000. Av disse

var de fleste flyttet inn til Oslo-området. For Buskerud og Telemark og Sørlandet ble nettoutflyttingen til Oslo-området, på henholdsvis 7 000 og 2 600 personer, på det nærmeste oppveid av overskott av innflyttere fra andre deler av landet, særlig fra Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge, og nettoresultatet for flyttingen fra og til disse områder var bare gjennomsnittlig + 0,5 og — 0,3 prosent av folkemengden pr. år. Også Hedmark og Oppland, Vestlandet og Trøndelag hadde et innflyttingsoverskott fra et eller flere av disse områder, men dette var ubetydelig i forhold til utflyttingsoverskottet til alle de andre landsdeler. Det var Hedmark og Oppland og Nord-Norge som i 1951—60 hadde det største nettotap ved utflytting i forhold til befolkningens størrelse, nemlig henholdsvis 5,6 og 5 prosent årlig. På Vestlandet og i Trøndelag var nettotapet ved utflytting henholdsvis 1,5 og 3 prosent.

Tabell 120. Nettoresultatet av flytting mellom landsdelene 1951—1960. *Net migration between different areas of the country 1951—1960.*

Til: To:	Oslo- om- rådet	Hed- mark— Opp- land	Buske- rud— Tele- mark	Sør- landet	Vest- landet	Trønde- lag	Nord- Norge	I alt <i>Total</i>
Fra: From:								
Oslo-området	..	—	—	—	—	—	—	—
Hedmark—Oppland ..	19 731	..	1 703	179	—	—	—	21 613
Buskerud—Telemark .	7 091	—	..	—	—	—	—	7 091
Sørlandet	2 658	—	435	..	—	—	—	3 093
Vestlandet	14 416	807	2 773	1 097	..	—	—	19 093
Trøndelag	7 207	864	1 282	213	1 617	..	—	11 183
Nord-Norge	10 597	943	2 542	1 045	4 319	1 679	..	21 125
I alt. <i>Total</i>	61 700	2 614	8 735	2 534	5 936	1 679	—	83 198
Nettoflytting (utflyt- ting (—), innflytting (+)). <i>Net migration.</i>	+ 61 700	—18 999	+ 1 644	— 559	—13 157	— 9 504	—21 125	0
Pr. 1 000 innb. <i>Per 1 000 of population</i>	+ 60,4	— 55,8	+ 5,4	— 3,1	— 15,4	— 29,8	— 49,8	—

English summary

Marriages

General trend of marriages. Statistics on the number of persons marrying are available for Norway from 1770, and table 1 shows the annual number of marriages contracted and the rate of marriage per 1 000 of total population in Norway for five-year periods from 1771—1960. It will be seen that marriage rates were on a rather high level in the last part of the 18th century, but declined during the troubled years of the early 19th century. The marriage frequency again showed an upward trend in the years immediately following 1814. In 1816—25 the average marriage rate was 8 per 1 000. Through the following 100 years the marriage rate showed a slow downward trend with minimum 5,7 per 1 000 in 1927. The upward trend which followed lasted nearly 20 years. The highest marriage rate registered in the period was 9,5 per 1 000 in 1946. Since then the rate has fallen steadily. In 1960 it was 6,6 per 1 000, or about the same as in the early 1930s. (See diagram 1).

In Norway, as elsewhere, the tendency to marry has been influenced by the current economic situation of the country. The relation between marriage rates and economic cycles will appear from diagram 2, in which annual marriage rates from 1865—1940 are compared with the rates of increase of the gross domestic product in the same period. The trend of the two series of figures presented in the graphs on the diagram demonstrates very clearly the sensitiveness of the marriage rate to prevailing economic conditions. There is no evidence of a similar co-variation between the relative increase of gross domestic product and the annual number of marriages since 1940.

To explain movements of the marriage rates it is necessary also to consider the number of marriageable persons in the same periods. Table 2 shows the number of unmarried persons between 20 and 40 years per 1 000 of population at the different censuses from 1855—1960, and the total number of marriages contracted related to the unmarried males and females of that age. Of special interest is the substantial fall that has occurred since 1946 in the number of unmarried persons aged 20—39 years. The influence of this

purely demographic factor has outweighed the effect of the increasing marriage intensity on the total marriage rate.

Changes in the population available for marriage. In tables 3 and 4 is shown the total number of males and females of 15—49 years by age groups at the censuses 1865—1960 and how many of these were unmarried at the date of the census. From the relative figures in table 4 it will be seen that the proportion of unmarried persons in these age groups increased between 1900 and 1930. But in the following years, due to a rise in the marriage frequency the proportion of unmarried men and women rapidly declined, particularly after 1946.

The reduction in the proportion of the population available for marriage has been far heavier for women than for men, which leads to considerable changes in the ratio of males to females of marriageable age. Table 5 shows the number of women per 1 000 men of the same age at various dates. As men tend to marry women some years younger than themselves, the ratio of women to five years' older men has also been calculated and presented in table 5 B. Throughout the second half on the 19th century and the first decades of this century most of the marriageable age groups contained a considerable surplus of women. The reason for this development of the sex ratio was the heavier emigration of men than of women and the excess of mortality of males. However, after the oversea emigration from Norway had been reduced to negligible proportions by 1930, the excess of unmarried women has been declining in all marriageable age groups.

The figures presented in part B of table 5 show that the excess of number of women in relation to that of slightly older men was generally greater than in relation to the number of men of their own age. This is partly a result of mortality, but is mainly due to the fact that in periods of increasing births the number of women in a certain age group is related to the male survivors of earlier and therefore smaller generations of births than those to which the women themselves belonged. On the other side, after years of declining natality the ratio of women to five years older men will be decreasing.

The changes of age distribution of the population of unmarried men and women of 15—49 years since 1875 may be seen from the relative figures in table 6. What is particularly striking is the great reduction since 1950 of the relative number of unmarried persons between 20 and 35 years.

Married persons by previous marital status and age at first marriage and remarriage. Table 7 shows the percentage of single, widowed and divorced persons of all married men and women in the different periods and table 8 the proportion of remarried of all married persons in the different age groups. Of the annual number of remarried persons the percentage of previously divorced persons has been rapidly increasing, particularly since the second world war. (See table 9.)

The distribution of married men and women by age at first marriage and at remarriage is shown in tables 11 and 12. In recent years the proportion of single persons marrying before the age of twenty five has increased considerably. In 1946—50 19 per cent of all married single men and 46 per cent of single women were under that age when marrying for the first time, and in 1956—60 these percentages had gone up to 36 and 65 respectively for the two sexes. (See diagram 6). The average age at first marriage in Norway has for single men fluctuated between 28 and 29 years and for single women between 25 and 27 years. Since 1950 a tendency towards lowering of these averages has been observed, due to the changes referred to in the age structure of the unmarried population. (See table 13.)

Table 14 gives the relative number of marriages cross-classified by age of bride and age of bridegroom. In most marriages contracted since 1901 the groom belonged to the same five year age group as the bride or to the age group above hers. The proportion of marriages of the former category has been increasing, except among the youngest couples. It may also be noted that in recent years big differences in age between husband and wife have been less common than in marriages contracted at the beginning of this century.

Marriage rates of single, widowed and divorced persons by age. Table 15 shows the average rates of marriage above the age of fifteen broken down into five year age groups for single and previously married males and females. The rates of remarriage specified by age for widowed and divorced persons are given in table 19. The trend of the marriage frequency of single males and females is illustrated in diagram 8. A summary of the changes in marriage rates in the various age groups since 1900 is given in table 16 in the form of a comparison of the crude rates for all ages combined, corrected for the influence of the varying age distribution in the different periods. Calculation of the standardized rates is based on the number of marriages expected according to the age rates of 1929—32. The high marriage rates of recent years have depleted the number of young single men and women in the population. Application of the 1930 marriage rates to the smaller population will reduce the expected marriage rates of all ages and consequently increase the ratio of crude to expected rates. If allowance is made for the changing age constitution of the unmarried population, the difference between the male and female rates becomes much more pronounced than that indicated by the crude marriage rates. This is in part due to the change in the sex ratio which has taken place during the past 30 years.

Table 17 and diagram 7 show the marriage rates for each age between 15 and 40 in different periods. As in recent years the intensity of marriage has increased mainly in the youngest age groups of the marriageable population, the highest point on the nuptiality curve for single men has shifted from 28/29 years to 25-years and for single women from 25/26 years to 23.

As mentioned above, the persistently high marriage incidence of recent years has entailed a continuing decrease in the proportion of unmarried men and women in all age groups, and in the age groups 25 years and more the annual supply of newly married men and women has been rapidly declining since 1947. On the other hand there has been an increase in the annual number of newly weds in the lower age groups, but not enough to compensate for the considerable decline in the number of married persons in the older age groups. In 1960 the total number of newly married men and women of 15—49 years was 21—22 per cent below the number married in 1947.

Marriage rates in different parts of the country. As to the statistics showing the regional distribution of the marriages contracted in the different periods, account must be taken of the fact that the locality where a marriage takes place, may be the residence of only one of the parties and sometimes of neither. This factor may distort differences between the marriage rates for small areas, but will be of less moment in comparisons between larger sections of the country.

Table 22 shows the trend of the number of marriages per 1 000 of population in rural districts and towns since 1856, and in table 23 the marriage rates by age and previous marital status in rural districts are compared with those of the towns. Since the middle of the 19th century the marriage rate in the towns in relation to the total population has exceeded that in rural districts, and this excess of marriages contracted in towns has been increasing. The periodic fluctuations in the number of marriages both in rural districts and in towns are generally caused by the factors already mentioned for the whole country, namely changes in the relative number of persons available for marriage, the prevailing economic conditions and the intensity of migration.

It will be seen from the figures presented in tables 23 and 24 that in this century the marriage rates of single men in the various age groups between 20 and 40 years have been higher in towns than in rural districts, probably due to the better opportunities of employment for young people of marriageable age. For single females in the same age groups the chances of marrying have been greatest in the rural districts. The frequency of remarriage has generally been higher in the towns than in the rural districts, for both males and females, but the difference in the remarriage rates of towns and rural districts has always been less marked than for first marriage rates.

Table 26 shows the trend of the marriage rate per 1 000 of population in the different counties. It will be seen that the same trend of the rates in the country as a whole is generally reflected in the regional rates. Table 27 shows the rates of different periods in the counties as a percentage of that for the whole country. In all the years covered by this table, the highest marriage rate among the counties has been observed in Oslo and Bergen.

Monthly incidence of marriages. Monthly variations in the number of

marriages since 1856 are shown in table 28 and diagram 9. The relative figures are calculated separately for the whole country, rural districts and towns; they are based on the daily averages for each month and display the ratio of these averages to that for the total calendar year. In the 19th century relatively many marriages were celebrated in the spring and late autumn, but since 1900 there has been an increasing tendency, both in rural districts and in towns, to marry in the summer months and around Christmas.

Marriages dissolved by death or by divorce. In table 29 is shown the average annual number of marriages contracted and dissolved and the excess of new marriages since 1876. The number of dissolved marriages is broken down into those ended by death of a partner and those ended by divorce. Before 1900 dissolution of marriages by divorce was extremely rare in Norway, and as recently as in 1920 divorce was the cause of dissolution in only 5 per cent of all cases. By 1940 this percentage was 10 and in the post-war period it has increased to almost 15.

In table 31 is given the average number of marriages dissolved in different periods in relation to existing marriages at the censuses of population from 1890—1960. The rates are calculated separately for marriages dissolved by death of husband, by death of wife and by divorce. The annual rate of dissolution, about 30 per 1 000 existing marriages at the end of the 19th century had declined to 25 in 1929—1932 and to 20 per 1 000 about 1960. The chief cause of this downward trend has been the great reduction in mortality among both married males and married females.

It will also be seen from table 31 that the breaking up of marriages by death has most frequently been due to death of the husband, and the annual number of new widows has therefore always exceeded that of new widowers, in 1960 by nearly 100 per cent.

No information is available as to the age distribution of the surviving spouse, but the number of married men and women who have died at different ages is known. The relative distribution of the deaths of married persons is given in table 32. It appears from these figures that most deaths among married men and women have taken place above the age of 65 years and relatively few below the age of 45. Assuming that the difference in age between husband and wife has generally been only a few years, it may be concluded that the surviving spouse has been widowed at relatively advanced age. Judging from the age distribution of the divorced males and females in table 33, dissolution of marriages by divorce has occurred mainly among much younger married couples. About 70 per cent of the men and 75 per cent of the women divorced in the different periods, were under 45 years of age.

Rates of mortality and divorce of married males and females by age. Table 34 shows the trend of mortality of married men and women in the different age groups since 1890. Among young married persons mortality is at

present only a fraction of that of 40—50 years ago. The mortality of married men aged 55—64 years has declined by 30 per cent since 1920 and that of married women in the same age group by 53 per cent, and for married persons of 65 years and over the mortality rate has fallen by 14 per cent for males and 27 per cent for females.

Table 35 shows the rates of divorce per 10 000 married men and women in the different age groups. There has been a steady rise in the rates in all age groups during the last 60 years, but for married persons over 45 years the risk of dying is still greater than the risk of being divorced. Among married persons below 45, however, the rate of divorce at present very much exceeds the prevailing rate of mortality.

B i r t h s.

General trend of number of births 1736—1960. Annual statistics of births are available for Norway as far back as 1736. For the period 1801—1960 the data used in this report are drawn from the Norwegian official statistics of population for the period 1736—1800 derived from other sources. The statistical material from the 18th century has been critically examined and corrected in order to make it comparable with the corresponding data for later periods. Table 41 and diagrams 11 and 12 show the trend of the number of live births from 1736—1960.

On the whole the birth rate exhibited a slow downward trend from the middle of the eighteenth century till about 1840. Then followed three decades during which the level remained almost unchanged, until the beginning of the long-term fall, which extended into the present century. The sharply declining trend in this period was interrupted by a rather considerable but temporary increase during the years immediately following World War I. The general birth rate reached its lowest level in 1935. It was then 14,4 per 1 000 or 50 per cent of that registered about 1900. During and immediately after World War II a marked increase took place. The highest birth rate registered in this period was in 1946, when the rate amounted to 22,6 per 1 000. Since 1946 the birth rate has again declined but it is still about 20 per cent above the level of the birth rates of the early 1930s.

Through the 18th and the first half of the 19th century the birth rates had a very regular short-term trend. (See diagram 11.) In those days circumstances arising from poor crops, widespread epidemics, wars etc. not only influenced nuptiality and mortality, but also the fertility of the population. Generations of very different size came into being which in due course led to corresponding variations in the number of births. However, since 1860 these characteristic waves of the birth curve have been affected by the influences of other factors, notably heavy emigration during the last decades of the

19th century and after 1900 the effects of widespread family planning.

Table 42 shows the total number of live births in relation to all women of reproductive age from 1856—1960. The different trend of these rates compared with those calculated per 1 000 of total population is due to the changes that occurred in the relative number of women between 15 and 45 years in the population and in the percentage of those married.

Married women of reproductive age. The number and age distribution of married women of 15—44 years is given in table 43, and in table 44 is shown the annual increase of married women of reproductive age compared with that of the total female population in the same age groups. The changes in the proportion of married women in the different age groups are demonstrated by the relative figures in table 45. From 1865 and 1930 the proportion of married women in the total female population between 15 and 45 years was 41—42 per cent. During the years 1930—1946 the proportion jumped to 51 per cent and continued to increase still further in the following years reaching 64 per cent in 1960. Throughout the period covered by the table the proportion of married women has increased in each age group but particularly in the age groups under 25. In 1960 the married proportion of the female population between 20 and 25 years was about two and a half times larger than that in 1930. After the age of 25 the recorded excess of the proportion of married women since 1930 was smaller, ranging from 70 per cent at the age of 25—29 years to 22 per cent at the age of 40—44 years.

From the fertility aspect the proportions of married women of 15—45 years in the different periods represent the fraction of reproductive years spent in the married state and hence subject to legitimate fertility. Since 1930 the proportions have, however, been influenced by the ageing of the population between 15 and 45 years. To remove the effect of the age factor and isolate the marriage factor an age standardized index has been calculated. Table 46 shows that the increase of the relative number of married women in the fertile age groups 1900—1960 expressed by the index corrected for the ageing factor, was less than that suggested by the crude proportions in table 45.

Table 47 shows the percentage of married women of 15—44 years by age and duration of marriage at the censuses of 1930, 1946 and 1950. It will be seen that the proportion of relatively newly married women has been increasing since 1930.

Live births by marital condition and age of mother. In table 48 is given the number of live births by legitimacy from 1806—1960. Since the beginning of the 19th century more than 90 per cent of all live born children have been born in wedlock. The frequency of illegitimate births has long been rather low in Norway. The proportion of illegitimate births was at its highest between 1871—80. It was then 9 per cent of all live births. But during the last

decades of the 19th century the number of such births diminished and by about 1900 the proportion had fallen to 7 per cent. Between 1900 and 1935 the number of legitimate and illegitimate births were declining at the same rate and the proportion of illegitimate births remained unchanged at 7 per cent. After an absolute and relative increase during the war there has been a sharp decline in the number of illegitimate births since 1946. In 1956—60 the figure was about 25 per cent below that of 1936—40 and only 3.6 per cent of the total number of live births.

Table 49 shows the distribution of live births by age of mother separately for legitimate and illegitimate births from 1871—1960. It will be seen from this table that at the end of the 19th century and the beginning of this century about 50 per cent of all legitimate births related to mothers between 25 and 35 years, 30—35 per cent to mothers between 35 and 45 years and 12—16 per cent to mothers under 25 years. This age distribution of the mothers changed considerably when voluntary regulation of the number of births in wedlock was generally adopted all over the country. Gradually, a much larger proportion of the legitimate children were born to young mothers and at the same time the percentage of births attributed to mothers above 35 years, fell proportionately.

Since 1900 about 40 per cent of the unmarried mothers have been between 20 and 25 years at the birth of the child. In recent years an increasing percentage of the illegitimate births relates to young girls below the age of 20. (See diagrams 13 and 14.)

Legitimate live births by order of birth and duration of marriage. Table 50 and diagram 15 show the relative distribution of legitimate births by parity from 1929—1960. It will be seen that the proportion of first born children between 1930 and 1940 increased from 30 to 41 per cent and remained at this high level during the war. In recent years the percentage of first born has again decreased to the pre-war level. At the same time births of child number 2 and child number 3 have occurred more frequently. The trend of the frequency of births of different birth order per 1 000 married women in the age group 15—44 years during the last 30 years will be seen from table 51.

In table 52 are given relative figures showing the distribution of legitimate births by duration of marriage of the mother. Since the 1930s a relatively larger number of the births has occurred among recently married women. In 1956—60 53 per cent of the children were born to women, who had been married less than five years and 83 per cent to women, who had been married less than ten years against 46 and 74 per cent in 1930. The number of births after a marriage duration of 20 years has been negligible in all periods covered by the table. (See diagram 16.)

Sex ratio at birth. Table 53 gives the ratio of males to females at birth separately for live births and stillbirths from 1866—1960. These records cover

with very few exceptions births occurring after 28 weeks of gestation. The sex ratio of all registered live births has not changed much during the last 100 years. There have been transitory variations of short duration, but on the whole the sex ratio in Norway has been 106 boys to 100 girls since 1865.

Among stillbirths the proportion of males to females has always exceeded greatly that amongst live births. The consistently lower proportion of females among the stillbirths illustrates the greater prevalence of stillbirths among the males. For stillbirths the trend of the sex ratio at birth has varied more than for live births. During the present century, however, the masculinity among the stillborn has shown tendency to decline.

As mentioned above the data on sex ratio at births presented in table 53 apply to births occurring after 28 weeks of gestation. In table 54 is given the proportion of males per 100 females of births in months 5—7 of gestation observed since 1931. It will be seen that at this stage of gestation there is hardly any difference between the sex ratio among live births and births of a dead foetus. Among the premature births the male excess has also been declining in recent years.

Multiple births. In table 56 are given the annual confinements of single and multiple births from 1856—1960. The multiple births amounted to about 1,2—1,5 per cent of all confinements. At most of the multiple births twins are born. The combination of sex at twin-births may be seen from table 57. The stillbirths rate at confinements of multiple births is much higher than at those of single births and varies with the sex-combination of children. (See tables 58 and 59.) Table 60 shows that the probability of a multiple birth varies with the age of the mother. The rates increase regularly up to the age group 35—39 and then decline again.

Monthly incidence of births. Table 61 shows the monthly variation of births for the whole country, rural districts and towns. The relative figures presented are the ratio of the daily averages of each calendar month to those of the whole calendar year. A change in the seasonal trend since 1900 may be noticed. At the beginning of the present century the daily average of births was at its maximum in September and at a minimum in November. From January till August the variations in the monthly averages were relatively small. But gradually a new peak arose in April, and there occurred only a minor rise in the number of births in September. (See diagram 17.) The statistical data available do not allow a more detailed study of the causes of this development.

Age specific fertility rates from 1871—1960. Table 62 shows the trend of the fertility rates of all women in different age groups irrespectively of whether they were married or not, and in table 63 is given the fertility rate of married women in the same age groups from 1871—1960. As the distribution of population by age and marital status is available only for the years of census,

the analysis of fertility by legitimacy and age of mother cannot be made annually but only for periods of years around the censuses. For the years earlier than 1871 experienced age fertility rates are not directly available. But indices of aggregate fertility for the census years have been constructed by comparing the actual number of births in such years with the number which would have occurred, had the married female population in the different age groups been subject to the same fertility as that observed in 1871—1892. The indices thus obtained, indicate that on the whole the legitimate fertility in Norway changed very little between 1836 and 1890. (See table page 113.) Consequently, the variations in the annual number of births in these years must have been mainly due to periodic changes in the number and the age grouping of the married women of reproductive age.

About 1900 the practice of birth control became more and more widespread in Norway giving rise to lower fertility among married couples. Such a change in attitude was doubtless part of a whole set of profound social and economic changes that accompanied the industrialization and modernization of the habits of life.

From 1900 till 1930 the rates of births decreased for all age groups of women above 20 years and particularly among those between 35 and 40 years. This declining trend in fertility continued through the next thirty years. Only for married women between 25 and 40 years was the fall broken by a temporary increase in the rates during the war and the first post-war years. In 1960 the legitimate fertility of women in the age group 20—24 years was 28 per cent lower and in the age group 25—29 years 45 per cent lower than at the turn of the century. The average decrease of the aggregate fertility between 15 and 45 years in the same period amounted to 55 per cent.

Table 65 shows that in most periods since 1900 the growth of the female married population in the reproductive age groups to some extent has compensated for the effect of the declining fertility intensity on the total number of live births. It will also be seen from the table that the great increase in the number of births between 1930 and 1946 was mainly due to the growth of the number of married women at risk of child bearing and not to any great extent to the rise of fertility. In a population which practises voluntary limitation of births, the fertility of women of a given age group varies very much with the duration of marriage. (See table 66, diagrams 20 and 21.) In table 67 the legitimate fertility rates of different ages about 1946 and 1950 are compared with those of 1930. It may be noted here that the rise of fertility between 1930 and 1946 occurred mainly among women between 25 and 40 years, who had been married 5 years or more, and is explained by a tendency to make up the many births put off during the depression in the thirties and during the early war years.

The fertility of unmarried women by age is shown in table 68. In terms

of the numbers of single, widowed and divorced women aged 15 to 45 in the population, the illegitimate birth rate fell from about 17 per 1 000 in the last decade of the 19th century to 8 per 1 000 about 1930. During the last 30 years this aggregate rate of fertility has fluctuated between 8 and 11 per 1 000. In recent years the frequency of illegitimate births has shown a tendency to increase among women in the younger age groups and particularly among girls under 20 years.

Birth rates in different parts of the country. In table 69 the number of births per 1 000 of population and the proportion of illegitimate births are shown separately for rural districts and towns. It may be seen that measured in relation to the total population the birth rate has been higher in the towns than in the rural districts, but measured in relation to the number of women of reproductive age, we find that the contrary has generally been the case. The fact is that there have been relatively more women of reproductive age in the towns than in the rural districts. According to the figures presented in table 71 the fertility of married and unmarried women in the different age groups in the rural districts has in all periods exceeded that registered among women in the same age groups in towns.

Table 72 shows the changes in the legitimate and illegitimate fertility in rural districts and towns since 1910. As there has been a time lag in the adoption of birth control in towns and rural districts, birth rates in the towns decreased before 1930 considerably more than in the rural districts, and the difference between the urban and rural fertility increased. But during recent years the rates have been at approximately the same level.

The birth rates per 1 000 of population of the different counties from 1901—1960 are given in table 74 and the changes in the local rates since 1901—05. In calculating the crude birth rates no account is taken of the varying sex and age composition of the population in the different areas. To eliminate the difference in the female population at risk a standardized fertility ratio has been calculated for the rural districts of each county and for the principal towns. The numerator of this index is the actual number of births in the local area in each period. The denominator is the number of births that would have occurred in the population of the county or town, if the same standard fertility rates had been applied. The standard age fertility rates employed are those among respectively married and unmarried women in the whole country in 1920. (See table 75 and diagram 23.) The ratio of the local standardized rates to the national rates in the different years separately for legitimate and illegitimate births is given in table 76.

Reproduction and replacement. In table 77 and diagram 24 is shown the balance between births and deaths per 1 000 of population from 1890—1960. This measure of population growth, the so-called «natural increase», is, however, not determined only by the level of fertility and mortality in the different

periods, but also to a high degree by the structure of population by sex, age and marital status. To eliminate these effects different standardized indices have been calculated, among which the gross and net reproduction rates presented by Kuczynski, have been most widely used. Table 78 shows the trend of these rates for Norway during the period 1890—1960.

The net reproduction rate has mainly been used not as an index of the annual increase, but as a measure for future replacement of the population. For many reasons the rate is not suitable for this purpose and other approaches to the problem have been made. Among these is the method of assessing replacement by measuring family sizes attained after different duration of marriage, for groups of couples married at different times in the past. An analysis of this kind has been carried out for Norway, and the results of this study are presented in this report. This Norwegian study bears upon the fertility experiences of marriages contracted in the years 1931—1956. The female partners of each of these cohorts have been followed through their reproductive lives during the period 1931—1960, and fertility rates have been computed for every single year of marriage.

The data on the number of marriages contracted from 1931—1956 and the number of legitimate births of each cohort in the calendar years 1931—1960 have been drawn from the annual reports on the movement of population. Assuming that on the average child bearing is finished after 20 years of marriage (marriage duration (V) = 19) no account has been taken of births occurring after that time.

For each cohort the number of births, registered in the various years since marriage, has been related to the existing number of marriages in the same year of duration of marriage, in which the wife still was exposed to the risk of child bearing. The number of such marriages at the end of the first, second etc. year since marriage has been estimated by reducing the number of marriages contracted by the expected number of marriages dissolved annually by death or divorce and by the number of marriages which gradually passed out of observation, because the wife had reached the age of 45 years.

The birth rates by duration of marriage experienced by each cohort under observation are given in table 79, and the trend for five year periods of marriage duration is illustrated in diagram 25.

To trace the family building of the different cohorts the birth rates in table 79 have been aggregated from marriage year to marriage year in table 80, and diagram 26 displays for each cohort the average birth achievements per married woman at various duration of marriage. It may be seen from these figures that the total number of births during the first years of marriage has varied considerably from cohort to cohort. But the difference between the achievements of the cohorts tends to be levelled out later in married life. Those married in 1931—1941 had been under observation for 20 years or

more. The average number of births after 20 years of marriage for these cohorts had varied from 2,4 to 2,5 per married woman. Married women belonging to the cohorts from 1942—1956 had not all completed child bearing by 1960. But for those with a duration of marriage of at least 10 years in 1960, projections have been made to estimate the total number of births after 20 years of marriage. In computing these rates it has been assumed that the fertility of the remaining years of the reproductive period of wife will be equal to the latest observed fertility rate for the marriage year in question. The estimated number of future births per woman belonging to the cohorts married in 1942—1951 is shown in table 81. The figures are also indicated on the respective curves of diagram 26. According to this estimate the total achievement of births of the cohorts of 1942—51 will most probably be about the same as that of the cohorts married in 1931—1941, viz. 2,5 children per married woman.

At present the ultimate size of the family attained in Norway is only about half of that attained at the beginning of this century. From information obtained in connection with the different population censuses held from 1920—1960, the average number of children per married woman who started her married life in 1900, was 4,79. For those married in 1910 it was 4,08 and for those married in 1926 2,61. These figures plainly show the effect of voluntary limitation of the number of children in marriages during the first decades of the century. During the last 30 years the average number of births per woman under 45 has, according to the results of the present cohort analysis, remained practically at the same level as that reached by the cohorts married during the last part of the 1920s.

An average of 2,5 children born per family seems rather low, but with the present high marriage frequency among women it should nevertheless be large enough to ensure replacement of the population. Of 1 000 girls born, according to the female marriage rates of 1955—56 and the mortality experiences of 1951—55, 922 could be expected to contract marriage before reaching the age of 45. If the total number of births per marriage as estimated was 2,5, the index of replacement of the mothers, when only marital fertility is considered, is therefore $\frac{0,922 \times 2,5}{2,06} = 1,12$ (Ratio boys to girls = 1,06.)

If 4 per cent is added for illegitimate births, the total index of replacement would be 2,39 (116 girls + 1,23 boys). A total achievement of 2,5 births per marriage should be sufficient for replacement of population under the present conditions.

M i g r a t i o n s.

Emigration to overseas countries. Statistical reports on intercontinental emigrants from Norway are available since 1825. Emigration to European countries, however, was not registered prior to 1947. In 1869 supervision of

transportation of emigrants was introduced by law, and since that year the statistics on oversea emigration have been based on the individual reports for each emigrant received by the local chief of police. Before 1869 the statistical material was not satisfactory, but from that year reports obtained on the emigrants have been very complete. In the Norwegian statistics an emigrant is considered to be anyone leaving the country for the purpose of taking up a permanent residence in an oversea country, other travellers are not included.

The annual number of emigrants from Norway from 1825—1960 is given in table 87. The main country of destination of Norwegian emigrants has always been the U.S.A. Not until the turn of the century did emigration to other oversea countries become of any importance, particularly that to Canada (see table 88). Emigration did not follow an even course, but fluctuated considerably with the changes in general business conditions occurring in Norway and in the U.S.A. (See table 89 and diagram 27.) Emigration was of relatively little importance till the middle of the 1860s, but from 1865 to 1930 it played an essential part in the development of population in Norway. During the 135 years covered by the emigration statistics, 900 000 persons left the country, and of these 780 000 or 87 per cent left in the period 1865—1930. The heaviest emigration occurred in the years 1879—1883 and during 1900—1910. After 1930 emigration fell to a trifle. It has been resumed since the second world war but on a relative small scale.

Oversea emigration from different parts of the country. Data for the distribution of emigrants by rural and urban population are given in table 90. As will be seen from this table the rural districts supplied by far the bulk of the emigrants, but considering the number of emigrants in relation to the respective populations in the various periods, the rate of emigration from the towns has since 1870 been higher than that from the rural districts.

Table 91 shows emigration from the different counties. Emigration rates have varied considerably from area to area.

Number of emigrants by sex, age and marital status. As will be seen from table 92, the emigration of men has been by far the larger throughout all the years that emigration was of any significance. The excess of male emigrants was particularly great in periods of heavy emigration and declined in periods when emigration was on a small scale.

The age distribution of the emigrants is shown by the relative figures of table 93. The bulk of the emigrants belonged to the age group 15—29 years and from 1866 to 1915 the proportion of these ages had been constantly increasing, for men from 40 to 78 per cent and for women from 35 to 70 per cent of the total. Since 1920 a change has been apparent in the age distribution of the emigrants. The age groups 15—24 gradually showed a lower proportion, while the relative number of children and elder persons was increasing. On

the whole, in recent years Norway has experienced more family emigrations than was the case in the pre-war period. Further evidence of this will be found in tables 97 and 98. Till the end of the first world war it was generally single persons that emigrated, but since 1930 the percentage of married males and females among the emigrants has been increasing.

Number of emigrants by industries. Tables 99—102 show the distribution of emigrants by groups of industries and occupations in the different periods. In 1919 the grouping by occupation was changed, and the statistics for 1919—1930 cannot be compared with those for previous years and are therefore presented separately in table 101. Before 1900 the percentage of emigrants with occupation not stated was relatively high and the statistical data cannot give a reliable picture of the previous occupation of the emigrants, though it is obvious that most of the emigrants from Norway have been connected with agriculture, forestry and fishing. But considered in relation to the number of persons employed in the different industries, other occupational groups than agriculture play a more conspicuous part. About the turn of the century an increasing number of the emigrants belonged to industry and trade. The structural changes which had taken place in several domains of industrial life, stimulated the emigration of older craftsmen, and the transition from sail to steam led to increased emigration of seamen.

Causes of emigration. The chief cause of emigration from Norway has generally been unsatisfactory economic conditions. Since 1905 information regarding the cause of emigration has been procured from the emigrants themselves. During the period 1905—1930 the majority of male emigrants gave as their reason for emigration «lack of opportunity of profitable employment». In the case of women comparatively fewer gave this cause, as most of the female emigrants were housewives or women going to an overseas country to be married. (See table 103.)

Immigration from abroad. Return of persons who had previously emigrated from Norway to overseas countries. No proper statistical data on immigration are available in Norway, but estimates have been made based on material provided at the population censuses and by the statistics on the movement of population, on total increase of population and on the balance between number of births and deaths and overseas emigration. The results of these estimates are set out in table 104. As may be indirectly deduced from these figures immigration in most years was very insignificant compared with emigration from the country.

Since 1890 a major part of the immigrants have been re-patriated Norwegian-Americans. The total number who returned to Norway in 1890—1940 may be estimated at 155 000. Assuming that most of these had left Norway in the period 1881—1930 when the total number of emigrants registered, was 620 500, it means that about 25 per cent should have resettled in their native country.

Effects of oversea emigration on the development of population in Norway. Table 107 shows that the growth of population in the different age groups has varied considerably from period to period. The chief causes of these variations have been the fluctuations in the annual number of births (see table 108) and the extent to which the original number of the different generations has been reduced by mortality and emigration. An impression of how, during the second half of the 19th and the first decades of this century, the loss through emigration outweighed the effect of the declining mortality in all age groups from 15 to 55 years may be gained from table 109 and diagram 32. Here is presented the percentage of survivors in Norway at successive ages of groups of generations born between 1841 and 1950. The generations, hit in their youth by the heavy waves of emigration between 1875 and 1915, were much more rapidly reduced from age group to age group than were preceding generations, although the latter had been exposed to a higher mortality.

As the rate of mortality and particularly the rate of emigration was higher among males than among females, the number of males was reduced more than that of females of the different generations and a considerable surplus of women from the age of twenty came into being. However, when the emigration from Norway practically came to an end in 1930, the sex ratio among the young adults had changed, and at the census of 1960 an excess of number of women compared with that of men was not observable before the age of 45. (See table 110.)

It might be expected that the emigration of young people in the 19th century and the first decade of this century would have affected the age structure of the population. But as may be seen from table 111 this was not the case if broader age groups are considered. Since 1915, however, the age distribution of the population has changed considerably. In later years the youngest age groups have gradually decreased, and at the same time the middle and older age groups accounted for a greater part of the total population.

Table 112 shows the rates of marriage, natality and mortality and the increase of population in periods of varied oversea emigration. The frequency of marriage of the population has generally fluctuated very much parallel with the rate of emigration. But similar co-variation between emigration and the rates of births and deaths cannot be demonstrated, and the same applies between emigration and the movement of the «natural increase». But it has been against this excess of births over deaths that the migration balance exercised its influence, and thus to a large extent decided the final growth of the population of Norway. (See diagram 34.) In table 113 is presented the actual increase of population expressed as a percentage of the «natural increase» in the different periods. In 1866—73 the average «natural increase»

was reduced to 41 per cent by emigration and during the periods of heavy emigration in the 1880s to 24 and 40 per cent.

In spite of the great emigration between 1866 and 1930 and the declining fertility after 1900 the Norwegian population increased during these 65 years by more than one million individuals, or by about 8 per 1 000 annually.

Internal migration. In 1946 all changes of residence other than those of a temporary nature (under 4 months) were made notifiable to the local registration office. Before that time there was no system of registration of the migratory movements of population in the different areas except for emigration to overseas countries. But with the help of the reports on the results of the different censuses of the increase of population of the various areas together with the records of the number of births, deaths and overseas emigrants, it has been possible to estimate the net result of other migration specified for different areas.

In table 116 are shown the effects of net migration on the increase of the rural and urban population from a local administrative point of view during the years between the censuses from 1876—1960. Considered in relation to the mean population in the rural districts and the towns, the towns have on the average lost more inhabitants through emigration to overseas countries. But these losses have been largely offset by the great gain through immigration from rural districts and from abroad. Up to 1920 the urban population was growing at a quicker pace than that of the rural districts. But in later years the difference between the total rate of annual increase of population in towns and rural districts has been levelled out due to the greater reduction of the fertility rate of the urban population and of the net emigration from the rural districts to the towns.

Both from the rural districts and from towns there has been an excess of males emigrating to overseas countries, but on the average more women than men have taken part in other migrating movements. (See table 117.) The greater immigration of women than of men from the rural districts to the towns was one of the main causes of the different sex ratio of the urban and rural population.

The calculated figures on «other migration» in table 116 include also net migration between Norway and other European countries. For the period 1951—60, however, it is possible to state separately the size of the outward and inward stream of internal migrations between rural districts and towns. (See table 118.) According to these records obtained from the local population registers 39 457 persons had annually moved from the rural districts to the towns and 36 731 persons from the towns to the rural districts. Thus the towns should have had an excess of immigration from the rural districts of 2 726 per year. In table 116 the total annual excess of immigration to the towns in the same period was estimated at 4 537. According to the notifica-

tions received by the local registration offices, 60 per cent of this net immigration comprised persons previously resident in rural districts and 40 per cent persons who had moved into the towns from abroad.

Table 120 shows the net migration between different areas of the country in 1951—60. In this period Oslo and the surrounding districts had an excess of immigrants from all the other parts of the country representing an additional increase of population of 6 per cent per year. Buskerud and Telemark had also received more people by immigration than they had lost by emigration. But all other areas had a net emigration varying from 0,3 to 5,7 per cent of the population.

